

Főszerkesztő: Mohay Ágoston (PTE ÁJK)

**Békési Gábor (PTE ÁJK), Csoknya Tünde (PTE ÁJK), Hengl Melinda (PTE ÁJK),
Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK)**

A szerkesztőbizottság elnöke: Szalayné Sándor Erzsébet (PTE ÁJK / AJBH)

**A szerkesztőbizottság tagjai: Cseporán Zsolt (Budapesti Metropolitan Egyetem), Jorn
van Rij (The Netherlands National Police), Hornyák Szabolcs (PKKB), Kokoly Zsolt
(Sapientia – EMTE), Csink Lóránt (PPKE JÁK), Farkas Csaba (SZTE ÁJTK), Pozsonyi
Norbert (SZTE ÁJTK), Szomora Zsolt (SZTE ÁJTK), Tóth Norbert (NKE ÁNTK),
Mészáros Bence (NKE RTK)**

**Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor
Szakkollégiuma.**

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Adrián, dékán

A kiadó székhelye és postacíme: 7622 Pécs, 48-as tér 1.

Email: szakkollegium@ajk.pte.hu

Tartalom

Krónika	4
----------------------	---

Tanulmányok

Ambrózi Miklós – Balladik András: A hitelezői érdekek jogi védelme, különös tekintettel a csődeljárásra és a kénysztörlési eljárásra	7
Cseh-Zelina Gergely – Kovács Krisztián: Az ingatlan-nyilvántartási eljárás ügyiratkezelésének gyakorlati szempontjai	23
Csendes Dóra: Amikor az ügyészség nyomoz.....	43
Kis Rebeka: Gondolatok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről a magyar büntetés-végrehajtási rendszer tükrében.....	59
Oszvald Bálint: Költségvetési csalás és pénzmosás: kapcsolódási pontok a bűncselekmények között	71
Rózsa Csongor Ernő: Leplezett eszközök és alkalmazásuk.....	87
Várallai Luca: Az energiaipar privatizációja: célkeresztben az energiatörvény, környezetjogi kihívások és az energiaipar szabálykövetésének kritikai elemzése.....	106

Reflexió

Balogh Márton: Emberi vagy embertelen jogok? A Dublini rendelet a migrációs válság tükrében	123
Berki Vivien: A szülői felügyelet rendezése iránti perek – a közösen gyakorolt és a kizárólagosan gyakorolt szülői felügyelet.....	131
Magyar Kata: A kínvallatás.....	139
Miklái Kamilla Rózsa: A modern tengerjog történeti előképei – kalózkodás régen és ma	151
Soltész Evelin: A személyiségi jogok megsértése szankcióinak érvényesítése a polgári perben – különös tekintettel a sajtóhelyreigazítás iránt indított perekre	160
Ványik Paszkál Adrián: A fiatalkorúak helyzete hat ország büntetőjogában	172

Krónika

A 2023/2024-es tanév őszi szemesztere igazán tartalmasan telt: a Szakkollégium tagjai számos szakmai és csapatépítő programon vehettek részt, mindemellett pedig versenyeredményeikkel, tudományos publikációikkal öregbítették a Szakkollégium hírnevét.

A felvételi eljárás az elmúlt időszakokhoz képest is kiemelkedő sikerűnek mondható, a Szakkollégium összesen hét új taggal bővült. A Bűnügyi Tagozathoz Győri Petra és Pohl Petra csatlakozott, a Civilisztika Tagozatba Frank Sára, Simon Péter és Tónai Virág Eszter nyert felvételt, az Elméleti-történeti Tagozatban pedig Györpál Esztert és Kovács Virágot köszönthettük új tagként. Nemcsak az új tagok jelentettek változást: a szemeszter végével a Bűnügyi Tagozatban Rózsa Csongor Ernő lett az új Tagozatvezető, a Civilisztika Tagozatban Berki Vivien vette át a posztot, az Elméleti-történeti Tagozatban pedig Kis Rebekát választották meg a tagozat tagjai a feladatra. A Bűnügyi Tagozathoz Ambrózi Miklós, Pohl Dóra Luca és Telegdy Blanka, a Civilisztika Tagozathoz Holéczy Laura Anna és Várallai Luca, az Elméleti-történeti Tagozathoz pedig Szentes Dalma vált alumni taggá az abszolutórium megszerzésével. A félév elején a Közgyűlés új titkárt választott dr. Kiss Mátyás személyében. Jávorszki Hunor Bendegúz és Várallai Luca alelnöki megbízatása a félév végén szintén lejárt, így a Közgyűlés új alelnököket is választott: a következő évben az alelnöki feladatokat Berki Vivien és Rózsa Csongor Ernő látják el.

A Bűnügyi Tagozat féléves programjaként „Maffia-kvíz” tartott, amely során a tagozat tagjai által összeállított 50 kérdés a szervezett bűnözés körüli sötét foltokat tárta fel.

A Civilisztika Tagozat „Szabadulószoza” fantázianevű tagozati programot szervezett a félévben, amely során a csapatok előtt egy munkajogi, családjogi, valamint mediációs elemeket tartalmazó történet bontakozott ki jogi feladványok és játékos feladatok között.

Az Elméleti-történeti Tagozat őszi szemeszteri programja egy Vitafórum volt, a 3 fős csapatoknak aktuális témákat kellett megvitatni pro és kontra érvekkel.

A Közjogi Tagozat két tagja, Kemény Bálint és Szántó Soma (kiegészülve Kiss Mátyás alumni taggal) a 2023. szeptember 29-én megtartott Kutatók Éjszakáján „A világűr aktuális nemzetközi jogi kihívásai” címmel előadást tartottak.

Az őszi félévben került megrendezésre első alkalommal a Szakkollégiumi Sportnap, amely során szakkollégistáink egy röplabdával, kosárlabdával, focival, asztalitenisszel és tollaslabdával teli izgalmas, jó hangulatú délelőttöt tölthettek el a PTE MIK Sportcsarnokában.

A félév során megrendezésre került egy összegytemi szakmai program is, a 2023. október 18-án tartott Szakkollégiumi Nap, amely a Hallgatói Szolgáltatási Központ szervezésében valósult meg. A rendezvény célja az volt, hogy a Pécsi Tudományegyetem szakkollégiumai bemutathassák

tudományos és közösségi tevékenységeiket, munkájukat. Az Óriás Nándor Szakkollégium képviselőjében Várallai Luca mutatta be a Szakkollégium történetét, felépítését és rendszerét, Rózsa Csongor Ernő pedig „A nők jogállása a Leges Anglo-Saxonum rendelkezései alapján” címmel mutatta be a korábbi TDK kutatásának eredményét.

Szentes Dalma és Farkas-Kozics Iván részt vett a 2023. október 27-én megrendezésre kerülő PTE KultúrFeszt eseményen, amelyen előadták és lebonyolították a Híres perek megdöbbenő részletei című előadást és kvízt, Szántó Soma és Kemény Bálint pedig egy világhírrel kapcsolatos előadást tartott az érdeklődő hallgatóság számára. Szakkollégistáink mindezek mellett részt vettek – együttműködve a PTE ÁJK Emberkereskedelem elleni küzdelem kutatócsoporttal – az „Escapetruck” elnevezésű szabadulószoza program lebonyolításában, amely az emberkereskedelem veszélyeire hívta fel a figyelmet egyedi, interaktív formában.

Az idei szemeszterben is számos kiemelkedő egyéni és csapatban szerzett eredmény született. Farkas-Kozics Iván, Pohl Dóra Luca és Pohl Petra csapatban harmadik helyezést értek el a III. Miskolci Országos Jogi Disputa Versenyen, amelyen Ambrózi Miklós és Soltész Evelin is részt vett. Ambrózi Miklós és Pohl Dóra Luca csapatban harmadik helyezést értek el a KPMG Jövőépítők Program keretein belül szervezett jogesetmegoldó versenyen. Az I. Országos Médiajogi Perbeszédversenyen Miklai Kamilla és Jávorszki Hunor Bendegúz szerepeltek sikeresen és képviselték karunkat, Ambrózi Miklós pedig negyeddöntőbe jutott. A 2023. november 14-én megrendezésre kerülő AI az üzleti mindennapokban prezentációs versenyen Berki Vivien és Rózsa Csongor Ernő első helyezést értek el, míg Soltész Evelin csapatban a harmadik helyet szerezte meg. Berki Vivien különdíjas lett a Magyarország Ügyészsége által szervezett 2023. évi Kozma Sándor Tudományos Pályázaton „A gyermekek sérelmére elkövetett egyes szexuális bűncselekmények és az emberkereskedelem a bírói gyakorlat tükrében” pályamunkájával. Soltész Evelin első helyezést ért el a Magyar Ügyvédi Kamara Elnöksége által kiírt dr. Kiss Daisy Emlékpályázaton. Pohl Dóra Luca első helyezést ért el a 2023. november 13-án megrendezésre kerülő Kari Tudományos Diákköri Konferencián a „Hova fordulhatok? Az áldozatsegítő központok helye és szerepe az áldozatsegítés rendszerében” munkájával.

Az őszi szemeszter bővelkedett ösztöndíjakban is. Szakkollégistáink többek között az Igazságügyi Minisztérium Nemzeti Kiválósági Ösztöndíjban, Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíjban, Kriszbacher Ildikó Tehetséggondozó Ösztöndíjban, Intézményi Szakmai, Tudományos Ösztöndíjban, valamint Tanulmányi Ösztöndíjban részesültek. Külön kiemelendő, hogy Szentes Dalma elnyerte az Óriás Nándor-díjat, továbbá Jávorszki Hunor Bendegúzzal együtt pedig a Nemzeti Felsőoktatási Ösztöndíjat. A Szakkollégium harmadik alkalommal hirdetett kiválósági

ösztöndíjpályázatot a Hallgatói Szolgáltatási Központ tehetséggondozó programjának keretében, így a legkiemelkedőbb hallgatóink ÓNSZ Kiválósági Ösztöndíjban is részesültek.

Nagy örömünkre szolgál, hogy a korábbi félévben az Óriás Nándor Szakkollégium tízéves fennállása alkalmából megrendezett konferencia eredményeként „Sub Pondere Crescit Palma. Tanulmányok az Óriás Nándor Szakkollégium fennállásának 10. évfordulójára” címmel tanulmánykötetet tudtuk megjelentetni. A kötetben négy jelenlegi szakkollégista híres pécsi jogászprofesszorok munkáját foglalta össze, hat alumni tagunk pedig különböző, általuk kutatott vagy művelt jogtudományi témákban fejtették ki gondolataikat.

A félév mind közösségi, mind egyéni szinten programokkal és sikerekkel bővelkedett, ennek következtében hasonlóan feladatokban, élményekben gazdag következő félévet remélünk.

ÓNSZ Elnökség

Ambrózi Miklós

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagozatvezetője

Balladik András

jogballgató (PTE ÁJK)

A hitelezői érdekek jogi védelme, különös tekintettel a csődeljárásra és kényszertörlési eljárásra

I. Bevezetés

Az üzleti életben egyre nagyobb számban vesznek részt a jogi személyek, melyek önálló jogalanyisággal rendelkeznek, azaz jogaik és kötelezettségeik lehetnek.¹ Az ehhez fűződő előnyök mellett azonban komoly visszaélésekre is lehetőséget ad a jogi személyiség, egyes esetekben a megtérülés és a felelősségre vonás komoly nehézségekbe ütközhet.

*„A súlyos visszaéléseket azonban nem takarhatja el még részben sem a jogi személyiség palástja.”*² Erre figyelemmel olyan jogi szabályozás kialakítása szükséges, amely a hitelezők érdekeinek védelmét kívánja megvalósítani a visszaélésekkel szemben. A visszaélésekre való lehetőség hatványozottan érvényesül a korlátozott felelősséggel működő társaságok vonatkozásában, mely lehetőséget teremt a társaság „eszközként” való használatára, a korlátolt felelősség által nyújtott előnyök kiaknázására. Írásunkban a társaságok életében felmerülő „speciális” helyzetekkel összefüggésben vizsgáljuk a hitelezők védelmére szolgáló intézkedéseket a csődeljárás és a kényszertörlési eljárás kapcsán. A társaság fizetési kötelezettségeinek teljesítése során felmerülő rendellenességek és a társaság megszüntetése olyan rendkívüli helyzetet eredményeznek, melynek során a hitelezők érdekeinek védelméről gondoskodni szükséges a jogalkotónak annak érdekében, hogy védelmükön keresztül az üzleti élet rendeltetésszerű működése se szenvedjen csorbát.

Munkánkban elsősorban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, a Cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény és a Csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény rendelkezéseit, illetve annak gyakorlati érvényesülését kívánjuk vizsgálni hitelezővédelmi szempontból.

---

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 3:1. § (1) bekezdés

² *Nochta* Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog* 2013/6. sz. 3-8. o.

II. A hitelező fogalma

A hitelezői érdekek védelmét biztosító szabályozás bemutatását megelőzően be kívánjuk mutatni, hogy a tanulmányban elemzett védelmi intézkedések személyi hatálya kikre terjed ki, azaz ki minősül hitelezőnek. Írásunk későbbi részében a „hitelező” fogalmának használata során az ezen pont keretein belül leírtakat irányadónak tekintjük.

A jogban a hitelezőfogalomnak sokféle árnyalata létezik. A legáltalánosabb hitelezőfogalom szerint hitelező az, aki számára az adós szolgáltatás teljesítésével tartozik.³ Azonban ezen általános fogalom alapján nem lehet a hitelezővédelmi eszközök bemutatását elvégezni, szükséges ezáltal a fogalom kapcsán differenciálni a különböző jogi szabályozások szerinti eltérésekkel. A Ptk. a hitelező fogalmát nem határozza meg, azonban a törvényben több helyen is találkozunk ezen kifejezéssel. Talán definiálási szempontból legbiztosabban a hitel- és számlaszerződések között jelenik meg, ahol a hitelező a Ptk. Hatodik könyv XX. címében meghatározott hitelszerződés és kölcsönszerződés egyik alanyát képezi, ahol a hitelező fogalma a szerződéses minőséghez kapcsolódó jogosultságok és kötelezettségek összességét jelenti. Hitelező ezáltal az a személy, aki *„kölcsönszerződés alapján meghatározott pénzüsszeg fizetésére köteles”,*⁴ míg hitelszerződés esetén *„a hitelező hitelkeret rendelkezésre tartására, és rendelkezésre tartott összeg erejéig kölcsönszerződés, kezességi szerződés, garanciaszerződés vagy egyéb hitelművelet végzésére vonatkozó más szerződés megkötésére köteles.”*⁵ Azonban ezen speciális hitelező fogalom nem fedti le a kötelmi jogi könyv teljes hitelező fogalmát, így az általános hitelező fogalom alkalmazása válik szükségessé ezen esetben, kiterjesztő értelmezést adva a hitelező fogalmának.

A Cstv. egységes hitelező fogalmat alkot, melyet a törvény az értelmező rendelkezések között határoz meg.⁶ A Cstv. szerinti teljes hitelező fogalom szó szerinti ismertetését jelen tanulmányban nem mutatjuk be, mégis kiemeljük azonban a szerteágazó fogalmi meghatározásból egy speciális fogalmi meghatározást, melyet a Cstv. 3. § (1) bekezdés c) pont cd) alpontja tartalmaz. Ezen jogszabályhely szerint *„a felszámolás kezdő időpontja után hitelező mindenki, akinek az adóssal szemben pénzkövetelése vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, és azt a felszámoló nyilvántartásba vette.”* A felszámolás elrendelését követően a hitelezői minőség megállapíthatóságához többletkövetelmény kapcsolódik: nem elegendő az adóssal szembeni pénzkövetelés vagy pénzben kifejezett követelés, hanem szükséges ezen kötelezettségnek felszámoló részére történő bejelentése. Összhangban áll ezen hitelező fogalom a Cstv. 37. § (1) bekezdésben foglalt kötelezettséggel, mely szerint az adóssal szemben fennálló követeléseket a felszámolás közzétételétől számított legkésőbb 180 napon belül

³ Kecskés András: A befektetések jogi és gazdasági elmélete. Jura 2017/2. sz. 79-90. o.

⁴ Ptk. 6:383. §

⁵ Ptk. 6:382. § (1) bekezdés

⁶ A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (továbbiakban: Cstv.) 3. § (1) bekezdés c) pont

a felszámoló részére bejelenteni szükséges, aki ezeket nyilvántartásba veszi, s ezáltal a felszámolási eljárással érintett adóssal szemben fennálló kötelezettség hitelezői igénynek minősül ezen cselekménytől kezdődően. Ezen kötelezettség elmulasztása jogvesztéssel jár.⁷ Amennyiben a követelés jogosultja a meghatározott határidőben bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget, a követelés érvényesíthetőségéhez fűződő alanyi joga elenyészik, ezáltal hitelezőként történő meghatározása sem lehetséges. Megjegyeznénk, hogy a csődeljárás kapcsán vizsgálandó hitelezővédelem során a Cstv. szerinti hitelező fogalmat szükséges irányadónak tekintenünk.

Látható, hogy a Cstv. szerinti hitelező fogalom az általános hitelező fogalomnál szűkebb, különösképpen a felszámolás elrendelését követően. Azonban a társasági jogi hitelező fogalom tágabb, mint a kötelmi jog vagy a Cstv. szerinti hitelező fogalom.⁸ A társasági jogban hitelező az, akinek a gazdasági társasággal szemben vagyoni követelése (igénye) van. A hitelezői minőség független a követelés jellegétől, annak elismert voltától stb.⁹ Azonban ezen „tág” fogalomhoz képest nem csupán a Cstv. és a kötelmi jog szerinti szabályozás jelent szűkítést. Írásunknak a csődeljárás mellett a kényszertörlési eljárás is központi részét képezi, melynek szabályait a Ctv. tartalmazza. A kényszertörlési eljáráshoz kapcsolódóan a törvény meghatározza, hogy ki minősül hitelezőnek. *„Hitelező az a személy, aki követelését a kényszertörlési eljárásban bejelentette és követelése jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton, más végrehajtható okiraton alapul vagy nem vitatott vagy elismert, pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelés.”*¹⁰ A Ctv. 117. § (2) bekezdése értelmében, akinek a kényszertörlési eljárással érintett céggel szemben követelése van, szükséges a követelését bejelenteni. A bejelentés elmulasztása a felszámolási eljárással ellentétesen nem eredményez jogvesztést, azonban a követelés jogosultja igényét ezen esetben kényszertörlési eljárásban már nem érvényesítheti, így a kényszertörlési eljárásban a bejelentési kötelezettségét elmulasztó személy nem tekinthető hitelezőnek.

Megállapítható, hogy a hitelezőnek nincs egységesen meghatározott fogalma, az alkalmazandó hitelező fogalmat az érintett jogviszony azonosításával szükséges kiválasztani. Az eltérő fogalmakkal egységesen a különböző módokon meghatározott hitelezői minőséghez kapcsolódó jogi védelem is eltérő képet mutat, így a hitelezői érdekek védelmének egységes bemutatása sem valósítható meg, melyre figyelemmel jelen írás is speciális szabályozás bemutatására törekszik.

---

⁷ Cstv. 37. § (3) bekezdés

⁸ *Török Tamás*: A követelés nem pénzbeli hozzájárulásként történő szolgáltatása. *Gazdaság és Jog* 2009/5. sz. 3-10. o.

⁹ Uo.

¹⁰ A cégnyilvánosságról, a bíróság cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (továbbiakban: Ctv.) 118/C. § (1) bekezdés

III. A hitelezővédelemről

A gazdasági társaságok vonatkozásában az adós szerepét jogi személyek testesítik meg, a hitelező minőség ettől független, a lényeg, hogy vagyoni követelése áll fenn az adós társasággal szemben. Gazdaságunk alapja, hogy magán vagy jogi személyek a saját tőkéjükből áldoznak a számukra előnyösnek gondolt dolgokra, úgy is, hogy a hitelezés megkezdésekor nem tudják, hogy a befektetett pénzük hogyan, s miként térül meg. Így kijelenthető, hogy a hitelezés egyfajta „veszélyes üzem”. Ennek a „veszélyes üzemnek” a része az, hogy adott esetben a hitelezőnek szembe kell néznie az adós rosszhiszemű magatartásával. Adós többféleképpen ronthat a hitelező helyzetén, egyfelől hamis képet adhat a saját gazdasági helyzetéről, elvonhatja a kielégítés alapját, illetve ronthatja a hitel visszafizetésének kockázatát.¹¹

„A gazdasági társaságok hitelezővédelmi jogi előírásai a gazdasági társasággal jogi kapcsolatba kerülő jogalanyok számára nyújtanak jogbiztonságot. A hitelezővédelmi szabályok olyan garanciális szabályok, amelyek nemcsak a hitelezők, de rajtuk keresztül a forgalom biztonságát is szolgálják.”¹² Az üzleti élet állandó szereplőivé váltak napjainkra a gazdasági társaságok, így az üzleti életre egyre nagyobb ráhatással bírnak a társasági jogi szabályok. Ezen szabályoknak megfelelően kell szolgálniuk a hitelezők érdekeit annak érdekében, hogy a hitelezők a rendelkezésre álló védelmi intézkedések hiánya folytán nehegy visszalépjének az üzleti életben való aktív részvételtől.

A hitelezővédelem kapcsán fontos megemlíteni, hogy a társaság tagjai korlátlan vagy korlátozott felelősséggel tartoznak-e. Míg az előbbi esetben a gazdasági társaság tagjai a saját teljes vagyonukkal felelnek az esetleges követelésekért, úgy a korlátolt felelősség esetén ez nem érvényesül. A hitelezők és a tagok közötti érdekelletét azon esetekben lehet a legszembetűnőbb, mikor a társaság tagjai korlátozott felelősség mellett működnek.¹³ A hitelezővédelem szemszögéből utóbbi esetkör rendelkezik tényleges relevanciával, melynek kapcsán szükséges olyan védelmi intézkedések, fellépési lehetőségek megteremtése, amelyek a visszaélések lehetőségét minimálisra csökkentik, illetve egy esetleges visszaélés megvalósulása esetén megfelelő eszközöket kínálnak a hitelezők számára.

IV. A hitelezői érdekek védelme a csődeljárásban

IV.1. A csődeljárás

A csődkifejezés hallatán a legtöbb ember számára a teljes fizetéseképtelenség, az anyagi ellehetetlenülés jut eszébe. A közgondolkodásban a csődeljárás a felszámolási eljárással került

¹¹ Vándor Csaba: A hitelezővédelem optimuma. In: Doktori Műhelytanulmányok 2015 (szerk.: Kecskés Gábor). Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr 2015. 251. o.

¹² Mohai Máté: A vezető tisztségviselők felelősségének hitelezővédelmi aspektusairól. Gazdaság és Jog 2016/1. sz. 8-14. o.

¹³ Cseh Tamás: A magyar „wrongful trading” és annak elméleti alapjai. Themis 2006/6. sz. 5-6. o.

felcserélésre, mivel valójában a felszámolási eljárás az, amelynek célja, hogy a fizetéképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők kielégítést nyerjenek.¹⁴

A csődeljárás a köznyelvvvel ellentétben nem az adós társaság megszüntetésére irányul, hanem olyan eljárás, amelynek során az adós – a csődegyezség megkötése érdekében – fizetési haladékot kap és csődegyezség megkötésére tesz kísérletet.¹⁵ A csődeljárás, mint reorganizációs eljárás arra ad lehetőséget, hogy a hitelezőkkel együttműködve talpra állítsa a gazdálkodó szervezetet, s ezzel elkerülje a fizetéképtelenséget.¹⁶ Az eljárás jellegzetessége, hogy nem külső, harmadik személyek hatására rendelik el, hanem az adós gazdálkodó szervezet vezetője jogosult kizárólag arra, hogy csődeljárás lefolytatása iránti kérelmet nyújtson be.¹⁷ Azonban a reorganizációs célzatú csődeljárás megindítása nem korlátlan lehetősége a gazdálkodó szervezet vezetőjének: többek között nincs helye csődeljárásnak, amennyiben az adóssal szemben felszámolás iránti kérelmet nyújtottak be, és a felszámolás elrendeléséről az elsőfokú végzés már megszületett.¹⁸

A csődeljárás elrendelésének célszerűségi szempontból is jelentősége van. Amennyiben az adós látja, hogy lejárttá válnak tartozásai, azaz látja a fenyegető helyzetet, célszerű kérnie csődeljárás megindítását, tekintettel arra, hogy ezzel a Cstv. 9. § (3) bekezdése alapján megakadályozza a lehetséges felszámolási eljárás megindítását.¹⁹ A Cstv. hivatkozott rendelkezése értelmében, amennyiben csődeljárás iránti kérelem került benyújtásra, és azzal egyidejűleg vagy azt követően felszámolási eljárás iránti kérelem érkezik, a felszámolási eljárás elrendelése iránti kérelem elbírálását a csődeljárás elrendeléséig, illetve a csődeljárás iránti kérelem elutasításáig felfüggeszti a bíróság. A csődeljárás célszerűségével kapcsolatban megemlítendő, hogy a Cstv. az adós által indítandó csődeljárás esetén nem szabja feltételként az adós fizetéképtelenségét, mely szabályozás összhangban áll azon gyakorlati tapasztalattal, hogy a csődeljárás szinte teljesen reménytelen, ha annak megindítására az adós fizetéképtelenné válásakor kerül sor.²⁰

A csődeljárás rövid bemutatása során az eljárásnak az adós társaságra való hatásainak a felvázolását végeztük el, azonban ez nem jelenti azt, hogy ezen eljárás során a hitelezők érdekei ne rendelkeznenek kiemelt jelentőséggel. Ezt alátámasztja a Cstv. Preambuluma is, mely az alábbiak szerint rendelkezik a csődeljárásról: *„Az Országgyűlés a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzetben lévő vagy fizetéképtelen gazdálkodó szervezetek adósságának csődeljárásban, hitelezőkkel való egyezségkötéssel történő rendezése [...] érdekében a következő törvényt alkotja.”*

¹⁴ Cstv. 1. § (3) bekezdés

¹⁵ Cstv. 1. § (2) bekezdés

¹⁶ *Juhász* László: A magyar fizetéképtelenségi jog kézikönyve I-II. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2019. 211. o.

¹⁷ Cstv. 7. § (1) bekezdés

¹⁸ Cstv. 7. § (2) bekezdés e) pont

¹⁹ *Juhász* László: A csődbüntett magánjogi nézőpontból. Magyar Jog 2000/12. sz. 725-733. o.

²⁰ *Szabó* Gábor Zoltán: A csődeljárás alapvető kérdései. Gazdaság és Jog 2012/11. sz. 3-7. o.

IV.2. Hitelezővédelem a csődeljárásban

IV.2.1. Szükségesség és célszerűség

Ahogy korábban utaltunk rá, a társaság működése során fellépő rendellenességek, fizetési problémák felmerülése esetén a cég vezetőjének célszerű csődeljárás elrendelését kezdeményezni, amely által elkerülhető a cég fizetéseképtelensége, ezáltal felszámolása. A Cstv. nem határoz meg kötelezettséget a csődeljárás kezdeményezésére, az a vezető döntési jogkörébe tartozik. Azonban ezen jogkör nem korlátlan: a kérelem benyújtásához az adós gazdálkodó szervezet alapítói jogait gyakorló legfőbb szerv előzetes egyetértése szükséges. A Ptk. ezen szerv összehívását a korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság formában működő gazdasági társaságok esetén kötelezővé teszi abban az esetben, amennyiben a társaságot fizetéseképtelenség fenyegeti vagy fizetéseit megszünteti.²¹ Ezen helyzet fennállása esetén a legfőbb szerv összehívásán felül egyéb kötelezettség is terheli a tagokat/részvényeseket: a kialakult helyzet megszüntetése kötelezettségüket képezi.²² E kötelezettség teljesíthető azáltal, hogy a cég vezetőjének kezdeményezésére csődeljárás elrendelését kezdeményezik, melynek során a hitelezőkkel egyezség kötése útján a társaság rendeltetésszerű működését helyreállítják. A csődeljárás elrendelése a vezetőnek is érdekét képezi, figyelemmel a társasággal és a hitelezőkkel szemben fennálló felelősségére. A Ptk. 3:112. § (2) bekezdése szerint *„a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el.”* A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése azonban a vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán változást eredményez: ennek beálltát követően nem a társaság, hanem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján köteles ügyvezetési feladatait ellátni.²³ Amennyiben a vezető tisztségviselő ezen kötelezettségének nem tesz eleget, felelőssége megállapíthatóvá válik mind a Ptk., mind a Cstv. szabályai alapján. A Cstv. 33/A. §-a nevesíti az ún. *„wrongful trading”* intézményét, amelynek célja, hogy a társaság ügyvezetését csődközeli helyzetekben visszatartsa a hitelezői érdekeket sértő, indokolatlan kockázatvállalástól.²⁴ Ezen hitelezővédelmi intézkedés figyelembe vételének elmulasztása a vezető tisztségviselő felelősségének megállapíthatóságát eredményezi, ezáltal azon döntés meghozatalára ösztönözheti a cég vezetőjét, hogy csődeljárás elrendelését kezdeményezze, figyelembe véve az irányítása alatt álló társaság hitelezőinek érdekét.

²¹ Ptk. 3:189. § (1) bekezdés c) pont; Ptk. 3:270. § (1) bekezdés c) pont

²² Ptk. 3:189. § (2) bekezdés; Ptk. 3:270. § (2) bekezdés

²³ Fónagy Sándor: A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet megítélése. *Gazdaság és Jog* 2015/11. sz. 14-21. o.

²⁴ Uo.

IV.2.2. A szerződések sorsa

A magánjogi szerződéses viszonyokban általános elvként érvényesül a szerződési szabadság, mely által a szerződő felek eldönthetik többek között, hogy kivel szeretnének szerződést kötni. Figyelemmel arra, hogy gazdasági társaságokkal történő szerződéskötés esetén különös figyelmet kell fordítanunk arra, hogy a szerződő fél képes lesz-e kötelezettségének eleget tenni, fontos a megfelelő szerződéses partner kiválasztása. Sokszor nehézségekbe ütközik ennek megvalósítása, tekintettel arra, hogy a közhitelesség elvén alapuló cégjegyzék az adós gazdasági helyzetéről nem ad önmagában képet számunkra. Más a helyzet azonban, amennyiben egy adott társasággal szemben csődeljárás van folyamatban. A Cstv. 9. § (2) bekezdése szerint az adós a csődeljárás elrendeléséről szóló bírósági végzés közzétételének napjától a cégnevét a csődeljárás alatt (cs.a.) toldattal használhatja. Alátámasztja ezen kötelezettséget a Ctv. is, mely szerint a cég nevét (rövidített nevét) csődeljárás esetén „csődeljárás alatt” („cs. a.”) toldattal kell használni.²⁵ Ezen közhiteles nyilvántartásban feltüntetett toldat kapcsán egy adott személy hiteles tudomást szerezhet arról, hogy a fél, akivel szerződést kíván kötni, csődeljárás hatálya alatt áll, s ezen tény függvényében jogosult arról dönteni, hogy ezen kockázati tényező függvényében is kíván-e szerződést kötni az adott jogi személlyel. Amint már a korábbiakban említettük, a csődeljárás a felszámolási eljárással ellentétben nem csupán a hitelezői igényekre helyezi a hangsúlyt, hanem az adós társaság jövőbeli működőképességére is. Erre figyelemmel a fizetési haladék időtartama alatt az adóssal kötött szerződéstől nem lehet elállni, vagy azt nem lehet felmondani arra hivatkozással, hogy az adós csődeljárást kezdeményezett.²⁶ Meglátásunk szerint ezen rendelkezés is – függetlenül attól, hogy az adós társaság hitelezőinek elállási jogát korlátozza – a hitelezői jogok védelmének eszközéül szolgál. A csődeljárás célja, hogy csődegyezség kerüljön megkötésre a hitelezőkkel, melyet követően a társaság működése helyreállíthatóvá válik, és további gazdasági tevékenység folytatására nyílik lehetősége. Amennyiben lehetővé válna csődeljárás kezdeményezése esetén, hogy a hitelezők az adóssal fennálló szerződésüket felmondják, ezáltal teljesítést követeljenek tőle, a csődeljárással megvalósítani kívánt célt lehetetlenné tenné, s minden bizonnyal a társaság tényleges fizetéseképtelenségét okozná, melynek esetén a hitelezői követelések megtérülése kétes képet mutatna. A hitelezők érdekét szolgálja, hogy csődegyezség keretein belül követelésükhöz vagy annak egy részéhez hozzájussanak, s az egyezség megkötését követően pedig szabadon dönthessenek az adós társasággal való gazdasági tevékenység jövőbeli folytatása felől. Utóbb hivatkozott jogszabályi tilalom ellenére azonban a gyakorlatban sokszor találkozni olyan szerződésekkel, melyekben a felek elállási okként jelölik meg azt, ha az egyik féllel szemben

---

²⁵ Ctv. 5. § b) pont

²⁶ Cstv. 11. § (2) bekezdés h) pont

csődeljárás indul. Figyelemmel azonban arra, hogy a Cstv. szabályozása kógens, az ettől való szerződéses eltérés nem megengedett, erre tekintettel az ilyen szerződéses kikötés semmisnek minősül, mivel az jogszabályba ütközik.²⁷ Azonban ezen kógens rendelkezés nem akadályozza annak, hogy az adóssal szerződő fél egyéb jogalapon, pl. az adós késedelmére hivatkozással a szerződéstől elálljon,²⁸ a jogszabályi tilalom csupán a csődeljárásra hivatkozással történő szerződés megszüntetésre terjed ki.

IV.2.3. Fizetési haladék

A csődeljárás elrendelése esetén az adóst, az elrendelő végzés Céglapjában történő közzétételétől kezdődően ideiglenes fizetési haladék illeti meg.²⁹ Ezen ideiglenes fizetési haladéknak – a későbbiekben elrendelhető fizetési haladékkal együtt – a célja a csődvagyon megőrzése a hitelezőkkel kötendő egyezség érdekében. A fizetési haladék időtartama alatt a haladék célját megghiúsító magatartásoktól való tartózkodási kötelezettséget ír elő a törvény az adós, a vagyonfelügyelő, a számlavezetők és a hitelezők felé.³⁰ A hitelezők védelme, befektetésük megtérülése, vagy csupán jogos követelésük érvényesítése nem képzelhető el az adós társaság megszokott üzletmenetének folytatása mellett, amit maga a csődeljárás elrendelésének szükségessége támaszt alá. Ezért szükséges a társaság tevékenységének és a vele szembeni igények kontrollálása annak érdekében, hogy csődegyezség megkötése ne csak ábránd legyen a társaság részéről. Így többek között a fizetési haladék időtartama alatt az adós számláinak terhére fizetési megbízás nem teljesíthető, az adóssal szemben a pénzkövetelések végrehajtása szünetel, illetve az adós új kötelezettségvállalásai, vagyona terhére történő kifizetések csak korlátozottan valósíthatóak meg.³¹

IV.2.4. Vagyonfelügyelő

A csődeljárás elrendelésével egyidejűleg az eljáró bíróság végzést hoz a vagyonfelügyelő kirendeléséről,³² így ezen személy az eljárás kezdetétől tesz eleget törvényben foglalt kötelezettségeinek. A csődeljárás kezdetétől az adós gazdálkodó szervezet vezetői, a gazdálkodó szervezet legfőbb szerve, tulajdonosai jogkörüket csak a vagyonfelügyelő részére biztosított jogok megsértése nélkül gyakorolhatják, melynek megsértése esetén az adós vezetőjével szemben bíróság kiszabásának van helye.³³ A hitelezővédelem keretein belül a vagyonfelügyelő szerepe

²⁷ Ptk. 6:95. §

²⁸ *Jubász*: A magyar fizetési képtelenségi... 246. o.

²⁹ Cstv. 9. § (1) bekezdés

³⁰ Cstv. 11. § (1) bekezdés

³¹ Cstv. 11. § (2) bekezdés

³² Cstv. 10. § (1) bekezdés

³³ Cstv. 13. § (1) bekezdés

megkerülhetetlen, melyet a Cstv. is alátámaszt a vagyonfelügyelő általános feladatának meghatározása útján: „A vagyonfelügyelő – a hitelezői érdekek védelmének szem előtt tartásával, és a hitelezőkkel kötendő egyezség előkészítése érdekében – figyelemmel kíséri az adós gazdasági tevékenységét.”³⁴ Meglátásunk szerint a hitelezői érdekek védelmében ellátandó feladatai közül legfontosabbnak azon speciális feladata tekinthető, mely szerint a vagyonfelügyelő feladatának ellátása során „jóváhagyja, ellenjegyzi az adósnak a csődeljárás kezdő időpontját követően keletkező vagyoni jellegű kötelezettségvállalásait.”³⁵ Ezen feladata azért minősül kiemelkedően relevánsnak, mivel további részletszabály kapcsolódik hozzá: a vagyonfelügyelő „csak olyan kötelezettségvállalásokhoz, illetve kifizetésekhez járulhat hozzá, amelyek az adós célszerű – veszteséget mérséklő – működéséhez, valamint az egyezség előkészítéséhez szükségesek, illetve ehhez kapcsolódóan biztosítékot csak akkor vállalhat, ha abhoz hozzájárulnak a szavaazati joggal bíró hitelezők követeléseinek többségét képviselő hitelezők.”³⁶ Az adós társaság kötelezettségvállalásainak megengedhetősége ezáltal a hitelezők érdekeinek szem előtt tartásával történhet, melynek megvalósulásáért a vagyonfelügyelő tartozik felelősséggel. Amennyiben megkerülésével kötött a társaság szerződést, vállalt bármiféle kötelezettséget, a vagyonfelügyelőnek joga van a szerződések és jognyilatkozatok megtámadására, illetve jogosult a kifizetések visszakövetelésére, az eredeti állapot helyreállítására irányuló eljárások kezdeményezésére.³⁷ A vagyonfelügyelő ezen igények önálló érvényesítésére jogosult, tekintettel ezen jogszabályi felhatalmazásra és arra, hogy a csődeljárásban a vagyonfelügyelőt félnek kell tekinteni.³⁸ Feladatának teljesítése során az ilyen tisztséget betöltő személy elvárható gondossággal köteles eljárni,³⁹ amely szigorúbb magatartási norma, mint a Ptk. általános elvei között meghatározott elvárható magatartás elve.⁴⁰ Így pl. kötelezettségeként jelenik meg, „hogy amennyiben a csődeljárás előtt az adós vezető tisztségviselője részéről a hitelezők érdekeit sértő vagyonkimentés történt, akkor erről értesíti az adós legfőbb szervét, felügyelő bizottságát, könyvvizsgálóját, és kezdeményezi, hogy azok a szükséges intézkedéseket tegyék meg, kezdeményezzék, illetve indítsák meg a jogügyletek megtámadására irányuló eljárásokat is.”⁴¹ A csődvagyon védelme, közvetve a hitelezői érdekek védelme ezáltal a vagyonfelügyelői tisztséghez szorosan kapcsolódó követelmény, melyet ezen jogszabályi rendelkezésen felül alátámaszt annak a ténye, hogy a vagyonfelügyelő feladatai köré tartozik a csődegyezség megkötésében való aktív közreműködés, annak előkészítése.

³⁴ Cstv. 13. § (3) bekezdés

³⁵ Cstv. 13. § (3) bekezdés c) pont

³⁶ Cstv. 13. § (5) bekezdés

³⁷ Cstv. 13. § (3) bekezdés e) pont

³⁸ Cstv. 6. § (4) bekezdés

³⁹ Cstv. 15. § (1) bekezdés

⁴⁰ Ptk. 1:4. § (1) bekezdés: „Ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.”

⁴¹ Cstv. 15. § (1) bekezdés

IV.2.5. Csődegyezés

A csődeljárás célját a hitelezőkkel való egyezés megkötése képezi,⁴² mely által a hitelezői érdekek az egyezés megkötése esetén érvényesülhetnek legerőteljesebben, mivel követelésük – melynek kielégítése az adós gazdálkodó szervezet pénzügyi helyzetéből eredően – teljesen vagy részben megtérül az egyezés megkötése útján. A 2018-as adatok szerint a csődegyezés szabályainak 2009-es módosításától kezdődően évi 100-200 csődeljárás indul, mely ügyeknek átlagosan 40%-ban sikerül jogerős végzéssel jóváhagyott egyezséget kötni.⁴³ Ezen egyezés keretein belül az adós megállapodik a hitelezőkkel az adósság rendezésének feltételeiről, pl. követelések elengedéséről, fizetési könnyítésekről stb.⁴⁴ A gyakorlati tapasztalatok alapján a felek leggyakrabban a követelések egy részének elengedésében állapodnak meg, amely már 30% körüli kielégítést kíván meg az adós vagyontól függően. A hitelezők számára sokszor azért célszerű a viszonylag alacsony kielégítést biztosító összeg elfogadása, mert felszámolási eljárás során fennáll a lehetősége, hogy követelésüknek az egyezésben meghatározottnál alacsonyabb összegéhez jutnak.⁴⁵ A hitelezők érdekeit védi az egyezés megkötésével kapcsolatos azon szabály, mely szerint egyezés abban az esetben köthető meg, amennyiben a szavazati joggal rendelkező hitelezők – a biztosított és a nem biztosított hitelezői osztályokban egyaránt – a szavazatok többségét megadják.⁴⁶ A megkötött egyezés hatálya azon hitelezőkre is kiterjed, akik az egyezéshez nem járultak hozzá, vagy az egyezés megkötésében nem vettek részt.⁴⁷ Nem volna tisztességes olyan szabályozás kialakítása, hogy az egyezés megkötése ellen szavazó, vagy attól tartózkodó személyek ne legyenek részei a többi hitelező által megszavazott egyezésnek, mivel követelésük érvényesítésére egyéb jogi úton volnának kényszerítve ezáltal, amely a többi hitelező kielégítését követően megtérülési kockázatot hordoz magában. Ezen személyekre is figyelemmel kell lenni a csődegyezés megkötése során, általános elvként érvényesül, hogy a csődegyezésnek végrehajthatónak kell lenni minden egyes hitelező vonatkozásában. Erre tekintettel mondta ki a Kúria, hogy nem hagyható jóvá az a csődegyezés, amely a vitatott követeléssel rendelkező hitelező tekintetében végrehajthatatlan.⁴⁸ Elképzelhető azonban, hogy az egyezés egyes hitelező vonatkozásában eltérő rendelkezéseket tartalmaz, az eltérés viszont nem lehet aránytalan és méltánytalan, s nem valósíthat meg joggal való visszaélést.⁴⁹ A hitelezőkre kedvezőtlenebb feltételek megállapítását a Cstv. is nevesíti: az egyezés nem állapíthat meg kedvezőtlenebb feltételeket az egyezéshez hozzá nem járuló vagy abban részt

⁴² Cstv. 1. § (2) bekezdés

⁴³ *Jubász* László: A csődegyezés néhány vitás kérdése I. Céghírnök 2018/7. sz. 13-14. o.

⁴⁴ Cstv. 19. § (1) bekezdés

⁴⁵ *Jubász*: A magyar fizetési képtelenségi... 357. o.

⁴⁶ Cstv. 20. § (1) bekezdés

⁴⁷ Cstv. 20. § (2) bekezdés

⁴⁸ BH 2018.4. 123

⁴⁹ *Jubász*: A magyar fizetési képtelenségi... 375. o.

nem vevő hitelezőkre, mint amelyeket az egyezséghez hozzájáruló hitelezőkre az adott hitelezői osztályban, továbbá a meghatározott hitelezői körben megállapított.⁵⁰

IV.2.6. Követelések bejelentése

A Cstv. 12. § (1) bekezdése szerint az adós a hitelezőit a csődeljárást elrendelő végzés közzétételét követően értesíti, és felszólítja őket követeléseiknek bejelentésére. A hitelezőknek a csődeljárás elrendeléséről szóló végzés közzétételétől számított 30 napjuk van követelésük bejelentésére.⁵¹ Elképzelhető olyan eset, hogy ezen határidőn belül a hitelező követelését nem jelenti be az adósnak, melynek következménye az lesz – amint azt jelen írás II. pontjában kifejtettünk –, hogy nem minősül a csődeljárás során hitelezőnek, így az azzal kapcsolatos védelmi intézkedések igénybevételére, csődegyezség megkötésére nem jogosult. Jelen tanulmány kereteit meghaladja ezen személyek számára nyitva álló igényérvényesítés módjának kifejtése, csupán a Cstv. 20. § (3) bekezdésének szabályozására térünk ki, mely a bejelentési határidőt elmulasztó személyekkel kapcsolatban tartalmaz rendelkezéseket. Ezen szabályozás a követelését késedelmesen bejelentő hitelezőt hátrányos helyzetbe hozza: az ilyen hitelező az egyezségkötésben nem vehet részt, az egyezség hatálya nem terjed ki rá, az adós ellen követelését nem érvényesítheti, azonban a más által kezdeményezett felszámolási eljárásban a még el nem évült követelését bejelentheti. Látható, hogy a bejelentési határidő jogvesztő jellegének hiányától függetlenül a hitelező hátrányos helyzetbe kerül igény bejelentésének elmulasztása esetén, igényérvényesítési lehetőségei a más által indított felszámolási eljárásban való hitelezőként való részvételre korlátozódnak.

V. Hitelezővédelem a kényszertörlési eljárás során

V.1. A kényszertörlési eljárás

Ahogy korábban utaltunk rá, a közgondolkodásban egy cég megszűnésének a csődhez van köze, azonban míg a csődeljárás során egy gazdálkodó szervezet haladékosan kap pénzügyeinek rendezésére, és így reális esélye van a későbbiekben működését folytatni, addig a kényszertörlési eljárás végeztével majdnem minden alkalommal a nevezett gazdálkodó szervezet jogutód nélkül megszűnik létezni. Itt érdemes elhatárolni a kényszertörlést a szintén jogutód nélküli megszűnést eredményező más eljárásoktól, mint a felszámolási, végelszámolási eljárás. Az utóbbi eljárás során a cég tagjai nem kívánják folytatni a gazdasági tevékenységüket, így az esetlegesen fennálló hitelezői igényeket teljes egészben kielégítve kívánják megszüntetni a gazdálkodó szervezetet. Míg a felszámolási eljárás során az adott cég fizetési képtelenségbe esik, így a cégbíróság elrendeli annak

---

⁵⁰ Cstv. 20. § (2) bekezdés

⁵¹ Cstv. 10. § (2) bekezdés f) pont

jogutód nélküli megszüntetését, természetesen a hitelezői érdekek legalább részbeni kielégítése mellett.

A kényszertörlési eljárás a gazdálkodó szervezet megszüntetésére irányuló nemperes eljárás, melyet a cégbíróság csak a cégtörvényben, taxatív felsorolt esetekben indíthat meg.⁵² Az erről szóló végzést a cégbíróság a Cégközlönyben teszi közzé, mivel a végzés a gazdasági társaság jövőbeni működését érintően dönt, így az ellen fellebbezésnek és felülvizsgálatnak is helye van. Eltérésként tekinthető a jelen írás keretein belül már hivatkozott csődeljáráshoz és felszámolási eljáráshoz képest, hogy kényszertörlési eljárás megindítását nem az adós cég vezetője, vagy az adós céggel szemben követeléssel rendelkező hitelező kezdeményezi, hanem a cégbíróság az, amely a jogszabályi feltételek fennállta esetén intézkedik az eljárás megindítása iránt. A kényszertörlési eljárás a kényszer-végelszámolás helyére 2012. március 1-jétől bevezetett eljárás, melyet a jogalkotó a gazdasági tevékenységet már nem végző cégek gyors és egyszerű megszüntetése miatt alkotott meg.⁵³ Azonban az elmúlt évek a gyakorlata megmutatta, hogy a cégvezetők, mint ingyenes, problémáktól mentes megszüntetési módként tekintenek a kényszertörlési eljárásra. Így a jogalkotó a 2021. évi LXX. törvény (továbbiakban: Módosítás) által fontos módosításokat vezetett be a kényszertörléssel kapcsolatban. Egyfelől az eljárás lefolytatásának fejében felügyeleti illetéket kell fizetni, melynek összege 250.000 Ft.,⁵⁴ szigorodott az eltiltás szabálya, pontosították, hogy milyen mértékű vagyon után kezdődhet felszámolási eljárás, illetve meghatározott esetekben a cég kérheti a kényszertörlés megszüntetését.⁵⁵ Azonban a módosítás legfőbb oka az volt, hogy a jogalkotó kiemelte, hogy a kényszertörlési eljárás egy kifejezetten szankciós eljárás.

A kényszertörlési eljárás elrendelésére a cégbíróságnak az alábbi esetekben van lehetősége: ha a céget megszüntnek nyilvánítja, ha a cég a végelszámolást három éven belül nem fejezte be és törlése iránti kérelmet nem terjesztett elő, vagy ha a cég jogutód nélküli megszűnését előidéző ok következett be és a végelszámolási eljárás lefolytatásának nincs helye.⁵⁶ Eltérésként jelenik meg a csődeljáráshoz és a felszámolási eljáráshoz képest, hogy az elrendeléshez szükséges feltételek nem állnak összefüggésben a társaság anyagi helyzetével, kötelezettségeinek teljesítésével, azok vizsgálata az eljárás későbbi részében rendelkezik relevanciával.

---

⁵² Ctv. 116. § (1) bekezdés

⁵³ *Kispál Beáta*: A reorganizációs eljárások, a felszámolási eljárások hatékonysága és a kényszertörlési eljárások. In: *A fizetésképtelenség aktuális jogi problémái nemzetközi kitekintéssel* (szerk. Barta Judit). Patrocinium Kft., Budapest-Miskolc 2018. 175-176. o.

⁵⁴ Az illetékről szóló 1990. évi XCIII. törvény 66. § (1) bekezdés

⁵⁵ *Bodzási Balázs*: A kényszertörlési eljárás új szabályai. *Corvinus Law Papers* 2021/2. sz. 3. o.

⁵⁶ Ctv. 116. § (1) bekezdés

V.2. Hitelezővédelem a kényszertörlesztés során

V.2.1. Követelések bejelentése

A kényszertörlesztés megkezdését a Céglökönyben közzétett végzéssel indítja meg a cégbíróság. A végzésben a cégbíróság nyilatkozattételre hív fel mindenkit, akinek

- „a) a céggel szemben követelése van – ideértve a számviteli törvény szerinti függő követelést is –,
 b) tudása van arról, hogy a cég ellen bírósági, közjegyzői vagy más hatósági eljárás van folyamatban,
 c) a cég tulajdonában lévő eszköz van a birtokában, a cég vagyontárgyára vonatkozó jog jogosultjaként van bejegyezve, valamely vagyontárgyat illetően a javára, illetve érdekében tény van feljegyezve, vagy a cég vagyontárgyára tarthatna igényt,
 d) tudása van a kényszertörlesztés közzétételének a napját megelőző évben a cég vagyonában bekövetkezett változásról, vagy
 e) a céggel fennálló munkaviszonyon alapuló bérkövetelése vagy munkaviszonyból származó egyéb követelése van”.*⁵⁷

Bárminemű követelést a végzés közzétételétől számított 40 napon belül lehet a cégbíróság részére bejelenteni. A bejelentés elmulasztásához kapcsolódó jogkövetkezmény megegyezik a csődeljárás során bejelenteni elmulasztott követelésre irányadó szabályokkal: a bejelentés elmulasztása nem jár jogvesztéssel, azonban a jogosult igényét kényszertörlesztési eljárásban már nem érvényesítheti.⁵⁸

V.2.2. Lehetséges végkifejletek

A lehetséges végkimenetek a kényszertörlesztési eljárás során a következők lehetnek. Az első és egyben legegyszerűbb az, mikor a bíróság felhívására nem érkeznek bejelentések és megállapítható az, hogy a nevezett cégnek nincsen vagyona. Ebben az esetben érvényesül a jogalkotó eredeti szándéka a kényszertörlesztéssel kapcsolatban, egy, már gazdasági tevékenységet nem folytató gazdálkodó szervezet szűnik meg. A céget törlik a cégjegyzékből.⁵⁹ Ugyancsak törlésre kerül az a cég, melynek van vagyona, azonban nem érkezik bejelentés fennálló követelésről.⁶⁰ Ebben az esetben a cégbíróság hivatalból dönt a fennmaradó vagyon sorsáról, az a Ptk. rendelkezéseinek megfelelően kerül felosztásra.⁶¹ Amikor a bíróság felhívására bejelentés érkezik, azonban megállapítható, hogy a cégnek nincsen vagyona, vagy az nem éri el a 400.000 Ft-ot, úgy a cégbíróság törli a céget a cégjegyzékből. Ebben az esetben a hitelezői érdekek óhatatlanul sérülnek, ezért a bíróság hivatalból dönt az eltiltásról.⁶² A cégbíróság megszünteti a kényszertörlesztési eljárást és kezdeményezi a cég elleni felszámolást akkor, ha a bejelentések alapján a követelések összege meghaladja a 400.000 Ft-ot vagy a céggel szemben követelést jelentettek be és a cégbíróság felmérése szerint a cég vagyona eléri a 400.000 Ft-ot. Ebben az esetben a hitelező igénye a felszámolási eljárás során kerülnek

⁵⁷ Ctv. 117. § (2) bekezdés

⁵⁸ Ctv. 117. § (2) bekezdés e) pont

⁵⁹ Ctv. 118. § (1) bekezdés

⁶⁰ Ctv. 118. § (6) bekezdés

⁶¹ Ptk. 3:48. § (2) bekezdés

⁶² Ctv. 118. § (2) bekezdés

kielégítésre.⁶³ Tulajdonképpen a kénysztörölési eljárást felváltó felszámolási eljárás szolgálja leginkább a hitelezők védelmét. Azonban ennek a dolgozatnak nem célja a felszámolási eljárás bemutatása, így vizsgáljuk meg milyen eszközökkel oldja meg a kénysztörölési eljárás a hitelezők védelmét.

V.2.3. Bérgarancia

A kénysztörölési eljárás során – szemben a csődeljárással – a hitelezői érdekek és azok védelme háttérbe szorul. Mint már láttuk, a jogalkotó célja a kénysztöröléssel a már gazdasági tevékenységet már nem folytató cégek megszüntetése, a rendszerből való gyors törlése. Kénysztörölés során a jogalkotó első sorban a megszűnés alatt lévő cég munkavállalóinak munkabérrel kapcsolatos igényeire fókuszál. A Ctv. 117/A. § (2) alapján a kénysztörölés alatt lévő cég vezető tisztségviselője a kénysztörölést elrendelő végzés közzétételétől számított húsz napon belül köteles kifizetnie az elmaradt munkabért a munkavállalóknak. Amennyiben munkavállalói bejelentés történik és a felszámolási eljárás megindításának feltételei nem teljesülnek, de

„a cégnek munkavállalóval munkaviszonya áll fenn, a cégbíróság a felszámolói névjegyzékből jelöli ki a munkáltatói jogok gyakorlására és a munkaviszonyra vonatkozó szabályban és egyéb jogszabályokban előírt igazolások kiadására, továbbá a Bérgarancia Alapból igényelhető támogatással összefüggő feladatok ellátására jogosult személyt (továbbiakban: Bérgarancia biztos). A Bérgarancia biztos támogatásnak a Bérgarancia Alapból történő igénylése vonatkozásában ugyanazok a jogok illetik meg és kötelezettségek terbelik, mint a felszámolót a felszámolási eljárás esetében. A Bérgarancia biztos feladatára és felelősségére a munkáltatói jogok gyakorlásával és a munkaviszony megszűnésével összefüggésben a munka törvénykönyvének rendelkezései irányadók.”⁶⁴

A Bérgarancia biztos azonban csak a bejelentett munkabér követelés vonatkozásában járhat el, továbbá kiadja a szükséges munkaügyi igazolásokat is. Amennyiben a munkavállalónak bármelyféle egyéb követelése van a céggel szemben, legyen az például korábban ki nem fizetett munkabér, annak tekintetében a Bérgarancia biztos nem járhat el.⁶⁵

V.2.4. Jogintézményi visszaélés

A cégbíróság a gazdasági társaság komplex vizsgálatát végzi, a társaság törvénytörő működésére és a vezető tisztségviselők felelősségére koncentrálna. A kénysztörölési eljárás során – a felszámolási eljárással ellentétben – a vezető tisztségviselő a cég vagyonával nem köteles elszámolni, így a vagyonkimentés megakadályozása nem megoldott, a cég vagyonát nem kötelesek átadni és a hitelezőknek csupán bejelentési kötelezettsége van. A vezető tisztségviselőnek mindössze arról kell nyilatkoznia, hogy vitatja-e a bejelentett követeléseket, illetve milyen intézkedéseket tett annak érdekében, hogy a cég kötelezettségeit teljesítse, és hogy milyen módon kívánta megszüntetni a

⁶³ Ctv. 118. § (3) bekezdés

⁶⁴ Ctv. 117/A. § (4) bekezdés

⁶⁵ *Kispál*: i. m. 180. o.

törvénysértő működést.⁶⁶ Így kijelenthető, hogy a hitelezők megkárosítása a kényszertörlési eljárás során reális eshetőség/eshetőségként szerepel. Becslések szerint egy-egy kényszertörlési eljárás körülbelül 3 millió forint tartozást okoz.⁶⁷ Az elszámoltathatóság hiányát mutatja az is, hogy a kényszertörlési eljárás bevezetése óta ez az egyik legnépszerűbb jogutód nélküli megszüntetési eljárás. Ezen még a Módosítás által bevezetett plusz illetékfizetési kötelezettség se tudott érdemben változtatni. A 2022-es évben a megszűnt cégek 44%-át kényszertörléssel szüntették meg.⁶⁸

V.2.5. Korlátolt felelősség „áttörése”

A korlátolt felelősség által nyújtott lehetőségekre és az azzal kapcsolatos hitelezővédelmi intézkedések szükségességére a korábbiakban már kitértünk. A korlátolt felelősség „áttörésének” lehetősége a Ptk-ban szabályozásra kerül,⁶⁹ a kényszertörlési eljárással összefüggésben a Ctv. azonban speciális rendelkezéseket tartalmaz ezen lehetőség megteremtése érdekében. Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításairól szóló 2013. évi CCLI. törvény beiktatta a Ctv. rendelkezési körébe a korlátolt felelősség áttörésének lehetőségét a „*wrongful trading*” intézményének keretein belül. Erre tekintettel a kényszertörlési eljárásban törölt cégnek a cég törlésének időpontjában cégjegyzékbe bejegyzett volt tagja korlátlanul felel a cég hitelezőjének kielégítetlen követelése erejéig, ha a tag korlátolt felelősségével visszaélt.⁷⁰ A hitelezők érdekeit súlyosan károsító magatartás törvényi definiálását is megvalósította a jogalkotó, meghatározva a korlátozott felelősséggel való visszaélés esetkörét: „*Korlátozott felelősségükkel visszaéltek azok a tagok, akik tartósan hátrányos üzletpolitikát folytattak, a cég vagyonával sajátjukként rendelkeztek, továbbá azok, akik olyan határozatot hoztak, amelyről tudták vagy az általában elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy az a cég törvényes működésével nyilvánvalóan ellentétes.*”⁷¹ A „*wrongful trading*” intézménye megjelenik a vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán is a Ctv. rendelkezései körében. Ennek értelmében a vezető tisztségviselő tartozik felelősséggel a cég kényszertörlési eljárás során történő megszüntetését követően, amennyiben a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezését követően ügyvezetési feladatait nem a hitelezői érdekek figyelembevételével látta el, és ezáltal a cég vagyona csökkent, illetve a hitelezők követeléseinek kielégítése megghiúsult.⁷²

⁶⁶ Ctv. 117/D. § (3) bekezdés

⁶⁷ *Kisipák* i. m. 182-183. o.

⁶⁸ Sokrétű hatások a cégvilágban – Múlt és jelen találkozása 2022-ben. OPTEN. <https://www.opten.hu/kozlemenyek/sokretu-hatasok-a-cegvilagban--mult-es-jelen-talalkozasa-2022ben> (2023. 12. 14.)

⁶⁹ Ptk. 3:2. § (2) bekezdés

⁷⁰ Ctv. 118/A. § (1) bekezdés

⁷¹ Ctv. 118/A. § (2) bekezdés

⁷² Ctv. 118/B. § (1) bekezdés

Ezen rendelkezések törvénybe iktatása folytán a korlátolt felelősség leple mögé bújó társasági személyek felelőssége megállapíthatóvá válik, s ezáltal a hitelezői érdekek abban az esetben is érvényesülhetnek, amennyiben az adós társaság egyáltalán nem, vagy nem megfelelő összegű vagyonnal rendelkezik a vele szemben fennálló követelések kiegyenlítésére.

VI. Összegzés

Gazdaságunk működéséhez elengedhetetlen a hitelezők szerepe, akik saját befektetéseikkel élénkíthetik azt, ráhatással bírnak annak alakulására. Ehhez azonban szükséges az érdekeik védelme, melyet nem csupán az anyagi jogi szabályoknak, hanem az eljárásjogi szabályoknak is szükséges előmozdítania egyes speciális eljárások szabályozása során.

Írásunkban a hitelezővédelem intézményének rövid bemutatása és a hitelező fogalmának ismertetése mellett a csődeljáráshoz kapcsolódó, Cstv. szerinti és a kényszertörlési eljáráshoz kapcsolódó, Ctv. szerinti védelmi intézkedéseket mutattuk be. A két jogintézményhez kapcsolódó hitelezővédelmi rendelkezések között átfedések figyelhetők meg (pl. követelés bejelentése), azonban összességében kijelenthető, hogy a csődeljáráshoz kapcsolódó hitelezővédelmi szabályok szélesebb spektrumot ölelnek fel, mint a szankciós jellegű kényszertörlési eljáráshoz fűződő szabályok. Azon megállapításra jutottunk, hogy a kényszertörlési eljárás során is megjelennek a hitelezők érdekeinek védelmére szolgáló intézkedések, azonban alacsonyabb számban figyelhetők meg ezen védelmi szabályok, figyelemmel arra, hogy a hitelezőknek érdekeik sérelme esetén más eljárások során (elsősorban felszámolási eljárás) van lehetőségük fellépni követelésük kiegyenlítése érdekében.

A csődeljárás során ezáltal a hitelezői érdekek széles körben kerülnek védelemre, mindemellett a csődbe került gazdasági társaságoknak reális esélye van a jövőben tovább folytatni tevékenységüket. A kényszertörlési eljárás nem kezelhető egyszerűen önmagában, mivel ahhoz szorosan kapcsolódik a felszámolási eljárás. A jogalkotó azon elképzelése, hogy a kényszertörlés a már gazdasági tevékenységet nem végző cégek gyors és egyszerű törlésére irányuljon, több ponton is aggályos. Véleményünk szerint a kényszertörlés során óhatatlanul sérülnek a hitelezői érdekek, ezen az eljárás revíziója, illetve az alkalmazási lehetőségének szűkítése és a felszámolási eljárás többszöri elrendelése tudna segíteni. Egyetértünk azon szakirodalmi állásponttal, hogy a kényszertörlést és a hozzá kapcsolódó más eljárásokat akár a Ctv.-n kívül önállóan is lehetne szabályozni a jogbiztonság és hatékonyság érdekében.⁷³

---

⁷³ Bodzás: i. m. 12. o.

Cseh-Zelina Gergely

Tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Közigazgatási Jogi Intézeti Tanszék

Kovács Krisztián

Földforgalmi szakügyintéző, Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal, Földhivatali Főosztály, Földhivatali Osztály 1.

Az ingatlan-nyilvántartási eljárás ügyiratkezelésének gyakorlati szempontjai**I. Bevezető gondolatok**

Tanulmányunk témája az ügyiratkezelés szerepének és fontosságának a bemutatása egy konkrét közigazgatási szerv működése során. A választott szerv pedig a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Földhivatali Főosztály Ingatlan-Nyilvántartási Osztálya. Az általános ügyiratkezelési folyamat ismertetését már több szakirodalom is megtette, ezért csak elvétve utalunk azokra.¹

Működésük során a közigazgatási szervek jogviszonyt létesítenek és zárnak le, kapcsolatot alakítanak ki az ügyfelekkel, melyek a közigazgatási szerveknél „papírmunkát” teremtenek. Ahhoz, hogy az ügyintézés során keletkezett iratok nyomon követhetőek, az iratok könnyedén fellelhetőek és azonosíthatóak legyenek,² szükség van egy belső iratkezelési szabályzatra, mely tartalmazza az írásbeli ügyintézésre vonatkozó szabályokat. Pontos és átlátható szabályanyagával rögzíti az iratok „életútját” az irat átvételétől, az irat érkeztetésén át, az irattárba helyezéséig, selejtezéséig, egészen az irat levéltárba való adásáig. Tanulmányunkban ezt a folyamatot kívánjuk bemutatni – a fent nevesített – konkrét hatóság vonatkozásában rávilágítva arra, hogy megfelelően és alaposan szabályozott ügyviteli tevékenység nélkül a szerv nem lenne képes ellátni társadalmi rendeltetését, azaz a feladatát.

Az ingatlan-nyilvántartási eljárás az ingatlannal kapcsolatos jogok bejegyzésére és tények feljegyzésére, módosítására, illetve törlésére, valamint az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogosult és az ingatlan adataiban (ide nem értve az ingatlan címét) bekövetkezett változások átvezetésére irányuló közigazgatási hatósági eljárás.³

---

¹ Pócsi Anikó: Ügyvitel, ügyiratkezelés. In: Ügykezelői alapvizsga (szerk.: Pócsi Anikó). Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest 2022. 89-127. o.; Cseh Gergely: Hatósági ügyvitel (Oktatási segédanyag Jogi felsőoktatási képzésben részt vevő hallgatóknak). Miskolci Egyetem. <https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/12301/Hat%C3%B3s%C3%A1gi%20%C3%BCgyvitel%20oktat%C3%A1si%20seg%C3%A9dlet%20cseh%20gergely.pdf> (2023. 09. 24.)

² Pócsi: i. m. 95-96. o.

³ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (továbbiakban: Inytv.) 25. § (1) bekezdés

Az ingatlan-nyilvántartási hatósági eljárásban az alábbi jogszabályok kerülnek alkalmazásra. Az Inyvtv., mely tartalmazza többek között az ingatlan-nyilvántartás elveit, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jogokat, feljegyezhető tényeket, az ingatlan-nyilvántartás módját és az ingatlan-nyilvántartási eljárást.⁴ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII.29.) FVM rendelet, mely tartalmazza a tulajdoni lap tartalmát, a jogok bejegyzésének és tények feljegyzésének, valamint az ingatlan-nyilvántartási eljárás szabályait. Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény, amely rögzíti az elektronikus ügyintézését biztosító szerv és az ügyfél kapcsolatának általános szabályait, az elektronikus ügyintézés és az elektronikus kapcsolattartás szabályait, rögzíti az ügyfél jogait és kötelezettségeit, az elektronikus utat biztosító szerv kötelezettségeit. A közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII.29.) Kormányrendelet hatálya a közfeladatot ellátó szervekre és azok irattári anyagaira terjed ki és meghatározza a közfeladatot ellátó szervekhez beérkező és az ott keletkezett papír alapú és elektronikus köziratok kezelésének egységes követelményeit.⁵ Az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó egységes iratkezelési szabályokat a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról szóló 15/2022. (XII.21.) MvM utasítás és az Egységes Iratkezelési Szabályzat kiadásáról szóló 1/2018. (VI.21.) AM utasítás tartalmazza. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó alapvető rendelkezéseket tartalmazza az Ötödik Könyvében. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény módosításáról szóló 1996. évi LXXXV. törvény, mely tartalmazza a tulajdoni lap másolat, valamint az ingatlan-nyilvántartási eljárás igazgatás szolgáltatási díját. Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye tekintetében a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal vezetője által kiadott 32/2023. (IV.21.) utasítás a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Egyedi Iratkezelési Szabályzatáról (továbbiakban: Egyedi Iratkezelési Szabályzat), amely tartalmazza a szervezethez vonatkozó ezeket szabályokat.

A következő fejezeteket úgy építjük fel, hogy rögzítjük, hogy ezen speciális ügytípus – ingatlan-nyilvántartási eljárás – esetében milyen plusz szabályok és kiegészítő rendelkezések adnak

⁴ Azonban ez a jogszabály csak 2024. október 1. napjáig képezi alapját a földhivatali eljárásoknak, mivel hatályba lép az ingatlan-nyilvántartásról szóló 2021. évi C. törvény (új Inyvtv.). Az új rendelkezésekről lásd bővebben: *Czékmann Zsolt – Cseh-Zelina Gergely – Czibrik Eszter: A szigetszerúségtől a homogenitásig, avagy az új ingatlan-nyilvántartási rendelkezések jellemzői. Ingatlanjog 2022/2. sz. 8-15. o.; Czékmann Zsolt – Czibrik Eszter: Az új ingatlan-nyilvántartási törvény és az Ákr. viszonya. Közigazgatás Tudomány 2021/1. sz. 42-53. o.; Dalnoki Réka: A megújuló ingatlan-nyilvántartási rendszer szabályozási koncepciója és az ahhoz kapcsolódó jogalkotás II. Ingatlanjog 2022/1. sz. 2-7. o.; Posta Márton: Gondolatok az új ingatlan-nyilvántartási törvényről. Themis 2021/12. sz. 64-95. o., Varga Márk: Fenntartható közigazgatás. Az elektronizáció szerepe az ingatlan nyilvántartása kapcsán. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 2020/2. sz. 110-137. o.; Szajlai Kitti: Az ingatlan-nyilvántartás alapelveinek megújulása az új Inyvtv. hatálybalépésének következtében. Közjegyzők Közlönye 2023/1. sz. 70-90. o.*

⁵ A közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII. 29.) Kormányrendelet (továbbiakban: Kormányrendelet) 1. § (1) bekezdés

keretet az általános ügyiratkezelési folyamathoz képest. Persze, többször kell ismertetnünk az ingatlan-nyilvántartási eljárás egyes szabályait is, mivel azok nélkül nehezen lehetne megérthető a folyamat.

II. Az iratkezelés folyamata az Ingatlan-Nyilvántartási Osztálynál

II.1. Beadványok átvétele és a postabontás

Az ingatlan-nyilvántartási eljárás az ügyfél kérelmére vagy hatósági, bírósági megkeresésre indul. Az ingatlan-nyilvántartásba jog vagy tény keletkezését, módosulását, illetve megszűnését kérelemre lehet bejegyezni, ami azt is jelenti, hogy csak az a jog jegyezhető be, illetve tény jegyezhető fel, törölhető, amelyet a kérelem tárgya vagy a megkeresés megjelöl.

Az ügyfél a beadványát előterjesztheti: ügyfélfogadási időben személyesen, vagy meghatalmazott képviselője útján külön erre a célra rendszeresített formanyomtatványon⁶ – csatolva a szükséges okiratokat – postai úton és hivatali kapun keresztül is. Az Eüsztv. különbséget tesz elektronikus és nem elektronikus kapcsolattartási forma között.⁷ Az e-mail formájában benyújtott megkeresések szóbeli megkeresésnek minősülnek, nem pedig elektronikus kapcsolattartásnak, hiszen nem lehet az ügyfél személyazonosságát teljes bizonyossággal megállapítani.

A beadvány személyesen történő benyújtása a hatóság részére külön, erre a célra kialakított ügyfélfogadó helyiségben, ügyfélfogadási időben, sorszám által meghatározott sorrend alapján történhet. Az átvett beadványokat érkeztető bélyegzővel látják el és az ügyfél kérésére az általa a hatóság részére átadott ügyiratokról másolatot készít a hatóság az ügyfél számára, vagy az ügyfélnél maradandó példányokat is érkeztető bélyegzővel látja el.⁸ Az átvett és érkeztető bélyegzővel ellátott ügyiratokat egy mappába helyezik, melyeket óránként ürítenek és iktatás céljából az iratkezelő magához veszi. A beadvány kötelező mellékletét képezi az ingatlan-nyilvántartási kérelem (továbbiakban: kérelem), mely két részből áll: Ingatlan-nyilvántartási kérelem I. és Ingatlan-nyilvántartási kérelem II. Az ingatlan-nyilvántartási kérelem egy kötelező nyomtatvány, melynek adattartalmát az ingatlan-nyilvántartásról szóló törvény végrehajtási rendeletének melléklete tartalmazza.⁹ Az első részben fel kell tüntetni – többek között – a jogosult, kérelmező adatait, a változással érintett ingatlan(ok) darabszámát, valamint a soron kívüli eljárás iránti igényt is. A kérelem második része tartalmazza a változással érintett ingatlan, ingatlanok helyrajzi számát,

⁶ Ingatlan-nyilvántartási kérelem

⁷ Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (továbbiakban: Eüsztv.) 22. § (1) bekezdés a) pont

⁸ Kizárólag olyan példányokat lehet így érkeztető bélyegzővel ellátni és az ügyfél számára átadni, melyek a hatóságnál leadásra kerültek.

⁹ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet (továbbiakban: Inyvtv. vhr.) 1. számú melléklet

település nevét és a kérelem tárgyát. A kérelem tárgya irányulhat: jogok bejegyzésére, tények feljegyzésére, valamint az ingatlan adataiban bekövetkezett változások átvezetésére.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a földhivatal csak és kizárólag a kérelemben foglaltak alapján járhat el, ezért nagyon fontos a kérelem pontos és hiánytalan kitöltése és csatolni kell mellé a bejegyzés alapjául szolgáló okiratokat is. A kérelmezendő jogok és tények köre zárt, ami azt jelenti, hogy csak az ingatlan-nyilvántartási törvényben taxatívén felsorolt és ott a jogalkotó által rögzített jogok bejegyzésére (pl.: tulajdonjog, haszonélvezeti jog bejegyzése)¹⁰ és tények feljegyzésének (pl.: jogosult kiskorúsága, kisajátítási eljárás megindítása)¹¹ kérelmezésére van lehetőség. Végül az ingatlan-nyilvántartási kérelmet a kérelmező, vagy meghatalmazottja mind az első, mind pedig a második részén aláírásával kell ellátnia.

A közigazgatási szerv kijelölt ügyintézője folyamatosan figyelemmel kíséri a szerv hivatali kapujára¹² érkezett dokumentumokat és azokat letölti a szerv saját iratkezelő rendszerébe. Ezt követően a letöltött dokumentumot kinyomtatja, majd az aznap érkezett iratokhoz helyezi iktatás céljából. Ide kerülnek azok az ügyiratok, beadványok is, amelyeket személyesen vagy postai úton nyújtanak be és melyeket érkeztető bélyegzővel látnak el, majd az itt összegyűlt iratokat iktatja be az iratkezelő.

A vármegyei kormányhivatalok, így az Ingatlan-nyilvántartási Osztály vonatkozásában is az oda postai úton beérkezett küldeményeket a főosztály vezető, osztály jogállású szervezeti egységeknél (mint amilyen az Ingatlan-nyilvántartási Osztály is) annak vezetője által kijelölt kormánytisztviselő/munkavállaló bontja fel és érkezteti.¹³

Fentieket összegezve mindhárom módon érkezett beadvány beérkezését követően az ügyirat iktatásra kerül. Az ingatlan-nyilvántartási eljárásban az iktatás elektronikusan történik.

II.2. Az ügyiratok iktatása

Az ingatlan-nyilvántartási eljárásban az ügyiratok érkezését követően kerül sor az érkeztető bélyegző lenyomatának elhelyezésére,¹⁴ majd azt követően történik az ügyiratok iktatása¹⁵ az

¹⁰ Inyvtv. 16. § a)-k) pontig

¹¹ Inyvtv. 17. § (1) bekezdés 1-37. pontig

¹² A hivatali kapu a hatóságok számára biztosított olyan felület, ahol biztonságos és hiteles kommunikációt tudnak folytatni az ügyfelekkel és más olyan szervezetekkel, akik szintén rendelkeznek Hivatali kapuval. Ahhoz, hogy egy közigazgatási szerv számára ily módon dokumentumot tudjunk küldeni, ismerni kell a másik közigazgatási szerv teljes nevét, az ügynevezett rövid nevet és a KRID számát (a közigazgatási szerv központi rendszerben rögzített azonosítója), amely egy 9 számjegyű számsorból áll.

¹³ Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Egyedi Iratkezelési Szabályzatáról szóló 32/2023. (IV. 21.) utasítás (továbbiakban: Egyedi Iratkezelési Szabályzat) V. Fejezet 5.3. pont

¹⁴ A közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII. 29.) Korm. rendelet (továbbiakban: Iratkezelési rendelet) 2. § 17. pont, érkeztetés: a beérkezett küldemény érkeztetési azonosítóval, valamint beérkezési dátummal történő ellátása és nyilvántartásba vétele.

¹⁵ Iratkezelési rendelet 2. § 18. pont, iktatás: az irat iktatószámmal történő nyilvántartásba vétele az irat beérkezésével vagy az érkeztetéssel egy időben vagy az érkeztetést, keletkezést követően.

ingatlan-nyilvántartási eljárásban alkalmazott, zárt rendszerű TAKAROS programban. A tanulmány ezen részében azért nem választjuk külön fejezetként az iktatást és érkeztetést, (ahogy az általános szabályok szerint kellene), mert az ingatlan-nyilvántartási eljárásban az ügyiraton történő érkeztető bélyegző elhelyezését követően a beérkezés napján kötelező az ügyiratok iktatása, továbbá a kérelem tárgyától függően a kérelemben megjelölt ingatlan vonatkozásában széljegyzés elhelyezése. Ennek során ki kell tölteni a széljegyzéshez szükséges adatokat is.¹⁶

II.2.1. Széljegyzés

Az iktatással egyidőben a tulajdoni lap tartalmát érintő változást eredményező ügyiratokat a tulajdoni lapon széljegyezni kell az Inyvtv. 48. § (1) bekezdésében foglaltak szerint.¹⁷ A beadvány iktatószámát a benyújtás napján a tulajdoni lapon fel kell jegyezni (ez lesz a széljegy), és ennek megtörténtét a beadványra rá kell vezetni. Tehát a széljegyzés nem más, mint a tulajdoni lap tartalmát érintő kérelem esetén a beadvány iktató számának a tulajdoni lapra és a beadványra történő rávezetése, amely tanúsítja az eljárás megindulását és jelzi az ügyek elintézésének a sorrendjét. A széljegyzésben a széljegyzett beadvány tartalmára röviden utalni kell. A tulajdoni lapon feltüntetett széljegy az ingatlan-nyilvántartási eljárás megindítását tanúsítja. A széljegy a kérelem teljesíthetősége szempontjából csupán tájékoztató jellegű, mert a földhivatal ekkor még nem döntött arról, hogy helyt ad-e a kérelemnek vagy elutasítja azt, tehát informatív jellegű, tájékoztatást nyújt arról, hogy a tulajdoni lap tartalmában esetlegesen változás történhet. Amennyiben az érintett ingatlan a kérelemből, bejelentésből nem állapítható meg,¹⁸ a széljegyzés elmaradását és annak okát az ügyiraton fel kell tüntetni (ilyenkor az ügyiraton feltüntetésre kerül, hogy a széljegyzés elmarad, mert nem létezik a helyrajzi szám) és ezt a feljegyzést kézjeggyel kell ellátni. A tulajdoni lap tartalmát érintő változás, illetve a változás átvezetésére irányuló kérelem elutasításának bejegyzése után a széljegyet törölni kell.¹⁹

Főszámon iktatott ügyiratot iktatni csak az ügy, ügyirat elsőként érkezett irata alapján lehet.²⁰ A beadványhoz alszámon, vagy a következő évben főszámon iktatott további beadványok széljegyzését nem szabad ismét elvégezni, mivel a rangsort az eredeti érkezési időpont biztosítja. A kezdő irat a fentiekre tekintettel külön iktatószámot (főszámot) kap, majd minden további ugyanazon ügyben érkező és keletkező irat az iktatási főszám soron következő alszámát kapja. A gyakorlatban minden egyes alszám iktatása során az iktató az alszámhoz felszereli a hozzá tartozó

¹⁶ Az Egységes Iratkezelési Szabályzat kiadásáról szóló 1/2018. (VI. 21.) AM utasítás (továbbiakban: AM utasítás) IV. Fejezet 17. pont

¹⁷ AM utasítás IV. Fejezet 16. pont

¹⁸ Leggyakrabban tévesen kerül feltüntetésre az ingatlan helyrajzi száma, vagy helyrajzi szám helyett az ingatlan címét tüntetik fel a kérelemben.

¹⁹ Inyvtv. 48. § (1)-(3) bekezdések

²⁰ AM utasítás IV. Fejezet 18. pont

előző számon iktatott beadványokat (előzményeket) és az ügyintéző az alszámmal felszerelt ügyiratot kapja meg szignálást követően. Ugyanazon ügyben a következő évben érkezett, keletkezett iratokat az adott évben önálló főszámmra kell iktatni, melyhez a korábbi évben keletkezett ügyiratot szerelni kell.²¹ A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy olyan, adott évben érkezett alszámos ügyirat, melynek első főszámos iktatása az előző évben került iktatásra, az adott évben egy újabb főszámot kap, de valójában az előző évben keletkezett főszámhoz kapcsolódik (csatolódik) és ez az adott évben iktatott főszám, csak egy technikai főszám. A döntés a legelső főszámos iktatáson történik.

A fellebbezéseket és a bírósági jogorvoslati kérelmeket az adott iktatási számkeretben mindig önálló főszámmra kell iktatni, az előzményeket pedig szerelni²² kell. Az ügy lezárásakor az iratokat az ügy utolsó iktatószámán kell irattárba helyezni.²³ Az iratforgalom dokumentálását úgy kell végezni, hogy abból az ügyintézés folyamán bármikor kétséget kizáróan megállapítható legyen: az irat érkezésének, az ingatlanügyi hatóságnál keletkezett irat esetében a keletkezésének pontos időpontja, az intézkedésre jogosult ügyintéző neve, az irat tárgya, az elintézés módja, ideje, a kezelési feljegyzések, valamint az irat aktuális „állomása”.²⁴

Az iktatás évente megnyitott elektronikus iktatókönyvben történik, alszámokra tagolódó főszámos iktatással. Egy főszámhoz korlátlan mennyiségű alszám tartozhat.²⁵ Az iktatószám formátuma sorrendben meghatározott: először következik a főszám (mely jelenti az iktatószámot), majd ezt követi törve az alszám (mely azt mutatja meg, hány darab utóirat érkezett az adott ügyben) és ezt követi az évszám (amely az ügyirat beérkezésének az évszámáról tájékoztat). Ez a gyakorlatban így néz ki: főszám/alszám/évszám (ebben a sorrendben, pl.: 46057/3/2023.(06.01.)). Az iktatás minden év január 1-jén, iktatási számkeretenként 1-es sorszámmal kezdődik, és a naptári év végéig emelkedő számsorrendben folytatódik.²⁶ Az iratokat szakterületenként külön számkeretben kell nyilvántartani.²⁷ Az AM utasítás 9. szakasza tételesen felsorolja az adott szakterülethez tartozó iktatási számkereteket. Az ingatlan-nyilvántartási iratok iktatási számkerete 30.001-től 510.000-ig terjed.

Az iktatáshoz szorosan kapcsolódik a rangsor elve. Azonban nem csak az iktatás munkafázisánál bír jelentőséggel a rangsor intézménye, hanem az ügyirat ügyintézőnek történő

---

²¹ AM utasítás IV. Fejezet 19. pont

²² Iratkezelési rendelet 2. § 45. pont, szerelés: ügyiratok végleges jellegű összekapcsolása, amelynek következtében az összekapcsolt ügyiratok a továbbiakban kizárólag együtt kezelhetőek.

²³ AM utasítás IV. Fejezet 20. pont

²⁴ AM utasítás IV. Fejezet 21. pont

²⁵ AM utasítás IV. Fejezet 22. pont

²⁶ AM utasítás IV. Fejezet 23-24. pontok

²⁷ AM utasítás IV. Fejezet 28. pont

átadását követően is, hiszen a rangsor elve meghatározza az ügyiratok, beadványok intézésének sorrendjét is.

II.2.2. Rangsor elve

Az ingatlan-nyilvántartás alapelvei között találhatjuk a rangsor elvét, amely egy kiemelkedően fontos jellemző telekkönyvi elv típus. Az ingatlanra bejegyzett jogok ingatlan-nyilvántartási sorrendjét (továbbiakban: rangsor) a bejegyzések hatályának kezdetére irányadó időpontok határozzák meg.²⁸ A rangsor a bejegyzett jogok ingatlan-nyilvántartási sorrendjét határozza meg, de egyben eljárásjogi intézmény is abban az értelemben, hogy az ingatlanügyi hatóság a beadványokat a rangsor elve alapján benyújtásuk sorrendjében intézi, melyet a bejegyzés hatályának kezdete határoz meg. A rangsor elve szerint az ingatlan-nyilvántartási bejegyzések egymást követően, egymás mögött sorrendet alkotnak, ez az úgynevezett rangsor. Az ingatlan-nyilvántartásban egy-egy bejegyzés ranghelyét és ezzel a bejegyzések rangsorát a bejegyzés, feljegyzés iránt benyújtott kérelem, megkeresés iktatási időpontja határozza meg.²⁹ A ranghelyet azonban csak olyan kérelemmel lehet alapítani, amelyhez mellékeltek a bejegyzés alapjául szolgáló okiratot is. Azon jogok esetében, melyek bejegyzésének hatálya ugyanazon időpontban kezdődik, azonos ranghelyen állnak. Ha a kérelem az ingatlanügyi hatóság több eltérő területi illetékességű szervét érinti, a bejegyzés ranghelyét az az időpont határozza meg, amikor a kérelem – a beadványok iktatási időpontját figyelembe véve – valamennyi érintett szerhez benyújtásra került.³⁰

A gyakorlatban mindennapos, hogy a kérelmek ugyanazon a napon érkeznek. Ebben az esetben a kérelmek bejegyzésének sorrendjét, illetve a bejegyzések és a feljegyzések hatályosulásának ranghelyét a bejegyzések alapjául szolgáló okiratok keltezésének, kiállításának vagy ellenjegyzésének időpontja határozza meg, amennyiben az okirat alapján történő bejegyzéshez ellenjegyzés szükséges.³¹ A rangsor elve alapján a ranghely az alábbi módokon alakulhat: összefüggő jogok esetében: a korábban bejegyzett jog megelőzi a későbbit (ennek tipikus példája a zálogjog), egymást kizáró jogok esetében: azonos ingatlanon a két bejegyzés közül a későbbi hatályos (pl.: az ingatlan egészére vonatkozó tulajdonjog). A bejegyzések rangsorát azonban valamennyi érdekelt hozzájárulásával meg lehet változtatni. Ehhez azonban szükséges a ranghely megváltoztatásának a tényét az ingatlan-nyilvántartásban, az érintett ingatlan tulajdoni lapjának harmadik részén feljegyezni.³²

---

²⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 5:169. §

²⁹ Inyvt. 7. § (1) bekezdés

³⁰ Inyvt. 7. § (1a) bekezdés

³¹ Ptk. 5:180. § (3) bekezdés

³² Ptk. 5:180. § (4) bekezdés

II.3. Ügyiratok szignálása

Az ügyiratok érkeztetésének és iktatásának következő munkafázisa az ügyiratok szignálása.³³ Az ingatlan-nyilvántartási eljárás során az ügyiratok előzményének keresése az iktatás munkafázisában történik, amelynek során az iktató felszereli az ügyiratot a hozzá tartozó előzménnyel, így a főszámhoz csatolja alszámos iratként, utóiratként. Láthatjuk tehát, hogy így az általános szabályoktól eltérően nem önálló „állomása” a beadványok kezelése során az ügyiratok szerelése. A beadványok szignálására jogosult (az ingatlan-nyilvántartási osztályon ez az osztályvezető, távollétében az általa a szignálás feladatának teljesítésével megbízott személy), a beadványra feljegyzi az ügy tárgya szerint felelős szervezeti egység, az érintett szakterület vagy közvetlenül az ügy intézőjeként kijelölt munkatárs nevét, a szignálás időpontját és ezt a kézjeggyével látja el.³⁴ Amennyiben közvetlen szignálás történik, a beadványra csak az ügy ügyintézőjeként kijelölt munkatárs nevét, a szignálás időpontját kell feljegyezni és ezt a kézjeggyével el kell látnia.³⁵

II.4. Az iratok továbbítása ügyintézésre

Az iktatással nyilvántartásba vett (érkeztetett) és szignált iratokat az átvétel igazolása mellett a szignálás címzettjéhez kell továbbítani. Az átvétel során az előadói munkanaplóban fel kell jegyezni az átadott/átvett irat iktatószámát vagy más nyilvántartás szerinti sorszámát, az átadás-átvétel dátumát, az átvevő aláírását.³⁶ A gyakorlatban az ügyintéző az előadói munkanaplóban feljegyzi az ügyirat tárgyát röviden (pl.: adásvétel esetén „Á.V.”, jelzálogjog bejegyzése esetén „Jelzb.”), valamint a változással érintett ingatlanok helyrajzi számát az előadói munkanapló „tárgy” elnevezésű rovatában. Az iratokat előadói ívvel kell átadni, amely az ügyirat legfontosabb adatait, az ügyintézők utasításait, az ügykezelés mozzanatait rögzíti.

II.5. A beadványok intézése

A földhivatalnak a beadványokat az iktatószám sorrendjében, a benyújtásuk időpontjában hatályos jogszabályok alapján kell intéznie, kivéve amennyiben soron kívüli eljárást kérnek és engedélyeznek, vagy az ügy típusa miatt jogszabály erejénél fogva kell az ügyiratot soron kívül elintézni (pl.: jelzálogjog bejegyzése jelzálogbank javára). Az azonos napon érkezett beadványok elintézésének sorrendjét a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok keltezésének időpontja határozza meg. Az ügyintéző a részére átadott ügyiratot megvizsgálja és amennyiben annak nincsen hiányossága a kérelmet teljesíti. Ilyenkor a bejegyzésről vagy egyszerűsített határozattal vagy alakszerű teljes

³³ Iratkezelési rendelet 2. § 46. pont, szignálás: az ügyben eljárni illetékes szervezeti egység és/vagy ügyintéző személy kijelölése, az elintézési határidő és a feladat meghatározása.

³⁴ AM utasítás III. Fejezet 13. pont

³⁵ AM utasítás III. Fejezet 14. pont

³⁶ AM utasítás IV. Fejezet 30. pont

határozattal dönt, ezt követően pedig gondoskodik a döntés ügyfelek részére történő kézbesítéséről.

Főszabály szerint ez postai úton történik, de a gyakorlatban előfordul, hogy az ügyfél személyesen, vagy meghatalmazottja által veszi át az ügyben született döntést. Ekkor az ügyintéző ennek tényét és időpontját, az átvevő személyazonosságának megállapítását követően rávezeti az ügyirat hivatalnál maradó példányára és aláírásával látja el azt., melyen szerepel az átvevő személy neve, az átvétel dátuma és aláírása. Amennyiben az ügyben jogi képviselő járt el a kérelemnek helyt adó döntés kizárólag rajta keresztül került kézbesítésre.

Hogyha az ügyirat hiányos és ez a hiányosság nem pótolható az Inytv. rendelkezései alapján akkor a földhivatal a kérelmet határozattal elutasítja. A kérelem elutasításáról szóló döntést a földhivatal minden esetben közvetlenül megküldi az eljárásban részt vevő ügyfelek részére, függetlenül attól, hogy jogi képviselő útján járt-e el vagy sem.

Ha a kérelem a jogszabályban foglalt követelményeknek nem felel meg, az eljáró hatóság határidő megjelölésével, a mulasztás jogkövetkezményeire való figyelmeztetés mellett – ha törvény vagy kormányrendelet másként nem rendelkezik – egyízben hiánypótlásra hívja fel a kérelmezőt.³⁷ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogyha a beadványnak pótolható hiányossága van (pl.: igazgatási szolgáltatási díj megfizetése), a földhivatal a kérelmezőt, a kérelem beérkezésétől (iktatásától) számított tizenöt napon belül felhívja a hiányosságok pótlására határidő megjelölésével. A hiány pótlására rendelkezésre álló határidő indokolt esetben az ügyfél kérelmére egy alkalommal nyolc nappal meghosszabbítható. Ekkor a meghosszabbított hiánypótlási határidő számítása az eredeti határidő lejártát követő nappal kezdődik. Az Inytv. tételesen rögzíti azokat az eseteket, amikor a bejegyzés, feljegyzés alapjául szolgáló okirat nem alkalmas hiánypótlásra.³⁸ Ezekben az esetekben tehát nincsen lehetőség hiánypótlásra, hanem a kérelmet határozattal el kell utasítani. Az elutasítás tényét a tulajdoni lap III. részére fel kell jegyezni. A kérelem elutasításának esetein túl az Inytv. szintén tételesen rögzíti azokat az eseteket is, amikor a kérelmet hiány pótlására való felhívás nélkül vissza kell utasítani.³⁹

II.6. A határidős iratok kezelése

Ha a beadvány nem intézhető el azonnal, határidő nyilvántartásba kerül. Az alábbi esetekben kerülhet határidő nyilvántartásba az ügyirat: hiánypótlás (pl. eljárási díj megfizetése, meghatalmazás csatolása); az ügyirat függőben tartása iránti kérelem miatt; széljegyen lévő előző beadvány elintézéséig; illetve, ha a tulajdoni lap III. részén elutasítás ténye szerepel.

³⁷ Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (továbbiakban: Ákr.) 44. §

³⁸ Inytv. 39. § (3) bekezdés

³⁹ Inytv. 39. § (4) bekezdés

Határidős ügyirat esetében a határnapot az iktatókönyvbe is be kell vezetni. A határidő-nyilvántartásba helyezésre kijelölt ügyiratokat az irattárban határnapok, ezen belül iktatószámuk sorrendjében kell kezelni. A határidő-nyilvántartásba helyezett ügyiratot a határnapot megelőzően az iratkezelő az ügyintézőnek átadja, aki az átvételt aláírásával és a keltezés feltüntetésével igazolja. Abban az esetben, ha az ügyiraton megjelölt határidő lejártáig a várt intézkedésre nem került sor, vagy válasz nem érkezett, az ügyiratot az ügyintéző számára további intézkedésre vissza kell adni, és az ügyintézőnek újabb intézkedést, vagy a meghatározott új határidőt az iraton, előadó íven fel kell tüntetnie. Az ügyiratnak az irattárba helyezését megelőzően a határidő-bejegyzéseket törölni kell.⁴⁰

II.7. Kiadmányozás

Az iratkezelő csak olyan iratot vehet át továbbításra, illetve helyezhet irattárba, amelyet arra jogosult személy kiadmányozott. A már kiadmányozott iraton – a kiadmányozó írásban rögzített hozzájárulása nélkül – változtatni nem lehet. Az ügyintéző az általa készített kiadmány tervezetét kézjeggyével és keltezéssel köteles ellátni.⁴¹ Az ingatlan-nyilvántartási eljárásban az ügyintézőnek önálló kiadmányozási joga van. A határozat aláírását követően az elintézett ügyiratot átadja az ügyirat kezelőjének a határozat kiadmányozási rendjében foglaltak szerint a címzettek részére történő postázásra.

II.8. Ügyiratok kézbesítése

Az ingatlan-nyilvántartási iratok kézbesítésére vonatkozó általános szabályokat az Ákr.⁴² és az Eüsztv.⁴³ tartalmazza, míg a speciális szabályokat az Inytv. határozza meg.

Az ügy lezárásakor az ügyfél által becsatolt eredeti okmányokat, okiratokat, ha az eljárás további menetében arra nincs szükség az ügyfélnek vissza kell küldeni. Az irattárban csak a jogszabályban meghatározott iratok, okiratok maradhatnak, a felesleges példányokat az ügyben született döntéssel együtt a kérelmezőnek vissza kell küldeni.⁴⁴ A jogok és tények bejegyzéséről, adatok átvezetéséről szóló határozatot – a változás tulajdoni lapon történő átvezetése után – kézbesíteni kell. A címzettek körét az Inytv. tételesen felsorolja.⁴⁵ Az Inytv. azt is előírja, hogy az elutasító határozatot kinek kell kézbesíteni.⁴⁶

⁴⁰ AM utasítás V. Fejezet 36-39. pontok

⁴¹ AM utasítás IV. Fejezet 32-34. pontok

⁴² Ákr. 85-86. §

⁴³ Eüsztv. 14. és 15. §

⁴⁴ AM utasítás IV. Fejezet 35. pont

⁴⁵ Inytv. 52. § (1)-(1a) bekezdések

⁴⁶ Inytv. 52. § (2) bekezdés

Amennyiben a kérelmező jogi képviselő útján járt el, a döntést a jogi képviselő útján kell kézbesíteni, kivéve a kérelmet elutasító határozatot, valamint az eljárást megszüntető végzést, mert azt a kérelmezőnek is kézbesíteni kell.⁴⁷ A közjegyző részére csak akkor kell kézbesíteni a hagyatékátadó végzés alapján hozott határozatot, ha az egészben vagy részben elutasítást tartalmaz.⁴⁸ Az ingatlan-nyilvántartási eljárásban a döntés szóban történő közlése kizárt.⁴⁹

II.9. Ügyiratok irattárba helyezése⁵⁰

Az elintézett és kivezetett (irattári tételszámmal ellátott), lezárt beadványok ügyiratait irattárba kell helyezni. Az iratok iratkezelő rendszerben történő lezárásáról, irattári tételszám szerinti kivezetéséről valamennyi szervezeti egység maga gondoskodik.⁵¹ Az irattár működtetésével összefüggő feladatok körében a kijelölt kormánytisztviselő/munkavállaló tárolja és naprakészen nyilvántartja az iratképző szervezeti egység(ek) által irattárba leadott iratokat; gondoskodik az iratok átmeneti, vagy végleges kiadásáról; az őrizetében lévő lejárt megőrzési idejű iratokat dokumentáltan selejtezi; gondoskodik a nem selejtezhető köziratoknak a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára (továbbiakban: Levéltár) részére történő átadásáról.⁵²

A Kormányhivatalban működő valamennyi irattárba ügyiratot helyezni csak teljes, az ügyben keletkezett összes iratot együtt kezelve, az iratokat emelkedő számsorrendbe rendezve, az előadói ívet kitöltve, kizárólag a szervezeti egység vezetője vagy az általa kijelölt ügyintéző engedélyével, az engedély tényének dokumentálása mellett lehet.⁵³

Az átmeneti irattárakban⁵⁴ az iratokat két évig kell őrizni, ezt követően azokat a belső ellenőrzési iratok kivételével át kell adni a központi irattárnak.⁵⁵ Az irattári tételszámot kizárólag az irattári terv alapján lehet meghatározni és feltüntetni.⁵⁶ Az irattári tételszám feltüntetése az ügyintéző kötelessége, melyet legkésőbb az irattárba helyezést megelőzően köteles megtenni.

⁴⁷ Inytv. 52. § (3) bekezdés

⁴⁸ Inytv. 52. § (4) bekezdés

⁴⁹ Inytv. 52. § (9) bekezdés

⁵⁰ Iratkezelési rendelet 2. § 22. pont, irattárba helyezés: az irattári tételszámmal ellátott ügyirat átmeneti vagy központi irattárban történő dokumentált elhelyezése – elektronikus irattár esetén archiválása –, illetve kezelési jogának átadása az irattárnak az ügyintézés befejezését követő időre.

⁵¹ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII. Fejezet 2. pont

⁵² Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII. Fejezet 5. pont

⁵³ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII. Fejezet 7. pont

⁵⁴ Iratkezelési rendelet 2. § 3. pont, átmeneti irattár: a közfeladatot ellátó szerv által az iktatóhelyhez kapcsolódóan kialakított olyan irattár, amelyben az irattári anyag meghatározott időtartamú átmeneti, selejtezés vagy központi irattárba adás előtti őrzése történik.

⁵⁵ Iratkezelési rendelet 2. § 29. pont, központi irattár: a közfeladatot ellátó szerv irattári anyagának selejtezés vagy levéltárba adás előtti, valamint a maradó értékű nem selejtezhető és levéltárba nem adott iratok, továbbá a nem selejtezhető és levéltárba átadásra nem kerülő iratok őrzésére szolgáló irattár, ideértve az erre vonatkozó elektronikus dokumentumtárolási szolgáltatás útján történő biztosítást is.

⁵⁶ AM utasítás V. Fejezet 40. pont

Kiadmány nélkül irat csak akkor helyezhető irattárba, ha azt a kiadmányozásra jogosult az „Iratárba helyezhető” jelzéssel, keltezéssel és aláírással ellátta.

Azokat a tisztviselőket, akik jogosultak az irattárba való belépésre, a szervezeti egység vezetője jelöli ki, továbbá az irattárban elhelyezett iratok kezelését is a szervezeti egység vezetője által kijelölt tisztviselők végzik.⁵⁷ Az ügyiratok nyilvántartása, kezelése, a selejtezés és levéltári átadás lebonyolítása tekintetében az AM utasítás 1. függelékében meghatározott irattári tervben feltüntetett irattári tételszámok az irányadók.

A földügyi igazgatási ügyiratok tételszámaiból következik, hogy a keletkezett ügyiratok nem selejtezhetőek (AM utasítás 1. függelék alapján) és iratképzőszervnél határidő nélkül őrizendők, tehát nem levéltárba adandó iratok. Ez aló kivétel kizárólag a J00805 irattári tételszámmal jelölt egyéb ingatlan-nyilvántartáshoz kapcsolódó ügy iratai. Például felvilágosítás, okiratmásolat megrendelése, statisztikai jelentésekhez készített összesítők, tájékoztatások, melyek megőrzési ideje öt év. Ezeket az iratok öt év után selejtezhetőek.

II.10. Ügyiratok selejtezése

A Kormányhivatal valamennyi irattárában minden évben legalább egy alkalommal kötelezően szabályszerű eljárás keretében kell selejtezni a lejárt megőrzési határidejű iratokat.⁵⁸ Az iratselejtezésről a szervezeti egység vezetője által elektronikus aláírással ellátott, pdf. formátumú selejtezési jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet iktatás után a Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs Főosztályhoz kell továbbítani a selejtezés engedélyeztetése, majd a záradékolt példány visszaküldése érdekében. A selejtezési jegyzőkönyv melléklete a selejtezésre javasolt iratok tételszintű iratjegyzéke, amelyet külön fájlként, elektronikus aláírás nélkül szükséges előállítani.

A szervezeti egységek vezetői évente legalább egyszer, március 10., június 10., szeptember 10., vagy december 10. napjáig küldik meg a selejtezési jegyzőkönyvet a Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs Főosztály részére.⁵⁹ Az iratselejtezés elrendeléséről a főispán közvetlen vezetése alatt álló szervezeti egységek tekintetében a főigazgató, járási hivatalok esetében a járási hivatalvezető gondoskodik.

A selejtezés megkezdése előtt 30 nappal az illetékes levéltárat értesíteni kell a selejtezés alá vont iratok évköréről, a tételszámok megjelölése mellett. Az irattári tervben foglaltaktól eltérő, rendkívüli selejtezést végezni tilos. A selejtezés végrehajtását háromtagú Selejtezési Bizottság irányítja és felügyeli. Az iratselejtezés során a Selejtezési Bizottság az irattári terv alapján megjelöli az érintett évfolyamokon belül selejtezésre kerülő irattári tételeket és különválogatja azoktól a

⁵⁷ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII. Fejezet 11. pont

⁵⁸ Egyedi Iratkezelési Szabályzat IX. Fejezet 1. pont

⁵⁹ Egyedi iratkezelési Szabályzat IX. Fejezet 2. pont

további megőrzést igénylő vagy nem selejtezhető iratokat (tételeket). A selejtezési eljárásban a kiselejtehetőnek minősített iratokat a selejtezés levéltári ellenőrzésének, illetve engedélyezésének megtörténteig az elhelyezésük rendjében kell ideiglenesen megőrizni.⁶⁰

II.11. Ügyiratok megsemmisítése⁶¹ és Levéltárba adása⁶²

A Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs Főosztály évente legfeljebb négy alkalommal gondoskodik a selejtezési jegyzőkönyvek Levéltár részére történő megküldéséről. A Levéltár az iratok megsemmisítését a szükséges ellenőrzés után a selejtezési jegyzőkönyv visszaküldött példányán elhelyezett záradékkal engedélyezi. A megsemmisítésről az adatvédelmi és biztonsági előírások figyelembevételével szükséges gondoskodni. A megsemmisítés tényét és időpontját a selejtezéssel kapcsolatos ügyiratban dokumentálni kell. Az irattárakból selejtezett iratanyag megsemmisítésre való elszállítását a szervezeti egységek vezetőinek kezdeményezésére az esetlegesen megjelenő logisztikai feladatok tekintetében a Vármegyei Kormányhivatal Informatikai Főosztálya koordinálja. Az iratok Levéltárba adásáról a szervezeti egységek vezetői gondoskodnak a Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs, Szervezési és Iratkezelési Osztályának igény szerinti közreműködése mellett. A Levéltár számára átadandó ügyiratokat az ügyviteli segédletekkel együtt nem fertőzött állapotban, levéltári őrzésre alkalmas savmentes dobozokban⁶³ az átadó költségére az irattári terv szerint, átadás-átvételi jegyzőkönyv kíséretében, annak mellékletét képező átadási egység szerinti tételjegyzékkel együtt, teljes, lezárt évfolyamokban kell átadni.

A visszatartott ügyiratokról külön jegyzéket kell készíteni. Az átadási jegyzéket és a visszatartott iratokról készített jegyzéket a Levéltárral egyeztetett módon elektronikus formában is át kell adni. Amennyiben a levéltári átadásra kötelezett iratok átadás-átvételére azért nem kerül sor, mert a nem selejtezhető iratokra ügyviteli szempontból még rendszeresen szükség van, vagy ha a Levéltár az iratok átvételéhez szükséges raktári férőhellyel nem rendelkezik, az irattári megőrzési idő felülvizsgálata keretében az átadás-átvételi határidő a Levéltárral egyeztetett időtartammal meghosszabbításra kerül. Ennek időpontját és a további őrzési évek számát dokumentáltan rögzíteni kell.⁶⁴

⁶⁰ AM utasítás V. Fejezet 51-55. pontok

⁶¹ Iratkezelési rendelet 2. § 36. pont, megsemmisítés: a selejtezési vagy hiteles másolatkészítési eljárást követően megsemmisíthető irat, vagy iratpéldány végleges megsemmisítése, a benne foglalt információ helyreállításának lehetőségét kizáró módon történő hozzáférhetetlenné tétele, törlése, amely következtében az irat tartalma nem rekonstruálható.

⁶² Iratkezelési rendelet 2. § 33. pont, levéltárba adás: a lejárt irattári őrzési idejű, maradandó értékű iratok teljes és lezárt évfolyamainak átadása az illetékes közlevéltárnak.

⁶³ Iratkezelési rendelet 2. § 42. pont, lignint, savas adalékanyagot és színezéket nem tartalmazó, papírból készített tárolóeszköz.

⁶⁴ Egyedi Iratkezelési Szabályzat IX. Fejezet 4-9. pontok

II.12. Egyéb iratkezelési-, és speciális rendelkezések

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az iratkezelési szabályzatokban egyéb iratkezelési rendelkezéseket is találhatunk önálló fejezet alatt. A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal esetén szeretnénk kiemelni néhány ilyen egyéb rendelkezést, mely az iratkezeléssel összefügg.

Iratot bármilyen feladat ellátásához kapcsolódóan munkahelyről kivinni, valamint munkahelyen kívül tanulmányozni, feldolgozni, tárolni kizárólag a közvetlen felettes vezető engedélyével lehet, ügyelve arra, hogy tartalmát illetéktelen ne ismerje meg. Az iratok munkahelyről történő kivitele kizárólag a feladat elvégzéséhez feltétlenül szükséges ügyiratok vonatkozásában megengedett. Ezen iratok körét a felettes vezetővel szükséges egyeztetni. A felettes vezető az engedélyt írásban adja meg. A kormánytisztviselő/munkavállaló által a munkahelyen kívül tanulmányozott, feldolgozott, tárolt iratok munkahelyre történő visszaszállításáról a közvetlen feletttest tájékoztatni kell. Az irat esetleges kompromittálódásából fakadó információbiztonsági, adatvédelmi incidens az engedélyt kérő tisztviselő és az engedélyt kiadó vezető felelőssége.⁶⁵

Az Egyedi Iratkezelési Szabályzatban az egyéb iratkezelési rendelkezéseken túl találhatunk speciális rendelkezéseket is, mint például a kormányzati igazgatási iratokra vonatkozó speciális rendelkezések. Közülük ilyen speciális rendelkezés, hogy a kormányzati igazgatási irat engedély nélküli, nem kormányzati e-mail címre történő továbbítása tilos. Amennyiben kormányzati igazgatási iratot nem kormányzati e-mail címre történő továbbítása történik, a továbbításra vonatkozó engedélyt a Kormányhivatal főispánja, illetve a főispán által kijelölt kormánytisztviselője adhat.⁶⁶

II.12.1. Elektronikus iratkezelés szabályai

Napjainkra szükségessé vált az elektronikus iratkezelés szabályozása is. Elektronikus irat az adott ügyben keletkezett irat, kép-vagy hangfelvétel, joghatás kiváltására alkalmas elektronikus eszköz útján értelmezhető adat együttes.⁶⁷

Minden olyan ügyben, amelyben a fentiekben részletezett elektronikus irat keletkezik, azokat az EKEIDR Posszeidon rendszerben az iktatószámhoz csatolva, a nem Posszeidon rendszert használó szervezeti egységeknél, amennyiben az ott használatos ügyiratkezelő rendszerben lehetséges a tárolás, akkor abban az iktatószámhoz csatolva, vagy egyéb esetben az Informatikai

---

⁶⁵ Egyedi Iratkezelési Szabályzat X. Fejezet 4-7. pontok

⁶⁶ Egyedi Iratkezelési Szabályzat XIII. Fejezet 2-3. pontok

⁶⁷ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII/B. Fejezet 2. pont

Főosztálytól az érintett szervezeti egysége vezetője által igényelt tárhelyen, a megjelölt mappában kell tárolni.⁶⁸

Az elektronikus adathordozókon tárolt iratok utólagos elolvasását, használatát az erre szolgáló eszközök esetleges módosítása, cseréje esetén is mindenkor biztosítani kell. Ha ez nem biztosítható, az elektronikus iratról papír alapú másolatot kell készíteni (másolatkészítési szabályzatnak megfelelően). Az elektronikus iratok irattárba adását és az irattári anyag kezelését dokumentáltan, visszakereshetően kell végezni, melyről az érintett szervezeti egységnek kell gondoskodnia. Az elektronikus iratok selejtezésénél a selejtezés általános szabályai az irányadók. A selejtezést követően az elektronikus dokumentumokat meg kell semmisíteni.⁶⁹ Az elektronikus iratkezelésnek vannak egyedi esetei, a következőkben ezeket fogjuk bemutatni.

A) Hivatali Kapu tárhely

A Hivatali Kapu létrehozását, valamint annak elektronikusan nem módosítható adatainak megváltoztatását a főispán hagyja jóvá. A Hivatali Kapu használatának elengedhetetlen feltétele, hogy a kormányhivatali kijelölt munkatárs rendelkezzen ügyfélkapu regisztrációval. A regisztrációt a kijelölt tisztviselőnek kell végrehajtani, amelyet kezdeményezhet a regisztrációs szervnél,⁷⁰ vagy elektronikusan, 2016. január 1. napját követően kiállított érvényes személyazonosító igazolvány birtokában az ügyfélkapu erre szolgáló regisztrációs felületen.⁷¹ Amennyiben a Hivatali Kapu olyan adatának megváltoztatása szükséges, mely kizárólag elektronikusan módosítható, azok megváltoztatásáért a Hivatali Kapuval rendelkező szervezeti egység vezetője felelős, a Hivatali Kapu kijelölt főkapcsolattartója útján. A szervezeti egységek kijelölt tisztviselője köteles gondoskodni a Hivatali Kapu tárhely felületének folyamatos ellenőrzéséről. Az értesítési tárhelyre érkezett üzenetek átvételéről a Kormányhivatal szervezeti egységének vezetője által kijelölt tisztviselő gondoskodik. A Hivatali Kapun keresztül érkező elektronikus küldeményt fogadó kijelölt tisztviselő köteles ellenőrizni a sérülésmentességet, valamint a formai követelményeknek való megfelelést. Az irat papír alapon történő kiadmányozása esetén a Hivatali Kapu használatára kijelölt tisztviselő gondoskodik az elektronikusan hitelesített dokumentum Hivatali Kapun történő továbbításáról. A Hivatali Kapu használatára feljogosított munkatársnak gondoskodnia kell továbbá a kiadmányozott irat expedálásának,⁷² az elektronikus dokumentumnak a Hivatali Kapun történő továbbítását igazoló információknak, a kézbesítést igazoló elektronikus

⁶⁸ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII/B. Fejezet 3. pont

⁶⁹ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VII/B. Fejezet 4-7. pontok

⁷⁰ Bármelyik kormányablakban, okmányirodában, adóhatóság ügyfélszolgálatán, vagy külképviseleten.

⁷¹ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/A. Fejezet 1-2. pontok

⁷² Iratkezelési rendelet 2. § 16. pont, expedálás: az irat kézbesítésének előkészítése, ügyintézői vagy vezetői utasítás alapján a küldemény címzettjének (címzettjeinek), adathordozójának, fajtájának, a kézbesítés és küldés módjának és időpontjának meghatározása, a küldemény küldési mód szerinti összeállítása.

tértivevénynek, a kézbesítési vélelem beálltára vonatkozó tájékoztatásnak az iratkezelési szoftverben történő rögzítéséről.⁷³

B) Az e-Papír szolgáltatáson keresztül érkezett iratok kezelése

Az e-Papír szolgáltatáson keresztül érkezett iratok átvétele automatikusan történik az ügyiratkezelő programban. Az e-Papír érkeztető pontok járási hivatalonként, a főispán közvetlen vezetése alatt álló szervezeti egységek tekintetében pedig a Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs Főosztályon, továbbá a foglalkoztatási szakterületeken önállóan kerültek kialakításra. A küldeményeket beérkezésüket követően az e-Papír küldemények kezelésére kijelölt munkatárs köteles ellenőrizni megnyithatóság és olvashatóság szempontjából. Amennyiben a küldemény nem nyitható meg, vagy nem olvasható, az ellenőrzést végző tisztviselő haladéktalanul jelzi ezt a tényt az Informatikai Főosztály felé, mely szervezeti egység közreműködik a beadvány megnyitásában. Az e-Papíron érkezett beadványokat iktatás után az illetékes szervezeti egység az iratkezelő rendszerben a megfelelő iktatószámhoz rendelve elektronikusan tárolja.⁷⁴

C) A SZÜF iForm űrlap szolgáltatáson keresztül érkezett iratok kezelése

A SZÜF iForm űrlap szolgáltatáson keresztül érkezett iratok átvétele automatikusan történik az interface kapcsolattal rendelkező szakrendszerben, illetve ügyiratkezelő programban. Az érkeztető pontok a SZÜF iForm űrlapban meghatározott szervezeti egységekhez rendelték kialakításra. A küldeményeket beérkezésüket követően a küldemények kezelésére kijelölt munkatárs köteles ellenőrizni megnyithatóság és olvashatóság szempontjából. Amennyiben a beérkezett dokumentum nem nyitható meg, vagy nem olvasható, az ellenőrzést végző tisztviselő haladéktalanul jelzi ezt a tényt a beküldő felé. Amennyiben a beérkezett dokumentum ellenőrzése során egyértelműen megállapítható, hogy az a Kormányhivatal más szervezeti egységéhez tartozik, haladéktalanul intézkedni kell annak továbbításáról. Az iratok előzményezését és iktatását a szervezeti egységeknél erre kijelölt tisztviselők végzik. A szervezeti egység vezetőjének döntése szerint kijelölt helyen történik a papír alapon kiadmányozott irat alapján az elektronikusan hiteles kiadmány előállítás, expediálása, valamint az ügyirat megfelelő alszámhoz történő rendelése az iratkezelésre kijelölt munkatárs által. Az ide vonatkozó részletes szabályokat a Kormányhivatal mindenkor hatályos Másolatkészítési Szabályzata tartalmazza. Kiadmányozást követően az elektronikusan hiteles kiadmányok a beküldő/ügyfél által használt Biztonságos Kézbesítési Szolgáltatáson keresztül kerülnek expediálásra.⁷⁵

⁷³ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/A. Fejezet 5-11. pontok

⁷⁴ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/B. Fejezet 1-3. pontok

⁷⁵ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/C. Fejezet 1-7. pontok

II.12.2. Az elektronikus iratkezelés speciális szabályai, vegyes ügyiratkezelés

A papír alapú és elektronikus iratpéldányokat is tartalmazó ügyiratok (továbbiakban: vegyes ügyiratok) esetében az iratkezelő rendszerben, valamint a papír alapú előadói íven szükséges rögzíteni azon iktatószámok alszámait, valamint az iratpéldányok típusát, amelyeken az elektronikus ügyiratdarabok kerültek iktatásra.⁷⁶ Vegyes megőrzési mód esetében is elsődleges az iratok elektronikus formában történő tárolása.⁷⁷ Az elektronikusan kiadmányozandó iratokat kizárólag digitális úton szükséges előállítani. Nyomtatott, papír alapon szignózott és kiadmányozott iratok visszaszkennelése és elektronikus hitelesítése a Másolatkészítési Szabályzatban foglalt eseteket kivéve szigorúan tilos.

Amennyiben a hiteles elektronikus úton érkező és továbbítandó irat intézése során az iratkezelő program működésében olyan probléma merül fel, amely üzemzavart nem okoz, azonban az ügyintézésre rendelkezésre álló határidő betartását veszélyezteti, abban az esetben a szervezeti egység vezetőjének mérlegelési jogkörében eljárva gondoskodnia szükséges az elektronikus dokumentum hiteles papír alapú előállításáról.⁷⁸ Amennyiben az elektronikus úton, külső szervtől érkező küldemény nem az illetékes szervezeti egységhez érkezett, haladéktalanul gondoskodni kell a címzett Kormányhivatalon belüli szervezeti egységhez történő megküldésről az elektronikus állomány továbbításával. A Kormányhivatalon belül a szervezeti egységek részére továbbított elektronikus küldeményeket haladéktalanul a címzetthez (a konkrét Osztályhoz) kell továbbítani elektronikus formában is. Amennyiben a Kormányhivatalon belüli címzett szervezeti egység nem megállapítható, abban az esetben a hivatal@borsod.gov.hu e-mail címre szükséges megküldeni az elektronikus állományt a tárgyban „szignálásra” megjelöléssel.⁷⁹

Az elektronikus iratkezelés speciális szabályainak bemutatását követően pedig dolgozatunkban szeretnénk néhány gondolatot ejteni az elektronikus ingatlan-nyilvántartásról, mely óriási mértékben megváltoztatja a jelenleg uralkodó eljárás rendet. Gyakorlati tapasztalatokról dolgozatunkban nem tudunk beszámolni, hiszen még csak teszt üzemmódban működik az új rendszer, azonban az eljárást érintő leglényegesebb változásokat igyekeztünk összegyűjteni dolgozatunk záró részében, azok közül is amelyek leginkább érintik az iratok kezelésének rendjét.

III. Az új ingatlan-nyilvántartási szabályozás jelentősebb változásai (új Inytv.)

A szabályozás új elemei tekintetében igyekeztünk az iratkezelésre kiható szabályokra nagyobb hangsúlyt fektetni.

---

⁷⁶ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/D. Fejezet 3. pont

⁷⁷ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/D. Fejezet 1. pont

⁷⁸ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/D. Fejezet 5. pont

⁷⁹ Egyedi Iratkezelési Szabályzat VIII/D. Fejezet 7-9. pontok

Az iratok kezelése szempontjából talán a legfontosabb változás az automatikus döntéshozatal,⁸⁰ amely lehetővé válik az ingatlan-nyilvántartási eljárásban.⁸¹ Az automatikus döntéshozatal tekintetében az eljárási kereteket az Ákr. teremti meg, de a döntéshozatal módját az Eüsztv. határozza meg.⁸² Az Ákr. külön garanciális szabályt tartalmaz az automatikus döntéshozatal tekintetében, ami az ingatlan-nyilvántartási eljárásban is alkalmazandó lesz: a döntés közlését követő öt napon belül, az ügyfél kérheti, hogy a hatóság a kérelmét ismételten, teljes eljárásban bírálja el.⁸³ Egyik oldaláról tehát ügyintéző közreműködése nélkül, automatikus módon hozza meg döntését a hatóság, ezáltal csökkentve az ügyintézői ügyterhet, másrészt a költségtakarékosság jegyében mellőzi a papír alapú ügyintézését. Másik oldaláról az automatikus döntéshozatal folytán a hatósághoz érkező, bejegyzést kezdeményező beadványok az ingatlan-nyilvántartásban közvetlen változást eredményeznek, szinte azonnal. Az automatikus döntéshozatal magában hordozza azt a sajátosságát, hogy az emberi részvétel mellőzésével merevvé válik a hatósági eljárás, mivel hiányzik belőle az egyedi esetekben történő differenciálás.⁸⁴

Fontos újítás az új Inyvtv. alapján, hogy a tulajdoni lapból a természetes személy jogosultnak csak a neve és a lakcíme ismerhető meg automatikusan, további személyazonosító adat csakis célhoz kötötten (az ingatlan-nyilvántartás tartalma a közérdeket, azaz a forgalom biztonságát szolgálja). Az új szabályozás kiemelt célja, hogy a lehető legteljesebb körben megismerhető legyen az adott, konkrét ingatlannal összefüggésben fennálló összes jog és kötelezettség az ingatlan-nyilvántartásból. Ehhez azonban az szükséges, hogy az ingatlan-nyilvántartás és az ingatlanra vezetett más nyilvántartások párhuzamosságát megszüntessék.⁸⁵

Arra tekintettel, hogy az eljárás teljes mértékben elektronizált lesz az informatikai rendszer központilag, országosan fogja intézni az ingatlan-nyilvántartási kérelem elbírálását, így a jövőben egy országos illetékességgel rendelkező szerv, földhivatal jár majd el, ugyanakkor lehetőség lesz arra, hogy az ügyek kiosztása akár területi, akár leterheltségi alapon történjen.⁸⁶

A jogi képviselő meghatalmazásának új szabályait tekintve az ügyvédi vagy közjegyzői meghatalmazás csak elektronikus formában, e-személyivel lehetséges az elektronikus ingatlan-nyilvántartási rendszerben rendszeresített meghatalmazás űrlapon.⁸⁷

⁸⁰ A rendszer automatikusan széljegyzí a beérkező beadványokat, majd a nem sommás vagy teljes eljárásra kerülő ügyeket a rendszer humán beavatkozás, azaz ügyintézői közreműködés nélkül, automata módon bírálja el.

⁸¹ *Dalnoki*: i. m. 3. o.

⁸² *Posta*: i. m. 6. o.

⁸³ Uo.

⁸⁴ *Czékmann – Cseh-Zelina – Czibrik*: i. m. 5. o.

⁸⁵ *Szajlai*: i. m. 70. o.

⁸⁶ Földhivatali belső oktatási segédanyag az új elektronikus ingatlan-nyilvántartási rendszerről (továbbiakban: Oktatási segédanyag) 32. o.

⁸⁷ Oktatási segédanyag 33. o.

Az új elektronikus ingatlan-nyilvántartási rendszerbe a jogi képviselő fogja feltölteni a szükséges okiratokat, rögzíti azokat és előterjeszti a kérelmet. Az intézhető ügyek többségében az ingatlan-nyilvántartási eljárás továbbra is jogi képviselőhöz kötött lesz. A képviselőként eljáró személyek esetében a törvény által előírt továbbképzési kötelezettség részeként kell biztosítani a speciális ingatlanügyi ismeretek megszerzését.⁸⁸

Az ingatlan-nyilvántartási eljárás speciális eleme a széljegyzés, melyet a benyújtást követően azonnal, humánerőforrás nélkül az ingatlan-nyilvántartási rendszer végzi hivatali időn túl és munkaszüneti napokon is. Az elektronikus úrlapon, mellyel az eljárás indul legalább három adat megadása szükséges: az érintett ingatlan azonosítására alkalmas helyrajzi szám, a kérelmező, jogosult neve és a kérelem tárgya.⁸⁹ Ha a kérelem az eljárás igazgatási szolgáltatási díjának meg nem fizetése miatt széljegyzésre alkalmatlan, akkor az ingatlanügyi hatóság elektronikus igazolást küld a jogi képviselő számára arról, hogy a kérelem széljegyzésének akadálya van és ebben az esetben a kérelmet be nem nyújtottnak kell tekinteni.⁹⁰ Mindezt figyelembe véve a jogi képviselő figyelme nem csak arra kell, hogy kiterjedjen, hogy az adott okiratot az ingatlan-nyilvántartásba benyújtsa, hanem arra is, hogy figyelje, nem alkalmatlan-e a benyújtott irat széljegyzésre.⁹¹ Az új Inyvtv. szerint a széljegyzés nem csak azt igazolja, hogy kérelem került benyújtásra, hanem azt is, hogy a kérelem megfelel a törvény 46. §-ban rögzített „széljegyzési elvárásoknak”.⁹²

Az új ingatlan-nyilvántartási törvény és annak végrehajtásáról szóló rendelet célja, hogy a „jogalkalmazók számára megkönnyítse és meggyorsítsa az ingatlan-nyilvántartási eljárást a versenyképesség növelése céljából”,⁹³ továbbá, hogy az ingatlan-nyilvántartási eljárásokat teljes mértékben elektronizálja, így csökkentve a földügyi eljárások átfutási idejét és költségintjét, ezáltal csökkentve a közigazgatási adminisztratív terheket is.

IV. Záró gondolatok

A föld- és ingatlanvagyonai vagyonelemnek jelentős részét szabályozó ingatlan-nyilvántartásban kizárólag papír alapú ügyintézés zajlik. A jelenleg is hatályban lévő Inyvtv. már lassan negyed évszázada lépett hatályba és az azóta eltelt 25 évben gyökeres változások történtek, mind társadalmi szinten, mind a gazdaságban mind pedig a technológiát illetően.

A bemutatott és jelenleg is hatályos szabályozás vonatkozásában láthatjuk, hogy az ügyirat a hivatalhoz történő benyújtását követően milyen hosszabb állomásokon keresztül jut el az

---

⁸⁸ Oktatási segédanyag 38. o.

⁸⁹ Oktatási segédanyag 40. o.

⁹⁰ *Posta*: i. m. 21. o.

⁹¹ Uo.

⁹² Uo.

⁹³ *Szajlai*: i. m. 70. o.

ügyintézőhöz, majd ezt követően a döntés meghozatalát megelőzően milyen cselekményeket követően születik meg az érdemi döntés. Ennek az egyik jellemzője, hogy nem csak az ügyintézés, de az adatok tárolása is papír alapon történik. Ugyan vannak olyan informatikai rendszerek, melyek az ingatlan-nyilvántartással összefüggő adatokat kezelnek, de a rajtuk tárolt adatok teljes mértékben a papír alapú nyilvántartástól függenek, illetve nem, vagy csak korlátozottan képesek más informatikai rendszerekkel, adatbázisokkal kommunikálni.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az elmúlt években, átalakultak az ügyintézési szokásaink, amit a speciális elektronikus iratkezelési szabályok megléte is mutat. A jelenlegi szabályozás egyik nagy előnye az ügyiratok nyomon követhetősége a részletes és pontos ügykezelésre és ügyintézésre vonatkozó szabályokkal, különböző utasításokkal, azonban a folyamat lassú, időigényes, körülményes és rengeteg humánerőforrást igényel. Azonban remélhetőleg az új ingatlan-nyilvántartási törvény hatálybalépésével az online út térnyerése a humánerőforrás munkájának könnyítését fogja eredményezni.

Csendes Dóra

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Amikor az ügyészség nyomoz...

I. Az ügyészség szerepe a büntetőeljáráásban

Az ügyészség a büntetőeljárás legsokoldalúbb résztvevője. Az egyetlen olyan állami szereplője az eljárásnak, amely annak egészében jelen van, a nyomozás megkezdésétől egészen a jogerős ítéletig.¹ Az eljárás során számos hatáskörrel és jogosultsággal rendelkezik, amelyek felhasználásával jelentős befolyást tud gyakorolni az eljárás egésze során.

A büntetőeljárás három szegmensre tagolódik: a nyomozási szakra, a közbenső eljárási szakra, valamint a bírósági eljárási szakra.² A nyomozási szak három részre bontható, az előkészítő eljárásra, a felderítésre és a vizsgálatra.³ Az előkészítő eljárást, amelynek célja a bűncselekmény gyanúja fennállásának megállapítása,⁴ vagy maga az ügyészség folytatja le⁵ vagy törvényességi felügyeletet gyakorol⁶ az azt lefolytató szerv⁷ felett. A felderítés során a megalapozott gyanú megállapításához szükséges mértékben fel kell deríteni a bűncselekményt és az elkövető személyét, valamint fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket.⁸ A vizsgálat során pedig az ügyészség döntést hoz a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében.⁹

Vannak olyan ügyek, amelyekben csak az ügyészség folytathatja le a nyomozást,¹⁰ de ezeken felül az ügyészség bármely más ügyben is jogosult magához vonni azt.¹¹ Amennyiben a nyomozást a nyomozó hatóság végzi, a felderítés során törvényességi felügyeletet gyakorol, a vizsgálatot pedig irányítja az ügyészség.¹² A vizsgálat irányítása körében meghatározza a nyomozás irányát, rendelkezik az ügyről, az elvégzendő feladatokról. Irányítási jogköre azt a célt szolgálja, hogy a további lépések megtételét illetően megfelelő ismeretek birtokába jusson. Annak ellenére, hogy

---

¹ Mi az ügyész feladata? Magyarország Ügyészsége. <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/feladata/> (2023. 10. 23.) (továbbiakban: Mi az ügyész feladata?)

² Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2022. 10. o.

³ Uo.

⁴ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 340. § (1) bekezdés

⁵ Be. 347. § (3) bekezdés

⁶ Be. 347. § (2) bekezdés

⁷ Lásd: Előkészítő eljárás lefolytatására az ügyészségen kívül jogosult lehet a nyomozó hatóság, a rendőrség terrorizmust elhárító szerve, valamint a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve. – Be. 339. § (2)-(3) bekezdés

⁸ Herke: i. m. 117. o.

⁹ Herke: i. m. 118. o.

¹⁰ Be. 30. §

¹¹ Be. 26. § (5) bekezdés

¹² Be. 26. § (2)-(3) bekezdés

ebben a szakban általában a nyomozó hatóságok tevékenysége van túlsúlyban, mindezen feladatok és jogosítványok alapján az ügyészség is felelősséggel tartozik a nyomozás egészének törvényességéért, célszerűségéért és teljességéért az azt lefolytató szerv kilététől függetlenül.¹³

A büntetőeljárás következő részét, a közbenső eljárást a vádemelés bontja két részre.¹⁴ A vádemelést megelőzően az ügyészi szak folyik, amelyben az elnevezéséből is kikövetkeztethető, hogy az ügyészség van meghatározó pozícióban. Döntésétől függően ebben a szakaszban sor kerülhet elterelésre (közvetítői eljárás, megrovás vagy feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazása), egyezség vagy vádalku megkötésére, az ügy gyorsított módon történő bíróság elé vitelére (bíróság elé állítás vagy büntetővégzés indítványozása), az eljárás megszüntetésére vagy vádemelésre.¹⁵

Amennyiben az ügyészség a vádemelés mellett döntött, azt a vádirat bírósághoz való benyújtásával teszi meg, és ezzel kezdetét veszi a tárgyalás előkészítésének fázisa. Ebben a szakaszban a bíróság arról dönt, hogy a benyújtott vád alapján van-e ténybeli vagy jogi akadálya a bírósági eljárásnak.¹⁶ Döntése meghozatala érdekében előkészítő ülést tart, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában.

Az előkészítő ülésen az ügyész jelenléte kötelező.¹⁷ Az ülés során az ügyész ismerteti a vád lényegét, megjelöli a vádat alátámasztó bizonyítékokat, továbbá indítványozási, felszólalási és észrevételezési jog illeti meg.¹⁸ Ha nincs akadálya a bírósági eljárásnak, a bíróság legkésőbb az előkészítő ülés berekesztésétől számított egy hónapon belül megvizsgálja a bizonyítási indítványokat, kitűzi a tárgyalás határnapját és gondoskodik a tárgyalás megtartásának feltételeiről.¹⁹

Az elsőfokú tárgyalás kitűzésével az eljárás a bírósági szakba lép, ahol első-, másod-, vagy esetlegesen harmadfokon fogják az ügyet véglegesen elbírálni.²⁰ A bírósági szakban az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként érvényesíti az állam büntetőigényét, továbbá közreműködik abban, hogy a bíróságok határozatai megfeleljenek a törvényeknek és az Alaptörvénynek.²¹ Mindezek megvalósítása érdekében a tárgyalásokon képviseli a vádat, azzal rendelkezhet, a bíróság döntése előtt az ügyben felmerülő minden kérdésben indítványt tehet, valamint jogorvoslati jogokat gyakorolhat.²²

---

¹³ *Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. ORAC Kiadó, Budapest 2020. 93. o.*

¹⁴ *Herke: i. m. 12. o.*

¹⁵ *Mi az ügyész feladata?*

¹⁶ *Herke Csongor: Magyar büntető eljárásjog. Baufirma Kiadó, Pécs 2021. 137. o.*

¹⁷ *Be. 499. § (5) bekezdés*

¹⁸ *Be. 502. § (1) bekezdés*

¹⁹ *Be. 509. § (1) bekezdés*

²⁰ *Herke: Büntető eljárásjog... 12. o.*

²¹ *Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (továbbiakban: Ütv.) 21. § (1) bekezdés*

²² *Ütv. 21. § (2) bekezdés*

Mindezek alapján kijelenthető, hogy az ügyészség a büntetőeljárás egyik legmeghatározóbb szereplője. Az eljárás előrehaladtával egyre bővülő jogkörei kulcsfontosságú szereplővé teszik, de emellett nagy társadalmi felelősséggel is terhelik, ugyanis mindezek gyakorlása során szem előtt kell tartania a szerepét, mint a közérdek védelmezője.²³ Függetlenségét többek között olyan szabályok biztosítják, mint, hogy az ügyészség csak a törvényeknek alárendelt, önálló alkotmányos szervezet,²⁴ az ügyész nem lehet párttag és nem folytathat politikai tevékenységet,²⁵ valamint más hatóság által nem utasítható sem az ügyész,²⁶ sem az ügyészség.²⁷

II. Az ügyészségi nyomozás

A büntetőeljárások túlnyomó részében a nyomozó hatóságok (általános hatáskörrel a rendőrség) járnak el nyomozati hatáskörben, de ez alól a főszabály alól már régóta létezik kivétel. Az 1949. évi Alkotmányt követő jogszabályok úgy fogalmazták meg az ügyészség feladatát, hogy elsősorban a nyomozás felett gyakorol törvényességi felügyeletet, de meghatározott esetekben maga végzi a nyomozást.²⁸ Ezeket az eseteket két kategóriára lehet bontani: (1.) A kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe tartoznak azok a helyzetek, amikor a nyomozást csakis az ügyészség folytathatja le, nyomozó szervként neki kell eljárnia. (2.) Az önkéntes ügyészségi nyomozás körébe pedig azon eljárások tartoznak, amelyeknek a nyomozását az ügyészség diszkrecionális jogkörben hozott döntése alapján magához vonta. Mindkét esetben – a törvény vagy saját rendelkezés alapján – a nyomozó hatóság helyett teljesíti a nyomozást, gyakorolja a nyomozó hatóság jogköreit, de ilyenkor is mint ügyészség jár el, nem tekintendő nyomozó hatóságnak.²⁹

II.1. Kizárólagos ügyészségi nyomozás

A korábbi büntetőeljárás törvény, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Régi Be.) három csoportban szabályozta az ide tartozó eseteket:

- 1) az ügyészség kizárólagos nyomozati hatáskörét megalapozó bűncselekmények miatt indult eljárások,

²³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (továbbiakban: Alaptörvény) 29.cikk (2) bekezdés d) pont

²⁴ Ütv. 3. § (1) bekezdés

²⁵ Alaptörvény 29. cikk (6) bekezdés

²⁶ Az ügyészek függetlensége kapcsán megemlítendő, hogy az csak makroszinten áll fenn, más hatóság nem utasíthatja az ügyészeket. Mikroszinten, azaz az ügyészi szervezeten belül utasíthatóak és rendszerint utasítva is vannak az egyes ügyészek a konkrét ügyeik kapcsán. Ez a szigorú alárendeltség az egyik alapvető biztosítéka a következetes és hatékony bűnüldözésnek. Lásd: *Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2012. 91. o.*

²⁷ Uo.

²⁸ *Nyíri Sándor: Az ügyészségről.* BM kiadó, Budapest 2004. 55. o.

²⁹ *Polt Péter: Kommentár a büntetőeljárás törvényhez.* Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2018. 112. o.

- 2) meghatározott katonai büntetőeljárásra tartozó eljárások,
- 3) olyan eljárások, amelyekben az eljáró nyomozó hatóság vezetőjével szemben kizárási ok merült fel.

Ezt a szabályozási rendszert, tartalmában kisebb-nagyobb változtatásokkal ugyan, de a jelenlegi büntetőeljárás törvény³⁰ is megtartotta. Ezeket az esetköröket elsősorban összeférhetetlenségi, illetve alkotmányossági megfontolások indokolják.³¹

Az 1) pontba tartozó esetkör Régi Be.-beli szabályain³² a hatályos Be. annyiban változtatott, hogy kivette az ügyészség kizárólagos nyomozati hatásköréből az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket (kivéve azokat, amelyeket nemzetközi bíróság előtt követettek el), és ezzel együtt az ügyészség hatáskörébe utalta a hivatalos személyekkel összefüggésben elkövetett korrupciós bűncselekmények nyomozását. Egy ügy ebbe a kategóriába történő besorolását több dolog is indokolhatja. Megalapozza az ide tartozást a speciális elkövetői vagy sértetti kör, amely elsősorban a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatás körébe tartozókat jelen. További indokként szolgál az adott bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya, illetve a független és pártatlan eljárási cselekmények biztosításának igénye. Mindezek mellett a cselekmények bizonyítási nehézségei is alapul szolgálhatnak a kizárólagos hatáskörbe utaláshoz.³³ A jelenleg e körbe tartozó bűncselekményeket a Be. 30.§ sorolja fel:

- a) meghatározott személyek (például a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja) által elkövetett, nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény,
- b) a Nemzeti Adó- és Vámhivatal pénzügyőri munkakört betöltő foglalkoztatottja által elkövetett bűncselekmény,
- c) meghatározott személyek (például a bíró, az alügyész, a bírósági titkár, az Országgyűlési Őrség hivatásos állományú tagja) ellen elkövetett egyes bűncselekmények
- d) meghatározott igazságszolgáltatással összefüggő pozíciót betöltők (például ügyész, bírósági fogalmazó) által elkövetett bűncselekmény, valamint az ülnöknek az igazságszolgáltatással összefüggésben elkövetett bűncselekménye,
- e) a mentelmi joggal rendelkező és a nemzetközi jogon alapuló mentességet élvező személy
  - ea) által elkövetett bűncselekmény,

³⁰ A továbbiakban, ahol nem kifejezetten a „Régi Be.” megjelölés szerepel, ott ezt a törvényt jelöli a „Be.” megjelölés bármely előtaggal (pl. új, hatályos), vagy anélküli használata.

³¹ *Belovics – Tóth*: i. m. 95. o.

³² Régi Be. 29. §

³³ *Polk*: i. m. 113. o.

- eb) sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak, illetve nemzetközileg védett személy elleni erőszak, és
- ec) működésével kapcsolatban ellene elkövetett más bűncselekmény,
- f) egyes korrupciós bűncselekmények (elsősorban a hivatalos személyekkel kapcsolatosak),
- g) a nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény,
- h) az emberiség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről szóló törvényben meghatározott kommunista bűncselekmények, valamint a nemzetközi jog szerint el nem évülő bűncselekmények.

Az ide tartozó ügyek között vannak, amelyeknél csak az adott bűncselekmény van megadva és mindegy az elkövető személye, azaz bárki általi elkövetése esetén az ügyészség fogja lefolytatni a nyomozást. Ilyen például a hivatali vesztegetés és a nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény. Egyes ügyeknél pont fordítva, csak az elkövetői kör van megadva és az e körbe tartozó személy által elkövetet bármely bűncselekmény esetén az ügyészség nyomoz. Ilyen személy többek között a bíró, az ügyész és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal pénzügyőri munkakört betöltő foglalkoztatottja. Továbbá vannak olyan ügyek is, amelyeknél a bűncselekmény is és az abban sértettként érintett személyi kör is meg van határozva, vagyis az ügyészség kizárólagos nyomozati hatáskörének megállapításához konjunktív feltétel, hogy az adott bűncselekményt az adott személy sérelmére kövessék el. Erre példa a bírósági titkár sérelmére elkövetett emberrablás, vagy a rendőrség hivatásos állományú tagja ellen elkövetett hivatalos személy elleni erőszak.³⁴

A 2) pontban említett katonai büntetőeljárás alá tartozó eljárásokat a Be. 696. § (1) határozza meg. A katonai büntetőeljárást megalapozó bűncselekmények ennek megfelelően:

- a) a honvéd által elkövetett bármely bűncselekmény,
- b) meghatározott személyek (például a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja) által a tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény, valamint a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény,

---

³⁴ Be. 30. §

- c) valamint a szövetséges fegyveres erő tagja által belföldön, valamint magyar felségjelű úszólétesítményen, illetve légi járművön elkövetett, magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekmény.³⁵

Ezekben az ügycsoportokban általában az állományilletékes parancsnok jár el nyomozati hatáskörben,³⁶ de a Be. az e körbe tartozó ügyek közül kivisz néhányat, amelyek nyomozását az ügyészség kizárólagos hatáskörébe utalja. A hatályos Be. 700. § (2) bekezdése alapján ezek az ügyészségi nyomozás hatálya alá tartozó esetek:

- a) a katona által elkövetett
  - aa) katonai büntett,
  - ab) katonai vétség, ha azzal kapcsolatban más bűncselekményt is elkövetett, vagy ha több terhelt esetén az elkülönítés nem lehetséges,
  - ac) nem katonai bűncselekmény;
- b) meghatározott személyek (például a Honvéd Vezérkar főnöke, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója, a más szervnél szolgálatot teljesítő katona, a rendészeti felsőoktatási intézmény ösztöndíjas hallgatója) által elkövetett katonai vétség,
- c) a szövetséges fegyveres erő tagja által belföldön, valamint az e személynek a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett, magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekménye,
- d) ha a parancsnok tekintetében kizáró ok áll fenn,
- e) vagy ha a katona szolgálati viszonya időközben megszűnt.

Az ide tartozó ügyekben korábban a külön szervezatként működő katonai ügyészségek jártak el. 2012. január 1. óta ezek az ügyészi szervezetbe betagozódva, a Központi Nyomozó Főügyészség és annak öt regionális osztályának részeként vesznek részt a nyomozásban.³⁷ A katonai ügyészek jogállásukat megőrizték, azonban nem kizárólag katonai bűncselekmények esetén, hanem más ügyekben is eljárnak.³⁸

A 3) ponthoz tartozó eljárások szabályozásában nagyobb eltérés figyelhető meg a Régi Be. és a hatályos Be. között. A korábbi szabályozás szerint az országos hatáskörű³⁹ nyomozó hatóság

³⁵ A c) pont alá tartozó esetekről törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés eltérően is rendelkezhet. – Be. 696. § (1) bekezdés c) pont

³⁶ Be. 701. § (1) bekezdés

³⁷ *Polt*: i. m. 114. o.

³⁸ T/13972. számú törvényjavaslat indokolással – a büntetőeljárásról (továbbiakban: Törvényjavaslat). „A 700. §-hoz”.

³⁹ Régi Be. 30. § (4) bekezdés

vezetőjével szemben fennálló kizárási ok alapozta meg az ügyészség nyomozati kötelezettségét. Ezzel szemben a jelenlegi Be. nem országos hatáskört, hanem országos illetékességet követel meg az ügyben alpból eljárásra jogosult szervtől. Továbbá a megjelölt kizárási okok között is felfedezhető eltérés. Például a Régi Be. kizárási okként említi, ha az eljárásra alpból jogosult személy az ügyben magánvádlóként vagy magánfélként vagy ezek képviselőjeként részt vett.⁴⁰ A hatályos szabályozásból ezek kikerültek és újításként került a kizárási okok körébe az eljárásban vagyoni érdekeltként vagy feljelentőként történő részvétel.⁴¹ Jelenleg tehát azon ügyekben végzi az ügyészség a nyomozást, amelyekben az egyébként eljáró országos illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság vezetőjével szemben a Be. 32. § (1) bekezdésében meghatározott kizárási ok áll fenn.⁴² Országos illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság például a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Nyomozó Főosztálya.⁴³ Az ügyészségi nyomozati hatáskört megalapozó vezetővel szembeni kizáró okok:

- a) az ügyben bíróként járt el, valamint az ügyben eljáró vagy eljáró bíró hozzátartozója,
- b) az ügyben terheltként, bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyként, védőként, sértettként, vagyoni érdekeltként, feljelentőként vagy e személyek segítőjeként vesz vagy vett részt, valamint e személyek hozzátartozója,
- c) az ügyben tanúként vagy szakértőként vesz vagy vett részt,
- d) vagy az ügy elfogulatlan megítélése egyéb okból nem várható el tőle.⁴⁴

A kizárásról az eljáró ügyészség határoz⁴⁵ az országos illetőségű nyomozó hatóság vezetőjének a felmerült kizárási okra vonatkozó bejelentése alapján, amelyet köteles az ügyészség vezetőjének haladéktalanul jelenteni.⁴⁶

II.2. Önkéntes ügyészségi nyomozás

Régóta ismert lehetőség az ügyészség számára az önkéntes nyomozás. Már a korábbi szabályozásokban is lehetővé tették, hogy az ügyészség magához vonja a nyomozást, olyan eljárásokban, amikor nincs kifejezett nyomozati kötelezettsége és jogszerűen eljárhatna a nyomozó hatóság is. A rendszerváltozást megelőzően általános gyakorlat volt, hogy az ügyészség magához

⁴⁰ Régi Be. 38. § (1) bekezdés

⁴¹ Be. 32. § (1) bekezdés

⁴² Be. 32. § (4) bekezdés

⁴³ A NAV nyomozó hatósága. Nemzeti Adó- és Vámhivatal. <https://nav.gov.hu/kiadvanyok/a-nav-nyomozo-hatosaga> (2023. 10. 22.)

⁴⁴ Be. 32. § (1) bekezdés

⁴⁵ Be. 33. § (2) bekezdés

⁴⁶ Be. 33. § (3) bekezdés és 28. § (1) bekezdés

vonta a nyomozást. A 60-as években az ügyészség által végzett nyomozások körülbelül 30 százaléka tartozott ebbe a körbe.⁴⁷ A régi Be. célhoz kötötten⁴⁸ szabályozta ezt a lehetőséget, a hatályos Be. alapján viszont az ügyészségnek elvileg bármely büntetőügyben, feltételek nélkül lehetősége van a nyomozás elvonására. A gyakorlatból mégis az látható, hogy ez mindig kivételesnek számított és még ma is annak számít.⁴⁹

A hatáskörbe vonásról az ügyész mérlegelési jogkörben dönt, amelyet elsősorban célszerűségi és törvényességi okok indokolnak, de az ügyészt nem terheli indokolási kötelezettség és döntése ellen jogorvoslatnak sincs helye. A nyomozás magához vonásával ugyanakkor az ügyészség a felelősséget is átvállalja a nyomozóhatóságtól, de nincs akadálya annak, hogy később valamely utólag felmerült körülmény következtében az ügyészség úgy rendelkezzen, hogy a nyomozást mégis a nyomozó hatóság folytassa helyette.⁵⁰

III. Vonatkozó szabályozás

Az ügyészség nyomozati hatáskörét és illetékességét különböző jogszabályok és legfőbb ügyészi normatív utasítások határozzák meg.⁵¹ A bűnüldöző tevékenységet, mint alapvető ügyészségi feladatot az Alaptörvény deklarálja.⁵² Részletesebb tartalmát a Be. és az Ütv. adja meg.

A Be. az ügyészség feladatainak felsorolásában említi a nyomozást,⁵³ és megszabja az ügyészségi nyomozás alapvető jogszabályi kereteit. Ennek körében rendelkezik a kötelező és az önkéntes ügyészségi nyomozás esetköreiről, továbbá kijelöli az eljárás során alkalmazandó szabályokat. Az ügyészségi nyomozásra főszabály szerint a nyomozó hatóságokra irányadó szabályok vonatkoznak,⁵⁴ de a törvény speciális szabályokat is meghatároz, például a nyomozó hatóságok igénybevételének lehetőségével, vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokkal való együttműködéssel kapcsolatban.⁵⁵

Az Ütv. ügyészségi nyomozással kapcsolatos legfontosabb rendelkezése az, hogy a szervezeti szabályok körében felhatalmazást ad a nyomozás ellátására szolgáló önálló szervek létrehozatalára.⁵⁶ A jogszabályok összevetése alapján meglátásom szerint az ügyészségi nyomozással kapcsolatos egyéb szabályai megismétlik vagy visszautalnak a Be.-ben meghatározottakra.

⁴⁷ Márton Balázs: Az ügyészségi nyomozás szervezetének 1990 utáni fejlődése és 2019-es reformja a büntetőeljárás törvény kizárólagos bűncselekményeket érintő változásai tükrében. *Ügyészségi Szemle* 2020/2. sz. 8. o.

⁴⁸ Régi Be. 28. § (4) bekezdés e) pont

⁴⁹ A legfőbb ügyész az ügyészség tevékenységéről szóló országgyűlési beszámolóinak „ügyészségi nyomozás” részei 2016-tól 2022-ig.

⁵⁰ *Pol:* i. m. 103. o.

⁵¹ *Herke:* Büntető eljárásjog... 36. o.

⁵² Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdés

⁵³ Be. 25. § (2) bekezdés

⁵⁴ Be. 349. § (1) bekezdés

⁵⁵ Be. 349. § (2), (3) bekezdés

⁵⁶ Ütv. 8. § (2) bekezdés

A vonatkozó részletszabályokat legteljesebben egy legfőbb ügyészi normatív utasítás tartalmazza. A kizárólagos ügyészségi nyomozás esetkörébe tartozó bűncselekmények sorában az új Be. által hozott változás szükségessé tette az ügyészségi nyomozás önálló szabályozását. Ennek megfelelően megalkotásra került és 2018. július 1-jén hatályba lépett az ügyészségi nyomozásról szóló 12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás (továbbiakban: nyomozási LÜ utasítás). Az utasítás 12 tartalmi egységből áll. Az általános rendelkezések után külön fejezetekben rendelkezik a nyomozás lefolytatására jogosult ügyészségi szervek hatásköréről és illetékességéről, a kizárás elintézéséről, a leplezett eszközök alkalmazásának szabályairól, az előkészítő eljárásról, a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzéséről, a vagyonelevonási eljárásról, a bűncselekményből származó vagyonra vonatkozó bejelentések intézéséről, a nemzetközi együttműködésről, a vádképviselőtről, a katonai büntetőeljárásról, és a bűnjelkezelésről. A rendelkezések között elsősorban a „rendes”, azaz a nyomozó hatóság által lefolytatott nyomozás szabályaitól való eltérések találhatók meg.

Az utasítás súlypontját képezik a korrupció elleni küzdelemben használható felderítő eszközök.⁵⁷ Ennek oka abban kereshető, hogy az új Be. hatálybalépésével az ügyészség hatáskörébe került a hivatali korrupciós bűncselekmények nyomozása. Az ügyészségi hatáskörbe vonást a Törvényjavaslat indokolása az érintett korrupciós bűncselekmények tárgyi súlyával és nehezebb bizonyíthatóságával magyarázza.⁵⁸ Ezen bűncselekmények rendszerint bonyolult ténybeli és jogi megítélése miatt a nyomozás során felhasználható eszközök szabályozását magam is kiemelt fontosságúnak tartom.

IV. Az nyomozásban résztvevő szervek és személyek

Ahogy az az intézmény nevéből is kitűnik az ügyészségi nyomozást elsősorban az ügyészség folytatja le. Annak érdekében viszont, hogy ez minél hatékonyabb, eredményesebb legyen számos más szerv és személy is közreműködhet a nyomozásban.⁵⁹

IV.1. A nyomozást lefolytató ügyészségek, a nyomozó ügyészségek

Más állami szervek szervezetrendszerétől eltérően Magyarországon az ügyészi szervek rendszere a megszokott alulról felfelé történő szerveződés helyett fentről lefelé épül fel. Hierarchikusan felépített, erősen centralizált, a legfőbb ügyész egyszemélyi vezetése és irányítása alatt álló apparátus.⁶⁰ A szervezet középpontjában a Legfőbb Ügyészség áll,⁶¹ alatta helyezkednek el a

⁵⁷ B/7481 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2018. évi tevékenységéről. 20. o.

⁵⁸ Törvényjavaslat. „A 30. §-hoz”.

⁵⁹ Lásd: Az alábbi fejezetekben.

⁶⁰ *Fantoly Zsanett – Budabázi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. statikus rész. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2019. 47. o.*

⁶¹ 12/2012. (VI. 8.) LÜ utasítás az ügyészség szervezetéről és működéséről 3. § (1) bekezdés

főügyészségek és a fellebbviteli főügyészségek, végül a főügyészségek alatt találhatóak a járási és járási szintű ügyészségek.⁶² Az Ütv. lehetővé teszi egyes ügyészségi feladatok ellátására önálló főügyészség, illetve járási szintű ügyészség létesítését.⁶³ Ennek megfelelően az ügyészi nyomozás ellátására külön szerveket hoztak létre. Ezen szervek akképpen tagolódnak be az ügyészségi szervezetrendszerbe, hogy a főügyészségek szintjén helyezkedik el a Központi Nyomozó Főügyészség, és a járási szintű ügyészségek között helyezkednek el a regionális nyomozó ügyészségek, valamint a Fővárosi Nyomozó Ügyészség. A regionális nyomozó ügyészségek illetékességi területe több vármegyére terjed ki, székhelyeik pedig Budapesten, Debrecenben, Győrben, Kaposváron és Szegeden találhatóak.⁶⁴

Az ügyészségi nyomozást kizárólagos ügyészségi nyomozás esetén az ügyészségi nyomozásért felelős ügyészség végzi.⁶⁵ Ez alatt a Központi Nyomozó Főügyészség és annak öt regionális nyomozó ügyészsége értendő.⁶⁶ Néhány speciális esetben a Fővárosi Főügyészségen belül működő Fővárosi Nyomozó Ügyészség is végez nyomozást.⁶⁷ Az önkéntes ügyészségi nyomozást végezhetik az előzőleg említett szervek, vagy az az általános feladatkörű ügyészség, aki magához vonta a nyomozást.

Ahogy az korábban említésre került 2012. január 1-ig a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó ügyekben az ügyészségi nyomozást az önálló szervezeti egységként létező katonai ügyészségek végezték. Önállóságukat elvesztve tevékenységüket a Központi Nyomozó Főügyészség és regionális nyomozó ügyészségei szervezeti rendszerébe betagozódva folytatják. A katonai ügyészre általánosságban ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint amik a nem katonai ügyészek által végzett nyomozásokra irányadók.⁶⁸

A nyomozási tevékenységet folytató ügyészségek közötti feladatmegosztást a nyomozási LÜ utasítás rendezi, mégpedig akképpen, hogy meghatározza azokat a bűncselekményeket, amelyek nyomozása kizárólagosan a Központi Nyomozati Ügyészség hatáskörébe tartozik, és minden más ügyet a Központi Nyomozó Főügyészségnek alárendelt nyomozó ügyészségek (továbbiakban: alárendelt nyomozó ügyészségek) hatáskörébe utal.⁶⁹ Ennek megfelelően a Központi Nyomozati Ügyészség végzi a nyomozást:

⁶² Ütv. 12. § (2) bekezdés

⁶³ Ütv. 8. § (2) bekezdés

⁶⁴ Központi Nyomozó Főügyészség, Magyarország Ügyészsége.
<https://ugyeszseg.hu/ugyeszsegek/fougyeszsegek/kozponti-nyomozo-fougyeszseg/> (2023. 12. 06.)

⁶⁵ Nyomozási LÜ utasítás 2. § (2) bekezdés

⁶⁶ Nyomozási LÜ utasítás 2. § (1) bekezdés

⁶⁷ Mi az ügyész feladata? Magyarország Ügyészsége. <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/feladata/> (2023. 10. 25.)

⁶⁸ *Pol:* i. m. 114. o.

⁶⁹ Nyomozási LÜ utasítás 8. §

- a) a Be. 30. §-ában felsorolt és az utasításban meghatározott nemzetközi vonatkozással rendelkező bűncselekményekben (például külföldön történő elkövetés, vagy nemzetközi jogon alapuló mentességet élvező személy általi elkövetés),
- b) a külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban elkövetett egyes korrupciós bűncselekményekben,
- c) az utasításban meghatározott személyek közé tartozó (például köztársasági elnök, országos rendőrfőkapitány, Közbeszerzési Döntőbizottság elnöke) által, illetve vonatkozásában elkövetett egyes korrupciós bűncselekményekben,
- d) az utasításban meghatározott igazságszolgáltatással összefüggő pozíciót betöltők (például ügyész, bírósági fogalmazó) ellen elkövetett egyes bűncselekményekben,
- e) az utasításban meghatározott személyek (például az ezredesi vagy annál magasabb rendfokozatot viselő katona) által elkövetett katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó bűncselekményekben,
- f) és a katona által elkövetett egyes bűncselekményekben.⁷⁰

Az alárendelt nyomozó ügyészségek járnak tehát el a fenti felsorolásban nem szereplő, de az ügyészség kizárólagos nyomozati hatáskörébe tartozó ügyekben, valamint az olyan kizárólagos ügyészségi nyomozati hatáskörbe nem tartozó ügyekben, amelyek nyomozását a legfőbb ügyész, a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes, illetve a Kiemelt és Korrupciós Ügyek Főosztályának, valamint a Terrorizmus, Pénzmosás és Katonai Ügyek Főosztályának vezetője a hatáskörükbe utal.⁷¹

IV.2. Eljáró személyek, a nyomozó ügyészek

Ügyészségi nyomozás során a nyomozást kizárólag ügyész végezhet. Annak érdekében, hogy a nyomozással járó feladatok ne vezessenek az ügyben eljáró ügyész túlterheltségéhez, lehetősége van egyes eljárási cselekmények teljesítésével alügyészt, ügyészségi fogalmazót vagy ügyészségi megbízottat megbízni.⁷² Az eljárás elhúzódásának megakadályozása érdekében – jogszabályi feltételek fennállása esetén – nyomozó hatóság is utasítható eljárási cselekmény elvégzésére,⁷³ valamint határozott időtartamra nyomozó hatóság tagja is igénybe vehető, de az igénybe vett tag nem végezhet olyan eljárási cselekményt, vagy foganatosíthat olyan kényszerintézkedést, amelyet kizárólag ügyész végezhet.⁷⁴ Az igénybe vett személy az ügyészség nevében és hatáskörében, az

⁷⁰ Nyomozási LÜ utasítás 9. § (1) bekezdés

⁷¹ Nyomozási LÜ utasítás 11. § (1) bekezdés

⁷² Nyomozási LÜ utasítás 3. § (1) bekezdés

⁷³ Nyomozási LÜ utasítás 4. § bekezdés

⁷⁴ Nyomozási LÜ utasítás 3. § (3) bekezdés

ügyészség utasítása szerint tevékenykedik.⁷⁵ A katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó ügyekben az ügyészségi nyomozást katonai ügyész vagy a legfőbb ügyész által katonai büntetőeljárásra kijelölt ügyész látja el.⁷⁶

IV.3. Együttműködő szervek, szervezetek

A nyomozás során az ügyészség igénybe veheti bármely nyomozó hatóság segítségét (például vagyonvisszaszerzéssel kapcsolatban⁷⁷). Ez a lehetősége az eljárási cselekmények elvégzésével kapcsolatban utasítási joggal⁷⁸ is kibővül, amelynek gyakorlása esetén az adott cselekményt az ügyészség helyett az adott nyomozó hatóság hajtja végre. Eljárási cselekmény elvégzésében a nyomozó ügyészség közreműködésre kérheti fel a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervét, illetve – a rendőrségről szóló törvényben meghatározott egyes bűncselekmények kapcsán – a rendőrség terrorizmust elhárító szervét is,⁷⁹ továbbá vagyonvisszaszerzés érdekében szükséges eljárási cselekmények esetén a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervet és a nyomozó hatóság vagyonvisszaszerzési szervét is.⁸⁰ Ez a közreműködés – szemben a nyomozó hatóság esetén alkalmazható utasítással – azt jelenti, hogy az eljárási cselekmény végrehajtója az ügyészség, azonban annak végrehajtásában a felkért szerv segítséget nyújt.⁸¹ A legfőbb ügyész és a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatójának megállapodása alapján sor kerülhet az ügyészség és a nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködésére is.⁸²

A nyomozás során a bűncselekmény felderítése céljából, a nyomozást támogató adatok beszerzése érdekében a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény alapján lehetőség van külföldi bűnüldöző hatóságokkal történő együttműködésre,⁸³ valamint bizonyítékok beszerzése érdekében a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény, az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény, illetve két- vagy többoldalú nemzetközi szerződések rendelkezéseinek alkalmazásával külföldi államok igazságügyi szerveivel történő együttműködésre is.⁸⁴ Mindezek mellett a Központi Nyomozó Főügyészség együttműködésben áll az Országos Rendőr-főkapitányság Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központjával, az Europollal, az Interpol

⁷⁵ *Pol:* i. m. 113.o.

⁷⁶ Nyomozási LÜ utasítás 41. § (1) bekezdés

⁷⁷ Nyomozási LÜ utasítás 19. § (1) bekezdés

⁷⁸ Be. 349. § (2) bekezdés a) pont

⁷⁹ Be. 349. § (2) bekezdés b) pont

⁸⁰ Nyomozási LÜ utasítás 19. §

⁸¹ Törvényjavaslat. „A 349. §-hoz”.

⁸² Be. 349. § (3) bekezdés

⁸³ Nyomozási LÜ utasítás 28. §

⁸⁴ Nyomozási LÜ utasítás 27. § (1) bekezdés

nemzeti központi irodával, a Sirene Irodával és az egyes nemzeti bűnüldöző hatóságok összekötő tisztviselőivel.⁸⁵

V. Eltérések a nyomozó hatóság által folytatott nyomozás szabályaitól

A nyomozás során az ügyészség eljárására a Be. nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni azzal, hogy ezeken felüli, vagy ezektől eltérő szabályokat állapíthatnak meg a különböző jogforrások, mint a Be. vagy a nyomozási LÜ utasítás.⁸⁶ Ezen eltérések indoka abban keresendő, hogy a nyomozást lefolytató és a vádemelés kérdésében döntő szerv az ügyészségi nyomozás során nem különül el egymástól. A felügyeletre és irányításra vonatkozó szabályok az ügyészségi nyomozás során eltérő értelmet nyernek, másként érvényesülnek. A felügyeleti és irányítási jogköröket a felettes ügyészség gyakorolja, így a kontroll lehetősége az ügyészi szervezeten belül marad, nem száll át külsős szervre.⁸⁷

A nyomozó hatóság eljárása esetén az ügyészség engedélyéhez kötött eljárási cselekmények kapcsán az ügyészségi nyomozás során a felettes ügyészség engedélye szükséges, valamint a jogorvoslatok elbírálásával is ezen szerv foglalkozik.⁸⁸ Az irányítási jogkörrel kapcsolatban fellelhető különbségek közül példaként említhető, hogy az ügyészség különösebb formai követelmények nélkül megtilthatja a nyomozó hatóság számára eljárási cselekmény lefolytatását.⁸⁹ Ezzel szemben az ügyészségi nyomozás esetében erre a felettes ügyészség jogosult, de kizárólag írásban, továbbá indokolási kötelezettség is terheli.⁹⁰

Az ügyészség nyomozás során alkalmazható eszközei nagyban megegyeznek a nyomozó hatóságok lehetőségeivel, de helyenként fontos eltérések figyelhetők meg. Ezek közül a legkiemelkedőbb talán az, hogy számos olyan szerv és személy közreműködése vehető igénybe az ügyészség számára, amelyek igénybevételének lehetősége hiányzik a nyomozó hatóság eszköztárából az általa végzett nyomozás esetén. Véleményem szerint ez arra vezethető vissza, hogy az ügyészségek sok esetben nem rendelkeznek az adott eljárási cselekmény végrehajtásához szükséges tárgyi és személyi feltételekkel, ezért a nyomozás sikere érdekében indokolt olyan szervek igénybevétele, amelyek rendelkeznek ezekkel.

Számos olyan többletkötelezettség terheli az ügyészséget, amelyek a nyomozás nyomozó hatóságok általi lefolytatása esetén nem állnának fenn a nyomozó szervvel szemben. Ilyen például a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése során kötött megállapodás

⁸⁵ Nyomozási LÜ utasítás 40. § (2) bekezdés

⁸⁶ Be. 349. § (1) bekezdés

⁸⁷ Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: A büntetőeljárás törvény magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2018. 453. o.

⁸⁸ Polt: i. m. 112. o.

⁸⁹ Be. 26. § (3) bekezdés c) pont

⁹⁰ Nyomozási LÜ utasítás 7. §

kapcsán az, hogy amennyiben ennek alkalmazására ügyészségi nyomozás keretében kerül sor, a nyomozó hatóságtól megkövetelt tartalmi elemeken túl egyéb adatok (például a megállapodásban részt vevők által vállalt kötelezettség teljesítésének végső határideje) feltüntetése is kötelező.⁹¹

VI. Konklúzió

Az ügyészségi nyomozás jogintézményének kifejlődése mögött a jogállami büntetőeljárás, ezen belül is a nyomozati szak tárgyilagosságának garantálása húzódik meg.⁹² Meglátásom szerint a kizárólagos ügyészségi nyomozati hatáskörök megállapításával és az ügyészségi nyomozás rendszerének kialakításával a jogalkotó még hangsúlyosabb pozícióba helyezte a büntetőeljárás folyamatában egyébként is központi szerepben lévő ügyészséget. Bár a nyomozás során gyakorolt jogköre csak helyenként tér el a nyomozást ellátó más szervekétől, mégis kimagaslik a nyomozati szervek közül azzal, hogy ezekben a kiemelt társadalmi jelentőséggel bíró ügyekben a nyomozás lefolytatására kizárólag az ügyészség jogosult.

A legfőbb ügyész éves országgyűlési beszámolójában közzétett adatok szerint a 2022-ben indult 159153 nyomozásból 2111 az ügyészségen indult, ami az összes tárgyévben elrendelt nyomozás csupán 1,3%-át teszi ki.⁹³ Ez az arány a korábbi években is hasonlóan alacsony volt: 2021-ben 1,4%, 2020-ban 1,3%, 2019-ben pedig 1,4%.⁹⁴ Ezen a megoszláson a nyomozás elrendelését követően átvett nyomozások száma sem idézett elő lényeges emelkedést. Az ügyészség hivatalos bűnügyi statisztikája alapján 2022-ben mindössze 423 ügyet⁹⁵ vett át a nyomozó hatóságoktól az ügyészség, ami csupán 0,3%-os növekedést eredményezett.⁹⁶ Ezeket az adatokat szemlélteti az 1. ábra.⁹⁷

---

⁹¹ Nyomozási LÜ utasítás 15. §

⁹² *Márton*: i. m. 20. o.

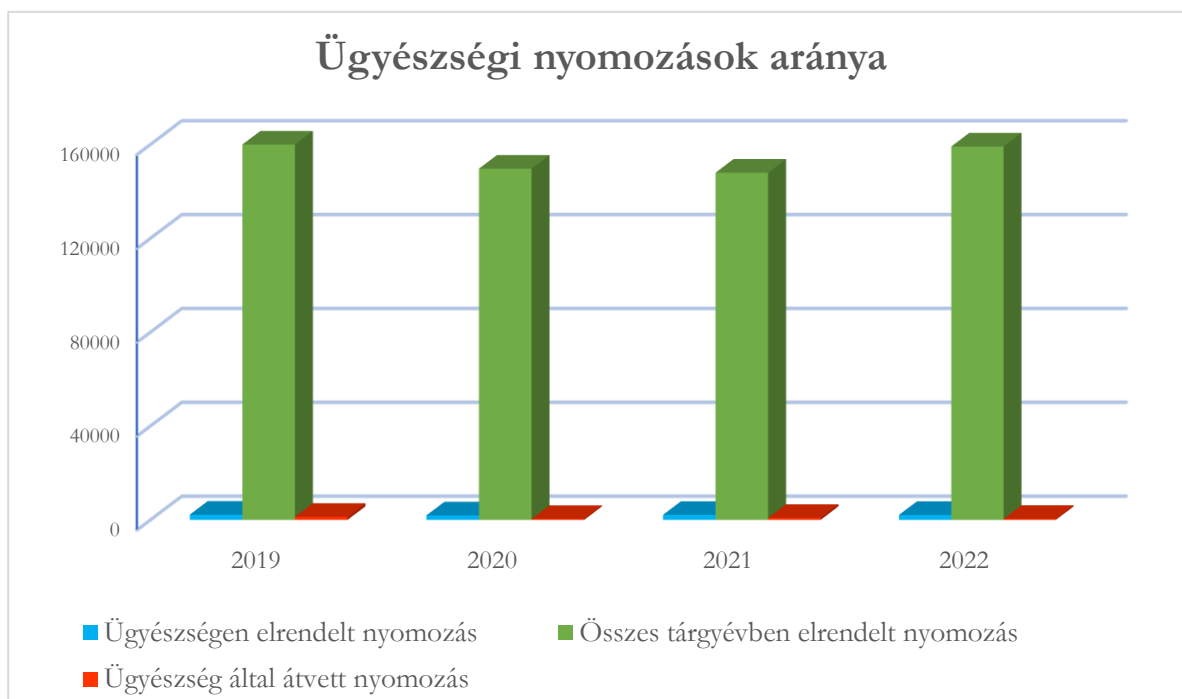
⁹³ B/5010 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2022. évi tevékenységéről. 7. és 8. ábra

⁹⁴ B/16954 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2020. évi tevékenységéről. 6. és 7. ábra

⁹⁵ Ügyészségi statisztikai tájékoztató, Büntetőjogi szakág, A 2022-évi tevékenység, Legfőbb Ügyészség, Budapest 2023. 53. számú tábla

⁹⁶ Lásd: A korábbi években is hasonlóan alacsony növekedést előidéző volt az átvett ügyek száma. – Uo.

⁹⁷ A Szerző által készítve a legfőbb ügyész 2022-es és 2021-es országgyűlési beszámolóit, valamint az Ügyészség 2022. évi büntetőjogi szakági tevékenységéről a Legfőbb Ügyészség által kiadott Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató alapján.

1. ábra: Az ügyészségi nyomozások aránya

A vázolt statisztikából azt a következtetést tudom levonni, hogy a nyomozás lefolytatása csak egy apró szegmensét teszi ki az ügyészség bűnügyi tevékenységének, a nyomozások során elsősorban, mint a felderítés törvényességi őre és a vizsgálat irányítója van jelen.

Annak ellenére, hogy saját véleményem szerint is becsülendő a jogalkotói szándék a nyomozási szak objektívebbé tételére, ezen cél elérését nem biztos, hogy az ügyészségi nyomozás intézménye garantálni tudja. Ahogyan azt a fenti statisztika is mutatja, az ügyészség lényegesen kisebb gyakorlattal rendelkezik a nyomozás lefolytatására, mint a nyomozó hatóságok, így felmerülhet a kérdés, hogy vajon rendelkezik-e a szükséges kriminalisztikai jártassággal, szakmai tapasztalattal.

A korábban már említett eszköztelensége is kétségbe vonhatja alkalmasságát, ugyanis a nyomozásra kialakított apparátusa, sem technikai felszereltség, sem személyi feltételek tekintetében nem közelíti meg a nyomozó hatóságokét, ráadásul a rendelkezésre álló forrásaik sem azonosak.⁹⁸ Mindezek miatt számos esetben szükséges a nyomozó hatóságok igénybevétele, ami feleslegessé teszi az ügyészségi nyomozás intézményét, hiszen az „általános eljárásrend”⁹⁹ szerint lefolytatott nyomozás során biztosított irányítási és felügyeleti jogkörével is közel azonos behatása van a nyomozásra.

⁹⁸ *Polk*: i. m. 704. o

⁹⁹ Értsd: a nyomozó hatóság által lefolytatott nyomozást.

Végül az intézmény ellen szólhat még az a szakirodalomban többek által elismert tény, mely szerint a nyomozás sikerességéhez szükség van a bűnözői körökből szerzett információkra is.¹⁰⁰ Ezen információkat az ügyészség egy pontig be tudja szerezni a nyomozó hatóságok közreműködésével, de ez egyes esetekben – például a korrupcióval kapcsolatos ügyekben – nehézkessé, akár lehetetlenné válhat. Annak érdekében, hogy az ügyészség megtarthassa a büntetőjogi törvényesség biztosításához szükséges tárgyilagosságát úgy vélem jobb, ha kimarad az alvilági forrásokkal történő kapcsolattartásból, és inkább az említett információkat kisebb kockázattal megszerezni képes nyomozó hatóság nyomozásának törvényességi felügyeletét, valamint az immáron rendelkezésre álló információkat felhasználó irányítását látja el.

Összegezve tehát, álláspontom szerint mindenképpen pozitív a nyomozati szak objektívebbé tétele felé vett irány, de nem vagyok arról meggyőződve, hogy ezt az ügyészségi nyomozás intézményével kellő hatékonysággal meg lehetne valósítani.

---

¹⁰⁰ *Erdei*: i. m. 273. o.

Kis Rebeka

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Gondolatok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről a magyar büntetés-végrehajtási rendszer tükrében

I. Bevezetés

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztalta hazánkat a Magyar László kontra Magyarország ügyben, kimondva a hazánk által is elfogadott és törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezményének megsértését. Az egyezmény sérelmét egy olyan intézményre alapozta, amely számos társadalmi és jogi vita alapját képezi. A halálbüntetés eltörlését követően ugyanis a magyar büntetőjogi szankciórendszer legsúlyosabb büntetése a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (továbbiakban: TЭСZ) lett. A szabadságvesztés, mint büntetési nem szankciórendszerünk központi elemét képezi, amelynek szükségességét a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény miniszteri indoklása akként rögzíti, hogy ez a leginkább visszatartó hatású büntetés. Mindemellett rendkívül sokoldalú – hiszen lehetséges differenciálni például végrehajtási fokozatok vagy a szabadságvesztés időtartama szerint – és alkalmas a büntetés céljainak elérésére.¹ A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kérdését azonban napjainkban széleskörű emberi jogi és alkotmányossági vita övezi: ilyen többek között a Magyarországon 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezéseibe való ütközésének kérdése. A vita alapját a büntetés embertelen, kegyetlen és megalázó mivolta képezi. Az Egyezmény 3. cikke ugyanis „Kínzás tilalma” cím alatt rögzíti, hogy *„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”*² Fontos hangsúlyozni azonban, hogy csupán a reménytől való megfosztás, azaz a felülvizsgálat tényleges kizárása jelenti az Egyezmény 3. cikkének megsértését, egyéb esetben tehát az életfogytig tartó szabadságvesztést az Emberi Jogok Európai Bírósága nem minősíti embertelen, megalázó büntetésnek.

A téma aktualitását az adja, hogy akár csak a halálbüntetés, úgy a TЭСZ is heves társadalmi vita alapját képezi, hiszen a súlyosabb, a társadalom rosszallását kiváltó bűncselekmények hajlamosak a közösség indulatait, érzelmeit felkorbácsolni.³ A témára vonatkozó szakirodalom – kevés kivételtől eltekintve – a kérdést főként emberi jogi aspektusból közelíti meg, ugyanakkor véleményem szerint nem hanyagolható el a büntetés-végrehajtási rendszer szerepe sem a téma

¹ A 2012. évi C. törvény miniszteri indoklása 226-227. o.

² *Hadbázi Dávid*: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a bűnmegelőzés szempontjából. Magyar Rendészet 2016/6. sz. 136. o.

³ Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése – pro és contra. Magyarország Bíróságai. https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/16_dok.pdf (2023. 11. 01.)

vizsgálatakor. Hazánk börtöneinek telítettsége, a férőhelyek szűk száma ugyanis igencsak megnehezíti a TÉSZ-re ítélt fogva tartását, amely mindenképpen egy hatékony megoldást igénylő probléma. Tanulmányomban tehát a szabadságvesztés történeti előzményeinek bemutatását, valamint a nemzetközi kitekintést követően a TÉSZ büntető-igazságszolgáltatásban betöltött szerepét vizsgálom a hatékonyság tükrében, különös tekintettel a büntetés-végrehajtás intézményrendszerére. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy ténylegesen szükség van-e erre a büntetési nemre, továbbá, hogy a különböző büntetés-végrehajtási intézmények milyen kihívások elé néznek a szabadulás reményétől megfosztott rabok társadalomtól való elszeparálása során.

II. Történeti kitekintés

A történeti előzmények vizsgálatánál érdemes visszanyúlni az ókori Rómáig,⁴ ahol szabadságelvonással járó büntetésre Ulpianus tesz utalást az alábbiak szerint: „*Solent praesides in carcere continendos damnare aut ut in vinculis contineantur: sed id eos facere non oportet. Nam huiusmodi poenae interdictae sunt: carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*”⁵

A forrásszövegből megtudhatjuk, hogy a börtönök – ahová a provinciák helytartóinak ítélete alapján kerültek a fogvatartottak – nem büntetésre szolgáltak, hanem fogva tartásra, éppen ezért a börtönbüntetés tilos volt. Általánosságban elmondható tehát, hogy Rómában a börtönök⁶ szerepe annyi volt, hogy a büntetőeljárás alá vont személyt a büntetés végrehajtásáig őrizték.⁷ Ugyanakkor a korszakban ismertek más, nem a mai, hagyományos értelemben vett szabadságelvonással járó büntetést is, a bányamunkára ítélest, amely elsősorban a rabszolgákat sújtotta, és életfogytig tartott. Habár a rabszolgák esetén – akik jogállásukból adódóan nem voltak szabadok – a szabadságelvonás nem értelmezhető, idővel a büntető rabszolgaság már kiszabható büntetéssé vált.

Az ókori államok többségében a rendes büntetés („*poena ordinaria*”) a halálbüntetés volt, és a modern büntetés-végrehajtási intézményekre emlékeztető szabadságelvonások a középkorban jelentek meg. Ilyen volt például az ún. kolostorfogság, amely határozott ideig tartott és elsősorban az előkelőket sújtotta. Az életfogytig tartó szabadságvesztésről az európai jogtörténetben már a Constitutio Criminalis Bambergensis is rendelkezett, amely egyébként a szabadságmegvonás számos fajtáját tartalmazta.⁸ A magyar jogtörténetben ugyanezen büntetési nem „örökös fogság” néven Luxemburgi Zsigmondnál jelenik meg, eleinte azzal szemben, akiről kiderül, hogy „*esküje*

⁴ A római büntetőjog magyar nyelvű irodalmából ld. még: Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1997; az újabb hazai szakirodalomból ld. Jusztinger János: A büntetőjog-dogmatika és a római jogtudomány Zlinszky János kutatásainak tükrében. Iustum Aequum Salutare 2016/1. sz. 35-48. o.

⁵ Ulpianus D. 48,19,8,9.

⁶ A forrásokban *carcer* megnevezéssel jelölték.

⁷ Molnár Imre: A császárkori Róma büntetési rendszere. In: Ius criminale Romanum. Tanulmányok a római jog köréből (szerk. Pozsonyi Norbert). Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2013. 376. o.

⁸ Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság-büntetés a jogtörténetben. Börtönügyi szemle 2005/2. sz. 2-3.o.

ellenére hamisan járt el, vagy hamis jelentést tett”⁹ A szabadságmegvonás sajátos fajtája volt a befalazás, amely a halálbüntetést volt hivatott helyettesíteni, lényege pedig abban állt, hogy a szabadságvesztésre ítélt delikvenst saját vagy rokona házában befalazták.¹⁰

A felvilágosult abszolutista büntetőpolitika, illetve az emberi jogok középpontba kerülése alapjaiban változtatta meg a büntetőjogi szankciórendszert.¹¹ A kor jogtudósai ugyanis vitatni kezdték a kínzás, a testcsonkító büntetések, továbbá a halálbüntetés létjogosultságát. A korabeli büntetőjogi kódexek is ezt a szemléletet tükrözték. Így például a Mária Terézia nevéhez fűződő Constitutio Criminalis Theresiana (1768) büntetési rendszerét ugyan még a különböző testi büntetések és a halálbüntetés uralták, a kódex elsőként nyitott utat a szabadságvesztés büntetés előtt az annak végrehajtására szolgáló intézmények meghatározásával.¹² Jellemzően a polgári átalakulást követően – amikor a szabadság az egyik legnagyobb értékévé vált – lett primátusa a határozott, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésnek. Ugyanakkor ez utóbbi általában a halálbüntetést váltotta fel, azokban az esetekben, amikor az elítélt kegyelmet kapott.¹³ A korszak magyar jogtudósai ebben a szemléletben alkották meg az 1843. évi törvényjavaslatot, amely korának fejlett büntetőjogi nézetéről tesz tanúbizonyságot akként, hogy eltörölte volna a halálbüntetést, valamint a testi fenyítéssel járó büntetéseket is, és a szabadságvesztést helyezte volna a szankciórendszer középpontjába. A javaslat azonban korszerű megoldásai ellenére nem került bevezetésre.¹⁴ Az első magyar büntető törvénykönyv az 1878. évi V. tc. (Csemegi-kódex), amely Csemegi Károly nevéhez köthető, és legfőbb érdeként felszámolta a jogbizonytalanságot, elvetve a nem kodifikált, szokásjogon alapuló rendelkezéseket. A kódex visszaszorította a halálbüntetés alkalmazhatósági körét azzal, hogy a törvény rendelkezései alapján azt csak kivételes esetben lehetett kiszabni. Rendes büntetéssé a szabadságvesztést tette, amelynek öt nemét különböztette meg: fegyház, államfogház, börtön, fogház, elzárás.¹⁵ Ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést is, amelyre az 1878. évi V. tc. 22. § utal akként, hogy „*A fegyház vagy életfogytig tart, vagy határozott időtartamu.*” Az ilyen büntetésre ítélték nem voltak azonban megfosztva a szabadulás reményétől, hiszen a kódex lehetővé tette a feltételes szabadságra bocsátást, ha legalább 15 évet letöltöttek büntetésükből.¹⁶ A Csemegi-kódex módosítására több alkalommal is sor került a XX.

⁹ 1435. évi 8. tc.

¹⁰ Mezey: i.m. 5. o.

¹¹ Haraszti Margit Katalin: A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európai Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. Acta Humana 2008/3. sz. 48. o.

¹² Mezey Barna: Börtönügy a 17-19. században. A börtön európai útja. Gondolat Kiadó, Budapest 2018. 278-283. o.

¹³ Mezey: A hosszú tartamú szabadság-büntetés... 5. o.

¹⁴ Hódosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról. Jogi Fórum. <https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hodosy-annamaria-a-szabadsagvesztesrol-es-annak-alternativairol-ji-ogi-forum.pdf> (2023. 11. 27.)

¹⁵ Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél. Magyar Jog 2013/9. sz. 525. o.

¹⁶ A magyar büntetőtörvényről a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk 48. §

század folyamán, ám ezek a változtatások nem tartalmaztak rendelkezést a szabadságvesztésre vonatkozóan. Ilyen módosítás volt 1908-ban az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (ismertebb nevén az I. büntetőnovella), majd időben ezt követte 1913-ban az 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről, amelynek nívuma pedig az volt, hogy rendelkezett az előbbi elkövetők számára létesített dologházakról.¹⁷ Az 1950. évi II. törvény a Büntető Törvénykönyv Általános Részéről (továbbiakban: Btá.) a főbüntetések között szabályozta a halálbüntetést és a szabadságvesztést. A szabadságvesztés büntetést „börtön” néven említette és életfogytig vagy határozott ideig (30 naptól akár 15 évig) tartott.¹⁸ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény – tekintettel arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés ellentétes a büntetés nevelés céljával – nem ismerte ezt a büntetési nemet. Legközelebb az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet szabályozta a következők szerint: „A Btk. Különös Részének azokban a rendelkezéseiben, amelyek a halálbüntetés mellett vagylagos büntetésként határozzák meg a szabadságvesztést, a tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés mellé további vagylagos büntetésként kerül az életfogytig tartó szabadságvesztés.”¹⁹

Az 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk.) a halálbüntetés utáni második legsúlyosabb büntetésként nevesítette az életfogytig tartó szabadságvesztést, amelynek végrehajtási fokozatát is meghatározta (fegyház). A törvény 47. § (4) bekezdése rendelkezett az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról akként, hogy a szabadulás legkorábbi időpontját 20 évben határozta meg. A törvény hozzáteszi, hogy a szabadulás lehetősége nem csupán törvényben meghatározott időtartam letöltésétől függ, hanem szubjektív feltételként rögzíti, hogy a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet akkor bocsáthatja feltételes szabadságra, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.²⁰

Összegezve a fejezetben tárgyaltakat megállapítható, hogy az első magyar büntetőjogi kódex kodifikációja óta a halálbüntetés mellett a szabadságvesztés volt a legsúlyosabb büntetési nem. Tekintettel arra, hogy mind a Csemegi-kódex, mind a régi Btk. csupán szűk körben tette lehetővé a halálbüntetés alkalmazását, a szabadságvesztéssel járó büntetések váltak leginkább elterjedtté, amely tendencia erősödött a halálbüntetés 1990-es eltörlését követően.

III. Szabályozási háttér

¹⁷ Nagy Ferenc: Az új Büntető Törvénykönyv szankciórendszerének egyes kérdései. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Acta Juridica Et Politica 1980/1. sz. 3-4. o.

¹⁸ A büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény 31. §

¹⁹ A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 91. § (2) bekezdés

²⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47. § (4) bekezdés

Az Európa Tanács – hivatkozva arra, hogy a halálbüntetésnek nincs helye a demokratikus társadalmakban – 1983 áprilisában elfogadta az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez fűzött hatodik kiegészítő jegyzőkönyvet a halálbüntetés eltörléséről, és rögzítette a 3. cikkben, hogy a rendelkezésektől nem lehet eltérni. Ezt követte 2002-ben a tizenharmadik jegyzőkönyv a halálbüntetés eltörléséről minden körülmények között.²¹ Magyarországon a halálbüntetés eltörlésére 1990-ben került sor,²² ezt követően az életfogytig tartó szabadságvesztés vált a súlyosabb büntetéssé hazánk büntetőjogi szankciórendszerében.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, azaz a feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról először a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 6. § (4) bekezdése rendelkezett akként, hogy előírta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet nem lehet feltételes szabadságra bocsátani abban az esetben, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. Az akkori szabályozás szerint ez volt az egyetlen olyan eset, amikor a feltételes szabadulás lehetősége kizárt.²³ Az intézmény tényleges bevezetésére az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel került sor.

A szabályozás következő állomásaként Magyarország Alaptörvényébe is beépült a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezés, hiszen az Alaptörvény kimondja, hogy „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonságához. Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.”²⁴ Az új büntetőjogi kódex, azaz a ma is hatályos 2012. évi C. törvény ismeri és alkalmazza is szankciórendszerünk súlyosabb büntetését. A törvény 42. §-a szerint életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróságnak ítéletében lehetősége van meghatározni a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy pedig – amennyiben a bíróság nem él ezzel a lehetőséggel – a feltételes szabadulás lehetőségét kizárhatja. A kódex 44. § (1) bekezdése határozza meg a bűncselekmények azon körét, amelyek elkövetése esetén – ha életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki – a bíróságnak lehetősége van kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. A (2) bekezdés életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén kötelező jelleggel írja elő a feltételes szabadulás lehetőségének kizárását. Abban az esetben, hogyha a bíróság a szabadulás lehetőségét nem zárta ki, a szabadulás legalább 25 év (legkésőbbi időpontját a kódex 40 évben határozza meg) letöltése után valósulhat meg.²⁵ Látható tehát, hogy az életfogytig tartó

²¹ Emberi Jogok Európai Egyezménye. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun (2023. 11. 05.)

²² 23/1990. (X. 31.) Alkotmánybírósági (AB) határozat

²³ Tóth Mihály: A büntetőjogi jogkövetkezmények tana. In: Büntetőjog Általános része (szerk.: Békés Imre). HVG - ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2002. 250-251. o.

²⁴ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) és (2) bekezdés

²⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. Törvény (továbbiakban: Btk.) 43.§ (1) bekezdés

szabadságvesztés a határozott ideig tartó szabadságvesztés mellett vagylagos szankcióként szerepel, tehát még a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén is a bíróságnak lehetősége van – az adott eset körülményeit mérlegelve – eldönteni, hogy az elkövetett bűncselekménnyel az életfogytig tartó szabadságvesztés, vagy adott esetben a határozott ideig tartó szabadságvesztés-büntetés áll-e arányban. Amennyiben a bíróság jogerős határozatában az előbbi mellett dönt, lehetősége van eldönteni, hogy kizárja-e a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.²⁶ Mindazonáltal a tárgyalt jogintézmény kapcsán megemlítendő, hogy megléte és jogi jellege igencsak vitatott.

Ahogy arra a bevezető részben is utaltam, a vita alapját a büntetés embertelen, kegyetlen és megalázó mivolta képezi. A szankció ugyanis sérti az embertelen, kegyetlen és megalázó büntetés tilalmát, amelyet a Magyarország által is elfogadott és törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye is tartalmaz. Az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt marasztalta²⁷ hazánkat a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága a Magyar László kontra Magyarország ügyben. Magyar Lászlót a Debreceni Ítéltábla a Bf.II.292/2009/56. számú ítéletében bűnösnek mondta ki társtettesként, nyereségvágyból és több emberen elkövetett emberölés büntetének kísérletében, 21 rendbeli rablás büntetésében, és 37 rendbeli más bűncselekményben, ezért – mint többszörös visszaesőt – az eljáró bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte azzal, hogy feltételes szabadságra nem bocsátható. Védője az Emberi Jogok Európai Bíróságához kérelmet nyújtott be a Magyar Köztársaság ellen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megsértésére alapozva, kifejtve azt, hogy sérelmezi a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélküli életfogytig tartó szabadságvesztést. A strasbourgi bíróság ítéletében kimondta a 3. cikk sérelmét azzal, hogy a TÉSZ magyar szabályozása az embertelen, megalázó és kegyetlen büntetés tilalmába ütközik, továbbá a rendelkezésre álló köztársasági elnöki kegyelem pedig – mivel az elnök mérlegelésen alapuló jogkörén nyugszik – nem teszi lehetővé, hogy az elítélt megismerje, milyen feltételek mellett kerülhet sor esetleges feltételes szabadágra bocsátására. A Kúria végül csupán annyiban változtatott a már jogerősen kiszabott büntetésen, amennyiben azzal a fenti Egyezmény sérelme kiküszöbölhető volt.²⁸ Végezetül a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXII. törvény beiktatta az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását. Ennek megfelelően a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

²⁶ *Hexam* Leila Melinda: Az elítéltek jogi helyzete. Internetes Jogtudományi Enciklopédia. <https://ijoten.hu/szocikk/az-eliteltek-jogi-helyzete> (2023. 11. 11.)

²⁷ Case of László Magyar v. Hungary (Application no. 73593/10) Judgment, 20 May 2014.

²⁸ Összefoglaló a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt Magyar László felülvizsgálati ügyében Kúria Bfv.II.1812/2014. szám. Kúria. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/osszefoglalo-tenyleges-eltfogytig-tartozabadsagvesztesre-itelt-magyar-laszlo> (2023. 11. 11.)

szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv.tv.) 46/A. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt elítélt esetén hivatalból kötelező kegyelmi eljárást kell lefolytatni. Erre azonban akkor kerülhet sor, ha a fogvatartott a szabadságvesztéséből 40 évet letöltött.

A fentiek alapján érzékelhető, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés intézményét széleskörű szakmai vita övezi. Ugyanakkor megállapítható az is az Emberi Jogok Európai Bíróságának az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban hozott ítéleteiből, hogy az Egyezmény sérelmét nem maga a szankció jelenti, hanem az, hogyha az adott állam büntető-igazságszolgáltatási rendszere nem biztosítja a felülvizsgálat, szabadságra bocsátás lehetőségét.

IV. Európai kitekintés

Az egyes európai államok attól függően, hogy miként viszonyulnak az életfogytig tartó szabadságvesztéshez, két csoportba oszthatóak. Az első csoportba tartozó államok csak a határozott ideig tartó szabadságvesztést ismerik. Ilyen például Horvátország, Norvégia vagy Portugália büntetőjoga. A második – témánk szempontjából releváns – csoportba azok az európai országok tartoznak, amelyek büntető-igazságszolgáltatási rendszere ismeri a határozott ideig tartó szabadságvesztés mellett az életfogytig tartó szabadságvesztést is. Ez utóbbi előfordulhat tipikusan büntetésként, de akár intézkedésként is. Intézkedésként alkalmazzák például Németországban a biztonsági őrizetet (*Sicherungsverwahrung*), amely védelmet nyújt a veszélyes, visszaesésre hajlamos bűnözőkkel szemben, és lehet akár életfogytig tartó is.²⁹ A német Alkotmánybíróság 2. szenátusa azonban 2011-ben alkotmányellenesnek nyilvánította a biztonsági őrizet rendszerét és felszólította a törvényhozót az újraszabályozásra. Hasonló életfogytig tartó őrizetre láthatunk példát a svájci büntetőjogban is (*Verwahrung*).³⁰ A legtöbb, életfogytig tartó szabadságvesztést alkalmazó európai ország büntetőjoga nem intézkedésként, hanem büntetésként definiálja ezt a szankciót, és lehetőséget biztosít meghatározott idő letöltése után a feltételes szabadságra bocsátásra.³¹ A szabadulás reményének kizárása azonban nem egyedi intézmény a magyar büntetőjogban, hanem ismert például a franciáknál vagy az angoloknál is. Néhány európai állam, így például Ciprus, Hollandia és Svédország³² az életfogytig tartó szabadságvesztésből csupán a kegyelem útján történő szabadulás lehetőségét, továbbá annak kizárását ismeri.³³ Hazánk – akárcsak az előbbieken

²⁹ Strafgesetzbuch 66. §

³⁰ Schweizerisches Strafgesetzbuch 64. cikk

³¹ Ez az időtartam változó: a belga büntetőjogban 10 évben határozzák meg, Olaszországban ez az idő 26 év, míg Magyarországon legalább 20, legfeljebb 40 év.

³² Cipruson az elítéltek csupán a köztársasági elnök kegyelme esetén szabadulhatnak, míg Hollandiában a kegyelemről szóló törvény alapján az uralkodó adhat kegyelmet. Svédországban lehetőség van az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés határozotti időre történő átváltására, amelynek maximuma 10 év, visszaeső esetében 18 év.

³³ Nagy Ferenc: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről. Magyar Jog 2013/5. sz. 493-502. o.

felsorolt államok – büntetésként tekint a szabadságvesztésre függetlenül a szabadságra bocsátás lehetőségétől.

V. Megfosztás a reményhez való jogtól a büntetés-végrehajtás szemszögéből

Ahogy azt a fentiekből is kiderül, a büntetés létjogosultságát, célszerűségét egyes álláspontok vitatják, ugyanakkor a társadalom védelme és a társadalmi érdekek nem hagyhatóak figyelmen kívül. Az emberi közösségeket ugyanis meg kell védeni a súlyos, élet elleni bűncselekmények elkövetőitől. Ennek megfelelő módja lehet az elkövető elzárása, a közösségből való kirekesztése, amely „végtelen” hosszú rács mögé zárás útján valósulhat meg.³⁴ Felmerülhet azonban a kérdés, hogy az életfogytig történő társadalomtól való elszeparálás milyen mértékben jelent visszatartó erőt a bűnelkövetők számára, és hogy a büntetés-végrehajtási rendszernek milyen hatásokkal kell számolnia az ilyen ítéletek végrehajtásakor.

A felmerült kérdést elsőként a büntetés-végrehajtási szisztéma oldaláról szeretném megközelíteni. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elhelyezésére kezdetben elsődlegesen a Szegedi Fegyház és Börtön szolgált. Az intézet azonban – tekintettel arra, hogy elérte kapacitásának határát – elhelyezési problémákkal küzd,³⁵ így ma már nem csupán Szegeden őriznek ilyen büntetésre ítélteteket. Hazánkban 2019-ben az éves átlagtelítettség mértéke 112% volt.³⁶ Az elítéltek őrzése speciális felügyeletet igényel tekintettel arra, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélteteket várhatóan évtizedeken keresztül kell fogva tartani. Az ilyen több évtizedes, extrém hosszú szabadságvesztés-büntetések végrehajtására hozta létre a magyar büntetés-végrehajtási rendszer a Szegedi Fegyház és Börtönben működő hosszuidős speciális rezsimit, a HSR-körletet, amelynek célja, hogy a fogvatartás humánus, emberséges maradjon, és mindezek mellett a biztonsága is megvalósuljon. Ezt támasztja alá az is, hogy a zárkák nappali, valamint háló részre történő felosztása lehetővé teszi, hogy az elítélt saját életvitelének megfelelő környezetet alakíthasson ki. Tekintettel arra, hogy az ilyen hosszú büntetések az elítéltek mentális helyzetére is kihatnak, a fent tárgyalt büntetés-végrehajtási intézet igyekszik a megfelelő szellemi és testi állapot fenntartására irányuló tevékenységekkel foglalkoztatni az elítélteket. Ily módon – amennyiben lehetőség nyílik rá – gondoskodnak az elítéltek foglalkoztatásáról, valamint az olyan szabadidős tevékenységekről, mint a rendszeres sportolás vagy barkácsolás. Kiemelendő az a statisztika is, hogy a TÉSZ-re ítéltet több, mint felét nem látogatják, külvilággal és családjukkal való

³⁴ *Hagymási Kornélia*: Végtelen idő a rácsok mögött – avagy mennyire van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek. *Börtönügyi szemle* 2009/2. sz. 71-72. o.

³⁵ *Kiszeley Pál*: Merre tovább, magyar életfogytiglan? *Börtönügyi szemle* 2013/1. sz. 47. o.

³⁶ A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége azonban nem csak Magyarországon probléma, hanem Európa-szerte is. *Rutkai Kata – Sánta Livia*: *Börtönstatisztikai szemle. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BvOP)*, Budapest 2020. 6. o.

kapcsolatuk fokozatosan szűnik meg, illetve felbomlóban van.³⁷ Ez utóbbi miatt kiemelten fontos mindennapos foglalkoztatásuk, hiszen az ilyen büntetésre ítéltet megfosztották a szabadulás reményétől, amely a kilátástalanság és a tehetetlenség érzését kelti bennük. A pszichésen sérült elítéltek³⁸ – akiknek vesztenivalójuk sincs – pedig nem kizárt, hogy agresszív, támadó magatartást tanúsítanak, amire a büntetés-végrehajtási intézeteknek fel kell készülniük. Mindemellett további kihívást jelent a fogvatartottak számára megfelelő életminőség biztosítása,³⁹ hiszen a telítettség miatt ez hatalmas terhet ró a büntetés-végrehajtási rendszerre. Nem titkolt cél a fogvatartottak személyiségének fejlesztése, amely azonban nehézséget jelent olyan elítéltek esetén, akiknél a társadalomtól való elszigeteltség folytán leépülnek a társas készségek és kiég az élet utáni vágy, hiszen vagy sohasem, vagy belátható időn belül nem szabadulhatnak. Mindezek miatt a büntetés-végrehajtási intézmények pedagógiai eszközei is kezdenek kiürülni.⁴⁰ További problémaforrást jelent, hogy az elmúlt évek során az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet száma nagymértékben megnövekedett, amely kategórián belül a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítéltet száma is folyamatosan emelkedik. Megoldást jelenthet az intézetek telítettségének csökkentése, amely az európai országok nagy részében megoldásra váró problémákat okoz. Erre hazánk telítettség-kiegyenlítő programjával, férőhely bővítési tervekkel kíván választ adni.⁴¹

A büntetés-végrehajtási szervezet célja kétirányú. Egyrészt a társadalmi elvárásoknak megfelelően a közrend, közbiztonság fenntartása, másrészt pedig a fogvatartottak reintegrációjára való felkészülés. Mindezen keretek között, az előbbiek során felsorolt problémák megoldására dolgozta ki a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (továbbiakban: BvOP) a 2020-2024 között megvalósuló szervezeti stratégiáját. A stratégia egyik kulcsfontosságú eleme a túltelítettségéből fakadó problémák megoldása, illetve egyebek⁴² mellett a fogvatartottak minél szélesebb körű foglalkoztatása. A férőhelyek véges száma miatti problémák megoldására a stratégia az infrastrukturális fejlesztések körébe emelte az újjépítésű intézetek átadását, meglévő intézmények felújítását, továbbá e körben igyekeznek modernizálni az őrzésre hivatott technikai eszközöket is.⁴³ Álláspontom szerint – amennyiben a stratégiában írtak megvalósulnak – a büntetés-végrehajtási

³⁷ Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában. A hosszú időre ítéltet büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi szemle 2012/3. sz. 7-10. o.

³⁸ Matonics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. Börtönügyi szemle 2009/2. sz. 101. o.

³⁹ Kiszely – Nagy: i. m. 11. o.

⁴⁰ Kiszely – Nagy: i. m. 12. o.

⁴¹ Rutkai – Sánta: i. m. 6. o.

⁴² A stratégia fontos célnak tekinti továbbá a kockázatos események minél előbbi felismerését a jogszabályok teljesülési feltételeinek megteremtése mellett.

⁴³ A büntetés-végrehajtási rendszer stratégiája 2020-2024. Büntetés-végrehajtás. https://bv.gov.hu/sites/default/files/m m m STRATEGIA_dec3_jav_signed_signed_signed_4982157_6_202004_24080446.pdf (2023. 11. 29.)

rendszer képes lehet hatékonyabban kezelni az elítéltek nagy számából eredő problémákat, és a fentebb említett kétirányú célkitűzés is maradéktalanul megvalósulhat.

A másik kérdéskör, amelyet tanulmányomban vizsgálok, az a TЭСZ mint büntetőjogi szankció hatékonysága, visszatartó ereje és hatása a fogvatartottakra. Az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai 2011 tavaszán folytattak le egy longitudinális vizsgálatot a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték körében, hogy feltérképezzék a hosszú tartamú fegyházbüntetés hatásait, valamint a lehetséges prevenció eszközöket, továbbá a kutatás célja volt olyan módszerek és beavatkozási lehetőségek megteremtése, amelyek az esetleges agresszív aktusok megelőzéséül szolgálnak. Megállapították, hogy minden elítéltnak vannak olyan természetes igényei, amelyektől való megfosztásuk esetén nem lehet elkerülni a destruktív magatartás megjelenését. Ilyenek az egyéni igényeknek megfelelő elhelyezés, a megfelelő zárkatárs vagy éppen a megélhetés kérdése, hiszen a szegénység veszélyeztető tényezőt jelent. Ez utóbbi kategóriába tartozik még például az instabil kapcsolattartás vagy éppen az egészség elvesztése. A büntetés-végrehajtás kapcsán már szó volt az életfogytiglanra ítélték HSR-körletbe helyezéséről, ahol az őv és a bilincs zárkán kívül kötelező, amely szintén frusztrálóan hat az elítéltekre. A kutatás kimutatta, hogy a különböző foglalkozások (tanulás, munkavégzés) pozitív hatással vannak a fogvatartottakra, hiszen motivációt és elfoglaltságot jelentenek, továbbá a munkavégzéssel kielégíthetik egyéb személyes igényeiket is (például kávé, tisztálkodószerek, cigaretta). Az elítéltek körében két, egymással ellentétes életszemlélet dominál. Az egyik kategóriába azok a fogvatartottak tartoznak, akiknek az igényei lecsökkentek, világszemléletük beszűkült, és beletörődtek sorsukba, a másik oldalon pedig a bizakodó elítéltek állnak, akik igyekeztek önmagukat fejleszteni, folyamatosan újabb és újabb célokat kitűzni.⁴⁴ Véleményem szerint a kutatás eredménye alátámasztja a tanulmányomban korábbiakban szereplő megállapításokat, miszerint a különböző tevékenységek – legyen az munkavégzés, tanulás vagy akár sport – hozzájárulnak az elítélt szellemi és testi egészségének megőrzéséhez, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy a konfliktusokat, lázadásokat elkerüljük. Ellenkező esetben ugyanis gyakoriak a destruktív magatartások, amelyek akár agresszív aktusokba is torkollhatnak.

A Bv.tv. szerint a szabadságvesztés végrehajtásának célja nem más, mint az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt miután szabadult, a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen, és annak jogkövető polgárává váljon. A törvény külön bekezdésben tárgyalja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával kiszabott életfogytig tartó

---

⁴⁴ Antal Szilvia – Solt Ágnes: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítélték longitudinális vizsgálata. Börtönügyi szemle 2013/1. sz. 65-69. o.

szabadságvesztés végrehajtásának célját: társadalom védelme érdekében az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítése.⁴⁵ Utóbbi esetén már nem az elkövető társadalomba való visszailleszkedése, reintegrációja van fókuszban, hanem egyetlen célt tartanak szem előtt: a társadalom védelmét, amely az elkövető hosszú ideig tartó elzárásával valósul meg. Mindez a büntetés-végrehajtás számára is eltérő feladatot jelent, ugyanis az ilyen büntetésre ítélt rabokat már nem a társadalomba való visszailleszkedésre, a szabadulás utáni életre kell felkészíteni, hanem a fogvatartás célja maga a fogva tartás. Ha csupán a Btk.-ban foglalt célból indulunk ki,⁴⁶ megállapítható, hogy a büntetés célja az is, hogy mást visszatartson a bűncselekmények elkövetésétől. Ez az elrettentő jelleg pedig igencsak hangsúlyos a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetén. Ugyanakkor ki kell emelni azt is, hogy kiszabására olyan rendkívül súlyos bűncselekmények esetén kerül sor, melyeknél az elkövetők többnyire megtervezik és átgondolják cselekményeiket. Ezekben az esetekben az, hogy van egy súlyos büntetés, nem jelent visszatartó erőt az elkövetők számára, főleg, hogy a Btk. vaglyagos lehetőségként említi a határozott idejű szabadságvesztés mellett az életfogytig tartó szabadságvesztést. Mivel a törvény bírói mérlegelésre bízta – főszabály szerint – annak eldöntését, hogy a büntetés a szabadságvesztés mely esete lesz, az elkövető előre nem tudhatja biztosan cselekményének lehetséges szankcióit. Mindezekből következik, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a prevenció szempontjából nem hatékony.⁴⁷

Egyetértek a fenti, hatékonysággal kapcsolatos megállapításokkal, tekintettel arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma jelentősen megnőtt az elmúlt években,⁴⁸ ezen belül pedig a TÉSZ-re ítélték száma is folyamatosan növekszik, ami aggodalomra ad okot, hiszen az ilyen büntetésre ítélték a legsúlyosabb bűncselekményeket követték el. Ebből kifolyólag szükségesnek látom az elkövetők társadalomtól történő hosszú idejű elszeparálását. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtási rendszerre rótt teher miatt megfontolandónak tartom egy többlépcsős kritériumrendszerhez igazítani a szabadságra bocsátást, amelyből kiszűrhető lenne, hogy valóban szükség van-e az adott személy esetén a fogvatartásra.

VI. Összegzés

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – akárcsak a halálbüntetés – egy nagyon megosztó téma, amely számos vita forrása lehet. A jelenlegi kriminálpolitika legfontosabb célkitűzése a

---

⁴⁵ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 83. § (1) és (2) bekezdés

⁴⁶ Btk. 79. § A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

⁴⁷ *Hadbázi*: i. m. 133-143. o.

⁴⁸ *Rutkai – Sánta*: i. m. 16. o.

bűnmegelőzés, illetve a bűnözés csökkentése, amelynek eszközei folyamatosan változnak. Ilyenek lehetnek például a szigorúbb törvények,⁴⁹ amelyek esetén – ahogy az előzőekben is láthattuk – kevésbé érvényesül a visszatartó erő. Ez már önmagában felveti a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés létjogosultságának kérdését. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy az ilyen szankcióval büntetett személyek súlyos, a társadalom által mélyen megvetendő cselekményeket követtek el, amelyek esetében az igazságos megtorlásnak érvényesülnie kell. A társadalom rendjének megbontása ugyanis nem maradhat jogkövetkezmények nélkül. A hangsúlyt inkább a büntetés észszerűségére kell helyezni, előfordulhat ugyanis, hogy az elítélt társadalomra veszélyessége megszűnik és alkalmas lesz a társadalomba való visszailleszkedésre (például ha egy betegség következtében lebénel), ez pedig olyan körülmény, amelyet nem lehet előre látni az ítélet meghozatalánál. Ha pedig a társadalomra veszélyesség megszűnik és az elítélt a büntetés minimális idejét kitöltötte, ugyanakkor a büntetése tovább folytatódik, az már nem más, mint bosszú, amelynek egy jogállamban nincs helye.

Összességében megállapítható, hogy nem lehet egyértelműen állást foglalni amellet, hogy szükség van-e a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre a jogrendszerünkben. Egy viszont biztos: bűn és büntetés mindig volt és lesz is. Ahogy e körben Balázs Péter a jogalkotó feladatának látja azt, hogy a bűnözők számára fenntartja-e az életfogytig tartó szabadságvesztést, vagy vállalja-e a kockázatot a bűnözők társadalomba való visszaengedésével,⁵⁰ magam is úgy vélem, hogy a jogalkotóra nagy felelősség hárul e döntés meghozatalában, amelynek nehézségét talán az is adja, hogy a döntés közvetlenül ránk, a társadalom tagjaira is kihat.

---

⁴⁹ Kovács Krisztina: A holnap bűnelkövetői lennének? Börtönügyi Szemle 2014/2. sz. 19. o.

⁵⁰ Balázs Péter: Kegyetlen kegyelem? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője. Büntetőjogi Szemle 2018/2. sz. 24-38. o.

Oszwald Bálint

jogballgató (PTE-ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Költségvetési csalás és pénzmosás: kapcsolódási pontok a bűncselekmények között

I. Bevezetés

Napjainkban az ország pénzügyi rendszerének védelme, a gazdálkodási rendszer stabilitása kiemelt társadalmi és kormányzati célkitűzésként jelenik meg. Hasonló érdeke mind a polgároknak, mind a kormánynak a szervezett bűnözéssel szembeni fellépés, a bűnszervezetek elleni küzdelem, amely közvetetten hozzájárul az állam gazdasági stabilitásához is. Mind a költségvetési csalás, mind a pénzmosás az állam gazdasági rendjét, pénzügyi stabilitását, a pénzügyi rendszer működésébe vetett bizalmat, illetve a pénzügyi intézmények és a gazdaság egyéb szereplőinek törvényes működését is képes aláásni.¹

Kutatásomban a hangsúlyt a két bűncselekmény közötti kapcsolódási pontokra helyeztem, amely során az esetleges értelmezési nehézségeket, valamint a hazai ítélkezési gyakorlat ellentmondásait, és megállapításait vizsgáltam.

I.1. Költségvetési csalás

Az államháztartás az állam gazdálkodási rendszerének egésze, amelyet több alrendszer alkot. Ennek legnagyobb és legfontosabb alrendszere a központi költségvetés, amely többek között a redisztribúció (újraelosztás) megvalósítója.² A központi költségvetés az állami funkciók finanszírozását teljesíti, ez tekinthető elsődleges feladatának. A költségvetésnek van bevételi, illetve kiadási oldala is, előbbi közjogi és magánjogi bevételek alkotják. Az adók tipikusan az állam közjogi bevételeinek számítanak.³ Az államháztartás bevételeinek biztosításához, és a költségvetés prudens működéséhez fűződő társadalmi érdekek védelmét szolgálja a Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) XXXIX. Fejezete, amely a költségvetést károsító bűncselekményeket tartalmazza.⁴

A költségvetési csalás tényállását a 2011. évi LXII. törvény emelte be új bűncselekményként a korábbi Btk.-ba, hatálya az ezt követő év január 1-jén kezdődött. Ezt megelőzően a törvény az elkövetési magatartást adócsalás néven rendelte büntetni. A költségvetési csalás tényállása az új Btk.-ba a korábbi szabályozással lényegében azonos szöveggel került át, a jogalkotó célja az új –

---

¹ *Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog 2. Különös Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2019. 788. o., 814. o.*

² *Szilóvics Csaba: Pénzügyi jog. Novissima Kiadó, Pécs 2023. 45. o.*

³ *Szilóvics: i. m. 48.o.*

⁴ *Molnár Gábor: Gazdasági bűncselekmények. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2009. 302. o.*

már a 2011. évi módosításban is szereplő – szabályozással elsősorban az volt, hogy az absztrakció magas fokán szabályozza az elkövetési magatartásokat, minden költségvetést veszélyeztető magatartásra kiterjesztve azt.⁵

Angyal Pál a költségvetési csalás (adócsalás) három támadási fokát különböztette meg: sérti az állam közjogias vagyoni jogi követelésén alapuló jogát, veszélyezteti az állami köztevékenység zavartalanságát, illetve sérti az állampolgároknak az adóteher arányos megosztására vonatkozó jogilag biztosított érdekét.⁶

Az adócsalás röviden azt a magatartást jelenti, amikor a központi költségvetésbe valaki nem fizet be adót, illetve jogosulatlanul adókedvezményt vagy visszatérítést vesz igénybe, és ezzel a költségvetésnek kárt okoz. A bűncselekmény immateriális (eredményt tartalmazó) jellemvonásának gyakorlatban történő megállapítása egyszerű feladat, hiszen az adózás elmaradása szükségképpen magában hordozza a költségvetés által elszenvedett kárt is.⁷ A költségvetési csalás tényállásának elemzésétől tanulmányomban eltekintek, ehelyett az egyes kapcsolódási pontok vonatkozásában említtem a tényállás releváns fordulatait.

I.2. Pénzmosás

A szervezett bűnözés nemzetközi elterjedésével hatalmas pénzösszegek halmozódtak fel a különböző bűnszervezetek körében. Ez a folyamat az Európában is kialakuló piacgazdaságok megjelenésével vált nyilvánvalóvá, amely szükségszerűen magával hozta az Európai Unió válaszát. Nemzetközi szinten már ezt megelőzően is születtek eredmények a pénzmosással szembeni küzdelem vonatkozásában. A magyar szabályozásra döntő befolyást gyakorolt, és gyakorol a mai napig a nemzetközi, illetve uniós szabályozás.⁸ A nemzetközi normaanyagból a teljesség igénye nélkül említhető a pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló, 1990. november 8-án kelt Strasbourgi Egyezmény, valamint az Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Varsói Egyezménye. A nemzetközi, illetve uniós normák figyelembevételével alkotta meg hazánk a hatályos, pénzmosásra vonatkozó jogszabályait.⁹ Az egyezményeken, illetve nemzetközi szerződéseken kívül jelentős szerepet játszik a pénzmosás elleni küzdelem terén a

⁵ *Belovics – Molnár – Sinkovics*: i. m. 788. o.

⁶ *Molnár Gábor Miklós*: Az adócsalás. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs 2011. 83-84. o.

⁷ *Balogh Ágnes – Tóth Mihály*: Magyar Büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 95-96. o.

⁸ *Belovics – Molnár – Sinkovics*: i. m. 811-813. o.

⁹ Például a Btk. 399. §-401. §, illetve a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII törvény. (továbbiakban: Pmt.)

MONEYVAL, a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni intézkedések ellátásával megbízott, Európa Tanács mellett működő ellenőrző testület.¹⁰

A bűnszervezetek érdeke, hogy a törvénytelen forrásból származó vagyon eredetét elleplezzék, és törvényes forrásból származóként tüntessék fel.¹¹ Ennek megvalósulási formája a pénzmosás. Gál István László e bűncselekmény kriminológiai fogalmát egy olyan legális gazdasági művelet leplezése alatt folytatott illegális gazdasági szolgáltatásként definiálja, amelynek eredményeként a bűncselekménnyel szerzett vagyon eredete igazolhatóvá válik, megszabadulva annak felismerhetően jogellenes mivoltától.¹² A pénzmosás jellemzően olyan bűncselekmények elkövetéséhez kapcsolódik, amelyek jelentős összegű bevételhez juttatják az elkövetőket, illetve amelyekből rendszeres jövedelemre tesznek szert.¹³ Ezen magatartások pedig közvetlenül vagy közvetetten, de a pénzügyi rendszerbe vetett bizalmat is képesek megingatni.¹⁴

Mind a költségvetési csalás, mind a pénzmosás tehát kapcsolódik valamilyen szinten az állam pénzügyi rendszeréhez,¹⁵ közvetetten a bevételek kieséséhez, ezáltal pedig hozzájárul a költségvetés, illetve az államháztartás károsításához. Négy fő szempont alapján vizsgáltam a bűncselekmények közötti kapcsolatot, ezek:

- 1) a bűncselekmények (büntetlen) utócslekményként való vizsgálata,
- 2) a költségvetési csalás és a pénzmosás kapcsolata az adózatlan jövedéki termékek vonatkozásában,
- 3) az offshore-, illetve adóparadicsomként is hivatkozott országok szerepe a bűncselekmények elkövetésében, illetve
- 4) a hazai joggyakorlat eredményei.

II. Kapcsolódási pontok

II.1. Az utócslekmények

Az utócslekmények körében elsősorban az egység-halmazat kérdéskört, valamint a látszólagos halmazat feloldási elveit kell röviden megemlíteni. Bűncselekmény egység akkor áll fenn, ha az elkövetőnek egy különös részi bűncselekmény törvényi tényállásának kimerítésében állapítják meg a büntetőjogi felelősségét. Egy bűncselekmény valósul meg, ha a bűncselekmény törvényi tényállási

¹⁰ Papp Zsófia: Az Európai Unió pénzmosás elleni első és második irányelvének és a FATF ajánlásainak eltérő rendelkezései. *Iustum Aequum Salutare* 2006/1-2. sz. 231. o.

¹¹ *Belovics – Molnár – Sinkovics*: i. m. 811. o.

¹² Gál István László: A pénzmosás új magyar szabályozása 2021-től. *Büntetőjogi Szemle* 2021/1. sz. 24. o.

¹³ Tóth Mihály – Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest 2014. 516. o.

¹⁴ Gál István László: A pénzmosás hatályos büntetőjogi szabályozása Magyarországon. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/pszafhu-rtfkonf-gali.pdf> (2023. 11. 12.) 9. o.

¹⁵ Tóth – Nagy: i. m. 519. o.

elemeit az elkövető egyszer meríti ki maradéktalanul.¹⁶ Ha valaki egy másik személytől ellopja a táskáját, amikor az nem figyel, egy bűncselekményt valósít meg, tehát egységről beszélhetünk.

Bűnhalmazat akkor létesül, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el.¹⁷ Halmazat lehet alaki, illetve anyagi halmazat. Látszólagos a halmazat, ha úgy tűnhet, hogy az elkövető egy vagy több magatartása több bűncselekményt is megvalósít, valójában azonban őt egy bűncselekmény miatt vonják felelősségre. A látszólagos halmazat tehát egység, azaz a bíróság jogerős ügydöntő határozatában egy bűncselekmény elkövetése miatt állapítja meg a terhelt felelősségét.¹⁸ Látszólagos alaki halmazat esetében az elkövető egy magatartással, látszólagos anyagi halmazat esetében több magatartással valósít meg látszólag több bűncselekményt.¹⁹ A látszólagos anyagi halmazat három elv segítségével oldható fel:

- a) *Összeolvadás*: A cselekmények sorrendjétől függetlenül az egyik a másikba beleolvad. Általában azonos jogtárgysértés valósul meg, több bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti az elkövető, ugyanakkor őt csak az egyik elkövetése miatt vonják felelősségre. Ugyanazon sértettel szembeni szóbeli becsületsértés beleolvad az azonos alkalommal elkövetett rágalalmazásba (azonos jogi tárgy sérül, az enyhébb jogtárgysértés viszont beleolvad a súlyosabbba).²⁰
- b) *Önállóltan rész-cselekmény*: Egy megvalósított bűncselekmény korábbi stádiumát jelenti, az elkövető ilyenkor csak a súlyosabb stádium miatt felel.²¹ Ha egy személy megkísérel egy emberölést, de nem jár sikerrel, majd másnap sikeresen véghez viszi cselekményét, csak szándékos emberölés befejezett alakzata miatt vonják felelősségre, a kísérlet miatt nem. A jogirodalom ezt az esetet nemegyszer, mint büntetlen előcselekményt említi.²²
- c) *Büntetlen elő-, illetve utócselekmény*: A költségvetési csalás, valamint a pénzmosás közötti kapcsolat relevanciája az elő-, és utócselekmények körében érzékeltethető. A látszólagos anyagi halmazat kiküszöbölésének körébe tartoznak azon esetek is, ahol az elkövető több

¹⁶ Balogh – Tóth: i. m. 228. o.

¹⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 6. § (1) bekezdés

¹⁸ Dékány Ádám: A látszólagos bűnhalmazat II. rész: A látszólagos anyagi bűnhalmazat. *Ügyészek Lapja*. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=3502> (2023. 11. 06.)

¹⁹ Balogh – Tóth: i. m. 238. o.

²⁰ Uo.

²¹ Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: *Magyar Büntetőjog, Általános rész*. Wolters Kluwer Kiadó, 2017.

²² Uo.

cselekménye látszólag több bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti, viszont vagy az elő-, vagy az utócselekményt a jogalkotó büntetlenül hagyja. Ez természetesen csak dogmatikailag helytálló megfogalmazás, egyetértek Ambrus Istvánnal abban, hogy a gyakorlatban – noha az elő-, illetve az utócselekmény enyhébb jogtárgysértése miatt az elkövető büntetőjogi felelősségét nem állapítják meg ezen magatartások vonatkozásában – a büntetékiszabáskor azok mégis, mint súlyosító körülmény merülnek fel.²³ Így tehát a szó szoros értelmében mégsem nevezhetők büntetlen cselekményeknek. A könnyebb értelmezhetőség végett a későbbiekben a büntetlenség kifejezést használom. Az utócselekmény büntetlenül hagyása két esetben merülhet fel. Az első, amikor az utócselekmény nem növeli a korábbi cselekménnyel okozott sérelmet, hanem azt csupán fenntartja. Erre példa az, ha az elkövető az ellopott vagyontárgyat utóbb megrongálja vagy megsemmisíti. Földvári József szerint *„megrongálás, megsemmisítés esetében nincs tehát sem új irányú, sem új vonatkozású társadalomra veszélyesség, de az első cselekmény társadalomra veszélyességének fokozódása, növekedése sem állapítható meg.”*²⁴ Második esete az önfeljelentés veszélyét magában hordozó bűncselekmény. A bírói gyakorlat emberieségi okokra tekintettel hagyja büntetlenül ez esetben az utócselekményt, hiszen arról van szó, hogy az elkövető úgy tudná csak elkerülni az utócselekmény elkövetését, ha ezzel felfedné a korábbi bűncselekmény elkövetését.²⁵ Mind a költségvetési csalás, mind a pénzmosás tanúsítása értékelhető, mint utócselekmény.²⁶

A költségvetési csalás, mint utócselekmény értelmezése előtt röviden említtem annak elkövetési módjait. A bűncselekmény első alapesete szabályozza az adókötelezettség alá tartozó vagyon tekintetében más tévedésbe ejtését, tévedésben tartását, illetve a valótlan tartalmú nyilatkozat tételét, valamint a valós tény elhallgatását.²⁷ Ezen elkövetési magatartások utalnak az adófizetési kötelezettség jogosulatlan elmulasztására. A tényállás ezen fordulatát azon adózók valósíthatják meg, akik az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény személyi hatálya alá tartoznak.²⁸ Ők a fizetési kötelezettség elsőszámú címzettjei. A törvény az adóbevallást egy aktív magatartásként szabályozza, az adózó kötelezettsége az adó, a mentességek és a kedvezmények

²³ Ambrus István: Egység és halmazat- régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged 2014. 258-259. o.

²⁴ Ambrus: i. m. 286. o. Idézi: Földvári József: Az egység és halmazat határesetei a büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1962. 239. o.

²⁵ Balogh – Tóth: i. m. 242. o.

²⁶ Uo.

²⁷ Btk. 396. § (1) bekezdés

²⁸ Az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (továbbiakban: Art.) 6. § (1) bekezdés

bevallása.²⁹ A Btk.-ban szabályozott költségvetési csalás bűncselekmény első fordulata többek között ennek a kötelezettségnek a szándékos elmulasztásával valósul meg.³⁰ A jogalkotó meghatároz egy aktív magatartást, amelynek tanúsítására az adóalany köteles, és ha a kötelezettség teljesítésére meghatározott idő eredménytelenül telik el, a bűncselekmény megvalósul. Ebben a tekintetben tehát egy tiszta mulasztásos bűncselekményről beszélünk, amely tehát passzív magatartással, a bűncselekményből származó vagyon bevallásának elmulasztásával valósul meg.

Ma Magyarországon viszont a jogalkotó emberességi szempontok miatt nem bünteti a költségvetési csalást, mint utóselekményt.³¹ Ha az elkövető a vesztegetésből származó pénzt az adóbevallásában nem tünteti fel, mint egyéb jövedelem, azzal a költségvetési csalás tényállási elemei is maradéktalanul megvalósulnak. A korábban említett, emberességi okok miatt azonban az elkövető büntetőjogi felelősségét csak a vesztegetés elkövetésében állapítják meg, a költségvetési csalás elkövetésében nem.³²

Ezáltal pedig az is kijelenthető, hogy a költségvetési csalás ma Magyarországon csak legális forrásból származó jövedelemre követhető el. Ha az elkövető bármilyen korábbi bűncselekményből származó anyagi javakat az adóbevallásában nem tüntet fel, anyagi halmazat megállapítására nincs lehetőség, ekkor a két bűncselekmény között a kapcsolat csupán látszólagos, amit az utóselekmény büntetlenül hagyásával lehet feloldani.³³

A pénzmosás ezzel szemben az utóselekmény büntetlenül hagyása alóli egyetlen, nélkülözhetetlen kivétel. A jogalkotó a pénzmosás társadalomra veszélyességét, illetve az annak felderítéséhez fűződő nemzetbiztonsági, bűnüldözési érdeket fontosabbnak ítélte, mint a humánusabb megoldás (nevesül az utóselekmény büntetlenül hagyása) megtartását. Több érv is alátámasztja ezt: a bűncselekményből származó anyagi javak felhasználásának nem szükségképpen előfeltétele a pénzmosás. Az elkövető nem köteles a pénzt tisztára mosni, azt is megteheti, hogy kis összegekben kezdi elkölteni azt. A másik érv a pénzmosás büntetendősége mellett, hogy a bűncselekmény önálló jogi tárggyal rendelkezik, nem alkalmazható tehát az azonos jogtárgysérelem körében említett feloldási elv. A pénzmosás jogi tárgya a szervezett bűnözéssel szembeni fellépéshez fűződő társadalmi érdek, illetve a pénzügyi szektorba vetett bizalom.³⁴ Ezért – a korábbi példánál maradva – abban az esetben, ha az elkövető a vesztegetésből származó pénzösszeget úgy próbálja elrejtetni, hogy fiktív számlákat kiállító számlagyárat hoz létre, ezzel igazolva a befolyt vagyon törvényességét, akkor pénzmosás büntette tárgyában is megállapítható a bűnössége az

---

²⁹ Art. 49. § (1) bekezdés

³⁰ Btk. 396. § (1) bekezdés a) pont

³¹ *Balogh – Tóth*: i. m. 242. o.

³² Uo.

³³ *Gál István László*: A költségvetési csalás és a tőkepiaci visszaélések. JURA 2018/1. sz. 37. o.

³⁴ *Gál*: A pénzmosás hatályos büntetőjogi... 9. o.

alpbűncselekmény mellett. Ekkor feloldódik az utócelekmény főszabály szerinti büntetlensége, tehát a Btk. büntetni rendeli a pénzmosást, mint utócelekményt. Ilyenkor a két bűncselekmény anyagi halmazata valódivá válik.³⁵

Azonban fontos megemlíteni, hogy egyre gyakrabban³⁶ mellőzik a bűnösség megállapítását a pénzmosásban akkor, ha a bűncselekményből származó anyagi javakat bankszámlák között átutalja, vagy arról a készpénzt felveszi. Ha az elkövető szándéka csupán a haszon realizálására, a lelepleződés elkerülésére irányul, és nem a vagyon eredetének eltitkolását célozza, az büntetlen utócelekménynek minősül. Ekkor természetesen fogalmilag nem is valósul meg pénzmosás.³⁷

II.2. Adózatlan jövedéki termékek

A jövedéki termékekkel kapcsolatos hatályos szabályozás hosszú, ellentmondásos múltra tekint vissza, amelynek ismertetésétől eltekintek. A költségvetési csalás tényállása kerettényállás, csak az elkövetési magatartásokat szabályozza, azt más adóval, illetve költségvetéssel kapcsolatos jogszabályok teszik értelmezhetővé. Ilyen háttérjogszabály a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény is, amely a második alapesetet tölti meg tartalommal. A jogszabály értelmező rendelkezéseiből kiderül, hogy a jövedéki termékek adókötelesek,³⁸ adózatlan jövedéki termék birtoklására magánszemély nem jogosult. Jövedéki terméknek egyebek mellett tipikusan a dohánygyártmány, a sör, az alkoholtermék, illetve az energiatermék (gázolaj, benzin, fölgáz, szén) tekinthető.³⁹ Ennek tisztázása abból a szempontból is fontos, mivel a jövedéki termékek vonatkozásában mind a költségvetési csalás (második alapesete), mind a pénzmosás bűncselekménye (negyedik alapeset) elméletben megállapítható akkor, ha a jövedéki termék után az elkövető nem fizet adót. Az elhatárolás problematikusságát szemlélteti az is, hogy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2020-ban több, mint 400 esetben folytatott büntetőeljárást dohánygyártmányokkal összefüggésben, ebből több mint 300 költségvetési csalás, illetve nagyjából 100 gazdaság bűncselekményének a gyanúja miatt került elrendelésre.⁴⁰

Az elhatárolás aktualitását szemlélteti, hogy a Btk. 2020-as módosítása (amely az gazdaság bűncselekményt hatályon kívül helyezte, és azt, mint a pénzmosás negyedik alapesete kezdte szabályozni) előtt is bonyolult, jogalkalmazók számára is kihívást jelentő feladat volt az adózatlan

³⁵ Balogh – Tóth: i. m. 242. o.

³⁶ 9.B.245/1119.

³⁷ Mezei Kitti: A pénzmosás egyes esetei a gyakorlat tükrében, különös tekintettel a saját és gondatlan pénzmosásra. Kúria. <https://kuria-birosag.hu/en/node/17519> (2023. 11. 15.)

³⁸ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (továbbiakban: Jöt.) 3. § (1) bekezdés 1. pont

³⁹ Jövedéki termékek meghatározása. Nemzeti Adó- és Vámhivatal. <https://n9.cl/xgd49> (2023. 11. 16.)

⁴⁰ Lengyel Tibor: A pénzmosás és a költségvetési csalás elhatárolási kérdései adózatlan jövedéki termékek tekintetében. Belügyi Szemle 2021/9. sz. 1513. o.

jövedéki termékek vonatkozásában a költségvetési csalás, illetve az orgazdaság elhatárolása.⁴¹ Az orgazdaság, mint önálló bűncselekmény a Btk. 2020-as módosításával megszűnt, annak második alapesete (jövedéki termékre elkövetett orgazdaság) a költségvetési csalás második alapesetébe épült be,⁴² az egyéb elkövetési magatartások pedig a pénzmosás negyedik alapesetébe. Így tehát a költségvetési csalás és a pénzmosás elhatárolása bír relevanciával. Mielőtt a kritikusabb, jogalkalmazói problémákat is felvető elhatárolási kérdéseket ismertetem, a két bűncselekmény releváns alapeseteit szükséges megemlíteni. A Btk. 396. § (6) bekezdése (költségvetési csalás második alapesete): „...*aki a jövedéki adóról szóló törvényben, valamint a felbatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül jövedéki terméket előállít, megszerzi, tart, forgalomba hoz, vagy azszal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.*” Ezzel párhuzamba állítva a pénzmosás negyedik alapesete [Btk. 399. § (4) bekezdés]: „*Pénzmosást követ el az is, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont a) megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy b) megőrzi, elrejt, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik.*”

Ha a bűncselekmények közötti alapvető különbségeket vizsgáljuk, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy költségvetési csalás esetében adóbevétel-csökkentő bűncselekményről, míg pénzmosás esetében más által adózás alól elvont jövedéki termékre elkövetett bűncselekményről beszélhetünk. Az eltérő minősítés alapja tehát csupán az, hogy a termék elvonását ki követte el.⁴³

Fontos mindenekelőtt annak megemlítése, hogy aki jövedéki terméket jogosulatlanul állít elő, ott nem merül fel értelmezési probléma, azt a gyakorlat egységesen költségvetési csalásnak minősíti.⁴⁴ Kutatásomban ebből kifolyólag a jövedéki termékek megszerzésére, tartására és elidegenítésére helyeztem a hangsúlyt, amely magatartások elméletben két különös részi tényállás kimerítésével is megvalósulnak. Kiindulópontként azt kell meghatározni, hogy adózatlan jövedéki termék előállításával, megszerzésével, birtoklásával adófizetési kötelezettség keletkezik, és amelynek elmaradása a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.⁴⁵

Látszólag úgy tűnhet, hogy az elkövető ugyanazon magatartásával – jövedéki termék megszerzése, tartása, kereskedelme – mindkét bűncselekmény törvényi tényállását kimeríti, hiszen az adózatlan jövedéki termék megszerzése, átruházása, elidegenítésében való közreműködés, vagy forgalomba hozatal mind a költségvetési csalás, mind a pénzmosás elkövetési magatartásaival megvalósítható. A kollízió kiküszöbölése érdekében meg kell vizsgálni a látszólagos alaki halmazat

⁴¹ Lengyel: i. m. 1512. o.

⁴² Btk. 396. § (6) bekezdés, korábban, mint orgazdaság: Btk. 379. § (1) bekezdés b) pont

⁴³ Fülöp Ádám Máté – Rimóczy István: A jövedéki bűnözés és a pénzmosás kapcsolata a kábítószer-büntetőjog tükrében. Ügyészek Lapja. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=3392> (2023. 11. 24.)

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Jöt. 6. §-7. §

feloldási elveit. A halmazat magyarázó elvei közül a szubszidiaritás, illetve az alternativitás nem merülhet fel, hiszen ezek esetében a jogalkotó a törvényi tényállásban meghatározza alkalmazási körüket. Szubszidiárius bűncselekmény tényállásában legtöbbször megtalálható a „*ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg*”⁴⁶ fordulat, míg az alternativitás esetében a „*ha más bűncselekmény nem valósul meg*”⁴⁷ kitétel. Ez alapján tehát két kiegészítő elv maradt: a specialitás, illetve a konzumpció.

A specialitás elve a *lex specialis derogat lege generale* szabályon alapul, azaz, ha az elkövető egy magatartásával egy általánosabb különös részi tényállást, valamint egy speciálisabb, konkrétabb tényállást is megvalósít, akkor a büntetőjogi felelősségét csak az utóbbi, speciális bűncselekmény elkövetésében állapítjuk meg.⁴⁸ Ezt az elvet alkalmazva a két bűncselekményre láthatjuk, hogy a költségvetési csalás tényállása többtelemekeket [speciális adójogi feltételek, speciális a bűncselekménnyel érintett termékkör, illetve eredmény (vagyoni hátrány)] tartalmaz a pénzmosás negyedik alapesetéhez képest. Ebből is látszik, hogy az általános elemeken túl a költségvetési csalás egy szűkebb kört ölel fel, ami megalapozhatja a pénzmosás helyetti megállapíthatóságát.⁴⁹

A konzumpció elve a bűncselekmények közötti látszólagos halmazat feloldására nem feltétlenül helytálló. A konzumpció szabálya azt jelenti, hogy a súlyosabb jogtárgysértés konzumálja az enyhébbet, így az kerül megállapításra. Azonban a konzumpció elve nem csupán annyit jelent, hogy a „súlyosabb elnyeli az enyhébbet”, mivel a büntetőjogban nem létezik olyan elv, amellyel a büntetési tétel mértékére alapozva kiküszöbölhető lenne a halmazati értékelés. A specialitás elve alkalmazását támasztja alá az a jogirodalmi álláspont is, amely a látszólagos alaki halmazat feloldási módszerei között sorrendet állít: először vizsgálandó a szubszidiaritás, alternativitás, azt követően a specialitás, és csak ezek fennállásának hiányában a konzumpció.⁵⁰

Említhető továbbá, hogy a Btk. a pénzmosást egy bűnkapcsolati tényállásként szabályozza, azt szükségszerűen meg kell, hogy előzze egy előcselekmény. Ez az előcselekmény a jövedéki termék megszerzése esetén a költségvetési csalás második alapesetét szintén kimeríti. Mivel Magyarországon legálisan adózatlan jövedéki terméket birtokolni adóraktárakban lehet (a Jöt. értelmező rendelkezései értelmében szabálytalanságot követ el, aki adóraktáron kívül birtokolja azt), így az adózás alól történő elvonás megvalósítja a költségvetési csalás bűncselekményét. Ha az azt megszerző személy cselekménye pénzmosás lenne, akkor amellettszükségszerűen ki kellene terjeszteni a büntetőeljárást az alapcselekményre, a költségvetési csalásra is. A probléma akkor merül fel, ha az előcselekmény elkövetője az eljárás során ismeretlen marad: ekkor egy

⁴⁶ Btk. 222. §

⁴⁷ Btk. 195. §

⁴⁸ Balogh – Tóth: i. m. 239. o.

⁴⁹ Lengyel: i. m. 1520-1521. o.

⁵⁰ Lengyel: i. m. 1521-1522. o.

többlettényállás keletkezik, amelynek egyetlen célja a pénzmosás megállapíthatósága.⁵¹ Ennek folytán elválnak az adózatlan jövedéki terméket birtokló pénzmosásnak minősített cselekménye a költségvetési csalástól. Az adójogi rendelkezések viszont kimondják, hogy a jövedéki adó fizetésére valójában a pénzmosást megvalósító személy a kötelezett, akinek magatartása vagyoni hátrányt okoz a költségvetésnek. Ennek eredménye, hogy büntetőjogi és adójogi értelemben elkülönül egymástól a költségvetésnek kárt okozó személye és felelőssége, hiszen a cselekmény pénzmosásként történő értékelése nem keletkeztet e tekintetben a termék birtokosának költségvetést károsító büntetőjogi felelősséget.⁵²

A pénzmosás, továbbá az illegális áruk – jelen esetben a jövedéki termékek – forgalmazását megvalósító bűncselekmények magatartásai átfedik egymást, elkövetési tárgyuk megfeleltethető a pénzmosás tárgyának (büntetendő cselekményből származó vagyon). Elhatárolásukat emiatt nem lehet egyszerűen arra alapozni, hogy az áru az első tettesi magatartás után már bűncselekményből származik, miután ez a jövedéki termékekkel kapcsolatos büntetőjogi szabályok kiüresedéséhez vezetne.⁵³ Egyetérték tehát azon szerzőkkel, akik szerint a jövedéki termékre elkövetett költségvetési csalás speciális viszonyban áll a pénzmosás tényállásával, az előbbi bűncselekmény elkövetését szükséges tehát megállapítani.

II.3. Az offshore

Az offshore eredeti jelentése parton kívüli, parton túli. A globális pénzügyi piacok „szürke szigeteiként” tekintenek rájuk, amely utal arra, hogy az adóparadicsomokban történő befektetés mintha a jog világán kívül esne.⁵⁴ Többnyire olyan országokra használják ezt a kifejezést, ahol kedvező adószabályozási rendszer mellett kedvezőbb feltételek biztosítottak a pénzügyi tevékenységekhez.⁵⁵ Christensen értelmezésében az adóparadicsom *autonóm vagy félautonóm joghatóságokat jelent, amelyek a laza jogszabályok kombinációját, a nem rezidensek jövedelmének és tőkéjének alacsony vagy semmilyen adóztatását, a banki vagy vállalati tulajdoni titoktartási lehetőségeket, valamint a harmadik felek hatóságaival való hatékony információcsere hiányát kínálják.*⁵⁶ Az OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) négy konjunktív feltételét említi az offshore országoknak: a nemlétező/névleges adó, a transzparencia hiánya, az adózással összefüggő hatékony információcsere hiánya/ annak megakadályozása, illetve a valós gazdasági jelenlét követelményének

⁵¹ Lengyel: i. m. 1523. o.

⁵² Uo.

⁵³ Fülöp – Rimóczy: i. m.

⁵⁴ Gál Zoltán: Pénzügyi piacok a globális térben. Akadémia Kiadó, Budapest 2010.

⁵⁵ Offshore. HOLD Lexikon. <https://hold.hu/lexikon/offshore-ceg-jelentes-e-oroszagok/> (2023. 11. 28.)

⁵⁶ Ansia *Storm*: Establishing the Link Between Money Laundering And Tax Evasion. International Business and Economics Research Journal 2013/11. sz. 1443. o.

a hiánya.⁵⁷ E rövid meghatározásból kitűnik, hogy az adóparadicsomok mind az adóelkerülés, adócsalás, mind a pénzmosás bűncselekmények melegágyaként szolgálnak. A határokon átívelő pénzügyi bűnözés vagy az adóelkerülés terjedése ugyanakkor megköveteli a nemzetközi pénzügyi szabályozás megerősítését. Számos nemzetközi egyezmény született, illetve az Európai Parlamentnek is volt egy iránymutatása 2013-ban, ahol az államokat a hatékonyabb pénzügyi ellenőrzési rendszer kiépítésére, valamint az adócsalással szembeni fellépésre hívtak fel, illetve kötelezték.⁵⁸ Az offshore központok jelentőségét ennek ellenére az is mutatja, hogy becslések szerint a világ pénzügyieszköz-állományának 10%-át kezelik az adóparadicsomok.⁵⁹

Lényegében ez azt jelenti, hogy a magyar tulajdonosokkal rendelkező cégek olyan államokban vannak bejegyezve, ahol a cégektől és azok haszonhúzójától csak regisztrációs adót vár el az állam, nyereségadót nem. Ennek következménye, hogy a magyar adózó nem fizet a költségvetésbe nyereségadót, azt tehát megspórolja. Hasonlóan, az offshore cégek a pénzmosás elkövetését is elősegítik. Azáltal, hogy az anyaországból kiszervezett pénzeszközök tekintetében az offshore államok biztosítják a titokvédelmet az ügyfeleknek, a bűncselekményből származó vagyont is kimenekíthető, tisztára mosható.⁶⁰

Fontos azonban azt is megemlíteni, hogy az offshore cégalapítás nem minden esetben illegális. Az adóalanynak ehhez azt kell igazolnia, hogy a konstrukció létrehozására egy elsődleges, racionális, és később meg is valósult gazdasági indoka volt.⁶¹ Ehhez természetesen az is szükséges, hogy a céget az illetékességi területén neki kell vezetnie, nem alkalmazhat névleges tisztviselőket ennek érdekében. Bár legális az offshore adóparadicsomokba fektetni, az adófizetés elkerülése érdekében vitatott téma lett. Az adócsalás az adófizetés elkerülésének jogellenes gyakorlata, míg az adóelkerülés az adókötelezettség csökkentését célzó stratégiák legális alkalmazása.⁶² Mivel ez megfoszthatja az államokat a közszolgáltatások finanszírozásához szükséges forrásoktól, az offshore adóparadicsomok adóelkerülésre való felhasználását etikátlannak tekintik. Az offshore számlák nyitása, a tőke külföldön tartása természetesen legális is lehet, ez a profitmaximalizálás egyik része, viszont, ha egy magyar adóalany egyetlen célja az offshore cég alapításával, hogy ezzel

---

⁵⁷ Whistleblower Justice Network: What Is A Tax Haven? <https://whistleblowerjustice.net/what-is-a-tax-haven/> (2023. 11. 28.)

⁵⁸ Az Európai Parlament állásfoglalására irányuló indítvány az adócsalás, az adóelkerülés és az adóparadicsomok elleni küzdelemről. Európai Parlament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0162_HU.html#_section2 (2023. 11. 29.)

⁵⁹ Jay Fitzgerald: How much wealth is stashed in tax havens? National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/digest/nov17/how-much-wealth-stashed-tax-havens> (2023. 12. 03.)

⁶⁰ Brückner Gergely – Richter Szilvia: Még mindig divat az offshore. Figyelő 2014/14. sz. 2. o.

⁶¹ Brückner – Richter: i. m. 5. o.

⁶² J. P. Finet: Tax Evasion and Tax Fraud. FindLaw. <https://www.findlaw.com/tax/tax-problems-audits/tax-evasion-and-fraud.html> (2023. 12. 02.)

adót takarítson meg, az a rendeltetésszerű joggyakorlás elvébe ütközik, és megvalósítja a költségvetési csalás bűncselekményét.⁶³

A fantomcégek létrehozása egy tipikus megvalósulási módja az offshore tevékenységeknek. Fantomcégeknek nevezzük az olyan, tényleges gazdasági tevékenységet nem folytató jogi személyeket, amelyek csak papíron léteznek, vagyonnal nem rendelkeznek, és olyan joghatóság alatt vannak bejegyezve, amelyek nem biztosítanak hatékony információcserét az anyaországgal.⁶⁴ Mind a költségvetési csalás, mind a pénzmosás relációjában kritikus szerepük lehet. Előbbi esetében lényegében adóköteles jövedelmet, illetve pénzügyi eszközöket rejtenek el egy másik országban létrehozott fantomcégben. A már korábban említett transzparencia-hiány megkönnyíti ezen vagyonelemek lenyomozhatatlanságát.⁶⁵ A pénzmosás egyik gyakori elkövetési módja a fantomcégek másik államokban történő bejegyzése, majd a kiutalt, illegális forrásból származó pénzeszközök anyaországba történő visszautalása. A vagyonelemek adóhatóság általi mozgása ezen esetekben is aligha nyomon követhető.⁶⁶

II.4. A hatályos magyar ítélkezési gyakorlat

A magyar joggyakorlat számos döntése foglalkozik a bűncselekmények közötti kapcsolatok egyes aspektusaival. Tanulmányomban három jogesetet ismertetek, amelyek a korábban tárgyalt témakörökkel vannak összefüggésben. Az első jogeset a költségvetési csalás és a pénzmosás tényállási elemeit, illetve az elkövetési magatartásokat érinti, amelyben az eljáró bíróság azt tisztázta, hogy melyik bűncselekmény megállapításának van helye, ha a cselekmény mindkét bűncselekmény tényállási elemeit kimeríti. A második jogeset a pénzmosás, mint utócselekmény büntetendőségére tartalmaz megállapításokat. Végezetül a Kúria felülvizsgálati eljárását elemzem, amely hosszasan foglalkozott az adózatlan jövedéki termékekkel.

Az elemzésem körébe vont jogesetek:

- a) Győri Ítéltábla (másodfokú bíróság): Bf.III.23/2018/10. számú ítélete
  - b) Anonim határozat, Törvényszék: 9.B.245/1119. számú ítélete
  - c) Kúria: Bfv.1105/2022/7. számú precedensképes határozata
- a) Az irányadó tényállás szerint a terhelt a költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejtett, megtévesztett, ezzel cselekménye a Btk. 396. § (1)

⁶³ Brückner – Richter: i. m. 4. o.

⁶⁴ Paul Dixon: What Is a Shell Company in Money Laundering? A Key Tool for Criminals. Sanctions.io. <https://www.sanctions.io/blog/what-is-a-shell-company-in-money-laundering> (2023. 11. 28.)

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ A Guide to Shell Companies. Red Flag Alert. <https://www.redflagalert.com/articles/risk/a-guide-to-shell-companies> (2023. 12. 06.)

bekezdés a) pontjába ütközött. A terhelt, mint egy pénzügyi intézmény alkalmazottja költségvetésből származó pénzeszközökre pénzügyi tranzakciókat, illetve számítástechnikai műveleteket végzett. Az elsőfokon eljáró bíróság indokolásában arra tért ki, hogy a terhelt a költségvetési csalás büntettét különböző tranzakciók útján követte el, amellyel a költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejtett.⁶⁷ Majd ezen pénzeszközökre követte el az újabb, pénzmosás jellegű bűncselekményt azáltal, hogy a megszerzett pénzeszközökre pénzügyi műveleteket végzett, ezzel célja pedig a költségvetésből származó vagyon eredetének tisztára mosása volt. A törvényszék tehát elválasztotta egymástól a két magatartást, és a megtévesztéssel megvalósuló költségvetési csalást a más személy tévedésbe ejtésével befejezettnek minősítette. A másodfokú bíróság ezzel az indokolással nem értett egyet. Indokolásában azt fejtette ki, hogy a szóban forgó banki műveletek elsősorban azt szolgálták, hogy a terhelt a pénzeszközök feletti rendelkezési jogot megszerezze, az tehát beleolvad a megtévesztés körébe. Az ítéletábrá álláspontja az volt, – és hozott erre tekintettel reformatórius ítéletet – hogy a terhelt magatartásának – a különböző pénzügyi tranzakciók végzésének – célja az volt, hogy a vagyon feletti rendelkezési jogosultságot megszerezze, az tehát költségvetési csalásként értékelendő. Jelen esetben hiányzik az az alapcselekmény, amelyhez a pénzmosás, mint utócslekmény kapcsolódni tudna, illetve az elsőfokú bíróság által pénzmosásként is értékelt magatartás maga az alapbűncselekmény elkövetési magatartása, melynek következményeként a költségvetési csalás befejezetté vált és a vagyoni hátrány bekövetkezett.⁶⁸

E jogesetnél tehát a kérdés az, hogy mikor tekinthető befejezettnek a másik személy megtévesztése és feltétele-e a költségvetési csalás megvalósulásának az, hogy a pénzeszközök felett az elkövető rendelkezési jogot szerezzen. Véleményem szerint ez esetben az elkövető szándékából kell kiindulni. Ha a célja az volt, hogy a más tévedésbe ejtéséből származó vagyon felett a rendelkezési jogosultságot megszerezze, és ennek érdekében pénzügyi tevékenységeket végez, akkor a rendelkezési jog megszerzésével fejeződik be a bűncselekmény. Ha viszont a szándéka a megtévesztéssel szerzett pénz jogellenes eredetének az elfedése, és e célból hajtja végre az elkövető a különböző tranzakciókat, akkor pénzmosás is megvalósul, mint büntetendő utócslekmény.

---

⁶⁷ B.163/2017/29.

⁶⁸ Bf.III.23/2018/10.

- b) Az anonim határozat jogesete részben érintette az alapcselekményként értékelt költségvetési csalás elkövetése utáni pénzmosást, mint büntetendő utócselekményt. A pénzmosás elkövetésének feltétele, hogy az elkövető tisztában legyen az előcselekménnyel, a jogeset szerint tehát azzal, hogy a tényállás szerint működtetett számlázási, illetve átutalási lánc egyedüli célja az általános forgalmi adó meg nem fizetése volt. Az elkövető tudata ezen kívül át kell, hogy fogja azt is, hogy magatartása alkalmas a vagyon bűncselekményből származó jellegének elleplezésére. Ha az elkövető a bűncselekményből származó vagyont nem tünteti fel az adóbevallásában, csupán élvezi, hogy ezzel gazdagodott, a pénzmosás nem valósul meg. Ugyanakkor, ha további üzleti, befektetési célból azt felhasználja, vagy olyan bankszámlára utalja, ahonnan már követhetlenné válik a pénz eredete, pénzmosást követ el.⁶⁹

A bíróság ezen jogesettel tisztázta az utócselekmény büntetlenül hagyásának feltételeit, kiemelte az elkövetői szándék fontosságát, hiszen ez alapján állapítható meg bűnösségének terjedelme. Visszautalok a korábban – az utócselekmények körében – tett megállapításra, hogy az elkövetői szándék vizsgálata nélkülözhetetlen a pénzmosás megállapításakor. Az elkövető tisztában kell, hogy legyen a vagyon illegális eredetével, illetve tudata át kell fogja azt, hogy magatartásával pénzmosást valósít meg. Különben cselekménye legfeljebb gondatlan pénzmosásként áll meg.⁷⁰

- c) A Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott affirmatórius döntése ellentétes a korábban, adózatlan jövedéki termékek körében tett megállapításokkal. A felülvizsgálati eljárást megelőzően megállapított tényállás szerint a terheltek Magyarországon, költségvetési csalásból származó, adózás alól elvont dohányterméket szereztek meg, tárolták, és szállították külföldre annak értékesítése céljából. A Kúria döntésében úgy fogalmazott, hogy *„ezek alapján az I. rendű terhelt magatartásával az elkövetéskor az orgazdaság, az elbíráláskor a pénzmosás valamennyi törvényi tényállási elemét kimerítette, ekként a jogerős (korábbi bírósági) ítélet törvényesen minősítette az I. rendű terhelt cselekményét a Btk. 399. § (4) bekezdés a) és b) pont, (7) bekezdés b) pont szerint pénzmosás bűntettének.”*⁷¹

Ahogy azt a Jöt. 7. §-a is említi, adófizetési kötelezettség keletkezik a jövedéki termék Magyarországra történő jogellenes behozatalával is, tehát az adófizetési kötelezettség lényegében

⁶⁹ 9.B.245/1119.

⁷⁰ Btk. 400. §

⁷¹ Kúria Bfv.1105/2022/7.

azonnal esedékessé válik.⁷² Az adófizetés elmaradása a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, ezzel meg is valósul a költségvetési csalás bűncselekménye. Ahogyan azt korábban is említettem, ez esetben a nyomozást a pénzmosás mellett az alapbűncselekményre is ki kell terjeszteni, mert feltételezzük azt, hogy a jövedéki termék Magyarországra történő behozatala költségvetési csalás volt. Az előcselekmény elkövetője viszont e jogesetben is ismeretlen maradt, ennek gyakoriságát a más által adózás alól elvont jövedéki termékek körében már hangsúlyoztam. Tehát nem történt más, mint keletkezett egy többlettényállás, amelynek kizárólagos funkciója a pénzmosás megállapíthatósága. Tehát, ha a költségvetési csalás második alapesetében foglalt tényállásokat vizsgáljuk, kijelenthetjük, hogy abban az esetben, ha az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, tartása és kereskedelme pénzmosásként kerülne értékelésre, az lényegében kiüresítené a költségvetési csalás negyedik alapesetét. Tenné ezt azért, mert a jövedéki termék megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, illetve kereskedelme fogalmilag kizárt lenne a pénzmosás negyedik alapesete mellett.⁷³

III. Összegzés

Kutatásom célja annak bemutatása volt, hogy a költségvetési csalás, illetve a pénzmosás – mint az állam gazdasági stabilitását, pénzügyi rendszerébe vetett bizalmat megingatni képes – bűncselekmények között számos korreláció fedezhető fel.

Mindkettő bűncselekmény utócselekményként is értékelhető, a különbség azonban az, hogy míg a költségvetési csalás büntetlen, addig a pénzmosás büntetendő utócselekmény. Ennek oka a pénzmosás háttérben meghúzódó társadalomra veszélyesség. A joggyakorlat is számos jogesetben foglalkozott ezzel a kérdéskörrel, és mára egy konzekvens ítélkezési eljárásrend alakult ki, azzal, hogy az elkövető szándékának vizsgálata nem nélkülözhető kérdés.⁷⁴

Nem említhetünk ugyanakkor konzisztenciát, illetve egységet az adózatlan jövedéki termékek vonatkozásában. Az elmúlt 20 év büntető gyakorlata nem volt képes egy logikus, következetes rendszert megalkotni, amely a jövedéki gazdaság költségvetési csalásba, illetve az gazdaság pénzmosásba integrálásával sem következett be. Ez természetesen arra is visszavezethető, hogy a jövedéki bűnözés nem azonos mértékben jellemzi az ország egész területét, az főleg a keleti régiót érinti és hiányoznak központi iránymutatások.⁷⁵

Gyakorlati aspektusból vizsgálva a bűncselekményeket kijelenthető, hogy a mai napig meghatározó szerep jut az adóparadicsomoknak abban, hogy az elkövetők magukat az adófizetési

⁷² Lengyel: i. m. 1512. o.

⁷³ Lengyel: i. m. 1523. o.

⁷⁴ Mező: i. m.

⁷⁵ Fülöp – Rimóczy: i. m.

kötelezettségek alól kivonják, illetve abban is, hogy a bűncselekményből származó vagyont tisztára mossák. Hiába az Európai Unió cselekvési hajlandósága az offshore visszaszorítására, egyelőre a hatékony megoldás várat magára.⁷⁶

A tényállás teljeskörű felderítése a megfelelő ítélet meghozatalának *conditio sine qua non*-ja, azaz elengedhetetlen feltétele. Ez mind az utócselekmények, mind az adózatlan jövedéki termékek körében érvényesül. Ahhoz, hogy a bíróság eldönthesse, egy meghatározott magatartás célja csupán a lelepleződés elkerülése volt, vagy az elkövető a büntetendő cselekményből származó vagyont tisztára mosását célozta, tüzetesen meg kell vizsgálni az elkövető szándékát, az előcselekmény körülményeit, illetve a tanúsított magatartás valamennyi aspektusát.⁷⁷ A jogesetek említése és elemzése ennek a nyomatékosítására szolgált.

---

⁷⁶ *Gál Z.*: i. m.

⁷⁷ *Mezős*: i. m.

Rózsa Csongor Ernő

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Leplezett eszközök és alkalmazásuk

I. Bevezetés

„Tégla van közöttünk!” – kiálthat meglepetten a bűnszervezet egy tagja, amint tudatosan benne, hogy a bűnüldöző szervek miért tudtak a korábban elkövetni szándékozott bűncselekményről. Pillanatokkal később egy társa ijedten szól neki: „Bepoloskáztak!” Ez a két szleng pedig nem mást jelöl, mint jogszerűen alkalmazható leplezett eszközöket, amelyek ilyen és hasonló módokon információkkal szolgálhatnak a nyomozó hatóságok részére, és így nagyban megkönnyíthetik a továbbiakban a bűnelkövetők felelősségre vonását.

I.1. Alapvetés

A leplezett eszközök olyan, a magánszféra korlátozásával járó – engedélyhez kötött vagy nem kötött – különleges, titkos módszerek az arra feljogosított szervek eszköztárában, amik segítségével az érintett személy tudomása nélkül gyűjthetnek róla, illetve környezetéről információt, lehetségessé válik egy bűncselekmény megszakítása, megakadályozása vagy felderítése, egyúttal az elkövető elfogása, valamint bizonyítási eszközök megszerzése is. Alkalmazásukra csakis akkor kerülhet sor, ha a bűnüldözési, a rendészeti, illetve a nemzetbiztonsági érdek hangsúlyosabb, mint az alkotmányos jogok védelme, ugyanis az érintett tudta és beleegyezése nélkül végzett titkos információgyűjtés szükségképpen emberi jogokat sért, ami önmagában is aggályos, kellő jogalap és garancia nélkül viszont egy jogállamban teljesen megengedhetetlen. E tekintetben azonban a társadalom védelme előrébb valónak minősül és az egyén szabadságjogai a szükségesség-arányosság-célszerűség mércéjén keresztül korlátozhatóak.

Titkos információgyűjtést jelenleg Magyarországon bűnüldözési, rendészeti (bűnmegelőzési), illetve nemzetbiztonsági okból lehetséges alkalmazni.¹ A fent megjelölt különböző feladatok különböző szervek meglétét feltételezik, ennek függvényében a leplezett eszközök alkalmazása több ágazati jogszabályban került szabályozásra. Kutatásom fő területe a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.), ami a legrészletesebben szabályozza ezen eszközök alkalmazását. A többi (ágazati) jogszabály, ami felhatalmazást ad titkos információgyűjtésre a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.), a nemzetbiztonsági

---

¹ *Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2019. 129. o*

szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.), a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: NAV tv.) és az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.).²

A tanulmányom során az előzmények után egy rövid áttekintést adok ezeknek az eszközöknek az alkalmazásáról, az előkészítő eljárás lényegéről, felvázolom a Be. és az ágazati jogszabályok viszonyát e tekintetben, valamint – röviden – foglalkozok az alkotmányos kockázatokkal is.

II. Történeti előzmények

A történelem során az információ mindig is fontos szerepet töltött be. Háborúban az ellenséges seregek megpróbálták egy lépéssel a másik előtt járni, ennek érdekében kémeket alkalmaztak, beépültek az ellenséges sorok közé. Az uralkodó, az állam igyekezett minél nagyobb kontrollt gyakorolni az alattvalói, a polgárai fölött, ezt pedig „természetesen” titokban végezte. Ennek intenzitása különböző korokban más volt, a legteljesebben azonban kétségkívül a totális államokban valósultak meg, elég csak a Náci Németország Gestapójára gondolni vagy a Szovjetunió mindenről tudó NKVD-jére. A tárgyalt államokban bármiféle jogalap nélkül végeztek különböző vizsgálódásokat.³

Az 1990-es éveket megelőzően Magyarország is hasonlóan járt el.⁴ Az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. törvényerejű rendelet felhatalmazása alapján született meg például a titkos, soha ki nem hirdetett 6000/1975. (VI. 2.) Minisztertanácsi határozat, amely alapján a BM III/III Csoportfőnökség⁵ a belső elhárítás jegyében titkos információgyűjtést alkalmazhatott.⁶ A „*Dunagate*” botrányig nem volt kihirdetett jogszabály a leplezett eszközök alkalmazásáról.

Ezt követően megalkották a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvényt. Ez fordulópontra jelentett a hazai jogalkotás történetében. A következő években két további törvény született, amik szépen,

² *Belegi József*: Büntető eljárásjog I. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2019. 524-525. o.

³ *Balla Lajos*: Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárási problémáihoz. Debreceni Ítéltábla. https://debreceniiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/titikosadatgyujtes.pdf (2023. 12. 02.)

⁴ *Nyíri Sándor*: A rendőrségi törvény kommentárja. Duna Palota és Kiadó, Budapest 2006. 118. o.

⁵ A Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnökség a Magyar Népköztársaság állambiztonsági szolgálatának, politikai rendőrségének a belső elhárítással foglalkozó része volt 1962 és 1990 között. Egész irattárakat töltöttek meg a készletező adatgyűjtéssel.

⁶ *Bakonyi Mária*: A leplezett eszközök új büntetőeljárás szabályozásának néhány kérdése. Magyar Jog 2018/7-8. sz. 418. o.

⁷ 1990. január 5-én kiderült, hogy a belügyminisztérium állambiztonsági szervezete megfigyelte az ellenzékét. Később a belügyminiszter lemondott. Neve az elhíresült *Watergate*-botrányra rezonál.

lassan felváltották az „átmeneti szabályozást”. Ezek a fentebb említett 1994-es Rtv. és az 1995-ös Nbtv. voltak.⁸ A korszakban új büntetőeljárás törvény is született 1998-ban⁹. A leplezett eszközök akkor még két külön kategóriát képeztek, úgy, mint „titkos információgyűjtés” és „titkos adatszerzés”.¹⁰ A különbség a kettő között abban rejlett, hogy előbbi a nyomozást megelőzően a rendőrség végezte, míg utóbbi a büntetőeljárás megindulása után volt alkalmazható.¹¹

Az új Be. ezt a problémás¹² kettősséget megszüntette és a Hatodik Részben „Leplezett eszközök” címmel szabályozott minden titkosan alkalmazható módszert a büntetőeljárásban, valamint hatálya alá helyezte az ágazati jogszabályokat, így megteremtette az ügyészi kontroll lehetőségét ezen eszközök felett.¹³

III. Alkotmányjogi kérdések

A titkos információgyűjtés jellegéből adódóan szükségszerűen korlátozza a magánszférát, ami így alapvető jogokat sért. Az állam – megfelelő garanciarendszer nélkül – totális „megfigyelő állammá” (*surveillance state*¹⁴) válhatna, éppen ezért elengedhetetlen a határok meghúzása és az eljárás joghoz kötése a társadalom és az egyén védelme érdekében is. A nemzetközi szerződéseknek és az alkotmányoknak való megfelelés azonban biztosíthatja a jogállami működést, még az alkotmányos jogok korlátozása esetén is.

III.1. A magánszféra részei

Magánszféra alatt a magán- és családi élet sérthetetlensége, a magánlakás és levelezés tisztelben tartása, valamint az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez való jog értendő.¹⁵ Ezen jogot az 1950. november 4-én megszületett Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) 8. cikke (Magán- és családi élet tisztelben tartásához való jog) is tartalmazza, miszerint: *1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tisztelben tartsák.* Ennek tükörképe Magyarország Alaptörvényében is szerepel, a VI. cikk alatt:

⁸ Nyíri: i. m. 118. o.

⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: régi Be.)

¹⁰ Bakonyi: i. m. 418. o.

¹¹ Nyitrai Endre: A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés alkalmazása során felmerülő kérdések. Büntető Törvénykönyv (új Btk.) a gyakorlatban. <https://ujbtk.hu/dr-nyitrai-endre-a-titkos-informaciogyujtes-es-a-titkos-adatszerzes-alkalmazasa-soran-felmerulo-kerdesek/> (2023. 11. 26.)

¹² A régi Be.-n belül csak a titkos adatszerzés volt szabályozva, a titkos információgyűjtésről a korábban említett ágazati jogszabályok rendelkeztek, ami széttagoltságot eredményezett. Lásd: Gabri Angéla: Titkos adatszerzés a hatékony bűnüldözés szolgálatában. Büntetőjogi Szemle 2015/3. sz. 52-53. o.

¹³ Belegy: i. m. 524-525. o.

¹⁴ Véleményem szerint ennek legismertebb irodalmi példája George Orwell 1984-e.

¹⁵ Bakonyi Mária: A leplezett eszközök megítélése az EJEB joggyakorlatában. Ügyészek Lapja. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=810> (2023. 11. 26.)

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartásák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével. (2) Az állam jogi védelemben részesíti az otthon nyugalmát. (3) Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdeklő adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.

Ezzel a jogbiztosítással szemben áll azonban az EJEE 8. cikk 2. pontja:

E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges, valamint az Alaptörvény I. cikkének (3) bekezdése: Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

Ezek alapján látható, hogy a biztosított alapjog bizonyos, meghatározott esetekben korlátozható, annak védelme a „nagyobb jó érdekében” felülírható. Kérdéses, hogy mi számíthat ilyen alapjogokon felül álló értéknek és ennek apropóján milyen mértékben és hogyan korlátozható az adott alkotmányos jog.

III.2. Emberi méltóság

Az emberi méltóság egyfajta felfoghatatlan, körülírhatatlan és a külső behatások által érinthetetlen tulajdonsága az embernek, ami az emberi létezés velejárója, egy abszolút állapot, ami megkülönbözteti az embert más élőlényektől. Ez az abszolút állapot magában foglalja az ember szabad akaratát, felelősségét, tiszteletreméltóságát és embertársaival való egyenlőségét is. Univerzális, ugyanis minden embert megillet és semmi sem korlátozhatja: egyfajta végső akadály az önkénnyel szemben. Az emberi méltóság maga az az „érinthetetlen lényeg”,¹⁶ ami az embert emberré teszi.

Az emberi méltóság maga korlátozhatatlan. Az Alaptörvény II. cikke szerint: *Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.* A 75/1995. (XII. 21.) AB határozat szerint azonban az emberi méltóság *csak az emberi státusz meghatározójaként, az élethez való joggal fennálló egységében abszolút és korlátozhatatlan*, ugyanis a belőle levezetett alapjogok *bármely más alapjoghoz hasonlóan korlátozhatók*. A határozat szerint *csak a lényeges tartalom tekintetében korlátozhatatlanok* az alapjogok. Vagyis: az emberi méltóság ott áll minden alapjog mögött és annak lényegét képezi, amitől függetlenül az alapjog maga korlátozhatóvá válhat, azonban a korlátozás

¹⁶ Csink Lóránt: A nemzetbiztonság kihívásainak hatása a magánszférára. In: Tanulmányok 40 (szerk. Szabó István). Pázmány Press, Budapest 2017. 86-87. o. Az „érinthetetlen lényeg” kifejezést ebben a tanulmányban olvastam és bátorkodtam az általam elképzelt emberi méltóság fogalomban alkalmazni, ugyanis véleményem szerint ez a kifejezés adja vissza a legtökéletesebben az emberi méltóság lényegét.

mértéke nem érheti el a lényegét, az emberi méltóság megsértését, ugyanis az a II. cikk értelmében már alaptörvényellenesnek minősülne.¹⁷

Az emberi méltóság, mint „anyajog” jellegéből adódóan magában foglalja az összes alapjogot, így a magánszférát is. Kettejük kapcsolatát azonban az Alkotmánybíróság 32/2013 (XI. 22.) számú határozata tisztázta, miszerint a *magánszférához való jog és az emberi méltósághoz való jog között különösen szoros a kapcsolat*. Megállapította továbbá, hogy *a magánszféra védelme azonban nem szűkül le az Alaptörvény II. cikke által is védett belső vagy intimszférára, hanem kiterjed a tágabb értelemben vett magánszférára (kapcsolattartás), illetve arra a térbeli szférára is, amelyben a magán- és családi élet kibontakozik (otthon)*.

Látható tehát, hogy a leplezett eszközök alkalmazása által megsértett alapjog, a magánszférához való jog nehezen körülhatárolható az emberi méltósággal való *szoros kapcsolata*, valamint szubjektivitása miatt: mindenki maga dönti ugyanis el, hogy mi tartozik a magánszférán belülre.¹⁸ Az állam ezen dilemma ellenére azonban fel van jogosítva a korlátozásra, amennyiben az megfelel az arányossági tesztnek.

III.3. Arányossági teszt

Az arányossági teszt során a jogsértés beazonosítását követően több lépcsőben szükséges megvizsgálni annak indokoltságát. Az alkalmazásnak elsősorban célszerűnek (célhoz kötöttnek) kell lennie, ami törvényben meghatározott célt jelent. A következő a szükségesség, miszerint az elérni kívánt cél más módon nem volt megvalósítható. A harmadik az arányosság, ami alapján nem korlátozható az alapjog a megjelölt cél eléréséhez képest aránytalan módon.¹⁹

Ez a Be. nyelvére lefordítva:

*Leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha a) megalapozottan feltehető, hogy a megszerzeni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerzhető meg (szükségesség), b) annak alkalmazása nem jár az azáltal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő büntetőeljárás célhoz képest aránytalan korlátozásával (arányosság), és c) annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető (célhoz kötöttség).*²⁰

Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a magyar Alkotmánybíróság egyebekben elismeri az állam jogát a titkos információgyűjtésre, ennek feltétele mindössze annyi, hogy ezt az arányossági teszt elvégzésével jogállami keretek között végezze.²¹ Problémát jelenthet azonban, hogy egyik testület sem adta meg a magánélet fogalmát, azt mindig esetről esetre vizsgálják,²² ebből

¹⁷ Csink: i. m. 91. o.

¹⁸ Csink: i. m. 90-97. o.

¹⁹ Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: Alapjogok mérlegen. Az általános alapjogi tesztek dogmatikája. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016. 26. o.

²⁰ Be. 214. § (5) bekezdés

²¹ Fantoly – Budabázy: i. m. 129-130. o.

²² Belegy: i. m. 525. o.

következően pedig az Alkotmánybíróság az arányossági teszt elvégzésekor a mai napig hajlamos a következetlenségre.²³

IV. A Be. és az ágazati jogszabályok (Rtv., Nbtv., NAV tv., Ütv.) viszonya

A Be. a leplezett eszközök tekintetében háttérjogszabályként értékelendő, ugyanis a 214. § (2) bekezdése a felügyelete alá helyezi az ágazati jogszabályokat: *Leplezett eszközöket az erre feljogosított szervek a rájuk vonatkozó jogszabályokban meghatározott bűnüldözési feladataik végrehajtása céljából kizárólag az e törvényben meghatározott szabályok alapján alkalmazhatnak.* Továbbá mindegyik ágazati jogszabály egyenként is kifejezetten rendelkezik a büntetőeljárásról szóló törvénynek való alárendeltségéről. *A rendőrség/NAV bűncselekmény felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, bizonyítékok megszerzése, illetve a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése érdekében kizárólag a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint alkalmazhat leplezett eszközöket.*²⁴ Az ügyészség esetében a rendelkezés kicsit másképp szól: *Az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint érvényesíti az állam büntetőigényét, felügyeli és végzi az előkészítő eljárást, irányítja, felügyeli, illetve végzi a nyomozást, képviseli a közvédat a bírósági eljárásban, valamint felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.*²⁵ Ez a szakasz az ügyész működését a büntetőeljáráson belül képzelel el, ami azonnal megalapozza a törvény hatálya alá tartozását.

A szabályozás azonban kivételt tesz az Nbtv. esetében, amit kiemel a hatálya alól. A Be. 214. § (3) bekezdése szerint: *A (2) bekezdés nem érinti a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség terrorizmust elhárító szerve által a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján bűnüldözési feladataik végrehajtása céljából folytatott titkos információgyűjtést.* A rendőrség terrorizmust elhárító szerve bizonyos feladatainak ellátása esetén független a Be.-től, és ilyen esetben az Nbtv. alá van rendelve.²⁶ A kivétel indokolása az, hogy a Be. alatt szabályozott titkos információgyűjtés tisztán bűnüldözési célokat szolgál, ami egyértelműen különbözik a nemzetbiztonsági céloktól, az ugyanis egyfajta prioritást jelent.²⁷ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne léteznének átfedések, ahol e célok metszik egymást, a rendőrség bűnüldözés során együttműködhet a titkosszolgálatokkal.²⁸

A leplezett eszközök használatára feljogosított szerveket az egyes törvények határozzák meg. Az Rtv. alapján²⁹ ezek az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv (Nemzeti Védelmi Szolgálat – NVSZ), valamint a terrorizmust elhárító szerv (Terrorelhárítási Központ – TEK). A NAV tv. szerint: *Titkos*

²³ Pozsár-Szentmiklósy: i. m. 29. o.

²⁴ Rtv. 63. § (4) bekezdés, NAV tv. 51. § (4) bekezdés

²⁵ Ütv. 1. § (1) bekezdés

²⁶ Rtv. 63. § (7) bekezdés

²⁷ T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról. Indokolás a 214. §-hoz. 399. o. (továbbiakban: Indokolás)

²⁸ Fantoly – Budabázy: i. m. 129. o.

²⁹ Rtv. 63. § (5) és (6) bekezdés

*információgyűjtést a NAV Bűnügyi Főigazgatósága és a NAV nyomozóhatósági feladatait ellátó területi szervei folytathatnak,*³⁰ az Ütv. pedig értelemszerűen az ügyészséget jogosítja fel ugyanerre.³¹ Az Nbtv. az összes nemzetbiztonsági szervezetet felhatalmazza a titkos információgyűjtésre.³² Ezek a szervezetek az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, valamint a Nemzeti Információs Központ.

Ezek alapján jól látható, hogy több mint tíz szerv van feljogosítva leplezett eszközök igénybevételére. A különböző jogszabályokban foglalt módszerek és felhatalmazások azonban döntően azonosak³³ és a Be.-vel mutatnak hasonlóságot, ami nem véletlen: a büntetőeljárásunk a jogbiztonság jegyében egységesítette ezen eszközök alkalmazhatóságának szabályait, illetőleg ezt a feljogosított szervek *kezárólag* a Be. hatálya alatt végezhetik.³⁴

IV.1. Titkos információszerzés

A Be. és az ágazati jogszabályok viszonyának tisztázásához hozzátartozik „A titkos információgyűjtés és a büntetőeljárás kapcsolata” cím alatt tárgyalt szabályozás. Ez a leplezett eszközökről szóló rész utolsó fejezete, de esetünkben itt érdemes beszélni róla.

A Be. 256. § (1) bekezdése szerint: *Ha a büntetőeljárást az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés adatai alapján indították meg, a büntetőeljárás megindítását követően a leplezett eszközöket e törvény szerint kell alkalmazni.* Ez a szakasz némileg ellentmond a fentebb felvázolt rendszernek, miszerint minden bűnüldözési célú titkos információgyűjtés a Be. hatálya alá tartozónak minősül: látható ugyanis, hogy a fenti esetben a leplezett eszközök olyan alkalmazásáról van szó, ami a büntetőeljáráson kívül történik.

A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés értelemszerűen most is kivételt képez, indokolt összekapcsolni az Nbtv. alapján igénybe vett leplezett eszközökkel szerzett információk felhasználását a Be.-vel. Ugyanakkor némi aggály merül fel elsősorban a Be.-nek az önmagával való viszonya tekintetében, miszerint a titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályokat a továbbiakban sem sikerült teljesen egységesítenie.³⁵

³⁰ NAV tv. 51. § (5) bekezdés

³¹ Ütv. 25/A. § (1) bekezdés

³² Nbtv. 53. § (1) és (1a) bekezdés

³³ *Bárándy Gergely – Enyedi Krisztián: Leplezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új büntetőeljárás törvény margójára. Büntetőjogi Szemle 2018/1. sz. 97-98. o.*

³⁴ *Belegy. i. m. 524-525. o.*

³⁵ *Bárándy – Enyedi: i. m. 102. o.*

Az ágazati jogszabályokat megvizsgálva láthatjuk, hogy ezek a büntetőeljárásen kívüli alkalmazások kétfélek lehetnek³⁶: bűnmegelőzési,³⁷ illetőleg konkrét bűncselekmény elkövetéséhez nem kötődő egyéb bűnüldözési feladatok.³⁸ Ilyen esetekben a feljogosított szervek nem a Be. által meghatározott módon, hanem a saját törvényeik alapján alkalmazhatnak leplezett eszközöket. Egyszóval: lehetőség van büntetőeljárásen kívül is leplezett eszközök alkalmazására.

Egyéb bűnüldözési feladat lehet például a megbízhatósági vizsgálat lefolytatása, a személyi védelem ellátása, illetve a fedett nyomozó védelme.³⁹

A bűnmegelőzés keretében használt titkos információgyűjtés kriminálpolitikai célokat szolgál: a bűnözés jelenségének megfigyelése, visszaszorítása, a bűnelkövetés lehetőségének meggátolása.⁴⁰ Ez a rendészeti típusú titkos információgyűjtés. A megfogalmazás az Rtv.-ben⁴¹ és a NAV tv.-ben⁴² azonos: *Bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor folytatható titkos információgyűjtés, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a bűnözésre vonatkozó olyan információk megszerzése várható, amelyek elemzése és értékelése révén feltárhatók a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések és lebetővé válik a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása.* Ez lehetőséget adhatna az „általános megfigyelésre”, ennek egyedüli akadálya az adott törvényi garancia, a külső engedélyezés.⁴³

A szakasz értelmezése a továbbiakban az, hogy az ilyen módon szerzett információk „gördülékenyen” kerüljenek át a büntetőeljárásba⁴⁴ és onnantól már egyértelműen csak a Be. szabályai szerint történhessen meg a használatuk. Ez egyértelmű előrelépés a régi Be.-hez képest.⁴⁵ Az így szerzett információt a büntetőeljárás törvény „a felhasználást illetően *quasi* feljelentést megalapozó adatként kezeli”,⁴⁶ és ez alapján a háromnapos határidő⁴⁷ betartásával büntetőeljárás indítható.⁴⁸

V. Az előkészítő eljárás és helye a Be.-ben

Az előkészítő eljárás a leplezett eszközök újraszabályozásával jött létre: „*A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés szabályainak büntetőeljárásba történő integrálása szükségessé tette egy, a nyomozást megelőző*

³⁶ Nyeste Péter – Szendrei Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialog Campus Kiadó, Budapest 2019. 85. o.

³⁷ Rtv. 64. § a) pont, NAV tv. 52. § a) pont

³⁸ Rtv. 64. § b)–i) pontjai, NAV tv. 52. § b)–f) pontjai, Ütv. 25/B–25/C. §

³⁹ Nyeste – Szendrei: i. m. 86–87. o.

⁴⁰ Fantoly – Budabázi: i. m. 129. o.

⁴¹ Rtv. 65. § (1) bekezdés

⁴² NAV tv. 53. § (1) bekezdés

⁴³ Bárándy – Enyedí: i. m. 104. o.

⁴⁴ Indokolás a 256–257. §-hoz. 408–409. o.

⁴⁵ Bárándy – Enyedí: i. m. 104. o.

⁴⁶ Indokolás a 258. §-hoz. 409. o.

⁴⁷ Be. 258. §

⁴⁸ Az adat megszerzését követően nyolc napon belül (az Nbtv. alapján szerzett információk esetén harminc nap) döntenit kell a büntetőeljárás kezdeményezéséről, majd a büntetőeljárás megindítására jogosult szerv ezt három napon belül megindíthatja, vagy a folyamatban lévő büntetőeljárásban felhasználhatja. Lásd: *Belegi* (szerk.): i. m. 595. o.

eljárási szakasz bevezetését;⁴⁹ szól a törvényjavaslat indokolása. Lényege abban rejlik, hogy a nyomozást megelőzően, de már a büntetőeljárás részeként lehetősége legyen a nyomozó hatóságnak és az ügyészségnek „előzetes felderítést” végezni a bűncselekmény gyanújának megállapítása vagy kizárása érdekében.⁵⁰

A nyomozás alapvetően két részből áll: ezek a felderítés és a vizsgálat. Előbbi célja a megalapozott gyanú megállapításához szükséges bűncselekménynek és az elkövető személyének, valamint a bizonyítási eszközöknek a felderítése és biztosítása, utóbbi célja – szükség esetén – konkrét személlyel szemben további bizonyítási eszközök megszerzése és ezáltal a bizonyítás előkészítése. A választóvonalat a terhelt eljárásba való bekapcsolódása jelenti.⁵¹

V.1. Az előkészítő eljárás lefolytatása

Amíg a nyomozás gyanú alapján, addig az előkészítő eljárás alapinformáció alapján indul meg (ez az „információmegegerősítő eljárási szakasz”).⁵² A nyomozó hatóság (rendőrség,⁵³ NAV), valamint az ügyészség végezheti hivatalból tudomására jutott, feljelentés elutasítását követően a feljelentésben foglalt, vagy az ágazati törvények felhatalmazása alapján végzett titkos információgyűjtés eredményeként szerzett információk alapján.⁵⁴ Az előkészítő eljárás legfeljebb hat hónapig, ha bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazására feljogosító bűncselekmény gyanújának megállapítása miatt van folyamatban, akkor legfeljebb kilenc hónapig tarthat.⁵⁵ Az előkészítő eljárást folytató szerv az előkészítő eljárást önállóan végzi⁵⁶ az ügyészség felügyelete alatt.⁵⁷

Az előkészítő eljárás lényegéből adódóan korlátozott eszköztárral⁵⁸ rendelkezik a nyomozáshoz képest, de ez nem akadály a leplezett eszközök alkalmazásának. A törvény tételesen felsorolja az alkalmazható módszereket, amik alól értelemszerűen kiveszi azokat, amik feltételezik egy konkrét bűncselekmény gyanúját.⁵⁹ Az alkalmazható leplezett eszközök a következők: titkosan együttműködő személy igénybevétele; eljárás valódi céljának titokban tartásával információ gyűjtése, ellenőrzése; rejtett figyelés; ügyeszi engedéllyel fizetési műveletek megfigyelése; álvásárlás;

⁴⁹ Indokolás a 339-340. §-hoz. 428. o.

⁵⁰ *Nyeste – Szendrői*: i. m. 88. o.

⁵¹ *Nyeste – Szendrői*: i. m. 86. o.

⁵² *Fantoly – Budaházi*: i. m. 129. o.

⁵³ Be. 339. § (3) bekezdés: *Hatáskörébe tartozó cselekmény esetén a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve és a rendőrség terrorizmust elbáráltó szerve is*. Ezt a rendelkezést a korrupció és a terrorizmus elleni küzdelem indokolja. Lásd: Indokolás 339-340. §-hoz. 428. o.

⁵⁴ Be. 340. § (3) bekezdés

⁵⁵ Be. 344. § (1) bekezdés

⁵⁶ Be. 344. § (2) bekezdés

⁵⁷ Be. 347. § (1) bekezdés

⁵⁸ Az adatszerzést is korlátozza a Be. 342. §-a.

⁵⁹ *Nyeste – Szendrői*: i. m. 95. o.

fedett nyomozó; valamint bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök.⁶⁰ Az egyes leplezett eszközökről a következő fejezetben lesz bővebben szó.

A törvény további korlátokat szab a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásához, miszerint csak azzal szemben alkalmazható, aki bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhet, illetve azzal szemben, akiről megalapozottan feltételezhető, hogy kapcsolatban áll a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhető személlyel.⁶¹ Tovább szűkíti a kört azzal, hogy mentesíti a titoktartásra kötelezett személyt, illetve azt, aki a tanúvallomást a megjelölt okokból megtagadhatná.⁶² Egyebekben a nyomozás szabályai az irányadóak.⁶³

Az előkészítő eljárást végül az eljárás megszüntetése vagy a nyomozás elrendelése fejezi be.⁶⁴ Előbbi történhet azért, mert bűncselekmény gyanúja nem áll fenn, a folytatástól nem várható eredmény, illetve mert a határidő lejárt. Ebben az esetben a megszerzett adatok nem használhatóak fel bizonyítékként a büntetőeljárásban.⁶⁵ Ha azonban a nyomozást elrendelik, szükség esetén az addig keletkezett ügyiratokat és adatokat át kell adni a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságnak vagy ügyésznek.⁶⁶ Lehetőség van továbbá arra is, hogy az előkészítő eljárás során igénybe vett leplezett eszközök újabb engedélyezés nélkül is alkalmazhatóak maradjanak.⁶⁷

VI. A Be.-ben szabályozott leplezett eszközök

VI.1. Alapvetés

A hatályos Be. szerint: *A leplezett eszközök alkalmazása olyan, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogok korlátozásával járó, a büntetőeljárásban végzett különleges tevékenység, amelyet az erre feljogosított szervek az érintett tudta nélkül végeznek.*⁶⁸ A büntetőeljárás törvényben történő szabályozással a jogalkotó célja az volt, hogy a korábban a büntetőeljáráson kívül végzett titkos információgyűjtést egy nagyobb garanciális erővel bíró jogszabály tartalmazza.⁶⁹ Ezáltal az ügyész a leplezett eszközök alkalmazása felett állandó felügyeletet is gyakorol.⁷⁰

⁶⁰ Be. 341. §

⁶¹ Be. 343. § (1) bekezdés

⁶² Be. 343. § (2) bekezdés

⁶³ Be. 344. § (7) bekezdés

⁶⁴ Be. 339. § (4) bekezdés

⁶⁵ Be. 346. §

⁶⁶ Be. 345. § (1) bekezdés

⁶⁷ Be. 345. § (2) bekezdés

⁶⁸ Be. 214. § (1) bekezdés

⁶⁹ Indokolás a leplezett eszközökhöz. 398. o.

⁷⁰ *Belegy.* i. m. 525. o.

A titkos információgyűjtés – a Be. hatálya alatt legalábbis – bűnüldözési célok és érdekek⁷¹ miatt létezik: a szervezett bűnözés okozta nehézségek és a súlyos bűncselekmények megakadályozása érdekében⁷² ezáltal a hatóságok – egyszerűen szólva – a bűnözés előtt járhatnak egy lépéssel. Az alapvetően megkérdőjelezhető és alapjogokat sértő módszerek azonban a jogállami kereteken belül megengedettek, az állam büntető felségjogából következnek.⁷³

A törvény proaktív nyomozásra ad lehetőséget a nyomozó hatóság és az ügyészség számára, akik ennek során minden – a Hatodik Részben foglalt – leplezett eszközt alkalmazhatnak a bűncselekmény felderítése, bizonyítása, folyamatban lévő bűncselekmény megszakítása, az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, felkutatása és elfogása, illetve a bűncselekményből származó vagyon felderítése, illetve visszaszerzése érdekében.⁷⁴

Korábban említettem, hogy titkos információgyűjtést csak a szükségesség-arányosság-célszerűség mércéjén keresztül lehetséges igénybe venni. Ezt a 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás is kifejezetten hangsúlyozza. A 16. § (2) bekezdés szerint:

Az ügyészség az engedélyhez nem kötött leplezett eszközök (Be. 215. §) kapcsán ellenőrzi alkalmazásuk szükségességét, arányosságát és célszerűségét, beleértve azt is, hogy a Be. Hetedik Részében írt eszközök alkalmazásával azonos eredmény elérhető-e. Amennyiben az ügyészség ezt állapítja meg, felhívja a nyomozó hatóságot azok előzetes alkalmazására. Valamint a 17. § (1) bekezdése alapján: A leplezett eszközök megválasztása során a Be. 214. § (4) bekezdésében meghatározott sorrendben indokolt eljárni.

Ez a sorrend a Be. leplezett eszközeinek⁷⁵ a hármas felosztását jelenti. A törvény különbséget tesz bírói vagy ügyészi engedélyhez nem kötött, ügyészi engedélyhez kötött, valamint bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök között. Az engedélyhez kötött leplezett eszközök nagyobb arányú behatolást engednek meg a hatóságoknak a magánszférán belül, ahogy arra az LÜ utasítás is utal. A bírói engedélyezés körében végezhető titkos információgyűjtéshez – a többivel ellentétben – a törvény időkorlátot szab: ez kilencven nap, amit alkalmanként újabb kilencven nappal lehetséges meghosszabbítani, de legfeljebb háromszázhatvan nap engedélyezett.⁷⁶ A továbbiakban egyenként felsorolom az egyes leplezett eszközöket, majd röviden bemutatom őket.

⁷¹ Az Nbtv. hatálya alá tartozó titkos információgyűjtés célja értelemszerűen a nemzetbiztonsági érdek, amit az Nbtv. 74. §-a fogalmaz meg.

⁷² A bűnüldözés nemzetközi tapasztalatai szerint bizonyos bűncselekményekkel szemben csak titkos nyomozási módszerekkel és eszközökkel lehet a siker, az eredmény reményében fellépni. Lásd: *Nyírő*: i. m. 123. o.

⁷³ *Fantoly – Budabázi*: i. m. 129. o.

⁷⁴ *Nyeste – Szendrői*: i. m. 89. o.

⁷⁵ A törvény az ágazati jogszabályok intézményeit vette át. Lásd: Indokolás a 215. §-hoz. 399.o.

⁷⁶ Be. 239. § (1) és (2) bekezdés

VI.2. A leplezett eszközökről

VI.2.1. Bírói és ügyészi engedélyhez nem kötött leplezett eszközök és alkalmazásuk⁷⁷

Engedélyhez nem kötött leplezett eszközök:⁷⁸ titkosan együttműködő személy igénybevétele információszerzéshez (informátor⁷⁹ alkalmazása); leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja általi információgyűjtés (puhatolás); csapda (például az elkövető azonosítása érdekében); sértett helyettesítése (élete, testi épsége megóvása céljából); (személy, lakás, jármű stb.) rejtett figyelése; valótlan vagy megtévesztő információ közlése az érintett személlyel (dezinformáció).⁸⁰

Az informátor alkalmazását alkalmazási terv alapján rendelik el és az eljárás alatt a hatóságok gondoskodnak személyének beazonosíthatatlanságáról.

A puhatolás az eljárás valódi céljának titokban tartásával történik, a puhatolózó személy irányított beszélgetésbe kezdhet (ürügy vagy legenda⁸¹ alapján), illetve környezetanulmányt készíthet, ami elősegítheti a további leplezett eszközök alkalmazását.

A csapda bűncselekmény megszakítása, bűncselekmény elkövetőjének azonosítása miatt alkalmazható, de az sérülést vagy egészségkárosodást nem okozhat. A csapda kriminalisztikai eszköz. Főbb fajtái: akusztikus, jármű-, fotó-, video-, nyom-, vegyszeres- és pénzcsapda. Egymással kombináltnak is alkalmazhatóak.

A sértett helyettesítését önként jelentkező és kilétét leplező személy teheti meg. A lényeg a sértett vagy más életének, testi épségének a védelme.

Rejtett figyelés során az alkalmazó szerv személyt, lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyet, illetve járművet vagy tárgyi bizonyítási eszközt képező dolgot titokban megfigyelhet, a történekről információt gyűjthet, valamint az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti. Ha rejtett figyelés tárgya a magánlakás lenne, azt csak bírói engedéllyel lehetne elrendelni. A rejtett figyelés technikai eszközökkel és titkosan együttműködő személy igénybevételeivel is megvalósítható.

A dezinformáció korlátozottan alkalmazható, tanú, illetve a terhelt kihallgatásakor nincs rá mód. Ennek oka a tisztességes eljáráshoz való jog, valamint, hogy a bizonyítás ne torzuljon el a megtévesztés hatására. A megtévesztés lényege ilyenkor a megtévesztett személyből valamilyen reakció kiváltása, a cselekményének befolyásolása a felderítés sikerességének az érdekében. Megtörténhet írásos adathordozóban (levél, nyomtatvány, rajz, fénykép stb.), vagy szóbeli közlés (beszéd, médiaközlés) útján.

⁷⁷ A fejezet leplezett eszközeit bővebben lásd: *Nyeste – Szendrei*: i. m. 92-102. o.

⁷⁸ Be. 215. §

⁷⁹ Ő a besúgó.

⁸⁰ *Fantoly – Budabázi*: i. m. 130. o.

⁸¹ Az ürügynek van némi valóságtartalma, a legenda hihető, kitalált szituáció. Lásd: *Nyeste – Szendrei*: i. m. 100. o.

VI.2.2. Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök és alkalmazásuk⁸²

Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök:⁸³ fizetési műveletek megfigyelése; büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése a bűncselekmény elkövetője számára (együttműködő alkalmazása); (tipikusan sértetti vagy a felhívással, rábírnai törekvéssel érintett személy általi) hozzájárulással alkalmazott megfigyelés; álvásárlás; fedett nyomozó alkalmazása; fedőokirat, fedőintézmény, fedőadat alkalmazása.

Fizetési műveletek megfigyelése során az ügyészség a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezetet arra kötelezi, hogy meghatározott időszakban rögzítsen, őrizzen meg és továbbítsa fizetési műveletekkel kapcsolatos adatokat. Ennek határideje három hónap, ami egyszer újabb három hónappal meghosszabbítható.

Az ügyészség a bűncselekmény elkövetőjével megállapodást köthet, aminek fejében kilátásba helyezik a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülését. Ennélfogva egyáltalán nem is indul vele szemben büntetőeljárás, vagy ha már folyamatban van, azt megszüntetik. Feltétele, hogy a bűnüldözési, illetve nemzetbiztonsági érdek hangsúlyosabb legyen, mint a büntetőjogi felelősségre vonás iránti érdek. Ennek akkor felel meg az alkalmazás, ha az elkövető az adott ügygel vagy más bűncselekménnyel kapcsolatos adatot vagy információt nyújt a hatóságok számára, ezzel segítve a bűnfelderítést. Kizárt a megállapodás, ha az elkövető a bűncselekménnyel más életét szándékosan kioltotta, vagy amellyel szándékosan maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozott. Amennyiben a megállapodást megkötik, az ügyészség a feljelentést a Be. 382. § (1) bekezdése alapján elutasítja, illetve a folyamatban lévő büntetőeljárást a Be. 399. § (1) bekezdése alapján megszünteti.

A sértett beleegyezésével legfeljebb negyvenöt napra az általa használt lakás megfigyelhető bizonyos bűncselekmények esetén.

Az álvásárlás célja a bűncselekménnyel feltehetően összefüggésbe hozható dolog vagy annak mintájának a megszerzése, az eladó bizalmának erősítése, továbbá az elkövető elfogása vagy bizonyítási eszköz megszerzése érdekében színlelt ügylet megkötése és teljesítése. Nem önálló leplezett eszköz, általában fedett nyomozó végzi.

A fedett nyomozó⁸⁴ a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervnek a szervhez tartozását, illetve kilétét tartósan leplező, kifejezetten ilyen munkakörben foglalkoztatott tagja. A fedett nyomozó bünszervezetbe, illetve terrorszervezetbe való beépülés, álvásárlás, rejtett figyelés, illetve bűncselekménnyel összefüggő információk és bizonyítási eszközök megszerzésére

⁸² A fejezet leplezett eszközeit bővebben lásd: *Fantoly – Budaházi*: i. m. 130-132. o.

⁸³ Be. 216-230. §

⁸⁴ Ő a bevezetésben említett téglá.

alkalmazható. Jól látható ezek alapján, hogy a leplezett eszközök alkalmazásakor hangsúlyos a szerepe.

Legfeljebb hat hónapig alkalmazható, azonban, ha a feltételek fennállnak, az ügyészség további hat hónappal meghosszabbíthatja (mivel a felderítésnek nincs megállapított határideje, így gyakorlatilag bármennyig alkalmazható a fedett nyomozó).

A fedett nyomozó a beépülés során kilétének leplezése miatt szükségszerűen olyan cselekményeket követhet el, amik bűncselekménynek minősülhetnének, azonban a „nagyobb jó érdekében” végzett feladata magában hordozza azt, hogy cselekménye a társadalomra veszélyesség hiányában nem lehet bűncselekmény. Amennyiben mégis büntetőeljárást indítanak vele szemben, az őt alkalmazó ügyész az eljárást megszünteti.⁸⁵ Kivétel ez alól, ha tevékenysége során más életének szándékos kioltásával járó vagy maradandó fogyatékoságot okozó bűncselekményt követ el, más bűncselekmény elkövetésére bír rá (felbujtóvá válik), valamint, ha az érintett személyt súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé tereli, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett.

A leplezett eszközök titokban tartása végett szükség lehet közhiteles nyilvántartásokban valótlan adatot elhelyezni, vagy valótlan tartalmú okiratot felhasználni. Ennek érdekében van lehetőség fedőokirat, fedőintézmény vagy fedőadat igénybevételére. A fedőokirat alkalmazása egyértelműen a közokirat-hamisítás büntetét, illetve hamis magánokirattal visszaélés vétségét valósítaná meg, azonban társadalomra veszélyesség hiányában a cselekmény nem bűncselekmény.⁸⁶

Az ügyészségi engedélyhez kötött leplezett eszközt az arra felhatalmazott szerv vezetője indítványozza, azt az ügyészség hetvenkét órán belül bírálja el.⁸⁷ Lehetőség van ún. utólagos engedélyezésre, amikor az engedély megadása előtt alkalmazhatóvá válik a leplezett eszköz, abban az esetben, ha a késedelem az elérendő célt jelentősen veszélyeztetné. Ilyenkor az elrendeléstől számítva hetvenkét órán belül indítványozni kell a leplezett eszköz alkalmazásának engedélyezését.⁸⁸

VI.2.3. A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök és alkalmazásuk⁸⁹

Bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök:⁹⁰ információs rendszer titkos megfigyelése; titkos kutatás; hely titkos megfigyelése; küldemény titkos megismerése; lehallgatás.⁹¹

Az információs rendszer titkos megfigyelése során a hatóságok az információs rendszerben kezelt adatokat titokban megismerhetik, illetve azokat technikai eszközzel rögzíthetik. Ennek

⁸⁵ *Nyír:* i. m. 134-135. o.

⁸⁶ *Nyír:* i. m. 126. o.

⁸⁷ Be. 228. § (1) bekezdés

⁸⁸ Be. 229. § (1) és (2) bekezdés

⁸⁹ A fejezetben szereplő leplezett eszközöket bővebben lásd: *Nyeste – Szendrei:* i. m. 102-104 o.

⁹⁰ Be. 231-240. §

⁹¹ Ez a bevezetésben említett bepoloskázás.

érdekében ez a technikai eszköz lakásban, egyéb helyiségben, bekerített helyen, járműben vagy az érintett által használt tárgyban elhelyezhető.

Titkos kutatás során a hatóságok lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, járművet, tárgyat titokban átkutathatnak, az észlelteket pedig technikai eszközzel rögzíthetik.

Küldemény titkos megismerése során lehetőség van arra, hogy a hatóság postai, illetve zárt küldeményt titokban felbontson, megismerjen, annak tartalmát rögzítse.

Lehallgatás során a hatóság elektronikus hírközlési szolgáltatás keretében elektronikus hírközlő hálózat vagy eszköz útján, illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció tartalmát titokban megismerheti és rögzítheti.

Látható, hogy a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök sokkalta nagyobb mértékben engedik meg a behatolást az egyén magánszférájába, ennél fogva több garancia szükséges az alkalmazásuk során. Ilyen többek között – a korábbi szabályozással ellentétben⁹² – a fentebb említett határidő.

Továbbá a Be. kifejezetten meghatározza azokat a bűncselekményeket, amik esetében az alkalmazás engedélyezhető.⁹³

Az engedélyezés menetét a törvény részletesen szabályozza,⁹⁴ ami az alapjog korlátozásának mértékét tekintve indokolt is. Az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásához hasonlóan itt is van lehetőség utólagos engedélyezésre.⁹⁵

Lehetőség van ügyészi indítvány alapján – a bírói engedélyt követően – az alkalmazás kiterjesztésére. Így szükség szerint további, az érintett személlyel szemben még nem alkalmazott leplezett eszköz alkalmazása rendelhető el, vagy a már elrendelt titkos információgyűjtés terjeszthető ki más tárgyra⁹⁶ (pl. lehallgatás esetén más eszköz is bevonható e körbe).⁹⁷

A bíróság a törvény által megállapított esetekben a leplezett eszköz alkalmazását megtiltja, illetve az engedélyt visszavonja.⁹⁸ Ha ez bekövetkezik, az adott leplezett eszközzel szerzett adatokat *baladéktalanul törölni kell*, vagyis: a továbbiakban nem használhatóak fel a bizonyítási eljárás során. Ennek indokolása az, hogy a bíróság az engedélyezéstől kezdve az eljárás fölött törvényességi kontrollt gyakorol,⁹⁹ jogsértés esetén a törvény előírja, hogy a bíróság köteles az alkalmazást megtiltani vagy az engedélyt visszavonni. Ez természetesen az alapvető jogok védelmét szolgálja.

---

⁹² Indokolás a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés új rendszeréhez. 320. o.

⁹³ Be. 234. §

⁹⁴ Nyeste – Szendrei: i. m. 106. o.

⁹⁵ Be. 238. §

⁹⁶ Be. 241. §

⁹⁷ Nyeste – Szendrei: i. m. 109. o.

⁹⁸ Be. 242. §

⁹⁹ Nyeste – Szendrei: i. m. 109. o.

Az ügyészi engedélyhez kötött, illetve az engedélyhez nem kötött eszközök inkább a személyre magára koncentrálnak és a megtévesztésre, a bizalom kialakítására. A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés azonban a nagybetűs magánéletbe való behatolás eszköze, ahol az érintett „titkai”, személyének leginkább őrzött szegmensei válnak megismerhetővé a hatóságok számára. Jól látható, hogy ez a szintű vizsgálódás az egyén magánszféráján belül már komoly emberi méltósággal kapcsolatos kérdéseket vet fel.

VI.3. A leplezett eszközökre vonatkozó közös szabályok

A titkos információgyűjtésről jegyzőkönyvet vagy feljegyzést kell készíteni.¹⁰⁰ A fedett nyomozó esetében ez annyiban változik meg, hogy a feljegyzésekből nem derülhet ki a fedett nyomozó személye (hiszen a kilétét szükségszerűen titokban kell tartani, ennél fogva a tanúkenti kihallgatása is csak akkor történhet meg, ha a vallomása más módon nem pótolható).¹⁰¹

Az arra feljogosított szerv a leplezett eszköz alkalmazását maga hajtja végre, vagy közreműködőként rendőrségi szervet vagy nemzetbiztonsági szolgálatot vesz igénybe.¹⁰² Küldemény titkos megismerése, lehallgatás, illetve információs rendszer titkos megfigyelése esetén csak nemzetbiztonsági szolgálat járhat el (Nemzetbiztonsági Szakszolgálat).¹⁰³

A leplezett eszközök alkalmazását meg kell szüntetni, ha annak alkalmazásától nem várható további eredmény; az engedélyben meghatározott keretek között a leplezett eszköz alkalmazása nem végezhető tovább; az engedélyben meghatározott célját elérte; az engedélyben megállapított vagy meghosszabbított tartam lejárt; az utólagos engedélyezés iránti indítványt a bíróság vagy az ügyészség elutasította; a bíróság az engedélyt visszavonta, vagy egyes leplezett eszközök alkalmazását megtiltotta; az előkészítő eljárásban elrendelt alkalmazás alatt az előkészítő eljárás határideje lejárt és a nyomozást nem rendelték el; vagy az eljárást megszüntették, illetve a nyomozás határideje lejárt.¹⁰⁴

A megszüntetést követően harminc napon belül törölni kell a leplezett eszközök alkalmazásának céljával össze nem függő adatot, mindazon személyes adatot, amelyre a büntetőeljárás céljából nincs szükség, és az előkészítő eljárás megszüntetése esetén beszerzett adatok kivételével azon adatot, amelyet a büntetőeljárásban bizonyítékként nem lehet felhasználni.¹⁰⁵ Ez nyilvánvalóan alapjogvédelmi kötelezettsége a hatóságoknak. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a leplezett eszközök alkalmazásának a megszüntetése nem azonos az alkalmazás

¹⁰⁰ Be. 243. §

¹⁰¹ Be. 255. §

¹⁰² Be. 244. §

¹⁰³ Nyeste – Szendrei: i. m. 111. o.

¹⁰⁴ Be. 245. §

¹⁰⁵ Be. 246. §

megtiltásával, illetve az engedély visszavonásával. A megszüntetés nagyobb halmazt képez, magába foglal minden esetet, így azt is, amikor az alkalmazás elérte célját. Ilyenkor minden, az ügy szempontjából nem releváns adat törlendő, a többi felhasználható a büntetőeljárásban (célszerűségi mérce). Megtiltás és engedély visszavonása esetén azonban jogsértés áll fenn, aminél fogva az addig gyűjtött összes adatot meg kell semmisíteni. Az államhatalom ugyanis nem élhet vissza azzal a jogával, miszerint – bizonyos esetekben – titokban információt gyűjthet az állampolgáiról. Ha megsérti a garanciális szabályokat, az egész eljárás jogsértővé válik, aminek egy jogállamban nincs helye.

A leplezett eszközök alkalmazásával megszerzett adatokat bizalmasan szükséges kezelni, illetéktelen személyek az adatokról nem szerezhetnek tudomást. Ennek érdekében a hatóságoknak lehetőségük van a minősített adatok védelméről szóló törvényben¹⁰⁶ meghatározott szabályok szerinti minősítésre.¹⁰⁷

A leplezett eszközök alkalmazása során keletkezett bizonyítási eszközök, így különösen a technikai eszközzel rögzített adatok és a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó engedély az eljárás ügyiratainak részét képezik, azonban az ügyész elrendelheti azok zárt kezelését is. Ha ez megtörténik, csak a törvényben meghatározott személyi kör tekintheti meg az ügy iratait.¹⁰⁸

A Be. 251. § (1) bekezdése szerint:

Ha más büntetőeljárás eredményességét, illetve az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés érdekét nem veszélyeztetni, a bírói engedélyben szereplő érintett személyt a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának a tényéről tájékoztatni kell az előkészítő eljárás befejezését követően, ha nyomozás nem indult, vagy a nyomozás befejezését követően, ha gyanúsított kihallgatására vagy vele szemben vádemelésre nem került sor. A törvényjavaslat indokolása szerint „ez az információs önrendelkezéshez való alapvető jog tiszteletben tartását, és ekként az Alaptörvénynek való megfelelést biztosítja.”¹⁰⁹

VI.4. A leplezett eszközök alkalmazásának eredménye

„A leplezett eszközök alkalmazásának eredménye” címet viselő fejezet a törvényben azon kérdés körül forog, hogy a megszerzett adatokat milyen módon lehetséges a bizonyítási eljárás során felhasználni. A célhoz kötöttség, mint feltétel szerint csak annak a bűncselekménynek a bizonyítására és azzal a személlyel szemben használható fel, amely miatt és akivel szemben ezt

¹⁰⁶ A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény

¹⁰⁷ Be. 247-248. §

¹⁰⁸ Be. 249-250. §

¹⁰⁹ Indokolás a 251. §-hoz. 406. o.

korábban elrendelték. Ez az elv továbbá a készletező adatgyűjtést is megakadályozza és kizárja.¹¹⁰ Lehetőség van azonban szükség szerint a kiterjesztésre.¹¹¹

Ezek szerint, ha az adott bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz más, az engedélyben nem megjelölt bűncselekmény bizonyítására is alkalmas, az újonnan felderített bűncselekmény vonatkozásában is alkalmazhatóvá válhat a titkos információgyűjtés. Továbbá az adott bűncselekmény bizonyítására igénybe vett bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz a bűncselekmény összes elkövetőjével szemben alkalmazható. Ehhez szükséges az új személy vagy bűncselekmény vonatkozásában harminc napon belül büntetőeljárást indítani, vagy annak kiterjesztéséről rendelkezni.¹¹²

Azonban a Be. egy kivételtől is rendelkezik. Eszerint az engedélyben nem szereplő személy, illetve bűncselekmény esetén a titkos információgyűjtéssel szerzett adatok felhasználhatókká válnak, amennyiben azok megfelelnek három konjunktív feltételnek: súlyos bűncselekményről legyen szó (a törvény felsorolja őket), nyolc napon belül rendeljék el a büntetőeljárás megindítását, valamint ezt a bíróság engedélyezze.¹¹³

A Be.¹¹⁴ „*a*z adatok szélesebb körű felhasználása mellett kategorikusan megtiltja a beszerzett adatok felhasználását olyan esetekben, ha az a tanúvallomás akadályai körében is védett adat, vagy a védőnek valamely törvényes védői tevékenysége során történt olyan kommunikációjára vonatkozik, amely tekintetében a védekezéshez való jog nem korlátozható.”¹¹⁵

Fentebb már volt szó arról, hogy a fedett nyomozó kilétének titokban tartása a hatóságok érdeke. Ennélfogva tanúként kihallgatni csak az őt foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően lehetséges és csak akkor, ha a vallomása máshogy nem pótolható. Ha jogosult írásban tanúvallomást tenni, azt nem saját kezűleg teszi, a bíróság külön döntése nélkül is védett tanúnak minősül. Mindezek a rendelkezések a fedett nyomozó életét, testi épségét és személyes szabadságát hivatottak biztosítani.

VII. Záró gondolatok

Tanulmányom során igyekeztem a hatályos Be. alapján a leplezett eszközökről egy vázlatot nyújtani, illetve bemutatni büntetőeljárásai törvényünk ágazati jogszabályokkal való viszonyát. A téma

¹¹⁰ Készletező adatgyűjtés (*mass surveillance*) során az állam egy általános cél érdekében adatot gyűjt az állampolgáiról. Lásd: Solti István: A titkos információgyűjtés, elvei, eszközei és módszerei, alkalmazásának lehetőségei a nemzetbiztonsági munkában. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest 2017. 183. o.

¹¹¹ *Fantoly – Budabázi*: i. m. 135. o.

¹¹² Be. 252. §

¹¹³ Be. 253. §

¹¹⁴ Be. 254. §

¹¹⁵ Indokolás a 254. §-hoz. 407-408. o.

alapjogokat érintő jellegéből adódóan pedig szükségszerű volt kitérni az ezen eszközök okozta alkotmányjogi kockázatokra is.

Az új szabályozás a korábbihoz képest mindenképp előrelépésnek tekinthető, a kettős rendszer egységesítése, valamint a részletes joganyag lehetővé teszi a szabályozás könnyebb átláthatóságát és az eljárási garanciák megtartását.¹¹⁶

Mindazonáltal a rendészeti (bűnmegelőzési) típusú titkos információgyűjtés lényegesen kötetlenebb a Be. hatálya alatt történő bűnüldözési célú titkos információgyűjtéshez képest. Azonban szükséges megemlíteni, hogy ilyen „gyanú nélkül” titkos információgyűjtés mindig is létezett és fog is létezni.¹¹⁷ Az új szabályozás továbbá valóban részletesen rendelkezik az engedélyezés menetéről és feltételeiről (a szükségesség-arányosság-célszerűség mércéje is törvényi feltételként jelenik meg), azonban a garanciák érvényesülésének a feltétele nem a szabályok tökéletessége, hanem a rendszernek – mint egésznek – a megfelelő működése.¹¹⁸ Véleményem szerint a valódi korlátja a „megfigyelő állam” létrejöttének a józan ész és az alapjogok tiszteletben tartása iránti elköteleződés.

Mіндеzek után látható tehát, hogy komoly alkotmányjogi dilemmák és ellentmondások övezik a leplezett eszközök alkalmazhatóságát, az állam büntető felségjoga, a nemzetbiztonsági érdek és e jogintézmény joghoz kötöttsége azonban megalapozza a használatukat.

---

¹¹⁶ *Bárándy – Enyedí*: i. m. 104. o.

¹¹⁷ *Bárándy – Enyedí*: i. m. 102-103. o.

¹¹⁸ *Belegy*: i. m. 526. o.

Várallai Luca

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ alelnöke

Az energiaipar privatizációja: célkeresztben az energiajogi, környezetjogi kihívások és az energiaipar szabálykövetésének kritikai elemzése *

„A versenyképesség a nemzet azon képessége, ahogy forrásainak és szakértelmének összességét kezeli az állampolgárai boldogulása érdekében”

Stéphane Garelli

I. Bevezető gondolatok az energiajog és a környezetjog kapcsolatáról általánosságban és az uniós jogi keretek között

A XXI. század egyik legnagyobb kihívásai közé tartozik a környezetvédelmi követelményeknek való megfelelés és az éghajlatváltozás jelensége a különböző területeken és ágazatokban.¹ Ez érintheti akár globálisan a világ államainak társadalmait kollektíven vagy a gazdaság mikrotényezőjét és legkisebb egységét, a családokat, emellett nagy jelentőséggel bír a multi-, illetve transznacionális vállalatok működésében. A környezetvédelmi megfelelések kiemelt fontossággal bírnak emellett az exponenciálisan fejlődő kisebb vállalatok esetében is, amelyeknek ugyanolyan gyorsasággal szükséges felvenniük a fonalat a gazdasági szférában.² A probléma megoldásaként sokszor jogszabályok és keretrendszerek alkotását látják, de példák sora mutatja, hogy nem csak erre van szükség. Pusztán a jogi keretek kialakítása nem lesz konstruktív hosszú távon, hiszen azok érvényesítésére kézzelfogható módszereket kell kidolgozni a transzparencia és a vizsgálat terén is. A küldetésben nem csak a piaci szereplők, hanem a civil szervezetek is kiemelt jelentőséggel bírnak. Az Aarhusi Egyezmény és az uniós jog is tartalmazza, hogy a környezeti felelősség érdekében biztosítani kell a civil szervezetek számára az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, amely elvezet az egyének kereshetőségi jogának biztosításához.³ A jog interkonnektor szerepe akkor jelentkezik, mikor közvetítő jelleggel megoldási kapukat nyit a gazdasági és társadalmi érdekek között.⁴ A legnagyobb érdekütközési felület a környezetvédelmi elszámoltathatóság tekintetében

* A Pécs Tudományegyetem Kriszbacher Ildikó Tehetséggondozó Program 2023/2024. tanévi támogatásával készült.

¹ Stavros Tasiopoulos: Climate Change & International Energy Law. Renewable energy as a necessary legal system instrument. Scholars' Press 2009. 9. o.; Copenhagen Accord. Draft decision -/CP.15 18 December 2009.

² Patrica Park – M. Duncan Park: Energy Law and the Sustainable Company. Innovation and corporate social responsibility. Routledge, New York 2016. 1-5. o.

³ Pánovics Attila: A civil szervezetek szerepe a környezeti felelősség érvényesítésében. Pro Futuro 2020/2. sz. 113. o.

⁴ A jog közvetítő szerepét emelem ki az „interkonnektor” hasonlaltal.

tapasztalható. Ugyan nagy szerepe van a nemzetközi és európai jogi normák betartatásának, de a legelső állomás még mindig a társadalom és az emberek hozzáállásában keresendő. Meg akarjuk menteni a Földet vagy hagyjuk elveszni és a jövő nemzedékeire egy rosszabb állapotban lévő bolygót hagyunk? A kérdést tovább bonyolítja egy igencsak nem elhanyagolható tényező. Ahhoz, hogy valóban sikereket érhessünk el a környezetvédelem és a klímaváltozás területén, rengeteg tőkére van szükség és akár gyökeresen meg kell változtatni vállalatok tevékenységét, államok hozzáállását a környezetvédelmi politika terén és nem utolsó sorban edukálni kell az embereket, hiszen ez az ő életükre is kihatással van. „Ha a kicsi nem érzi jól magát, a nagynak mi oka az öröme?” alapon. A túlzott mértékű fogyasztás és a Föld népességének rohamos növekedése⁵ nem tudja felvenni az ütemes tempót bolygónk eltartóképeségével.

Az energiajog innovációval teli területe nem csak a hazai-uniós-nemzetközi jogi szabályozás triászát jelenti, hanem a fenntarthatóság és gazdaságosság jegyében a pénzügyi, gazdasági szakemberek és a környezetvédelmi érdekek mellett kiálló közötti párbeszédet. Dinamikusan fejlődő, a természeti erőforrásokkal és környezeti externáliákkal való következetes gazdálkodást segítő jogterület, amely számos kapcsolatban áll a magánjoggal és a közjoggal egyaránt.

A két terület, azaz az energiajog és a környezetjog összefonódásnak miértjei abban keresendők, hogy először is a környezetpolitikában megkerülhetetlenek az energiaforrások következetes felhasználásával kapcsolatos megfontolások, az Európai Unió tagállamai közötti együttműködések az energiaellátás elosztásában, ezentúl a fenntarthatósági szempontok egyre nagyobb előtérbe kerülése is megköveteli a két terület egymáshoz közelítését. Különutasként már szinte egyiket sem említhetjük meg egymás nélkül, mert az energiajogi szabályozást általában megelőzi egy olyan környezetvédelmi intézkedés, amely egyúttal változást igényel az energiajogi rendszerben is. Véleményem szerint a proaktivitást alátámasztja az uniós jogi rendszer olyankénti alakulása, hogy először a környezetpolitika került rögzítésre a fontosabb szakpolitikák között, majd erre reagálva az energiapolitika is előtérbe került. Ezt támasztja alá a környezetpolitika és energiapolitika uniós jogi rendszerben való elhelyezkedése és annak alakulása.

Ha a regionális jog szemszögéből szeretnénk körüljárni az energiajog és a környezetjog kapcsolatát, érdemes kiindulnunk az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (továbbiakban: EUMSZ.) 194. cikkéből és egyes rendelkezéseiből, ugyanis tartalmaznak mind a környezetpolitikára, mind az energiapolitikára vonatkozó sarkalatos tételmondatokat, amelyek bizonyítják a két szabályozási terület fúzióját. A környezetpolitika az 1986-os Egységes Európai Okmánnyal került a Szerződés szövegébe,⁶ amely ugyan nem jelentette más politikák felett állóságát, de előrevetítette

⁵ Népegységrobbanás. Föld Napja Alapítvány. <https://fna.hu/vilagfigyelo/nepessegrobbanas> (2023. 12. 06.)

⁶ Fodor László: Klímavédelem az energiajogban – szabályozási modellek Németországból. Complex Wolters Kluwer, Budapest 2014. 17. o.

a környezetpolitika elmaradhatatlan integrációját. Az EUMSZ. 11. cikke ennek egyik konzekvens termékeként kimondja, hogy „*A környezetvédelmi követelményeket – különösen a fenntartható fejlődés előmozdítására tekintettel – be kell illeszteni az uniós politikák és tevékenységek meghatározásába és végrehajtásába.*” A követelmény legelső feltételei azonban már az Európai Közösség (továbbiakban: EK) környezetvédelmi akcióprogramjában jelentek meg azzal a céllal, hogy a környezetpolitika és annak szabályozása nem elegendő, átfogóan kell értelmezni az energiafelhasználás, energiagazdálkodás, az ipar és mezőgazdaság, illetve egyéb ehhez kapcsolódó szakpolitikák zöldítésével.⁷ Az energiapolitika és a környezetpolitika összefonódásának első lépcsője tehát még az EK-hoz köthető. Az energiapolitika külön, önálló integrációs területként a Lisszaboni Szerződéssel került a szerződések jogába, hogy egységesen szabályozható legyen.⁸ Az egységes kerethez történő kidolgozáshoz hozzájárult az is, hogy az energiapolitika megosztott hatáskörbe került, így a tagállamoknak korlátozottabb lehetőségeik támadtak. Az EU alapjaiban meghagyja a tagállamok számára az energiapolitikával kapcsolatos általános döntéseket, de akadnak olyan kulcsfontosságú kérdések, amelyek uniós hatáskörben maradnak, szűkítve ezzel a tagállami hatáskört.⁹ Közösségi vívmányokká válásuk azonban a következő mondatból eredeztethető egyértelműen: „*A belső piac létrehozása, illetve működése keretében, valamint a környezet megőrzésének és javításának szükségességére tekintettel az Unió energiapolitikájának céljai – a tagállamok közötti szolidaritás szellemében – a következők:...*” Az előbb említett EUMSZ. 194. § (1) bekezdése rögzíti, hogy az energiapolitika szoros összefüggésben van a környezetvédelmi érdekek érvényesítésével és az Európai Unió ennek fényében tűzi ki céljait. Mit jelent ez effektíven? Azt, hogy az energia felhasználása hogyan alakul a fogyasztók részéről, hogy a tagállamok hogyan gazdálkodnak a saját energiataralékaikkal, emellett milyen energiapiaci szereplőkké válnak, hogyan biztosítják az energiatakarékosság keretein belül a tiszta energiát, és milyen környezetvédelmi céloknak kell ezek kerestüzeiben megfelelni úgy, hogy a tagállamok – ahogy a Szerződésben szerepel – egymást szolidáris viszonyban segítsék az energiahálózatok kiépítésében. Ehhez viszont adott esetben (mert nem mindig!) rengeteg tőkeelvonás és lemondás járul, amelyet rendszerint először a környezet, a természet, a fogyasztók és a gazdaság fizeti meg.

A tanulmány célja, hogy feltérképezzem, milyen lehetőségek adódhatnak az energiaszektorban a környezetvédelmi és energiajogi szabályok összehangolásához a magán- és

⁷ Horváth Zsuzsanna: A környezeti integráció alapelve – gondolatok az EU 7. környezeti cselekvési programja kapcsán. Pro Futuro 2013/1. szám, 32. o. Idézi: Fodor: i. m. 17. o.; Volker Roeben: Towards a European Energy Union: European Energy Strategy in International Law. Cambridge University Press, Cambridge 2018. 114. o.

⁸ Fodor: i. m. 17. o.

⁹ Ide tartozik többek között: a transzeurópai hálózatok kiépítése, megújuló energiaforrások részarányának nagyobb mértékben történő növelése. Gyüre Annamária Csilla: Az Európai Unió energiapolitikája és -joga az éghajlatvédelmi politika tükrében. In: Energiajogi Évkönyv 2017-2018 (szerk. Szuchy Róbert). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2019. 80. o.

állami tulajdonban lévő energiaszolgáltatók tevékenységében. Ehhez szükséges egy piactörténeti áttekintés főleg fogyasztói és környezetvédelmi szempontból, a közszféra és magánszféra viszonyának gazdasági-jogi kereteinek elemzése uniós és hazai dimenzióban, majd az ESG-keretrendszerrel kapcsolatos megállapítások tétele és a készülőben lévő ESG törvényjavaslathoz kapcsolódó elemzés. Nem csak hazánk, hanem az egész Európai Unió számára is kedvező hatást gyakorolhat, ha a rendszertelenül kibocsátott irányelvek, tervek és programok útvesztőjében olyan megoldást találunk, amely minden tagállamra nézve előnyös helyzetet jelentene, valamint ténylegesen érvényesülő, akár hátrányos jogkövetkezményekkel járó, ám az adott gazdasági-társadalmi helyzethez alkalmazkodó energiapolitikát folytatnánk.

II. Piactörténeti áttekintés környezetjogi, környezetvédelmi összefüggésben

A magyar energiapolitika és szabályozástörténet kezdete jóval az uniós csatlakozás előttre datálható. A rendszerváltás után a majdnem negyven évre biztosított energiaellátás következtében új gazdaságszerkezeti modellt kialakítva kellett a lakosság fogyasztási igényeit kielégíteni. A piacgazdaság kiépítésével azonban az járt, hogy a tömeges munkanélküliséggel és inflációval számolva szavatolni kellett a lakossági árszínvonalat, modernizálni kellett a hálózatokat, amely egy forráshiánnyal küszködő költségvetésnek hatalmas teher volt.¹⁰ Nagyon fontos tényező, hogy ekkor jelennek meg – véleményem szerint még éppen a megfelelő pillanatban – a külföldi magánbefektetők, akik egy posztkommunista állam reneszánszába csöppenve tapasztalhatták meg a befektetésvédelmi szabályozatlanságot.

A villamosenergia-szektor a földgázszektorral hasonlóan nehéz helyzetben volt. Az innovatív megoldások és fejlesztések beindításához külföldi tőkére volt szükség, méghozzá hosszú távú befektetések révén. Ezért a magyar állam és az akkori Magyar Villamos Művek Rt. (továbbiakban: MVM)¹¹ hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodásokat, ún. HTM-eket kötöttek. Ezek a megállapodások nem váltották be a várt ígérteket, ugyanis a veszteségek keresztfinanszírozása ellenére a tulajdonosoknak ugyanúgy biztosítani kellett az erőművek működéséből származó profitot.¹² A külföldi magántőke bevonásának hátrányával tehát ebben az időszakban szembesült először a magyar állam. Az Európai Unióhoz való csatlakozás keretében vizsgálat indult a magyar állam ellen, amelyben a Bizottság megállapította, hogy a HTM-ek nem összeegyeztethetők az Unió politikájával és tiltott állami támogatást tartalmaznak.¹³

¹⁰ Rátkey Miklós – Tóth Máté: A magyar energiaszektor tanulságai. Akadémia Kiadó, Budapest 2022. 11. o.

¹¹ Akkor kizárólagos magyar villamosenergia-nagykereskedő, mely állami tulajdonban állt. Rátkey – Tóth: i. m. 13. o.

¹² Uo.

¹³ Uo; 2009/609/EK: A Bizottság határozata (2008. június 4.) a Magyarország által a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodások keretében nyújtott állami támogatásról C 41/05

A 2008-as gazdasági világválság következtében a földgáz ára egész Európában csökkenni kezdett az újabb technológiai vívmányok megjelenése és elterjedése miatt, ennek ellenére Magyarországon megfizethetetlenül drága lett.¹⁴ Ezzel párhuzamosan azt sem szabad háttérbe szorítani, hogy az orosz-ukrán konfliktus energiaellátási aspektusának egyik fontos állomása, a 2008 decemberi tranzitdíjról való megállapodás sikertelensége körüli vita is közrejátszott a földgáz árának csillagszerű emelkedésének, ugyanis az oroszok elzárták a földgázcsapokat 2008. végén.¹⁵ Kiemelendő, hogy ekkor Magyarország energiafelhasználásának 60%-a importból származott,¹⁶ és a Gazprommal kötött szerződésen kívül nem volt más lehetőség a földgáz tekintetében. A megoldás az új interkonnektorok kiépítése volt, hogy minél olcsóbb gáz kerülhessen a magyar háztartásokhoz. A probléma tehát nem csak az államot mint jogi személyt sújtotta, hanem a fogyasztói oldalról is a gázválság eszkalálódásához vezetett. Ennek orvoslására bevezették az egyetemes szolgáltatói árakat, amelyek fokozatosan, három lépésben enyhítették a fogyasztói terheket.¹⁷ Koordináló szervként létrehozták a Magyar Energia Hivatalt, amely az illetékes minisztériumok együttműködésével felügyelte a stabilizálási időszak menetét. A stabilizálódás 2011-2016 között lezajlott, amelynek eredményeképpen az egyetemes szolgáltatók haszonkulcsainak emelkedésére is sor került.¹⁸ Ennek társadalmi, gazdasági és politikai hatásai is ismertek hazánkban.

A mai viszonylatokat tekintve a magyar villamosenergia-termelés az atomenergiára és a földgázra épül, amelyet erőteljesen meghatároznak az Európai Unió energiapolitikájának irányzatai. A modernizáció ellenében mégis előtérbe került az ún. *energiaszegénység* jelensége is, amelynek nincsen konkretizált definíciója sem a hazai, sem az uniós szabályozásban.¹⁹ Egy 1991-es elemzés szerint az energiaszegénység „az arra való képesség hiánya, hogy megfelelő energiaszolgáltatáshoz jussunk a háztartás jövedelmének 10%-áért.”²⁰ A hazai fogyasztók közül azok, akik a rendszerváltást követő időszakban földgázra tértek át, később sokan választották a magasabb környezetvédelmi kockázatú, levegőszennyezést előidéző fosszilis tüzelőanyagokat, amelyek ugyan jövedelemarányosságot mutattak, de rendkívül környezetszennyezőek voltak. Ennek orvoslására a hatósági árcsökkentést találták megfelelőnek.²¹

¹⁴ Uo; Az energiaárak alakulása, 2004-2009. Statisztikai tükör 2010/58. sz. 2-3. o. (továbbiakban: Az energiaárak alakulása)

¹⁵ Gyermán István: Az orosz-ukrán gázválság hatásai Délkelet-Európa földgázpiacára. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására közleményei 2010/1. sz. 136. o.

¹⁶ Az energiaárak alakulása 1. o.

¹⁷ Rátkey – Tóth: i. m. 14. o.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Nagy Sándor Gyula – Hegedűs Krisztina – Hajszik Gábor: Az energiára fordított költségek összehasonlítása a 2010 utáni időszakban. In: Rátkey – Tóth: i. m. 133. o.

²⁰ Sergio Tirado Herrero – Ürge-Vorsatz Diána: Energiaszegénység Magyarországon, első értékelés. Éghajlatváltozási és Fenntartható Energiapolitikai Központ (3CSEP), Budapest 2014. 3. o.

²¹ Rátkey – Tóth: i. m. 14. o.

A fejezet végén meg kell említenem az MVM – mint Magyarország legnagyobb energiaszolgáltatójának – fő tevékenységi köreit, mely a villamosenergia kereskedelmén túl, annak termelésével is és ITO modellben működő átviteli rendszerirányítással bővült. Az átviteli rendszerirányítás azonban nem az MVM, hanem a MAVIR Zrt. kezében összpontosul,²² amelynek jelentősége, hogy az MVM-től szinte majdnem teljesen önállóan végzi az energiaellátás és fogyasztás pillanatnyi egyensúlyának fenntartását.²³ A későbbi fejezetekben foglalkozom konkrétan az MVM jelentőségével a hazai energiaszektorban.

III. Magánszféra vagy közszféra?

A magánszféra vagy közszféra kérdése az energiaipari vállalatok vonatkozásában több dimenzióban is vizsgálódást igényel. Egyrészt érdemes gazdasági szempontból megközelíteni a pro és kontra érveket, miért érdemes magántőkével vegyíteni egy energiaipari vállalat állományát. Meglátásom szerint a magán energiaipari – és általánosságban véve minden szektorban fellelhető – vállalatok esetében az innovációs fejlesztések terén, a rugalmasabb tranzakciók tekintetében előnyösebb helyzet teremthető, és nem mellesleg könnyebben helyezkednek el a versenyipiaci szereplők között. A versenyipiaci reakcióik értelemszerűen gyorsabbak, hiszen az állami költségvetésben csak különleges esetekben van mód az átcsoportosításra, amely sokkal nagyobb elővigyázatosságot igényel és alkotmányossági feltételei is adottak. Az bizonyos, hogy az állami szférában a profitorientáltság csak másodlagos szempont, hiszen a lakosság energiaellátás-igénye és a közszolgáltatási kötelezettség teljesítése állnak első helyen. Az árkontrollt tekintve azonban helyzeti előnnyel bírnak az állami vállalatok, amelyek hosszú távú bizalmat generálnak a lakossági fogyasztók felé. A tanulmány szempontjából lényeges tényező, hogy a környezetvédelmi szabályok betartása azonban mind a magánszférára, mind az állami szférára kötelezőek, álláspontom szerint azonban ha megfelelő tőke áll rendelkezésre, a „zöldítés” hosszútávú célokat szolgálva sokkal kifizetődőbb folyamat a kockázatcsökkentés miatt is.²⁴

A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (továbbiakban: Nvt.) 7. § (1) bekezdése szerint „A nemzeti vagyon alapvető rendeltetése a közfeladat ellátásnak biztosítása, ideértve a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását és e feladatok ellátásához szükséges infrastruktúra biztosítását”, amelyet az idézett szakasz (2) bekezdésével összhangban a „kulturális és természeti értékek jövő nemzedékek számára való megőrzése érdekében” kell értelmezni. Ennek a követelménynek igen nehéz előre nem várt

²² Az EU által elvárt ITO miatt leányvállalatként, de önálló tevékenységi körrel rendelkező, a vertikális felosztásban mellérendelő szereplőként van jelen a MAVIR Zrt. Lásd: <https://mvm.hu/hu-HU/Tevekenysegunk/TevekenysegiTerueletek> (2023. 12. 11.)

²³ <https://www.mavir.hu/web/mavir/tarsasagunkrol> (2023. 12. 11.)

²⁴ A fenntarthatósági mutatókkal való kalkulálás élenjáróiról beszél többek között Kun-Welsz Edit, mindkettő multinacionális cég, ezek az Allianz és a BNP Paribas. Lásd: Kun-Welsz Edit: ESG – Amiben Európa az amerikaiak előtt jár. Holdblog. <https://hold.hu/holdblog/esg-szabalyozas-zold-kotveny-fenntarhato-befektetes/> (2023. 12. 09.)

gazdasági helyzetben eleget tenni, mondhatni „gumiszabályként” van jelen a törvény szövegében. A vizsgálódás céljából szükséges kitérnem a nemzeti vagyonban megtalálható vagyonelemre, az MVM részvényekre. Az Nvt. 2. számú melléklete szerint az állami tulajdonban álló társasági alapú részesedés, mint például az MVM állami részesedések, forgalomképtelen kincstári vagyonelemnek minősülnek.

A legalapvetőbb probléma, hogy a megújuló energiára való átállás és a környezetvédelmi feltételeknek való megfelelés rendkívül sok (magán)tőke bevonásával lehetséges, amelyre megoldás lehetne a zöld kötvények²⁵ vétele, amely konzekvensen beindítaná a megújuló energiára való áttérés gyökeres változtatását a hazai energiaszektorban.

IV. Az ESG keretrendszer alapjai

A fenntartható gazdaság szóösszetétel első hangzásra ambivalens lehet. A folyamatos, dinamikus növekedés következtében a természeti javakkal és erőforrásokkal egyre nagyobb mennyiségben élünk vissza, amely ellehetetlenítheti a Föld következő generációinak nyugodt és teljes életét. A felelősségvállalás első mozzanatait a klímavédelemben és a környezetvédelemben találhatjuk, de a világgazdaságban jelen lévők számára terhet jelenthet a környezetvédelemmel folytatott harc a pénzügyi és gazdasági dimenziókban. Az interdiszciplináris szemléletet tovább nehezíti, hogy manapság már „drága” zöldnek lenni,²⁶ és ezt az anyagi kockázatot kevesen tudják úgy vállalni, hogy ne kelljen lemondaniuk több mindenről is. Napjainkban azonban előtérbe kerülnek a klímaváltozásból származó hátrányok megfékezésére vonatkozó olyan intézkedések meghozatala, amelyek innovatívan, mindenre kiterjedően egyúttal elősegítik a gazdasági növekedést is. A környezetvédelmi szempontok figyelembevétele ma már elengedhetetlen egy vállalat életében, különösen ha az a vállalat egy állam energiaellátásáért felel. 2004-ben az ENSZ főtitkára, Kofi Annan a világ öt vezető befektetői bankjának írt levelében²⁷ felhívta a figyelmet arra, hogy itt az ideje a zöld pénzügyi rendszer kialakításának, ugyanis megkerülhetetlen, hogy a pénzügyi szektorban ne essen szó a környezetvédelemről. Az ún. *stakeholderekkel* egy komplexebb, átláthatóbb képet kaphatunk egy vállalat irányításáról, annak gazdasági és pénzügyi növekedéséről azzal a kritériummal, hogy emellett a környezeti és a szociális szempontokat sem helyezzük háttérbe. A zöld pénzügyi keretrendszer kidolgozásával lehetősége nyílik a vállalatoknak a profitorientáltság jegyében a zöld működés biztosítására úgy, hogy a társadalmi jelentőségű

²⁵ Mi lesz a zöld energiával, ha kihátrál az állam? Holdblog. <https://hold.hu/holdblog/mi-lesz-a-zold-energiaval-ha-kihataral-az-allam/> (2023. 12. 09.)

²⁶ Zöld = drága. Holdblog. <https://hold.hu/holdblog/zold-draga/> (2023. 12. 09.)

²⁷ Who Cares Wins – Connecting Financial Markets to a Changing World. https://www.unepfi.org/fileadmin/events/2004/stocks/who_cares_wins_global_compact_2004.pdf (2023. 12. 09.)
Idézi: Bujtár Zsolt – Ferencz Barnabás: A környezetvédelmi, társadalmi és irányítási (ESG) gondolatosság alapjai. ESG online szakfolyóirat 2023/1. sz. 15. o.

mozzanatok sem maradnak ki a tevékenységükből. A pénzügyi aspektus azonban még mindig prioritást élvez szemben a környezetvédelmi és társadalmi szempontokkal, amely azt eredményezi, hogy az ESG keretrendszer egyelőre csak reprezentatív jelleggel működik az Unióban, egyfajta *soft law*-ként funkcionálva, de vannak előrelépések a pénzügyi szektorban arra tekintettel, hogy a befektetők már kalkulálnak az ESG adatokkal a megfelelő befektetvédelmi döntéseknél.²⁸

Az ESG elnevezés James Giffordtól és a Credit Suisse Impakt-Befektetési Tanácsadó Testület vezetőjétől származik. A környezeti (*environmental*), társadalmi (*social*) és társaságirányítási (*governance*) szavak kezdőbetűiből álló kifejezés ma már fontos szerepet tölt be az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió területén működő, vagy hozzájuk köthető vállalatokban. A cél ma is egyértelmű: a vállalatok a befektetőkkel és más célcsoportú szereplőkkel együtt úgy termeljenek profitot, hogy az ne csorbítsa a társadalmi érdekérvényesítést és a klímaváltozásra adott reakcióból fakadó nemzetközi és regionális jogi szabályokat. Ebben az esetben – ahogy az I. fejezetben utaltam rá – a jog interkonnektor szerepet tölthet be, mert nagyon fontos ezeknek a keretszabályoknak a megfelelő környezetben való elhelyezése és a kikényszeríthetőség kérdése. A globális kihívások egyértelműen jelzik, hogy az ESG-nek helye van a jogrendszerekben és szükség van olyan szabályozásra, amely ezeket a szempontokat együttesen veszi figyelembe.

Miért jelenthet megoldást az energiaiparra nézve az ESG keretrendszer? Többek között azért, mert lehetőséget teremthet az energiaiparban az energiajogi és környezetvédelmi szabályok pontosabb és körültekintőbb betartására és ebből következően átláthatóbbá válhat egy vállalat működése. A hipotézisemben azt a kérdést járom körül, hogy egy állami vagy egy magánvállalat tud nagyobb mértékben (mert később szóismétlés lenne) az energiajogi és környezetjogi szabályoknak megfelelni amellet, hogy alapvetően profitorientált ágazati szereplőként van jelen. Ez különleges helyzetet teremthet akkor, ha pl. az MVM-ről van szó, hiszen az államnak egyfajta kötelessége az Alaptörvény szerint a közszolgáltatások biztosítása, amelybe beletartozik az energiaellátás. Itt aligha beszélhetünk a profitorientáltságról, azonban a társadalmi és környezetvédelmi kérdéseket nem szoríthatjuk háttérbe. Az ESG rendszer azonban nemcsak etikai iránytűt mutat a társaságok számára, hanem számos üzleti előnnyel is jár, hiszen a befektetők olyan vállalatba fektetnek be, amely a hosszú távú célok elérésére rendezkedik be, ezzel egyúttal a fenntarthatósági kritériumokat is be kell tartania. Ezáltal sokkal jobban (de néha nehezebben) alkalmazkodnak a különböző üzleti kihívásokhoz és lehetőségekhez. Tulajdonképpen a versenyképesség előmozdításához elengedhetetlen feltétellé válik a fenntarthatósági mutatók jobbá tétele.

²⁸ Bujtár Zsolt: ESG az intézményi befektetők szabályozása tükrében. In: Fenntartható növekedés (ESG) jogi és gazdasági aspektusai konferenciakötet-válogatott tanulmányok (szerk.: Ázsóth Szilvia – Breszkovics Botond – Bujtár Zsolt – Gáspár Zsolt – Szilovics Csaba – Szívós Alexander Roland). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2022. 5. o.

Ahogy az előzőekben is kitértem rá, az ESG mint „eszköz” alapvetően a pénzügyi szektorban terjedt el először. Az ESG szabályozása azonban egyre inkább megjelenik más területeken is, mint például az élelmiszeriparban, a gyógyszeriparban, tehát valószínűsíthető, hogy nem csak bizonyos pénzügyi szolgáltatásokra, hanem egyúttal esetlegesen az energiaiparra is ráilleszthető innovációról beszélhetünk. Az anyagi javak és erőforrások kiaknázása terén azonban bőven van mit fejlődni a jogi szabályozásnak.

A European Green Deal következményeként megindult az unión belül a jogalkotási folyamat, amelyben az ESG szabályozás kereteit az Európai Unióban az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve²⁹ alakította ki, majd ezt követően nyolc évvel később a 2022/2464. számú irányelv³⁰ alapján határozták meg. A 2022/2464. számú irányelv személyi hatálya bővült azáltal, hogy a fenntarthatósági adatszolgáltatásra tekintettel nagyobb vállalati kategóriáknak is kötelezővé válik az információs szolgáltatás. Így adatszolgáltatási kötelezettség terhel az előző irányelvekben feltüntetett nagyvállalati kör mellett valamennyi vállalkozást és az uniós szabályozott piacra bevezetett értékpapírral rendelkező vállalkozásokat, kiegészítve azzal, hogy a módosító irányelv megemlíti emellett az uniós szabályozott piacra nem bevezetett értékpapírral rendelkező uniós nagyvállalkozásokat, valamint a harmadik országbeli, az uniós piacra bevezetett értékpapírral rendelkező és az unió területén jelentős tevékenységet folytató vállalatokat.

Az energiaunió fejlődéséhez meghatározó lesz a tagállamok közötti együttműködés tekintetében is a saját nemzeti jogukba illeszkedő ESG szabályozás és azok összehangolása, hiszen egyelőre tagállami hatáskörben lévő intézményrendszernek tekinthetjük. Véleményem szerint, ha az összehangolás eredménytelen, akkor a 2022/2464. számú irányelv jelentősége nagy mértékben felerősödik.

IV.1. Az ESG beszámoló környezetvédelmi aspektusai

Az ESG beszámoló a befektetők, a felügyelő szervek és a vállalatok számára is számszerűsített adatokkal jelzi egy vállalat magatartását etikai és gazdasági megközelítésből, továbbá egy fenntarthatósági mutatót tart a vállalat felé.³¹ Gyakorlatilag egy olyan adatokból álló jelentés, amelyet a vállalat nyújt be a megfelelő szervekhez és ez alapján mérni lehet, hogy egy vállalat milyen mértékben tud megfelelni az uniós irányelveknek, nemzeti jogszabályoknak az ESG

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) (HL 2014 L 330).

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) (HL 2022 L 322)

³¹ What is ESG? Definition and meaning. Market Business News. <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/> (2023. 12. 09.)

keretrendszeren belül. Ehhez szükséges a vállalati éves beszámoló mellett egy külön ESG beszámoló készítése is, amit rendszerint már az általános beszámolóval együtt rögzítenek. Nem nevezhetjük tehát klasszikus pénzügyi beszámolónak, hanem a vállalatok nem pénzügyi kockázatait tömörítő jelentéstételi kötelezettségének titulálhatjuk.³² Az egész célja a vállalat működésének átláthatósága a környezeti, társadalmi és irányítási körökben. A tanulmány szempontjából a környezetvédelmi kérdéskört járom körül, amelynek szakirodalma azonban nagyon szegényes. Az alacsonyabb szén-dioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés rendkívüli beruházásokat igényel. A Nemzetközi Energia Ügynökség jelentése szerint az éves tiszta energiával kapcsolatos beruházásoknak több, mint háromszorosára kell emelkedniük 2030-ra, nagyjából négybillió dollárra, hogy 2050-re elérjék a nettó nulla kibocsátást.³³

A környezetvédelmi igényeknek való megfelelés talán a legnehezebb az ESG beszámoló elkészítésében, ugyanis ennek összegzése kezdetleges alapokon nyugszik a magyarországi gyakorlatban. E beszámolóban kétségkívül nagyon nagy hatást gyakorolnak a pénzügyi szektorban, pénzügyi szolgáltatásban elért nemzetközi eredmények,³⁴ amelyek ösztönzőleg hathatnak az energiaiparban is.³⁵ Milyen környezetvédelmi kérdést kell tisztázni egy ESG beszámolóval kapcsolatban? Egyrészt ki kell térni a szén-dioxid kibocsátás csökkentésére tett intézkedésekre, vízszennyezésre és vízpazarlásra, a légszennyeződésre, erdőirtásra, erőforrások kimerítésére és a klímaváltozás okozta problémákra.³⁶ Fontos kitérni még az ökológiai lábnyomra, klímakockázati felmérésekre, csomagolóanyagok és elektronikai hulladékok felhalmozására, valamint a megújuló energia használatára és a biodiverzitásra.³⁷ A következő fejezetben konkretizálva kitérek az MVM és az E.ON összehasonlításban az elért mutatókra. Az ESG jelentésben fel kell tüntetni azokat a bizonyítékokat, amelyek igazolják az adott környezetvédelmi megfeleléshez való alkalmazkodást, ezzel elősegítve a vállalatba fektetett bizonyosságot.³⁸ Az ellenőrzések hatékonyságára különböző módszereket alkalmazhatnak az auditorok. Többek között lehetőség van pl. műholdképek felhasználására.³⁹

³² Pál Tibor: A hagyományos beszámolási modellek és az ESG. <https://gtk.uni-miskolc.hu/files/18354/P%C3%A1l%5EJ+T,+A+hagyom%C3%A1nyos+besz%C3%A1mol%C3%A1si+modell+ek+%C3%A9s+az+ESG.pdf> (2023. 12. 11.)

³³ How MSCI climate tools can help drive corporate sustainability goals (Case Study). MSCI. <https://www.msci.com/documents/1296102/12590947/MSCI-ITR-CaseStudy-cbr-en-Final.pdf> (2023. 12. 11.)

³⁴ Németh-Durkó Emília: Környezet és pénzügyek: A pénzügyi fejlettség emissziót befolyásoló szerepe. *Gazdaság és Pénzügy* 2020/4. sz. 434-446. o.

³⁵ Kun-Welsz i. m.

³⁶ Sustainable investing. What is the definition of ESG? Robeco The Investment Engineers. <https://www.robeco.com/en-int/glossary/sustainable-investing/esg-definition> (2023. 12. 09.)

³⁷ Pál i. m.

³⁸ Yu Gu – Jun Dai – Miklos A. Vasarhelyi: Audit 4.0-based ESG assurance: An example of using satellite images on GHG emissions. ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1467089523000179?via%3Dihub> (2023. 12. 11.)

³⁹ Uo.

A külső auditorok szerepe kulcsfontosságú a transzparencia miatt,⁴⁰ hiszen a pénzügyi beszámoló elkészítése során külső könyvvizsgálót⁴¹ is igénybe vesznek, azonban a külső ESG auditorok kritériuma többletköltséggel járna a tagállamok hatósági szerveinek, valamint az unió szerveinek is. Ennek ellenére véleményem szerint célszerű független és elfogultságtól mentes hatósági személyeket is bevonni a vizsgálatokba, mert sokkal hitelesebb képet kaphatunk a mutatókról. A külső és a belső auditálás eredményeit összevetve azonban ha eltérés tapasztalható, mindenképpen fel kell mutatni a rendelkezésre álló bizonyítékokat, dokumentumokat, amelyek megfelelőségét az ESG standardok tükrében lehetne vizsgálni. Végző soron az adott vállalat bizonyos pontrendszer alapján kapja meg a besorolást, amely hatással van a befektetésekre.⁴²

IV.2. A magyar ESG törvényjavaslat és *de lege ferenda* javaslatok

A magyar Kormány 2023. november 14-én benyújtotta az ESG törvényjavaslatot⁴³ az Országgyűlés felé.⁴⁴ Nem csak a törvényi feltételeknek való megfelelés és a kikényszeríthetőség válik céljá, hanem a vállalatok fenntarthatósága is mérhető lesz az üzleti növekedések tekintetében az előrejelzések szerint, amely rendkívüli következetességet kölcsönöz a magyar gazdaságnak. A törvény a hatályba lépésével a 2013/34/EU irányelv⁴⁵ alapján elfogadott, felhatalmazáson alapuló rendeleti formában kihirdetett fenntarthatósági beszámolási standardokkal együtt lesz értelmezendő.

A törvényjavaslat szövegében megjelennek bizonyos alapelvek, amelyek rögzítése valóban szükséges, de kérdés, hogy ezek érvényesülése végbemegy-e. A törvényjavaslat 3. § (1) bekezdése szerint „*A vállalkozás által közzétett ESG beszámoló és a 40. § (1) bekezdése szerint a vállalkozásokról vezetett nyilvántartás nyilvános, tartalmuk korlátozás nélkül megismerhető és bárki által megtekinthető*”. A kikötés egyértelműen a nyilvánosság és átláthatóság követelményét fogalmazza meg, kiegészítve a (2) bekezdéssel, amelyben rögzítésre kerül az információk átláthatóságának követelménye is. A 4. § konkretizálja, milyen információkat kell közölni. Ide tartozik, hogy a fenntarthatósági kérdések hogyan befolyásolják a vállalkozás teljesítményét, helyzetét és fejlődését, tartalmaznia kell a

⁴⁰ Bright *Asante-Appiah* – Tamara A. *Lambert*: The role of the external auditor in managing environmental, social and governance (ESG) reputation risk. *Review of Accounting Studies* 2023/4. sz. 2589-2641. o.

⁴¹ *Lentner Csaba*: A pénzügyi intézetek társadalmi felelősségvállalásának új dimenziói és a könyvvizsgálat szerepe. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat* 2011/6. sz. 280-283. o.

⁴² *Szabó Dorottya* – *Trautmann László*: „az a vállalat lesz sikerebb, aki üzleti stratégiai kérdésként tekint a fenntarthatósági kihívásokra” – Interjú Veisz Ákossal. *Világpolitika és Közgazdaságtan* 2023/4. sz. 27. o.

⁴³ Törvényjavaslat „A fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról”. (továbbiakban: Törvényjavaslat)

⁴⁴ Új törvény a fenntarthatóbb vállalati működésért. Greendex. <https://greendex.hu/uj-torveny-fenntarthatobb-vallalati-mukodesert/?fbclid=IwAR2wYGHcQcgmInTVjMVmui-g9XihkCR45d1jO0XAUCaR5vgLGwHN4mOp8MM> (2023. 12. 10.)

⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU Irányelve (2013. június 26.) a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és az 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg) (HL 2013 L 182)

fenntarthatósági kockázatokat és lehetőségeket, ezenkívül az előzőekben felsoroltakhoz kötődően az emberre és környezetre gyakorolt hatásokat. Mindezeket a jóhiszeműség és tisztesség polgári jogi alapelvek mentén kell működtetni és a javaslat szövegében külön kiemelten kezelik a családbarát működés fontosságát is.

Felügyeleti szervként a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságát jelölik ki, mely az uniós joggal összhangban a fenntarthatósági kérdések tekintetében felügyeli a vállalkozások ESG célú átvilágítási kötelezettségeinek megfelelését és az adatszolgáltatások hitelességét. Fontos kiemelni, hogy e hatóság állapítja majd meg a szankcionálás kereteit a 12. § (2) bekezdés c) pontja értelmében.⁴⁶ Azaz akár nem törvényi szintű jogforrás is tartalmazhatja az ESG követelmények be nem tartásának jogkövetkezményeit. Ennek hatása, hogy a törvényjavaslat elfogadásával a törvény személyi hatályára kiterjedően lehetőség válik a kikényszerítésre. Érdekesség, hogy a Hatóságnak az is feladat- és hatáskörébe tartozik, hogy az ESG beszámolási kötelezettséggel nem rendelkező vállalatokat is nyilvántartja. Ezzel kapcsolatban azonban számos adatvédelmi, személyiségi jogi kérdés is felmerülhet a jövőben, annak ellenére, hogy a beszámolóknak nyilvánosnak kell lenniük.

A fő kérdés az ESG beszámoló készítése és az auditálás. A 25. § (2) bekezdése alapján a Hatóság elnöke a miniszter véleményének kikérésével állapítja meg az ESG beszámoló konkrét tartalmi követelményeit. Ennek okán szeretném felhívni a figyelmet a következő, 26. §-ra. „Az ESG beszámolóból kihagyhatók azon aktuális fejleményekre vagy tárgyalás alatt álló kérdésekre vonatkozó információk, amelyek közlése a vállalkozás legfőbb szerve megfelelő indokolást tartalmazó véleménye szerint súlyosan sértené a vállalkozás üzleti érdekét, feltéve, hogy e kihagyás nem befolyásolja a vállalkozás fejlődésének, teljesítményének, helyzetének és tevékenységi hatásának helyes és elfogulatlan megértését.” Véleményem szerint a javaslat szövege ebben az esetben nagy teret enged az üzleti érdek széles körű értelmezésének, amely csorbíthatja az ESG törvény céljait. Ugyan a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően ez az információ valóban sértheti a vállalat üzleti érdekét, de a belső auditálás alkalmával ennek érvényesülése kétséges. A környezeti hatásvizsgálatok és energetikai auditok megtételéhez irányadónak tekinteném az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvényt, melyhez kapcsolódó végrehajtási rendelet⁴⁷ az auditálási kötelezettség konkrét részletszabályait tartalmazza és akár a Hatóság tevékenységéhez is hozzájárulhat.

⁴⁶ Törvényjavaslat 12. § (2) c) pont: A Hatóság az (1) bekezdés szerinti feladat-és hatáskör tekintetében hatásköri ellenőrzés keretében ellenőrzi a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek betartását; kidolgozza és működteti a kötelezettségek megsértéséhez kapcsolódó szankciós rendszert.

⁴⁷ Az energiahatékonyságról szóló 122/2015 (V.26.) Korm. rendelet, amelyhez kapcsolható még az energetikai auditorok és az energetikai auditáló szervezetek adatszolgáltatásáról, valamint a közreműködő szervezetek éves jelentéstételi kötelezettségéről szóló 1/2017. (II. 16.) MEKH rendelet, valamint az energetikai auditorok és energetikai auditáló szervezetek által fizetendő regisztrációs és nyilvántartási díj összegére, megfizetésének módjára és visszatérítésére vonatkozó szabályokról szóló 7/2015. (X. 16.) MEKH rendelet; Fodor László: Észrevételek az energetikai auditálás hazai követelményeinek kapcsán. In: Energiajogi évkönyv 2017-2018 (szerk. Szuchy Róbert). Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2019. 71. o.

Az adatszolgáltatási kötelezettség be nem tartásáért a Hatóság pénzbírságot szabhat ki a 28. § (2) bekezdése szerint, az (1) bekezdés pedig rögzíti, hogy a vállalkozás legfőbb szerve felel a beszámoló elkészítéséért és közzétételéért. A Hatóság az ellenőrzés során betekintést nyerhet bizonyos munkafolyamatokba, ellenőrzik az ESG beszámoló benyújtását, akár üzleti titkot tartalmazó iratot is felhasználhat.

Az ESG általánosságban történő aktualitását körbejárva muszáj kitérni a magyar energiaiparra vetített problémakörre. Úgy gondolom, hogy a hipotézisemre adott válasz az ESG szabályozásoknak való megfelelésben keresendő, különös tekintettel a fenntarthatósági szabályok és irányelvek betartásával.

Az MVM Zrt. 2022-es magyar nyelvű integrált ESG jelentésében⁴⁸ a következőket rögzítette: a vállalat jelentős hatással van mind a természetes, mind az épített környezetre, ennek eredményeképpen megkerülhetetlen az ESG jelentés megtétele. Fontos szempontok vezérlik, mint pl. a környezetterhelés csökkentése és az erőforrás-hatékonyság a hat kritérium jegyében. A következő témakörben készültek vizsgálatok: üvegházhatásúgáz-kibocsátás, klímaadaptáció és reziliencia,⁴⁹ légnemű kibocsátások, biodiverzitás, hulladék, víz és folyékony kibocsátás.

A klímaváltozás elleni fellépés tükrében különös szerepet kap az MVM, mint Magyarország elsősorú energiaszolgáltatója, mivel a paksi atomerőmű jelentős mennyiségű felszíni vizet használ fel hűtővízként a Duna vízrendszeréből, amely a nyári és téli hónapokban máshogy viselkedik. A visszavezetett víz hatással van a természetes vízbázisokra is, a Duna folyóvizének élővilágára. Ez egyúttal hatással van a napelem-panelek hatásfokára is. Ennek kiküszöbölésére a napelemekhez telepített inverterek megfelelő környezetben helyezik el, valamint a talajerózió csökkentéséhez az ajkai panelterületeken a vízelvezetés is innovatívan van kiépítve. Az MVM Partner Zrt. és MVM Next Energiakereskedelmi Zrt. kiemelt célja a reziliencia és az energiaátmenet jegyében, hogy a környezetbarát energiatermelők megfelelő részarányt képezzenek.⁵⁰

Az MVM Csoport legnagyobb szén-dioxid kibocsátója az MVM Mátra Energia Zrt., amely kiemelt fontosságú ügy, azonban „*rövidtávon kevésbé kezelhető kockázatot jelentenek a szabályozói és jogi kockázatok, melyek csökkenthetik a karbonsemlegesség irányába tett lépésekhez rendelkezésre álló időt/erőforrásokat, drágíthatják az emissziós kvóta árakat*”.⁵¹ Az MVM rendszeres energiatervezést végez, amelynek keretében meghatározza az energiaterjesztményre, energiafelhasználásra vonatkozó követelményeket. A megújuló energiára való átállás kiemelt program az unió tagállamai számára,

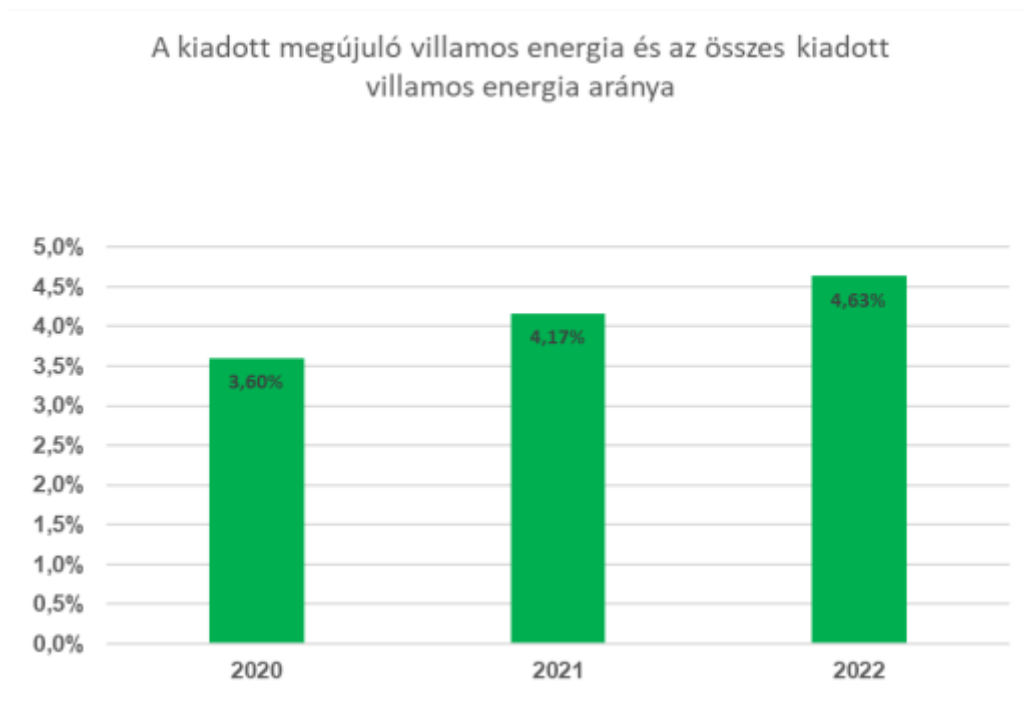
⁴⁸ MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. https://mvm.hu/-/media/MVMHu/Documents/Befektetoknek/ESG/HU/2022/2022_MVM_Csoport_Integralt_ESG_Jelentese.ashx (2023. 12. 10.) (továbbiakban: MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022.)

⁴⁹ Reziliencia jelentése: rugalmas ellenállóképesség. Szokoloszy Ágnes – V. Komlós Annamária: A „reziliencia-gondolkodás” felemelkedése – ökológiai és pszichológiai megközelítések. *Alkalmazott pszichológia* 2015/1. sz. 12. o.

⁵⁰ MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. 129. o.

⁵¹ MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. 130. o.

amit az MVM magára nézve is kötelező erejűnek ismer el, így az önfelhasználás terén és termelési célzattal is használnak a vállalatban. A kiadott megújuló villamos energia aránya az összes villamos energiához képest emelkedett a 2022-es évben köszönhetően az új napelemparkoknak, a tiszai vízierőműveknek és egyéb megújuló energiatrendeknek. Az alábbiakban bemutatott ábra szemlélteti a legjobban az erre való törekvés tendenciáit.⁵²

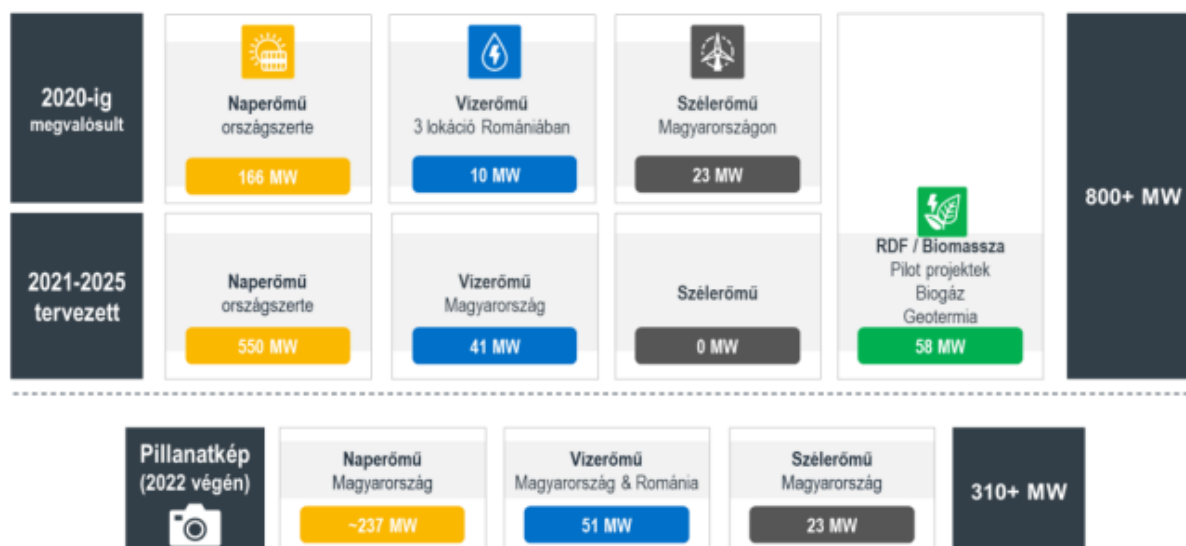

1. ábra: A kiadott megújuló villamos energia aránya az összes villamos energiához képest a 2022-es évben (MVM Csoport Integrált ESG Jelentés 2022)

Az MVM Csoport a megújuló energiatrendek körében szél- és víz-erőműveket, nap- és víz-erőművet is működtet. A portfólió⁵³ 2025-ig a következő tendenciát mutatja:

⁵² Az ábra forrása MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. 133. o.

⁵³ Uo.

2. ábra: MVM 2020-tól 2025-ig megvalósuló megújuló energia portfóliója

A légszennyezőanyag-kibocsátás során különböző anyagok⁵⁴ szabadulnak ki a légkörbe, amelynek kibocsátásának csökkentése elsődleges az MVM portfóliójában. A klorid és fluorid légkörbe történő kijutását folyamatosan mérik. A környezethasználati engedélyben meghatározott határértéket nem lépte át a vállalat.

A vízgazdálkodás, vízhasználat terén a legkényesebb terület a Paksi Atomerőmű tevékenysége, amely során a Duna vízkészletének felhasználása történik. „Az MVM Csoport számára elsősorban az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. hűtővízfelhasználása miatt fontos ez a téma, de valamennyi telephely és irodaépület esetén törekszik a vízhasználati intenzitás javítására és a szennyvíz kibocsátás arányos csökkentésére az ellátásbiztonság fenntartása mellett”.⁵⁵ A felmelegített hűtővíz mellett tisztított kommunális és ipari hulladékvizek is termelődnek, amelyek elvezetése és tárolása körültekintést igényel. Az erőmű működéséhez felhasznált Duna vízének elővilágát, összetételét és koncentrációját a 2000/60/EK Víz Keretirányelv alapján vizsgálják, a mérések során a felmelegedett hűtővizet és a szennyvizet is vizsgálat alá vonják. A hulladékgazdálkodás terén – különösen a veszélyes hulladék tekintetében – előrehaladás tapasztalható. A termelési veszélyes hulladék 2021-as adatok alapján 5854,9 tonna volt, míg 2022-re sikerült elérni a 2313,7 tonnát.⁵⁶

Az E.ON egy globálisan működő energiaipari cég, részvényei magánbefektetőkhez köthetőek. Az általa kínált ESG perspektívák között kiemelkedő jelentőségűek a napelemes rendszerek, az elektromos járművek töltési infrastruktúrája, amellyel a vállalat ökológiai lábnyomát

⁵⁴ Kén-dioxid, szálló por, nitrogén-oxidok, illékony szerves vegyületek (VOC), dioxinok (PCDD/PCDF).

⁵⁵ MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. 144. o.

⁵⁶ MVM Csoport Integrált ESG Jelentése 2022. 149. o. 46. táblázat

is sikeresen csökkenteni lehet.⁵⁷ Az MVM-mel ellentétben más piaci stratégiát alkalmaz, részben magánvállalat voltára hivatkozva, részben egyszerű gazdasági és pénzügyi okokból.

Az E.ON kiemelt ügyként kezeli a digitalizáció folyamatát is, amely más megközelítésben ugyan, de jelentősen hozzájárul az egyéb klímaváltozáshoz kapcsolható intézkedésekhez és egy új, innovatív formában tud információkat, adatokat közölni a lakossági ügyfelekkel, felesleges papírmunka nélkül tud kapcsolatot teremteni az energiaelosztókkal, az önkormányzatokkal és más piaci szereplőkkel.⁵⁸ A magyarországi E.ON ESG jelentéséből⁵⁹ kiderül, hogy miben érdemes követnie az MVM-et. Az MVM-nél ismertetett tényezőket bemutatására nem térnek kik, ugyanis itt is megjelennek ugyanúgy a klímavédelemmel és a fenntarthatósági mutatókkal kapcsolatos kérdések, viszont szeretném kiemelni az ún. Zöldfolyosó (*Ecological Corridor*) Management bevezetését. A Zöldfolyosó Management keretében a fás, erdős környezetben létrehozott nagyfeszültségű vezetékhálózat alatt a biodiverzitás (biológiai sokféleség) megőrzése érdekében újabb aktív területeket és térségeket kívánnak létrehozni és fenntartani.⁶⁰ A vezetékhálózatok csökkenthetik bizonyos életterét az ökoszisztémában, így ennek megóvására a Zöldfolyosó-program kiszélesítésére volt szükség. A napelemek ugyan a megújuló energia EU-ban történő egyre nagyobb térhódításának köszönhetően alternatívaként vannak jelen, azonban nem is gondolunk bele, hogy a zöld megoldások mögött néha újabb problémák adódnak. Az E.ON jelentésében olvasható, hogy ugyan a napelemes rendszerek rendkívül sok előnnyel járnak, de például az ún. polarotaktikus rovarok esetében zavartság tapasztalható a viselkedésükben, amely a túlélésüket szolgálja.⁶¹ Véleményem szerint ez a konkrét intézkedés is már alapot képez ahhoz, hogy lássuk, mennyi mindent kell figyelembe vennie egy energiaipari vállalatnak, amelyre alapvetően nem asszociálnánk.

IV.3. *De lege ferenda* javaslatok egy átfogó energiatörvényhez és az ESG törvényjavaslat kidolgozásához

Egy dinamikájában merőben gyors fejlődésű jogterület esetében nagyon nehezen lehet törvényi szintű szabályozásról beszélni. A magyar energiajogi szabályozás pillérei nagyrészt a nemzetközi

⁵⁷ ESG: új irány a vállalati stratégiában. E.ON. <https://www.eon.hu/hu/blog/az-uzlet-energiaja/esg-uj-irany-a-vallalati-strategiaban.html> (2023. 12. 11.)

⁵⁸ On course for net zero. E.ON. https://www.eon.com/content/dam/eon/eon-com/eon-com-assets/documents/sustainability/en/climate-related-disclosures/EON_2023_On_course_for_net_zero.pdf (2023. 12. 12.)

⁵⁹ E.ON Hungaria Csoport Fenntarthatósági jelentés 2022. https://www.eon.hu/content/dam/eon/eon-hungary/documents/rolunk/rolunk_uj/fenntarthat%C3%B3s%C3%A1g/E.ON-Hungaria-Csoport-Fenntarthatosagi-jelentes-2022.pdf (2023. 12. 11.) (továbbiakban: E.ON Hungaria Csoport Fenntarthatósági jelentés 2022.)

⁶⁰ E.ON Hungaria Csoport Fenntarthatósági jelentés 2022. 50. o.

⁶¹ E.ON Hungaria Csoport Fenntarthatósági jelentés 2022. 59. o.

jogon, másrészt az uniós jogon, harmadsorban a hazai jogszabályokon alapulnak, amelyeknél kiemelendők a végrehajtási rendeletek, rendeleti szintű jogforrások. Hozzá kell tennünk, hogy az energiaszektorban ezek mind más ágazatra vonatkoznak, így felesleges is lenne a földgázpiaccal kapcsolatos kérdéseket a villamosenergiával egyben kezelni, mert még nagyobb lehetőséget teremthet a széles körű értelmezéshez vagy félreértelmezéshez. Ezért egy általános, átfogó energiatörvény kialakítása a jogbiztonsági szempontokat figyelembe véve nem lenne konstruktív. Véleményem szerint az átláthatatlan rendszerben az Európai Unió szabályozási keretei adnak támpontot, amelynek egészen egyszerűen praktikussági okai is vannak, hiszen az irányelvek és rendeletek alkalmazása uniós és tagállami érdek is. A lineáris gazdaságról körkörös gazdaságra való átállás nagyon gyors beavatkozást igényel az energiaszektorban, amely elsősorban a megújuló energiákra való átállást is jelenti. Az eddigiek alapján úgy gondolom, hogy a megújuló energiára való átállás körüli *soft law* dokumentumok nem elegendők ennek széles körű elterjedéséhez, és ha volt is megmozdulás e tekintetben, azt nem a jogi normáknak való megfelelés, hanem a gazdasági szempontok ösztönözték. Így mindenképpen érdemes lenne egy olyan átfogó anyagot készíteni az EU tagállamai számára, amely minden tagállamra nézve egy – hangsúlyozottan aktualizált, tudományos alapokon nyugvó – ESG standardcsomagot állít fel.

A koordináció és a transzparencia jegyében pedig kiemelném, hogy az ESG belső auditáló bizottság nem elég, delegáló szerveket kell az EU-nak felállítania, amelyek a függetlenségi és elfogultsági követelményeknek eleget tudnak tenni. Ez az EU hatáskörbővítésével lenne elérhető, az pedig a szerződési jogban is lenyomatot képez majd, így konzekvensen az Európai Parlament és a Tanács feladata is igen jelentős lesz ebben a körben.

Az ESG-törvény elfogadása után a hazai viszonylatokban érdemes vizsgálni mélyebben abban a kérdésben, hogy számszerűsítéssel vagy anélkül lehetséges-e a hipotézisemre egyértelmű választ adni a tekintetben, hogy a magán energiaipari vállalatok vagy az állami vállalatok képesek megfelelni a környezetjogi és energiajogi kihívásoknak. Meglátásom alapján egyelőre a magánvállalatok felé terelném a válaszadásom, de ahogy a bevezetőben is egyértelműen kijelentettem, a tőkeinjekció megléte mindenre orvosság. Ennek értelmében ha egy állam a közszolgáltatások terén a költségvetésben megfelelő tőkét biztosít, nem lehet akadálya a fenntarthatósági megfeleléseknek. Kérdés persze, hogy milyen az az adott állam gazdasági berendezkedése és pénzügyi helyzete.

Balogh Márton

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagja

Emberi vagy embertelen jogok? A Dublini rendelet a migrációs válság tükrében*

I. Bevezetés

Az Európai Unió menekültjoga az elmúlt egy évtizedben történetének legkomolyabb megpróbáltatásain esett át. Jelen reflexióm célja bemutatni az európai menekültügyi politika fontosabb állomásait, különös tekintettel a 2014-ben kezdődő és a 2015-ös évben tetőző migrációs válságra, valamint az Európa-szerte alkalmazott Dublini rendelet¹ alkalmazási nehézségeire.

A témában való elmélyülés előtt néhány, a téma szempontjából fontos megállapítást szükségesnek tartok megtenni. A migráció, mint emberek vándorlása mindig is jelen volt a világtörténelemben, és tőlünk, magyaroktól sem áll távol, hiszen Honfoglalásunk története Ázsiából való *kivándorlásunk* és Európába történő *bevándorlásunk* eseményeit foglalja össze. A migráció lehet tehát ki- és bevándorlás egy adott országba/kontinensre. A migráció iránya emellett lehet külső és belső is. A belső migráció fogalma alatt emberek azonos országon vagy régióon belüli mozgását értjük, külső migráció alatt pedig az emberek országok vagy régiók közötti mozgása értendő. A reflexió szempontjából ez az elhatárolás két szempontból is fontos: egyrészt az Európai Unió külön szabályozza „külső és belső” migrációját, előbbit a már említett dublini jogforrásokkal, utóbbit a következő bekezdésben tárgyalt Schengen zónára vonatkozó szabályokkal. Másrészt, az Európai Unió, itt a Schengeni térséggel nem teljesen megegyező tagállamok² – a belső határok megnyitásával – területén nemcsak a tagállamok állampolgárai, hanem az Európai Unió határain belépő harmadik országbeli személyek is határellenőrzés nélkül közlekedhetnek.³

---

*   A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás)

² A schengeni térséghez 26 ország tartozik: 22 uniós és 4 nem uniós ország: Izland, Norvégia, Svájc és Liechtenstein. Öt kivétellel minden uniós tagállam a schengeni térség része: Írország, ami kívül kíván maradni; Bulgária, Horvátország, Ciprus és Románia pedig a jövőben csatlakoznak majd a schengeni térséghez. [Schengen: útmutató a határok nélküli európai térséghez. Európai Parlament. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20190612STO54307/schengen-utmutato-a-hatarok-nelkuli-europai-terseghez> (2023. 11. 08.)]

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) (kodifikált szöveg) lehetőséget biztosít ugyanakkor a határellenőrzések ideiglenes visszaállításához, ha a közrendet vagy a belső biztonságot fenyegető komoly veszély elhárításához feltétlenül szükséges (22. cikk). Számos tagállam visszaállította egyes határszakaszain a határellenőrzést, erről bővebben lásd: Temporary Reintroduction of Border Control. European Commission. <https://home->

Az Európai Közösségek öt tagja – Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság – 1985-ben a Schengeni Megállapodással⁴ kifejezték ambícióikat egy határok nélküli Európa létrehozására, amelyben a tagállamok állampolgárai ellenőrzés nélkül mozoghatnak az államhatárok között. A Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló Schengeni Egyezmény⁵ már a menedékkérő fogalmát is meghatározta: „*az ezen egyezmény értelmében menedékjog iránti kérelmet benyújtó külföldi személy, akinek kérelméről még nem hoztak végleges határozatot*”.⁶ Fontos azonban leszögezni, hogy a Schengeni vívmányok⁷ (*Schengeni acquis*) az Európai Közösségek belső migrációjára vonatkozó szabályokat tartalmazta elfogadásakor és tartalmazza a mai napig. A következőkben tehát az uniós jog külső migrációra vonatkozó szabályait mutatom be.

II. A dublini jogforrások⁸

Az Európai Unió menekültügyi politikájában a dublini jogforrások⁹ jelentős szerepet töltenek be. Az első, 1990-ben megkötött Dublini Megállapodás (az egyszerűség kedvéért Dublin I. vagy a „Megállapodás”) az Európai Közösségek valamelyik tagállamában benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős állam meghatározásának szabályairól szólt.¹⁰ A közös menekültügyi harmonizáció első lépéseként elfogadott Megállapodás kimondta, hogy a menedékjog iránti kérelmet („*olyan kérelem, amellyel egy külföldi a New York-i jegyzőkönyvvel módosított Genfi Egyezmény 1. cikke szerinti menekültstátusz igénylésével valamely tagállamtól a Genfi Egyezmény szerinti védelmet kér*”)¹¹ egyetlen tagállam vizsgálja meg. Ennek jelentősége az volt, hogy megakadályozzák, hogy a menekültek több tagállamban benyújtsák kérelmüket, ugyanis ezekkel a párhuzamos eljárásokkal leterhelték (volna) a menekültügyi rendszert.

affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-area/temporary-reintroduction-border-control_en (2023. 12. 12.)

⁴ *Schengeni Acquis* – Megállapodás a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről (HL 2000 L 239)

⁵ *Schengeni Acquis* – Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról (HL 2000 L 239)

⁶ Uo. 1. cikk

⁷ A Megállapodás és az Egyezmény közös neve.

⁸ A pontosság kedvéért megjegyzem, hogy 1990-ben egy megállapodást kötöttek a partner tagállamok (nem volt részese mindegyik EU tagállam), a Dublin II. és a Dublin III. viszont valóban rendelet formában kerültek elfogadásra.

⁹ A három dublini jogforrás alkotja a közös európai menekültügyi rendszer (röviden: KEMR) a menedékkérők befogadására vonatkozóan a tagállamok által betartandó közös minimumszabályokat. [A menekültügyi politika. Európai Parlament. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/151/a-menekultugyi-politika> (2023. 11. 22.)]

¹⁰ Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities - Dublin Convention (OJ 1997 C 254).

¹¹ Uo. 1. cikk (b) pont

A Megállapodás egységesítette a felelős tagállam megállapításának, tehát annak az „egyetlen” tagállamnak a kiválasztási eljárását is, amely feladata volt a kérelmet elbírálni. Mindezt abból a célból tette, hogy a menedékkérők ne mind a legvonzóbb juttatásokkal rendelkező tagállamokhoz nyújtsák be menedékkérelmüket, hiszen ez egyes tagállamok, például Németország szociális hálóját aránytalan megpróbáltatások elé állítaná.¹² A Dublin I. felállított egy sorrendet, amelyet a további két dublini rendelet is megőrzött. Elsőként, ha a menedékkérőnek volt olyan családtagja, akinek menekültstátuszát valamely tagállamban elismerték, és ott jogszerűen tartózkodik, az adott állam volt felelős a kérelem megvizsgálásáért.¹³ Másodsorban, ha a menedékkérőnek nem volt családtagja, de érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkezett az egyik tagállamban, a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért az engedélyt kiállító tagállam volt a felelős.¹⁴

A sorrendben első két helyen szereplő eset a rendszeres vagy hagyományos migrációhoz kapcsolódó szabályokat rendez, ugyanis a családegyesítést mindig is prioritásként kezelték az Európai Unió tagállamai. A Megállapodás hatálybalépését (1997.01.10.) követően nem sokkal később, 2003-ban a Tanács egy családegyesítési irányelvet is elfogadott, hogy a korábban szétszakadt családok egyesítését uniós szabályok is védjék.¹⁵ Csakúgy szabályos migrációnak tekintem azt az esetet, amelyben egy tagállam tartózkodási engedélyt ad egy harmadik tagállambeli személynek, majd az a tagállam vizsgálja felül a menedékjog iránti kérelmet is, aki már a tartózkodási engedélyt megadta. Ami azonban – sokkal később – a migrációs válságban különös nehézséget jelentett a tagállamoknak, különösen a Schengen zóna külső határain fekvő tagállamoknak, így Olaszországnak, Magyarországnak, Görögországnak az a menedékkérők szabálytalan határátlépése volt.

A Dublin I. a felelős tagállamok között soron következőként azt a tagállamot határozza meg, amely tagállam határán a menedékkérő szárazföldön, tengeren vagy levegőben szabálytalanul belépett.¹⁶ Amennyiben a Megállapodásban felsorolt egyéb kritériumok alapján nem jelölhető ki a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam – például a szabálytalan belépés helye nem deríthető ki¹⁷ – a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért az a tagállam felelős, amelyiknél

¹² Susan Fratzke: Not Adding Up: The Fading Promise of Europe's Dublin System. Migration Policy Institute Europe, Brussels 2015. 4. o. Nota bene: Németországot, mint az egyik legkecsegtetőbb célállomást a tanulmány több helyen, például a 9. oldalon említi.

¹³ Fontos megjegyezni, hogy a családtag nem lehet más, mint a menedékkérő házastársa vagy tizennyolc év alatti kiskorú, nem házas gyermeke, illetve apja vagy anyja, ha a menedékkérő maga is tizennyolc év alatti kiskorú, nem házas gyermek (Dublin I. 4. cikk).

¹⁴ Uo. 5. cikk. Ehelyütt a reflexió terjedelmi korlátja miatt az érvényes vízum eseteit, különösen annak részletszabályait nem kívánom elemezni, hiszen az nem kapcsolódik az elemzés központi témájához, a 2015-ös migrációs válsághoz. Ebben a fejezetben a rendeletek főbb szabályainak bemutatása a célom.

¹⁵ A Tanács 2003/86/EK irányelve a családegyesítési jogról (HL 2003 L 251)

¹⁶ Dublin I. 6. cikk

¹⁷ Kiemelés a szerzőtől.

a menedékjog iránti kérelmet először benyújtották.¹⁸ A felelősségi sorrend éppen azért fontos, hiszen a Dublin I. célja annak megakadályozása volt, hogy a menedékkérők több tagállamhoz több kérelmet nyújtsanak be abban a reményben, hogy így növelhessék esélyeiket a kérelmük elfogadására, vagy hogy a tagállamok között szabadon választhassanak.¹⁹

A Dublin II.,²⁰ azaz az első Dublini rendelet jelentősége éppen rendeleti jellegében rejlett: a rendelet valamennyi uniós tagállamban kötelező volt, beleértve Norvégiát, Izlandot, Svájcot és Liechtensteint is (tehát a Schengen zóna nem uniós országai is alkalmazták). A Dublin II. rendeletben hasonlóan a Dublin I.-hez a tagállami felelősség rangsorolva van, azonban a Dublin II. tartalmaz egy „*humanitárius záradékol*” is, hogy kik azok a személyek, akik védelmét humanitárius okokból a tagállamok nem tagadhatják meg. Ezek az esetek a terhesség vagy újszülött gondozása, súlyos betegség, súlyos fogyatékoság vagy előrehaladott kor miatt mások gondozására szoruló személyek, illetve a menedékkérő kísérő nélküli kiskorú.²¹ Őket a Dublin II. rendelet alapján a tagállamok általában együtt tartják vagy egyesítik a menedékkérőt egy másik tagállam területén tartózkodó hozzátartozójával. A dublini jogforrások mellett, hogy a tagállamok közötti adminisztrációs és szociális terhek csökkentését tekintették prioritásnak, azt is meg akarták akadályozni, hogy a tagállamok megtagadják egyes személyek védelmét, ha nem felelnek meg a felállított kritériumoknak.

III. A Dublin III. rendelet

A 604/2013/EU rendelet, vagyis a Dublin III. rendelet²² a máig hatályos közös menekültügyi szabályrendszere az Európai Uniónak. Alapja a korábbi két dublini jogforrás, azonban új szabályokat is tartalmaz.²³ A felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételeket illetően a kiskorúakra vonatkozó szabályok kerültek első helyre, ezt követik a családhoz kapcsolódó szabályok, a tartózkodásra jogosító engedélyek vagy vízumok kiadása, majd a szabálytalan belépések

¹⁸ Dublin I. 8. cikk

¹⁹ *Fratzke*: i. m. 4. o.

²⁰ A Tanács 343/2003/EK rendelete (2003. február 18.) egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (HL 2003 L 50)

²¹ Dublin II. rendelet 15. cikk (2)-(3) bekezdés

²² Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás)

²³ Különös jelentősége volt az M. S. S. (M. S. S. v. Belgium and Greece (application no. 30696/09)) és az N. S. és M. E. (C-411/10. és C-493/10. sz. egyesített ügyek) ügyeknek ahhoz, hogy a Dublin III. rendelet kodifikálja azt az elvet, hogy ha megalapozott okokból feltételezhető, hogy az adott tagállamban a menekültügyi eljárásnak és a kérelmezőkre vonatkozó befogadási feltételeknek szisztematikus hiányosságai vannak, aminek eredményeként az Európai Unió Alapjogi Chartájának 4. cikke értelmében vett embertelen vagy megalázó bánásmód kockázata áll fenn, akkor ne adják ki a felelős tagállamnak a személyt (Dublin III. 3. cikk (2) bekezdés). Mindez hozzájárult az államok helyett inkább a menedékkérők szempontjából való szabályozás kialakításához. Az ügyekről bővebben lásd: *Mohay* Ágoston: Nemzetközi jogi standardok az uniós menekültügyben. Scriptura 2016/1. sz.

szárazföldön, tengeri vagy a légi úton.²⁴ A felelős tagállamokra vonatkozó feltételrendszer utolsó két eleme a vízummentes beutazás, illetve a repülőter nemzetközi tranzitterületén benyújtott kérelem. Különös jelentősége a rendeletnek, hogy 2013-as hatályba lépését követően egy évvel később elindult az Európai migrációs válság. A válság alatt nagy számban érkeztek szíriai menekültek Európába, akik a hazájukban dúló polgárháború elől menekültek, afgánok, akik a Tálib elnyomásból bujdokoltak, de jelentős számban eritreai, iraki, nigériai, pakisztáni, szomáliai és szudáni menekült is Európa „partjaira”²⁵ érkezett.²⁶

Jórészüket üldöztetés vagy háborúk elől menekül, azonban nem minden harmadik országbeli személy minősül automatikusan menedékkérőnek. A menedékkérő az ún. Kvalifikációs irányelv²⁷ utalószabálya alapján az a személy, aki a menedékjog iránti kérelmét benyújtja.²⁸ Menekültté akkor válhat jogilag, ha a menedékkérelmét elfogadják. Ezzel szemben, a nemzetközi védelem alá nem eső harmadik országbeli személyekre a migráns kifejezés illeszthető. A migrációs válság egyik sarkalatos kérdése az volt, hogy a valóban segítségre szoruló emberek (akik zömmel szíriaiak, eritreaiak, afgánok voltak)²⁹ mellett illegális migránsok is érkeztek Európába, és a rendelkezésre álló – korlátozott mennyiségű gazdasági, élelmezési és egészségügyi – forrásokat sosem gondolt mennyiségű érkező személy között kellett elosztani.³⁰ A következőkben bemutatom az Európai Bizottság elemzését a Dublini rendelet szabályainak végrehajtásáról a migrációs krízis alatt.³¹

A dublini ügyek kezelése kapcsán (szűrés, interjúk lefolytatása, a felelősségről szóló döntés meghozatala, kérelmek benyújtása/válaszolása, áthelyezések megszervezése) az eljáró tagállami hatóságtól az eljárás lefolytatásáig különböző szabályozások jöttek létre. Mi több, egyes

²⁴ Dublini rendelet III. Fejezet

²⁵ Az Európai partokra nemcsak átvitt értelemben kell gondolni: a 2014-ben kezdődő migrációs válság egyik legveszélyesebb útvonala a földközi-tengeri útvonal volt, ahonnan aztán az Olaszországi Lampedusa szigetére érkeztek a menekültek. Több hajótörés és számos élet veszett el ezen az útvonalon. Bővebben a földközi-tengeri hajótörésekről és lampedusai krízisről: Giulia Carbonaro: Four shipwrecks in five days: Why migrants tragedy keep happening in the Med. Euronews. <https://www.euronews.com/2023/08/09/four-shipwrecks-in-five-days-why-migrants-tragedy-keep-happening-in-the-med> (2023. 11. 10.)

²⁶ Jeanne Park: Europe’s Migration Crisis. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/background/europes-migration-crisis> (2023. 11. 10.)

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/95/EU irányelve (2011. december 13.) a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról (átdolgozás)

²⁸ Fontosnak tartom azt, hogy az uniós jog jelen esetben ne legyen leválasztva a nemzetközi jogról. A menekültek nemzetközi jogállását az 1951. évi menekültügyi egyezmény rögzíti. A menedékkérői státuszt üldöztetés vagy konfliktus előli menekülés indokolja. Ez a két helyzet az, ami nemzetközi védelem alá tartozik. (1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi júliut (sic!) hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről 1. cikk)

²⁹ Megjegyzem, a származási országban fennálló helyzet meghatározó tud lenni, de önmagában nem elégséges: minden menedékjogi eljárást egyéni döntés követ. Adott ország biztonságos lehet „A” személynek, ugyanez az ország azonban „B” személynek nem, ha „B” tegyük fel egy elnyomott kisebbség tagja.

³⁰ Park: i. m.

³¹ Evaluation of the Implementation of the Dublin III Regulation – Final Report. European Commission (DG Migration and Home Affairs), Brussels 2016. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/evaluation_of_the_implementation_of_the_dublin_iii_regulation_-_executive_summary_en.pdf (2023. 11. 22.)

tagállamokon belül a hatóságok között sem volt egyértelmű hatáskör-elhatárolás, ehelyett informális eszközökre támaszkodtak (e-mailek, telefonhívások, kerekasztal-megbeszélések). A Bizottság elemzése alapján a Dublini rendelet 4. cikke³² szerinti tájékoztatást a tagállamok többségében megfelelően írásban vagy szóban tolmácsokkal közölték, azonban néhány országban – különösen Olaszországban és Görögországban – a kapacitáshiány miatt a hatóságok nem tudták rutinszerűen lefolytatni az érkezők személyes meghallgatását.³³ Ennek a következménye az volt, hogy az érkezők nem tudták a felelős tagállam kiválasztása szempontjából releváns információkat közölni és lelassult az eljárás. Megjegyzem, hogy az EU területi perifériáján levő tagállamokra nehezedő számtalan kérelem elbírálásban más, kevésbé leterhelt tagállamok segíthettek volna azzal, hogy átvesznek kérelmeket és elbírálják őket. Németország kivételével azonban egyetlen más állam sem hivatkozott erre, a Dublin III. rendelet 17. cikkében foglalt mérlegelési jogkörre.³⁴ A Dublini rendelet egyik legnagyobb hibája az aránytalan terhek telepítése volt egyes – határterületen levő – tagállamok hatóságaira.

A tagállamok nem rendelkeztek megoldással arra, hogy milyen módon vonjanak be más államokat a gyermek érdekeinek megfelelő eljárások lefolytatásához. Nem léteztek iránymutatások a Dublini rendelet alapján átadást kérő kiskorúak érdekeinek értékelésére, ami kommunikációs problémákhoz és bizalmatlansághoz vezetett a tagállamok között. A megkérdezett tagállamok közel egyharmada jelzett olyan helyzeteket, amikor a menedékkérelem elbírálása során késedelmesen vagy egyáltalán nem kaptak a kiskorúak érdekeit szem előtt tartó képviselőt. A gyermekekkel kapcsolatos eljárásokon túl általánosságban is elmondható, hogy a menekültügyi eljárások rendszerszintű hiányosságai Görögországban, Bulgáriában, Olaszországban vagy Magyarországon, különösen az egyéni jogok garantálása terén kimutatható volt. Visszautalnék azonban az aránytalan teherre, amivel szemben ezeknek a tagállamoknak teljesíteniük kellett.³⁵

A felelős tagállam kiválasztására létrehozott sorrendet (lásd fentebb) illetően a kritériumok hierarchiáját a legtöbb tagállam általánosságban érthetőnek tartotta, azonban az elfogadható bizonyítékok listája nem volt kellőképpen részletes. A tagállamoknak indokolatlan bizonyítási terhet jelentett egyes bizonyítékok beszerzése. Sok tagország a családra hivatkozás kapcsán okmányokat (születési vagy házassági anyakönyvi kivonatot) követelt meg, amelyet a menedékkérők nehezen

³² A tájékoztatáshoz való jog.

³³ Ha a menekült nem a felelős tagállam hatóság előtt nyújtotta be kérelmét, akkor át kellett adni a menekültet a felelős tagállamba. Az átadás kapcsán tagállamok tájékoztatták a kérelmezőt arról, hogy melyik tagállamba helyezik át, az éppen tartózkodási helye szerinti nemzeti jog alapján rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségekről és a jogorvoslati kérelmek benyújtásának határidejéről. A megkérdezett tagállamok többsége (21 a 31-ből) azonban őrizetben tartotta az átadások végrehajtásáig a menedékkérőket. Ezt az is jelenthette, hogy hat hónapon keresztül (!) őrizetben voltak egy-egy tagállamban.

³⁴ Gursimran *Bakshi*: *Adieu Dublin! But what's next?* European Law Blog. <https://europeanlawblog.eu/2020/11/23/adieu-dublin-but-whats-next/> (2023. 11. 22.)

³⁵ Uo.

tudtak bemutatni.³⁶ Az életkor megállapítása is eltérő volt a tagállamokban és nem volt garancia arra, hogy azonos következtetésre jutnak a hatóságok a kérelmező korát illetően. A közvetett bizonyítékokra általában nem lehetett támaszkodni, ugyanis a hatóságoknak meg kellett (volna) bízniuk a másik tagállam eljárásaiban, és ez a bizalom gyakran nem állt fent. A tagállamok hatóságai közötti kapcsolatfelvételre nem volt hivatalos út, csak informális összekötő tisztviselőkre (*liaison officers*) vagy telefonbeszélgetésekre hagyatkozhattak. Egyes tagállamok, akik a Dublin III. rendelet alapján felelősek voltak a menekültkérelmek elbírálására, szándékosan nem válaszoltak a határidőig a visszatérítési kérelmekre, hogy haladni tudjanak az előtük zajló eljárásokkal. Egyik tagállam sem alkalmazta a Dublini rendelet 37. cikkében leírt egyeztető eljárást, ugyanis a megkérdezett tagállamok szerint az volt, hogy informális úton kívánták megoldani a vitáikat. Ennek valamelyest ellentmond az, hogy a tagállamok közötti bizalmi kapcsolatok a Bizottság elemzése szerint gyengék voltak vagy nem léteztek.

IV. Kitekintés

A migrációs válság során kiderültek a dublini jogforrások hiányosságai és problémái. Már 2016-ban felmerült az Európai Bizottságban a kezdeményezés a rendeletek reformjára.

„Az az általános cél, hogy a jelenlegi, kialakításából és elégtelen végrehajtásából adódóan egyes tagállamokra aránytalan felelősséget róvó, valamint az ellenőrizetlen és irreguláris migrációs áramlásokat ösztönző rendszert olyan, igazságosabb rendszer váltása fel, amely az EU-ba való rendezett és biztonságos eljutási lehetőségeket biztosít a védelemre szoruló harmadik országbeli állampolgároknak, illetve azoknak, akik elősegítetik az EU gazdasági fejlődését.”³⁷

Az Európai Bizottság reformjavaslatának neve az Új Migrációs és Menekültügyi Paktum. A Paktum egy ígéretes kezdeményezés arra, hogy egy új uniós keretszabályozás jöhessen létre a migrációs (krízis)helyzetek kezelésére. Az új rendszer ambíciója kétirányú: egyrészt az Európába érkező emberek számára tisztességes és gyors eljárásokat tervez létrehozni; másrészt az európai lakosságnak vissza akarja adni a bizalmát abban, hogy az Európai Unió migrációs politikája képes a 2015-ös migrációs válsághoz hasonló helyzeteket hatékonyan kezelni.³⁸ A fő problémát azonban

³⁶ Felvet egy érdekes problémát a bizonyítás kapcsán a visszaküldés tilalma (*non-refoulement*) elv is. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 78. cikke kimondja, hogy az EU elfogadja a visszaküldés tilalmának nemzetközi jogelvét, vagyis a menedékkérőktől nem tagadható meg a határon való belépés és nem küldhetők vissza harmadik országba, ha fennáll az üldöztetés vagy más súlyos sérelem veszélye. Hogyan hivatkozhatna bármelyik tagállam ennek ellenkezőjére, ha olyan konfliktus sújtotta országok, mint Szíria vagy Afganisztán állampolgárai érkeztek határainkhoz?

³⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: A közös európai menekültügyi rendszer reformja és az Európába jutás legális lehetőségeinek javítása felé. Európai Bizottság, Brüsszel 2016. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-HU/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52016DC0197&qid=1700662599146> (2023. 11. 22.)

³⁸ Új migrációs és menekültügyi paktum. Európai Bizottság. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_hu (2023. 11. 22.)

az jelenti, hogy a reflexió megírásakor³⁹ a Paktum elfogadását számos kérdés övezi.⁴⁰ Többek között a dublini jogforrások helyét átvenné egy új rendelet.⁴¹ A javaslat alapján a visszatérés támogatás egy új megközelítést jelenthet az Európai Unió migrációs politikájában, hiszen ezzel az európai migrációs teher egy részét annak kialakulását jelentő származási országokban kezelnék.⁴²

---

³⁹ A kéziratot 2023. 11. 22-én zártam le.

⁴⁰ Érdemes elolvasni a 2023. október 4-ei strasbourgi plenáris jegyzőkönyvet „*A menekültügyi és migrációs csomag gyors elfogadásának szükségessége*” vitáról. [Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2023-10-04-ITM-003_HU.html (2023. 11. 22.)] Számos ellentétes vélemény és hozzáállás van a Parlamenti képviselők között. Egyértelműen érezhető az is, hogy a migrációs hullámban leterhelt, az Európai Unió külső határain levő tagállamok EP képviselői és a nem határon levő képviselők mennyivel másképpen közelítik meg a Paktum egyes javaslatait.

⁴¹ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a menekültügyi és a migráció kezeléséről [COM/2020/610 final].

⁴² A Paktum helyzetéről, és a V4 álláspontról bővebben lásd: Agoston *Mobay*: Migration and asylum law of the V4 in the European Union context: between harmonisation and reluctance. *Politics in Central Europe* 2021/1. sz. 782-785. o. <https://sciendo.com/article/10.2478/pce-2021-0031> (2023. 12. 12.)

Berki Vivien

jogballgató, (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagja

A szülői felügyelet rendezése iránti perek – a közösen gyakorolt és a kizárólagosan gyakorolt szülői felügyelet

I. Bevezetés

Ha végigtekintünk manapság társadalmunkon, észrevehetjük, hogy megváltozott a családról alkotott kép. Míg egy száz éve még evidensnek számított, hogy az emberek házasságot kötnek, majd gyereket vállalnak, a jelenkorban ez már egyre ritkábbá válik, illetve egyre több gyereke születik olyan pároknak, akik nem állnak házasságban egymással.

A házasságkötés intézményének feledésbe merülésével ellentétben a házasságok felbontása egyre gyakoribbá válik, a KSH adatai szerint 2022-ben a válások száma majdnem elérte a tizennyolcezeret.¹ Ezen adatból nem tudjuk leszűrni azonban, hogy a felbontott házasságok közül mennyinél kellett rendezni a szülői felügyeletet is.

Amennyiben a házasságból gyermek született, elengedhetetlen a házasság felbontásánál a szülői felügyelet rendezése. Ez minden esetben az egyik legfontosabb, de egyben legérzékenyebb kérdés, amelyet mindenképpen rendezniük kell a feleknek vagy a bíróságnak.²

Dolgozatom célja, hogy bemutassa a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló jogi környezetet. Megvizsgálom, hogy a hatályos szabályok szerint milyen módokon lehet rendezni a szülői felügyeletet, milyen formái vannak és ezek közül melyik tekinthető a gyermek szempontjából a legjobb megoldásnak.

II. Általános anyagi- és eljárásjogi szabályok

Mielőtt bővebben elemeznénk a szülői felügyelet rendezésének lehetséges eseteit, szólnunk kell pár szót a témával kapcsolatos általános anyagi- és eljárásjogi szabályokról is. E szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) és a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) tartalmazza.

A Ptk. Negyedik Könyve, a Családjogi Könyv foglalkozik részletesebben a családjoghoz tartozó kérdéskörökkel, így a szülői felügyelet szabályait is itt találhatjuk meg. A törvény meghatározza, hogy pontosan mi tartozik a szülői felügyeleti jogok közzé, ez alapján a szülői

---

¹ Házasságkötések, válások. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (2023. 12. 06.)

² Vidákovics Béla Zsolt: Gyermekelhelyezés és szülői felügyeleti jog. Vidákovics Ügyvédi Iroda. <https://vidakovics.hu/valoperes-ugyved/gyermekelhelyezes-szuloi-felugyeleti-jog-rendezese/> (2023. 12. 06.)

felügyelet „a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőjének jogát és kötelezettségét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.”³ A törvényhozó nem tesz különbséget szülői felügyeleti jog és kötelezettség között abban az esetben, ha a szülők házasságban voltak vagy élettársi kapcsolatban éltek, ennek oka a gyermek egyenjogúságának védelme. Fontos kiemelni továbbá, hogy a családban az anya és az apa azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír a szülői felügyelet kapcsán, amelybe beletartozik a gyermek fejlődését és egészségét megfelelően biztosító magatartás tanúsítása is.⁴

A Családjogi Könyv a szülői felügyelet meghatározása mellett általános alapelveket is megfogalmaz, amelyekbe beletartozik a szülők együttműködési kötelezettsége és egyenjogúsága, a gyermek bevonása az őt érintő döntésekbe, illetve a szülői felügyelet korlátozásának kivételessége.⁵ Az együttműködési kötelezettség alatt a felek közötti döntésekben való tényleges részvételt értjük, az anyának és az apának közösen kell szerepet vállalnia a családban felmerülő problémák megoldásában. A felek egyenjogúságának elve azt fejezi ki, hogy a felek között nem lehet különbséget tenni, mindegyiküknek ugyanannyi joga van a családot érintő lényeges kérdéseknek az eldöntésében, amely magával hozza a felek közötti munkamegosztást is. Az egyenjogúság elvét a Ptk. a szülői felügyeletnél is részletezi, amikor kimondja, hogy „a szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők.”⁶ A második alapelv a gyermek érdekét hivatott védeni azáltal, hogy biztosítja számára mind a családi életben, mind az őt érintő eljárásokban való részvétel lehetőségét. Ennek azért van kiemelkedő szerepe a szülői felügyelet rendezését érintő perekben, mert a rendezés alapja a gyermek érdekének figyelembevétele, ezt pedig a legjobban úgy lehet biztosítani, ha lehetőséget adunk neki, hogy véleményét elmondhassa olyan kérdésekben, amelyek befolyásolják az életét. A szülői felügyelet korlátozásának kivételessége alapelv lényege, hogy az állam csak abban az esetben avatkozhat be a családok életébe, ha azt nyomós érdeke lehetővé teszi, ez az érdek pedig a gyermeknek a biztonsága.⁷

A Ptk. szabályai szerint a házastársak közösen gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat, a közös gyakorlásban a házasság felbontása esetében is megegyezhetnek, azonban, ha erre nem kerül sor és abban sem állapodnak meg, hogy melyik fél fogja gyakorolni azokat önállóan, akkor a bíróság fogja kijelölni közülük azt, aki a továbbiakban ezen jogok és kötelezettségek gyakorlója lesz.⁸ A törvény

³ Ptk. 4:146. § (2) bekezdés

⁴ Barzó Tímea: A szülői felügyelet családvédelmi aspektusai. In: A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban (szerk.: Mélypataki Gábor). Miskolci Egyetem Állam – és Jogtudományi Kar, Miskolc 2017. 6-7. o.

⁵ Mészáros-Barcsa Ildikó Judit: A családjog közigazgatási vetületei: különös tekintettel a szülői felügyelet rendezése és gyakorlása során felmerülő elméleti és gyakorlati kérdésekre. Opuscula Iuvenum Excellentissima 2020/1. sz. 5. o.

⁶ Ptk. 4:147. § (2) bekezdés

⁷ Mészáros-Barcsa: i. m. 5-7. o.

⁸ Grád András: A váltott gyermekelhelyezés jogi és pszichológiai aspektusai. Családi Jog 2019/4. sz. 1-2. o.

lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy később megváltoztassák a szülői felügyelet gyakorlását abban az esetben, ha „*azok a körülmények, amelyeken a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapult, utóbb lényegesen módosultak, és ennek következtében a megváltoztatás a gyermek érdekében áll.*”

A különélő szülőknek lehetőségük van a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket megosztani, valamint abban megállapodni, hogy egyikőjük gyakorolja majd ezeket. A törvény egy ráutaló magatartást is megemlít, még hozzá azt, amikor az egyik szülőnél a gyermek már huzamosabb ideje nevelkedik.¹⁰ Lényegében ilyenkor arról van szó, hogy a felek a különélésük ellenére képesek megállapodni és közös nevezőre jutni a szülői felügyeleti jog kérdésében, szem előtt tartva gyermekük érdekét, aki ebben az esetben már az egyik szülőnél állandó jelleggel lakik, azt a környezetet és az ahhoz kapcsolódó életvitelt szokta meg, a másik szülő pedig ezt elfogadja és nem vitatja. Ezt a magatartást úgy kell tekinteni, mintha a felek peren kívüli egyezséget kötöttek volna.¹¹

A Ptk. rendelkezései mellett lényeges szabályokat tartalmaz a Pp. is. A törvény meghatározza, hogy mit ért szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított pernek: „*a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a felügyelet, továbbá egyes felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása, a különélő szülő feljogosítása egyes felügyeleti jogok gyakorlása és a közös szülői felügyelet megszüntetése iránt indított per.*”¹²

A pert az egyik szülő indíthatja meg a másik ellen, a kérelemnek pedig arra kell irányulnia, hogy a bíróság valamelyik szülőt jogosítsa fel a szülői felügyeleti jogok gyakorlásával.¹³ A szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére indított pert annál a bíróságnál kell megindítani, amelynek a területén található a gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye.¹⁴ Amennyiben a felek a jog gyakorlásának rendezésében egyezséget kötöttek, azt a bíróság végzéssel hagyja jóvá abban az esetben, ha bebizonyosodik, hogy az egyezés meghozatalakor a szülők a kiskorú gyermek érdekét tartották szem előtt.¹⁵ Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert elképzelhető lehet egy olyan házasságfelbontás, ahol a felek haraggal váltak el egymástól, és a folyamatban lévő per alatt hajlamosabbá válnak a saját érdeküket előtérbe helyezni, valamint olyan helyzet is megfigyelhető, amikor szándékosan próbálnak meg olyan döntéseket hozni, magatartásokat tanúsítani, amelyek a másik félnek nehézséget vagy hátrányt okoznak. Ebből kifolyólag láthatjuk, hogyha a bíróság nem vizsgálná meg a végzés meghozatala előtt az egyezés tartalmát, akkor a szülők közötti konfliktus

⁹ Ptk. 4:170. § (1) bekezdés

¹⁰ Ptk. 4:165. § (1) bekezdés

¹¹ *Ancsák Szilvia: A szülői felügyelet gyakorlása és a kapcsolattartás szabályozása a 2013. évi V. törvény tükrében. Jogi Fórum, 2015. 13. o.*

¹² Pp. 474. §

¹³ Szülői felügyeleti jog rendezése. Országos Bírósági Hivatal, 2019. <https://birosag.hu/sites/default/files/2021-01/szu%CC%88lo%CC%88i%20felugyeleti%20jog%20rendeze%CC%81se.pdf> (2023. 12. 06.) (továbbiakban: Szülői felügyeleti jog rendezése)

¹⁴ Pp. 475. §

¹⁵ Pp. 477. § (3) bekezdés

egyik fő elszenvetője a gyermek lenne, akinek az életét ez a döntés akár a rossz irányba is befolyásolhatná.

A szülői felügyeleti jog gyakorlásánál tehát azt kell megvizsgálnia a bírónak, hogy melyik szülő tudja a lehető legjobban biztosítani a gyermek testi, értelmi és erkölcsi fejlődését. Ennek megállapításához a bíróság megvizsgál valamennyi, gyermeket érintő lényeges tényezőt, beleértve a szülő és gyermek közötti viszonyt, a szülők adottságait és a gyermek élethelyzetét.¹⁶ Amennyiben a házasságból kettő vagy több gyermek született, törekedni kell arra, hogy a testvérek ne legyenek egymástól elválasztva, kivéve, ha a szülők ebben megegyeztek és a bíróság a bizonyítás lefolytatása után megállapítja, hogy egyik gyermek érdeke sem sérül ezáltal.¹⁷ A bíróságnak a szülői felügyelettel kapcsolatban hozott ítéletében határozni kell még a szülői felügyelet gyakorlásának módjáról, illetve a kapcsolattartásról is.¹⁸

III. A szülői felügyelet közös gyakorlása

Az alapkoncepció, amelyből ki kell indulnunk, az a korábban már említett helyzet, hogy a szülők a felügyeleti jogokat és kötelezettségeket közösen gyakorolják. Fontos megjegyezni, hogy a szülői felügyelet ezen rendezése sokak szerint főszabályként jelenik meg a magyar jogban, azonban erről szó sincsen.¹⁹ A Ptk. kimondja, hogy a szülői felügyeletet akkor is közösen gyakorolják, ha már nem élnek együtt,²⁰ ez a szabály azonban csak addig alkalmazandó, amíg bíróság vagy gyámhatóság döntése, illetve a szülők megállapodása eltérően nem rendelkezik.²¹

A közös szülői felügyelet létrejöttének egyik módja a szülők közötti megállapodás, a legfontosabb pedig, hogy e jog gyakorlása során biztosítsák a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét.²² A megállapodás tekintetében a szülők közötti olyan teljeskörű együttműködésről beszélhetünk, amely során képesek közösen döntéseket hozni (a gyermeket érintő lényeges kérdésekben) annak ellenére is, hogy már nem élnek egy háztartásban. Ebben a helyzetben a feleknek fel kell mérniük, hogy mennyire képesek a házasság felbontása után is a másikkal egészséges kapcsolatot fenntartani a gyermekük érdekében, és mennyire tudják a közöttük fennálló esetleges konfliktusokat félretenni.

Előfordulhat olyan helyzet, hogy az egyik szülő inkább kimarad a gyereknevelésből, ráhagyja a másik félre, ő maga pedig a kapcsolattartó szülő feladatkörét látja el. Olyan helyzet is

¹⁶ *Febérmé Gaál Tünde*: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben - a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. *Családi Jog* 2016/2. sz. 8. o.

¹⁷ Szülői felügyeleti jog rendezése.

¹⁸ Pp. 477. § (4) bekezdés

¹⁹ *Szeibert Orsolya*: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban: a bíróság által elrendelhető közös szülői felügyelet és váltott gondoskodás. *Családi Jog* 2022/1. sz. 12. o.

²⁰ Ptk. 4:164. § (1) bekezdés

²¹ *Szeibert*: i. m. 12. o.

²² Ptk. 4:164. § (2) bekezdés

eredményezheti az egyezséget, ahol a szülők képesek felmérni a gyermekük igényét, hogy melyik szülőhöz kötődik jobban, ki tudja a lehető legteljesebb mértékben biztosítani az egészséges fejlődését és ennek alapján állapotodnak meg egymással.²³

A Ptk. rendelkezése alapján amennyiben a szülők ilyen egyezséget kötnek, akkor a kapcsolattartás kérdését nem kell rendezniük.²⁴ Itt azonban ellentmond a törvény egy későbbi rendelkezésével, ugyanis a 4:167/A. § (1) bekezdése alapján a bíró „szabályozza a gyermekkel való kapcsolattartást és dönt a gyermek tartásáról.”²⁵ Míg a megállapodás esetében nem kell rendezni a kapcsolattartást, addig a bírósági rendezésnél a bírónak döntenie kell ebben a kérdésben is. A törvény tartalmazza ezenfelül azt a megállapítást is, hogy a szülőknek meg kell határozniuk a gyermekük lakóhelyét. Amennyiben békés úton sikerült a házasságot felbontaniuk, a gyermek pedig alapvetően is az egyik szülőnél él, akkor ennek rendezése nem okozhat problémát, ellenkező esetben pedig segítségül jöhet a váltott gondoskodás intézménye.²⁶

A törvény 2022. január 1-jén hatályba lépett módosításával jogi megfogalmazást nyert a váltott gondoskodás, mint a közös szülői felügyelet speciális változata, illetve lehetővé vált a közös szülői felügyelet egyoldalú kérelemre történő rendezése, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll.²⁷

A közös szülői felügyelet esetében egy szűk értelmezésről beszélhetünk, ahol a szülők a jogaikat és kötelezettségeiket közösen gyakorolják, a gyermek életét befolyásoló döntések meghozatalába mindkettőjüknek beleszólási joga van, azonban a gyermek nem feltétlenül él együtt mindkét szülőjével, ha ez meg is valósul, akkor sem egyenlő időtartamban. A tágabb értelmezés adja meg a váltott gondoskodás jelentését, amely egyrészt magába foglalja a szűk értelmezés tényállásait, azonban kiegészíti azzal, hogy a gyermek már azonos időt tölt mindkét szülőjével, azok egyenlő időtartamban vesznek részt a nevelésében, gondoskodásában.²⁸

A módosítás másik rendelkezése értelmében „a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll.”²⁹ A két lényeges szempont, amelynek meg kell felelnie, az az egyik szülő kifejezett kérelme, valamint a kiskorú érdeke.

A Ptk. kimondja, hogy „ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők már nem tudnak együttműködni, a közös szülői felügyeletet a bíróság bármelyik szülő kérelmére megszüntetheti.”³⁰ Ebben az esetben tehát elegendő az egyik szülő egyoldalú kérelme, amellyel azt állítja, hogy a kommunikáció

²³ *Febérné Gaál*: i. m. 11. o.

²⁴ Ptk. 4:21. § (4) bekezdés

²⁵ Ptk. 4:167/A. § (1) bekezdés

²⁶ *Szeibert*: i. m. 13. o.

²⁷ *Simon* Károly László: A közös szülői felügyelet bírósági elrendelésének mérlegelési szempontjai a hazai szabályozás tükrében. Családi Jog 2022/4. sz. 2. o.

²⁸ *Simon*: i. m. 3. o.

²⁹ Ptk. 4:167. § (1) bekezdés

³⁰ Ptk. 4:170. § (2) bekezdés

már nem működik rendesen a másik féllel és emiatt nem lehet már fenntartani a közös szülői felügyeletet, ugyanis a bíróság számára elegendő indok a kommunikáció és az együttműködés megromlása. A bíró ebben az esetben nem vizsgálja, hogy a helyzet előállta felróható-e valamelyik félnek.³¹

A közös felügyeletnek előnye lehet, hogy a gyermeknek nem kell teljes mértékben elszakadnia egyik szülőjétől sem, megmarad a lehetősége annak, hogy több időt töltsön mindegyikükkel, a szülők pedig továbbra is felelősségteljesen látják el gyermekükkel kapcsolatos jogait és kötelezettségeiket. A gyermek ennek köszönhetően megfelelően képes fejlődni, akár az a helyzet is előfordulhat, hogy semmilyen negatív következménye nem lesz a szülők szétválásának a gyermeknél.³² A váltott gondoskodást tekintve a fő előny, hogy egyik szülő sem tudja kisajátítani a gyereket, így csökken annak az esélye, hogy esetlegesen a másik szülő ellen neveljék a kiskorút. A szülők közötti együttműködésre is lényeges előnyként lehet tekinteni, hiszen annak ellenére, hogy közöttük megromlott a kapcsolat, továbbra is gondoskodniuk kell a közös gyerekeikről, ez a cél pedig lehetőséget biztosít arra, hogy a különválásuk után is normális kapcsolatot tudjanak fenntartani.³³

A közös szülői felügyelet esetében tehát a szülők mind a házasságuk idején, mind a házasságuk felbontása utáni különélésükkor változatlanul közösen gyakorolják a felügyeletet, a jogaik is azonosak.³⁴

IV. Kizárólagosan gyakorolt szülői felügyelet

A szülői felügyelet gyakorlásának másik módja, amikor a két fél közül az egyikőjük rendelkezik a szülői felügyeleti jogokkal és kötelezettségekkel.

A Ptk. rendelkezése alapján „*a különélő szülők megállapodásának hiányában – kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból – a bíróság dönt arról, hogy a szülői felügyeletet melyik szülő gyakorolja.*”³⁵ Ha a bíróság döntésére kerül sor, akkor a másik szülő csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben gyakorolja a jogokat közösen a gondozó szülővel.³⁶ Hogy mik tartoznak ebbe a körbe, azt szintúgy a törvény felsorolása határozza meg: „*a kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli tartózkodási helyének, huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése, állampolgárságának megváltoztatása és iskolájának, életpályájának*

³¹ Grád: i. m. 2. o.

³² Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái. Családi Jog 2012/4. sz. 5. o.

³³ Grád: i. m. 4. o.

³⁴ Simon: i. m. 4. o.

³⁵ Ptk. 4:167. § (1) bekezdés

³⁶ Ptk. 4:175. § (1) bekezdés

*megválasztása.*³⁷ Amennyiben ezekben a kérdésekben nem tudnak megegyezni a felek, akkor a gyámhatósághoz kell fordulniuk.³⁸

Abban az esetben, ha a bíróság dönt a szülői felügyelet gyakorlásáról, elengedhetetlen a döntés meghozatala előtt egy teljeskörű bizonyítási eljárás lefolytatása, amelynek célja, hogy a bíró meg tudja állapítani, melyik szülő tudja a legmegfelelőbb mértékben biztosítani a gyermek egészséges fejlődését.³⁹ Az eljárás lefolytatásában és a döntés meghozatalában irányadó rendelkezéseket tartalmaz a Legfelsőbb Bíróság 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelve (továbbiakban: Irányelv), amely lefekteti azt a szabályt, hogy a bírónak „*a gyermek életét érintő minden körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével kell határoznia.*”⁴⁰ A bíróságnak gondosan meg kell vizsgálnia a szülők személyiségét, alkalmasságukat a gyereknevelésre, anyagi helyzetüket, illetve a gyermekkel fennálló kapcsolatukat. Fontos támpontokat adhat a bírónak egy környezettanulmány is, illetve a gyermek bölcsődei, óvodai, iskolai nevelőjének, tanárának véleménye. Ezekből ugyanis kiderülhet, hogy a gyermek hogyan éli meg a szülei között kialakult helyzetet, milyen lelki világgal rendelkezik, milyen az egyénisége.

Az Irányelv hangsúlyozza a gyermek véleménynyilvánításának lehetőségét az eljárásban, amely szintúgy fontos információkkal szolgálhat a bíró számára. A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1995. évi XXXI. törvény (továbbiakban Csjt.) rendelkezése értelmében: „*ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyezteti.*”⁴¹ A bírónak mindezekon felül törekednie kell arra is, hogy feltárja azokat a körülményeket, amelyek a házasság megromlásához és felbontásához vezettek. Itt annak bizonyítása, hogy az egyik fél érzelmileg nem volt aktív tagja a házasságnak, nem fejezte ki szeretetét, a gyermek elhelyezésénél és a szülői felügyelet megállapításánál is jelentőséggel bírhat, ugyanis, ha a házastársához így viszonyult, akkor elképzelhető, hogy a gyermeke társaságában sem fog drasztikusan változtatni a személyiségén, ezáltal esetlegesen képtelen lesz megadni és kimutatni azt a szeretetet, amelyre a gyermeknek szüksége van. Fontos továbbá, hogy az Irányelv szerint a bírónak nem szabad kiemelkedő jelentőséget biztosítania a gyermek nemének és korának, ezzel el lehet kerülni az elhamarkodott döntéseket, mint például a fiúgyermek apánál történő elhelyezését a nemek azonossága miatt.⁴²

³⁷ Ptk. 4:175. § (2) bekezdés

³⁸ *Vidákovich*: i. m.

³⁹ *Makai Katalin – Nyírőné Kiss Ildikó*: Családjog. In: Wellmann György (szerk.) Polgári jog III/VI. – Családjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2021. Elérés útja: Jogkódex.

⁴⁰ Irányelv – III. A bíróság döntése a gyermek elhelyezéséről.

⁴¹ Csjt. 74. §

⁴² Irányelv – III. A bíróság döntése a gyermek elhelyezéséről.

A Kúria BH 2020.1.11. döntésében kimondta, hogy „a szülői felügyelet kizárólagos gyakorlása esetén, megállapodás hiányában a kapcsolattartás ítélettel nem szabályozható olyan módon, hogy az a különélő szülőt a gondozó szülővel azonos időtartamban illesse meg.”⁴³ Ezzel ugyanis a közös szülői felügyelet valósulna meg, amelyre egyik fél sem nyújtott be kérelmet.

V. Összegzés

Függetlenül attól, hogy a felek közösen gyakorolják vagy az egyikőjük lesz kizárólagosan feljogosítva a felügyeleti jogokkal és kötelezettségekkel, elmondható, hogy minden esetben a gyermek legfőbb érdeke áll a szülői felügyelet rendezésének középpontjában, olyan egyezségeket, illetve határozatokat kell hozni, amelyek biztosítják az egészséges fejlődését. Abban az esetben, ha a kiskorú gyermek érdekében áll, a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a felügyelet közös gyakorlásáról.

Általánosságban nem lehet levonni egy konklúziót arról, hogy e két rendezési mód közül melyik a legelőnyösebb egy gyermek számára, ugyanis minden ügy egyedi, emiatt minden körülményt alaposan meg kell vizsgálni és úgy döntést hozni. Nem biztos, hogy ami az egyik családnál bevált, az a másiknál is ugyanolyan eredményeket fog hozni, hiszen eltérő élethelyzetekről és környezetről beszélünk. Mindkét megoldás arra szolgál, hogy a gyermek a lehető legjobban járjon, egyiknek sem célja az, hogy a szüleivel való kapcsolatát negatívan befolyásolja. A szülők ismerik a saját helyzetüket, a gyermeküket, emiatt könnyebben meg tudják ítélni, melyik megoldás lehet a legelőnyösebb a kiskorú számára, míg a bíróságnak egy bizonyítási eljárást kell lefolytatnia, hogy a megfelelő ítéletet meg tudja hozni.

---

⁴³ Kúria BH 2020.1.11.

Magyar Kata*jogballagató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja***A kínvallatás****I. Bevezetés**

A büntetőeljárás egyik sarkalatos pontja az igazság feltárása, hiszen a felderített történeti tényállástól függ – amennyiben az a valóságnak megfelelően megállapítható – a büntetőjogi felelősség érvényesíthetősége, az azon alapuló büntetés kiszabás mértéke, valamint az ítélet jogszerű és igazságos volta. A valóság helyes megismerését, a materiális igazság feltárását számos bizonyítási eszköz segítheti, melyek közül kiemelendő a terhelt vallomása. Az adott bűncselekmény feltételezett elkövetője szolgáltathatja ugyanis a legmértvadászóbb és leginkább hitelt érdemlő tényeket, információkat a múltbéli események rekonstruálásához. A hatóság érdeke, hogy a gyanúsított befolyásolástól és kényszertől mentes beismerést tegyen. Az eljárás célja, vagyis az igazság kiderítése érdekében azonban a hatóságok a történelem során nem éppen a leghumánusabb módszerekkel „segítették elő” a szükséges információk napvilágra kerülését, a vallomás megtételét.¹

Vizsgálatom középpontjában alapvetően a kínvallatás, illetve a kínzás története áll, annak kritikái és eltörlése. Kutatásom során kitérek a kényszervallatás különböző kontextusban történő alkalmazására, valamint jogi vetülete mellett az intézmény etikai és morális kérdéseit is fókuszba állítom.

II. Történeti áttekintés**II.1. Tortúra az ókorban**

A kínvallatás mintegy három évezreden át legális jogintézményként szolgált a hatalom birtokosai számára. Az ókorban az asszírok és egyiptomiak egyaránt alkalmazták, utóbbiak a Hettita Birodalommal való többszöri összecsapás során elejtett hadifoglyokat kínozták meg, annak érdekében, hogy az ellenség hollétéről, tervezett támadásairól tudomást szerezzenek.²

Hasonlóan a fentebb említettekhez, az antik görögöknél is kínvallatásnak vetették alá a foglyokat. A kínzás – *basanos* – célja a jogrendszer jobb működésének szolgálata volt.³ Míg a szabad polgárok kínzását valamennyi városállam tilalmazta, addig a tortúrát a poliszban letelepült idegenekkel (azokkal, akik nem rendelkeztek polgárjoggal), valamint a rabszolgákkal szemben is

¹ Nagy József: A kriminálmétodika általános kérdései. Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest 2007. 71. o.

² Brian Innes: A kínzás és kínvallatás története. Canissa Kiadó, Nagykanizsa 1998. 13. o.

³ Kínvallatás. Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/K/k%C3%ADnvallat%C3%A1s.html> (2023. 10. 02.) (továbbiakban: Kínvallatás – Katolikus Lexikon)

alkalmazták. Utóbbiak teljes mértékben kiszolgáltatottak voltak a hatalommal szemben; előfordult, hogy egyes peres eljárások során a tulajdonosaikat helyettesítve őket kínozták meg. Mivel a kínvallatás elsődleges célja az információszerzés volt, azoktól a rabszolgáktól igyekeztek így bizonyítékot kicsikarni, akik tudhattak gazdájuk tetteiről. Ez a görögökre jellemző kettős mérce az ókori Róma jogában is megmutatkozott: a rabszolgákat és az idegeneket meg lehetett kínozni, míg a szabad embereket nem teheték ki tortúra borzalmainak – legalábbis a kezdeti időkben. A császárkorban ugyanis rendkívüli esetekben, „ha a birodalom érdeke megkívánta”, már a szabadokat is kínvallatás alá vetethettek. A kínvallatás szabályai javarészt megegyeztek, azzal a különbséggel, hogy a gazda ellen tett vallomást nem volt kötelező elhinni, és ezen vallomásért a tulajdonosnak jogában állt a rabszolga életét kioltani.⁴

A kereszténység bevett, majd államvallássá válása előtt a keresztényeket eretnekséggel és emellett felségárulással vádolva vetették tortúra alá. A vallás hívőivel szemben azért alkalmazták a kínzás legkülönbözőbb módszereit, hogy hitüket megtagadva elismerjék az apoteózis alapján a császár fennhatóságát.⁵

II.2. A vádelvű és nyomozóelvű eljárás tortúrája

A középkort⁶ alapvetően kétféle eljárástípus jellemezte: az ún. akkuzatórius, vagy más néven vádelvű eljárás, valamint az ún. inkvizitórius, a nyomozóelvű eljárás.⁷

Az időben korábbi akkuzatórius eljárás jelentősen eltért a mai értelemben vett büntetőpertől. Hiányzott a vád és a védelem, a képviselőt kizártsága végett a felek személyesen vettek részt a perben. Maga az eljárás kérelemre indult, a sértett fél kezdeményezte azt a panaszlott bíróságra hívásával, ezzel kényszerítve őt arra, hogy perbe bocsátkozzon. Az eljárást a szóbeliség és nyilvánosság jellemezte. Az eljárás során formális bizonyítási eszközöket vettek igénybe, mint a felek esküje – amelynek célja az állításuk megerősítése volt. Emellett a felperesnek és az alperesnek egyaránt jogában állt ún. eskütársakat a bíró elé idéztetni, akiknek az esküje azonban nem a tényállásra, hanem az illető személyére, annak becsületességére és tisztességére vonatkozott.⁸

A ma rendelkezésre álló modern módszerek, ismeretek (daktiloszkópia, poligráfós vizsgálat, orvostudomány) hiányában a bizonyítás meglehetősen komoly fejtörést okozott, a hamis eskü az igazságszolgáltatás helytelen irányba befolyásolását eredményezhette. Mindazonáltal a bírónak kötelessége volt ítéletet hozni, így számos esetben egy sajátos, perdöntő bizonyítási eljárás foganatosítására került sor. Az ordália, vagy más néven istenítélet gyakorlatilag bizonyíték

⁴ Innes: i. m. 17. o.

⁵ Innes: i. m. 19. o.

⁶ Megjegyzés: az inkvizitórius eljárás nem csak a középkorban, hanem az újkorban is jelen volt.

⁷ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest 2019.

⁸ Kajtár István – Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2014. 51. o.

produkálására irányult, amelyben Isten döntését, ítéletét látták manifesztálódni.⁹ Az ordáliák közé tartoztak a különböző próbák, mint a forró- és hidegvízpróba, a tüzes vaspróba vagy tűzpróba, de szintén istenítéletnek tekintendő a bajvívás is, valamint emberölés gyanúja esetén a tetemre hívás. Az istenítéleteket arra a hitelvre alapozva alkalmazták, hogy Isten az ártatlant oltalmába veszi, míg a vétkest nem hagyja büntetlenül, mindezt pedig a különböző processzusokon keresztül kifejezésre juttatja. Ennek jegyében, ha az égési sérülés meghatározott idő elteltével sem indult gyógyulásnak, ha a holttesten lévő sebek a vádlott jelenlétében vérezni kezdtek, ha a bajvívásban alul maradt, vagy a vízbe hajítást követően nem merült el, a gyanúsított személy bűnössége bizonyítást nyert. A bizonyítás kényszerét tehát Istenre hárították, és a bírónak elegendő volt csupán az eljárás eredménye alapján meghoznia a perdöntő ítéletet.¹⁰

Az inkvizitórius eljárás hivatalból indult, közvetett volt és titkos, amely egyben azt is jelentette, hogy a vádat nem ismertették a vádlottal, akit ebből kifolyólag a védekezés lehetőségétől fosztottak meg, gyakorlatilag csupán tárgya volt az eljárásnak. Az inkvizitórius eljárás az akkuzatórius eljárás formalizmusával szakítva a bizonyítást az anyagi igazság kiderítése felé terelte, vagyis az ügy érdemére vonatkozó körülmények feltárása került fókuszba. Kötött bizonyítási rendszer jellemezte, azaz meghatározott bizonyítékokhoz meghatározott bizonyító erőt is társítottak, majd rangsorolták azokat. Ezen szisztéma csúcán a bizonyítók királynőjeként is elhíresült beismerő vallomás foglalt helyet, a terhelt ezen nyilatkozatával a gyanú bizonyosságot nyert. A gyakorlatban azonban önkéntes konfesszióra csak elvétve került sor, gyakran egy „kisebb ösztönzésre” szorultak a vádlottak, az ügy lezárása érdekében rá kellett őket bírni a beismerő vallomásra. Amennyiben kellő bizonyíték híján a bűnösséget megállapítani nem tudták, megfelelő jogi feltételek fennforgása esetén a bíró tortúra alkalmazását rendelte el.¹¹

A gyanúsított kihallgatása alatt jóformán minden megengedett volt a „cél szentesíti az eszközt” elv jegyében. Felmentést és jutalmat ígérhettek, hazudhattak is. Az eljárást fogantatók leleményessége korlátokat nem ismert, a legválogatottabb eszközök közül választhattak kedvükre.¹² Fontos megjegyezni, hogy maga a kínvallatás sem bizonyítási eszköznek, sem büntetésnek nem tekinthető.¹³ A cél a processzus eredményeként a terhelt beismerő vallomásának a kicsikarása volt, tekintettel arra, hogy az említett kötött bizonyítási rendszerben a beismerést, mint perdöntő bizonyítékot tartották számon. Habár a vallomást a kínvallatás során, illetve azt követően írásba foglalták – annak érdekében, hogy a bíróság érdemi bizonyítékként el tudja fogadni –, nélkülözhetetlen volt annak a terhelt általi szabad, külső kényszer nélküli, eskü alatti megismétlése.

⁹ Béli Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2000. 273. o.

¹⁰ Mezey Barna: A szenvedés rituáléja. Rubicon Online. <https://rubicon.hu/cikkek/a-szenvedes-ritualeja> (2023. 10. 03.)

¹¹ Kajtár – Hergyer Csabáné: i. m. 51. o.

¹² Richard van Dühlmen: A rettenet színháza. Szaktárs. <https://n9.cl/gk6vy> (2023. 10. 03.)

¹³ Kínvallatás – Katolikus Lexikon.

Amennyiben a terhelt ezt megtagadta, úgy ismét kínvallatásnak vetették alá. Abban az esetben, ha kibírta a háromszori, egymást követő kínzásokat, és a bűncselekmény elkövetését ezután sem vallotta be, úgy szabadon engedték.¹⁴

A tortúrát a büntető igazságszolgáltatás részeként szigorú előírások szabályozták. A processzus első fokozataként a feltéztelt elkövetőt a kínzás kilátásba helyezésével fenyegették, majd második fokozatként – amennyiben a fenyegetés eredményre nem vezetett – a vádlottat a kínzókamrába vezetve az ott felállított kínzóeszközök bemutatásával „bízatták az igazmondásra”. Ha ezután sem tört meg, a vallatók megkezdték a kínzást. Fokozatosan, eleinte az enyhébb, finomabb módszerektől haladva az egyre embertelenebb, szadista instrumentumok alkalmazásával igyekeztek „jobb belátásra” sarkallni a vádlottat. Az eljárás végeredménye számított, a szükséges információ(k) megszerzéséhez az emberi méltóságot porba tipró, lelki és fizikai gyötetésben testet öltő metódusok legkülönbözőbb formái álltak rendelkezésre.¹⁵ Ugyanakkor nem egy korlátok nélküli intézményről van szó. Az idő előrehaladtával a szabályok folyamatosan fejlődtek. *Ultima ratio* jelleggel, csak az igazság feltárására szolgáló egyéb eszközök kimerülését követően folyamodhattak a tortúrához. Nicolas Eymeric, pápai inkvizítor a *Directorium Inquisitorium* címet viselő törvénykönyvében emellett az alkalmazhatóság három esetkörét sorolta fel: ha terhelt az ellene megindult eljárás során vallomását megváltoztatta, ha az adott illető eretnek tanokat követő személy hírében állt, illetve, ha eretneksége nem volt közismert, ám annak gyanúját érdemi bizonyítékok (így tanúvallomás) alátámasztották.¹⁶

II.3. Inkvizíció

Az emberi természet sötét oldala és a szadisztikus hajlam termékeként született kínvallatási módszerek a történelem során gyakran a hatalmi érdekek, illetve vallási megfontolások igényeihez igazodtak, földbe tiporva ezzel az erkölcs elemi normáit.¹⁷

Noha az inkvizíció intézménye alapvetően „szent” célokat szolgált, a „hit és az erkölcs tisztaságának védelmére létrehozott egyházi bíróságként”¹⁸ hozták létre, a gyakorlati működését, módszereit tekintve számos azonban számos kritika érte. Időrendi sorrendben négy formája működött az inkvizíciónak: a püspöki, a középkori vagy pápai, a spanyol és a római inkvizíció.¹⁹

A püspöki inkvizíciót az 1184-es veronai zsinat keretében állították fel az eretnekek felkutatására és megbüntetésére. Az aktuális, hivatalos egyházi nézettől eltérő tanokat vallókat

¹⁴ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1965. 34. o

¹⁵ Mezey Barna: A tortúra. Rubicon Online. <https://rubicon.hu/cikkek/a-tortura> (2023. 10. 03.)

¹⁶ Innes: i. m. 41. o.

¹⁷ Torrente *del Bosque*: Kínzások és kivégzések története. Vagabund Kiadó, Budapest 2002. 5. o.

¹⁸ Inkvizíció. Magyar Katolikus Lexikon. <https://lexikon.katolikus.hu/I/inkviz%C3%ADci%C3%B3.html> (2023. 10. 05.)

¹⁹ Uo.

tanításuk forradalmi jellege végett az államhatalomra veszélyes tényezőként kezelték. Kiforrott, önálló szervezet hiányában a gyanúsnak ítélt személyeket az elfogást követően a hatóság részére átadták, majd világi törvények szerint szankciókkal sújtották.²⁰

A főként az albigens eretnekmozgalom elfojtására létrejött középkori, vagy más néven pápai inkvizíció kezdte meg működését 1233-ban, amelynek megalapítása IX. Gergely pápa *Excommunicamus* c. művéhez köthető. Az inkvizítori teendőket többnyire Domonkos-rendi szerzetesek látták el. Annak ellenére, hogy eleinte kifejezetten tilos volt a kihallgatások során kínzáshoz folyamodni, III. Ince 1252-ben engedélyezte a tortúra alkalmazását – feltehetőleg Mártír Szent Péter meggyilkolása okán.²¹

1478-ban IV. Sixtus pápa – a világi vezetők és egyházi hatalom közötti kötelék megerősítésének nem titkolt szándékával – engedélyezte a katolikus uralkodók számára, hogy országukban maguk állítsák ki az inkvizitorokat. A spanyol inkvizíció a római egyháztól függetlenül működött és rendkívüli önállóságra tett szert. Mind ideológiáját, mind a módszereit illetően a pápai inkvizíció folytatásának tekinthető. A kezdeti szabályok az idő előrehaladtával lényegesen átalakultak, a tortúra időtartama meghosszabbodott, lehetővé vált az ismételt kínvallatás és a kínzási módszerek ötvözésével a kegyetlenség a tetőfokára hágott. Az intézmény működése a hit védelme mellett a spanyol nemzeti egység fenntartását volt hivatott szolgálni.²²

A római inkvizíciót III. Pál pápa állította fel *Licet ab initio* kezdetű bullájával 1542-ben a protestantizmus elleni küzdelem nevében. Az inkvizítorok az egész világra kiterjedő joghatósággal jártak el a hit védelmében. A korábban említett intézményektől eltérően a Szent Hivatal kegyetlensége nem a brutális kínzásokban, kivégzésekben nyilvánult meg, hanem a tudományok új áramlatai, különös tekintettel az emancipálódó filozófia és a természettudományok béklyóba verésében és megfojtásában, valamint a katolikus irodalom mellett világi művek cenzúrázásában.²³

Miután az egyház „áldását adta” az eretnekek kínvallatására, megnyílt az út a világi bíróságok számára a módszer büntetőeljárásokban történő életre keltésére és továbbfejlesztésére. Az igazságszolgáltatás évszázadokig alkalmazta az eljárásmodot, példaként említhető a német Constitutio Criminalis Carolina, amelynek változatos és kegyetlen büntetési rendszerét a XVIII. századig szubszidiárius jogforrásként alkalmazták.²⁴

²⁰ Petrányi Ferenc: Az inkvizíció. Mi a valóság a sok hazugság között? Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár. http://www.ppek.hu/konyvek/Petranyi_Ferenc_Az_inkvizicio_1.pdf (2023. 10. 05.)

²¹ Innes: i. m. 40. o.

²² Innes: i. m. 190. o.

²³ Poór János: A kora újkor története. Osiris Kiadó, Budapest 2009. 372. o.

²⁴ Kajtár – Herger Csabáné: i. m. 154. o.

II.4. Törekvések a tortúra eltörlésére

A felvilágosodás humanista szelleme és az emberi jogi, filantróp szemléletű filozófia terjedése a tortúra alkalmazása, hatékonysága mellett szóló érveket alapjaiban meggyengítette. Cesare Beccaria „Büntett és büntetés” című művében a tortúra igazságossággal való összeegyeztethetőségét és a jog által kitűzött cél elérésére való alkalmasságát vizsgálta, valamint éles kritikával illette azt. Az olasz jogtudós szerint a fájdalom nem lehet az igazság próbaköve. Kétségkívül, hiszen kín és sanyargatás közepette az igazmondás szabadsága nem érvényesül, elvégre, ha a fájdalom elviselhetetlen fokra hág, a megkínzott számára az egyetlen kiút a tett beismerése. Beccaria szerint az intézmény „biztos mód arra, hogy a nagy erejű gonosztevő szabaduljon, a gyenge ártatlan pedig elítéltesék.” Igazságtalan és alkalmatlan a kínvallatás az igazság feltárására, mivel a bűnös, ha ellenáll, büntetlen szabadul, míg ha az ártatlan a szenvedés közepette beismeri azt, amit el sem követett, elítélik.²⁵ Hasonlóan érvelt Voltaire a Calas-ügy kapcsán, de Rousseau és Montesquieu is felszólaltak a tortúra ellen.²⁶

A felvilágosodás térnyerésével és a kritikák hatására Európa államai a XVII. század végétől sorra léptek fel a kínzás válfajai ellen, és fokozatosan felszámolták a tortúra alkalmazását. Poroszországban, Szászországban, Ausztriában, Franciaországban, Magyarországon, Bajorországban, Svájcban és Oroszországban is az intézményt eltörlő rendeleteket bocsátottak ki a korabeli uralkodók. Ezt követően a formális kötött bizonyítási rendszert a relatíve szabad bizonyítás váltotta fel, amelynek keretében a bíró belső meggyőződése alapján állapítja meg a bizonyítás eredményét.²⁷

A XX. századi totális ideológiák és az azok mentén működő önkényuralmi rendszerek azonban az alapvető emberi és a korábban kivívott szabadságjogok semmibevevélével az egyént a hatalmi célok eszközeként áldozták fel e célok elérése érdekében. Különösen a náci Németországban vált mindennapossá a kínzás a fogságba esett foglyokkal, valamint a rezsim felforgatásával és kémkedéssel gyanúsítottakkal szemben lefolytatott eljárás során. A német titkosrendőreg, a Gestapo gyakorlatilag törvényen kívül állt, a félelem politikáját állandósítva szolgálta a Führer politikai céljait, védelmét, az ellene és a rendszer ellen ágálók felszámolását. Könyörületet nem ismertek. Példaként említhetők továbbá az 1954-1962-ig tartó algériai háború során a francia hatóság emberei által elkövetett szörnyűségek, kínvallatások és tárgyalást mellőző kivégzések. A sors fintora, hogy a Gestapo franciákkal szembeni kegyetlenkedései után a franciák maguk is a tortúra alkalmazóivá váltak. Habár a háború során a tisztviselők kínvallatás engedélye

²⁵ Cesare Beccaria: Büntett és büntetés. MTDA. https://mtda.hu/books_kulf/beccaria_cesare_buntett_es_buntetes_opt.pdf (2023. 10. 10.)

²⁶ Kovács István: A kínvallatás tilalmának megjelenése a mai kor büntetőjogában, Beccaria szellemében. Acta Humana 2021/4. sz. 79. o.

²⁷ Kertész: i. m. 36. o.

íránti kérelmét visszautasították, az elektromos kínvallatás (*gégéne*) még évekig az algír hatóság válogatott eszközeinek kínálatában szerepelt.²⁸

A II. világháborút követően az államok igyekeztek gátat szabni a bestiális borzalmak megismétlődésének. Kínzás alkalmazását tiltó (egyetemes és regionális) nemzetközi egyezményeket fogadtak el, az addigi legális eljárási cselekményt mind nemzetközi, mind nemzeti szinten szigorú szankciók által büntetni rendelt cselekménnyé nyilvánították. 1948-ban fogadta el az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (a továbbiakban: EJENY), amelynek 5. cikke deklarálta elsőik között a nemzetközi jog történetében: „Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”²⁹ Az EJENY nagyban hozzájárult az emberi jogok fejlődésének előmozdításához, számos nemzetközi szerződés a vívmányaira építve lépett életbe. Kiemelendők a humanitárius jog fundamentumának tekinthető, 1949-es genfi egyezmények³⁰ – különösen a hadifoglyokkal való bánásmód részletes szabályait tartalmazó harmadik egyezmény – és jegyzőkönyveik is, amelyek a fegyveres konfliktusok során alkalmazandó nemzetközi jogi normákat foglalják magukba. Az EJENY 5. cikkét kiegészítve köszön vissza a kínzás tilalma a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 7. cikkében („Különösen tilos bárkit szabad hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni.”³¹), mindemellett továbbá az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke³² is rögzíti a tilalmazott bánásmód. Az 1970-es években Amnesty International tortúra elleni kampánya keretében kiadott jelentésének hatására született meg az ENSZ kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezménye (a továbbiakban: UNCAT). Gyakorlatilag az államok kormányai által elkövetett kínzásokról tanúskodó ügyek összegyűjtésével és a borzalmak nyilvánosságra hozatalával a közvélemény befolyásolása révén nyomást gyakoroltak nemcsak nemzeti kormányokra, hanem nemzetközi közösség egészére. A mozgalom eredményeként született dokumentum jelentősége abban is rejlik, hogy ez az első, jogi kötőerővel bíró nemzetközi egyezmény, amely kizárólag a kínzás felszámolásának céljával jött létre.³³

²⁸ *Innes*: i. m. 168. o.

²⁹ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

³⁰ 1954. évi 32. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezményeknek a Magyar Népköztársaságban való törvényerejéről

³¹ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről 7. cikk

³² 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

³³ *Haraszti Margit Katalin*: A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. *Acta Humana* 2008/3. sz. 50. o.

III. Ellenőrzés és prevenció

A jogsértések ellenőrzése és megelőzése megvalósulásának egyik eszköze a látogatás rendszere. A már fentebb említett UNCAT kiegészítő jegyzőkönyve, az Optional Protocol to the Convention against Torture (a továbbiakban: OPCAT), a prevencióra fekteti a hangsúlyt, a részes tagállamok fogvatartási intézményeinek rendszeres, független testületek általi látogatása, a fogvatartottakkal szemben fogatosított bánásmód ellenőrzése révén törekszik a jogsértésnek esetlegesen teret engedő tényezők, kockázatok csökkentésére, felszámolására. Az effajta monitorozó tevékenység nemzetközi és nemzeti szinten egyaránt megjelenik. Az OPCAT által létrehozott ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága és a tagállamok számára előírt nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) keretében mind a Bizottság, mind a nemzeti szervek folytatnak látogatást a fogva tartást végrehajtó intézményekben, jelentéseket készítenek, az együttműködés erősítése révén céljuk a kínzás minél teljesebb felszámolása. Míg az NMM esetében erre nincs szükség, a Bizottsága látogatása előzetes bejelentéshez kötött, azonban az érintett állam hozzájárulása nem feltétele az ellenőrzésnek. Fontos követelmény az NMM tekintetében a függetlenség, hiszen ezen kritérium hiányában az ellenőrzést végző szerv nem tudna hatékonyan és hitelesen eleget tenni fő rendeltetésének. Paradox helyzet lenne, ha a kínzás tilalmának megsértését megvalósító szervtől függene annak az intézménynek a működése, amelynek feladata éppen az efféle jogsértések megelőzése lenne.³⁴ Az OPCAT 18. cikkében³⁵ rögzített funkcionális függetlenség lényege az NMM szerveknek az állami végrehajtóhatalom befolyásától való mentes működése. Miután az NMM berendezésére, szervezeti felépítésére, működésére tekintettel nincs konkrét előírás, a részes államok saját belátásuk szerint létesíthetnek új intézményt e célra, vagy annak megvalósításához szükséges feladatok ellátását egy már működő szerv hatáskörébe utalják; számos ország ez utóbbi elv mentén az ombudsmant jelölte ki. Ez a megoldás garantálhatja az NMM sikeres működését, hiszen az alapvetően alapjogvédelmi tevékenységet ellátó, emberi jogi értékeket védő és az alapjogokkal kapcsolatosan tudomására jutott visszaélések kivizsgálásával és orvoslásának elősegítésével foglalkozó intézmény eredményesen eleget tehet a nemzeti megelőző mechanizmussal szemben lefektetett elvárásoknak.³⁶

Úgy gondolom, hogy a fentebb bemutatott módszer előrelépést jelent az általa célzott problémával való megbirkózást illetően. A prevenció előtérbe helyezésével nemcsak a már

³⁴Török Réka: OPCAT, avagy küzdelem a kínzás ellen. http://real.mtak.hu/122332/1/AH_2015_3_Torok_Reka.pdf (2023. 10. 20.)

³⁵ Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment by the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199. UN Human Rights Office. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-against-torture-and-other-cruel> (2023. 10. 21.)

³⁶ Zeller Judit: Az államhatalom preventív kontrollja – a kínzásmegelőzés mint új ombudsmani feladatkör. Dialóg Campus, Budapest 2020. 61. o.

megtörtént jogsértés szankcionálása, hanem a megelőző funkciók révén a kínzás, embertelen bánásmód elvi lehetőségének felmérése és felszámolása is lehetővé válik. A monitorozás két – nemzetközi és nemzeti – szinten történő megvalósulása az együttműködés mellett az emberi jogok érvényre juttatását is előmozdítja. A mechanizmus a zárt intézményekben – a „négy fal között” egyébként is kiszolgáltatottabb helyzetben lévő – fogvatartottakkal szemben tanúsított tilalmazott bánásmód ellen lép fel, célja a megelőzés, hogy jogsértés meg se történjen. Ennek jegyében további pozitívumként értékelhető, hogy az ezen cél megvalósítására kidolgozott – különösen az előzetes bejelentés nélküli – látogatási rendszer alkalmas lehet e prevenciós cél megvalósítására, a visszaessék csökkentésére. Végül, de nem utolsósorban a megfelelő bánásmód hozzájárul a rehabilitáció, ennek nyomán pedig a reintegráció sikerességéhez is.

IV. Tenni vagy nem tenni?

A kínzást tiltó egyezmények megalkotása és megelőző mechanizmusok, intézkedések kidolgozása ellenére a kínzást még napjainkra, a XXI. századra sem sikerült maradéktalanul felszámolni. A terrorizmus, illetve az ellene való küzdelem a kínzás, mint vallatási technika alkalmazhatóságát egy teljesen új kontextusba helyezte, mind (emberi) jogi, mind erkölcsi szempontból.³⁷

Kérdésként merül fel, hogy szükséges, illetve egyáltalán lehetséges-e kínzás, ha ezáltal emberéleteket menthetünk meg. Etikai megközelítésből az utilitarista, haszonelvű filozófia szerint, ha egy bűnös ember megkínzásával számtalan ártatlan ember élete megmenthető, a nagyobb jó érdekében erkölcsi kötelesség a kínzás. Az utilitarista tehát az adott helyzetet felmérve úgy dönt, hogy abból a lehető legtöbb jó származzon. Ettől eltérően a Kant-féle kategorikus imperatívusz szerint az emberiséget nem lehet pusztán eszközként kezelni, így amennyiben a kínzó a megkínzottat kvázi eszközként alkalmazza célja eléréséhez – tehát a szükséges információ megszerzéséhez – úgy az ilyen cselekmény abszolút erkölcsi hibának tekintendő.³⁸

A kínvallatás igazolására az időzített bomba nevezetű – utilitarista filozófiához hasonló – gondolat kísérlet („*ticking time bomb scenario*”) tett próbát. A hipotézis szerint viszonylag rövid időn belül, sok emberáldozatot követelő bombatámadás fog bekövetkezni, és a fogságba esett személy, a robbantás elkövetője rendelkezik a merénylet megelőzéséhez szükséges információkkal is. Az illető megkínzása így hatékony módja a releváns információk „megszerzésének”, amely információkhoz más úton-módon hozzáférni nem lehet.³⁹

³⁷ Zeller: i. m. 19. o.

³⁸ Boros Gábor: Filozófia. Akadémiai Kiadó, Budapest 2016. Elérés útja: <https://mersz.hu/boros-filozofia> (2023. 11. 05.)

³⁹ Matthew Hannah: Torture and the Ticking Bomb: The War on Terrorism as a Geographical Imagination of Power/Knowledge. *Annals of the Association of American Geographers* 2006/3. sz. 625. o.

Számos kritikusával egyetértve állaspontom szerint is több probléma rejlik a fentebb bemutatott igazolási kísérletben. Amíg a fenti gondolatmenet szerint a kínzás alanya minden kétséget kizáróan a támadás elkövetője, addig a valóságban az ilyesfajta szintű bizonyosság fennforgása a tettes személye és az információbirtoklás tekintetében az esetek többségében nem valószínű.⁴⁰ Ebből következően a szűk passzív alanyi kör kitágítható, a kínzás könnyen kiterjeszthető olyan személyekre is, akik csupán feltételezett elkövetők, esetleg akaratukon kívül járultak hozzá a merényletnek és releváns információval szolgálni nem tudnának. Az ártatlan és bűnös ebben a relációban igen önkényes fogalmak. Vitatott továbbá maga a kínzás hatékonysága is, amelyet a II.4. pontban említettekre utalva egészítenék ki azzal, hogy a kínzott annak érdekében, hogy kínzója könnyörületét elnyerhesse, gyakorlatilag bármit mondhatna, csak hogy szabaduljon, így nyilván a feltárt információk hiteltérdemlősége is igen erősen megkérdőjelezhető. Mindemellett úgy gondolom, alternatív módszerekkel (mint példának okáért a poligráfós vizsgálat, lehallgatás vagy egyéb hírszerző eszközök) is lehetséges a szóban forgó merénylet megelőzése, korunk technikai vívmányainak köszönhetően a lehetséges eszközök tárháza igen széles. Hatékonyság és sikeresség hiányában pedig a kínvallatás igazolását alátámasztani igyekező elmélet megdönthető.⁴¹

Jogi szempontból vizsgálva a kínzás megengedhetőségét két kérdés merül fel: (1) derogálható-e a kínzás tilalmához, illetve emberi méltósághoz fűzött abszolút jog, (2) közérdekből vagy nemzetbiztonsági szempontból az államok korlátozhatnak-e alapjogokat. A kínzás alóli mentességhez való jog abszolút volta egyben azt is jelenti, hogy elviekben nem csorbítható annak más abszolút joggal történő összeütközése esetén.⁴² Ezt támasztja alá Magnus Gäfgen ellen emberrablás és emberölés vádjával indított büntetőeljárásban hozott ítélet is. Gäfgen lakására csalt és megölt egy kisfiút, majd ezt követően szüleitől váltságdíjat követelt. A nyomozók kínzással fenyegették Gäfgent, amelynek hatására elárulta, hova rejtette a holttestet. Az eljáró bíróság megállapította az EJEE 3. cikkének megsértését és a tilalom kivételnélküliségét, életveszély esetén is.⁴³

Az alapjogok korlátozhatóságának problémája különösen az Amerikai Egyesült Államok kapcsán merült fel a 2001. szeptember 11-ei New York-i támadást követően. Az USA, habár csatlakozott az UNCAT-hoz, ugyanakkor fenntartásokkal próbálta megkerülni a kínzás tilalmát; a 16. cikkhez fűzött fenntartás révén a tilalmat csak az USA területén elkövetett cselekményekre korlátozták. Az akkori kormány a terrortámadást követően fogolytáborhoz hozott létre a

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say No to torture, always. Association for the Prevention of Torture 2007. <https://www.ap.t.ch/sites/default/files/publications/tickingbombscenario.pdf> (2023. 11. 05.)

⁴² Geller Balázs József: Nemzetközi büntetőjog Magyarországon, adalékok egy vitához. Tullius Kiadó, Budapest 2009. 160. o.

⁴³ Magnus Gäfgen Németország elleni ügye (22.978/05.). Kúria. <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/gafgen-nemetorszag-elleni-ugye-2297805-0> (2023. 11. 10.)

Guantanamoi-öböl mentén, valamint Irakban és Afganisztánban, ahol a merénylettel, illetve iszlamista terrrorszervezetekkel kapcsolatba hozható (többségében közel-keleti) gyanúsítottakat tartottak fogva és kínoztak meg, bírósági határozat nélkül. Mindemellett az Igazságügyi Minisztérium által kiadott Memorandum felhatalmazta az elnököt a kínzás, valamint a kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmód engedélyezésére szükség vagy önvédelem esetén. Az USA mindezt a terrorizmus elleni globális küzdelemre való hivatkozással igazolta. Habár fő célja az elkövetéssel vádolt al-Kaida maradéktalan felszámolása volt, a bosszúhadjárat számtalan ártatlan áldozatot is követelt. Az extraterritoriális fenntartás pedig a tilalom megkerülésével, egyben a „nagyobb jó” nevében zöld utat adott az emberi jogok tömeges megsértésének.⁴⁴

Valamennyi állam köteles állampolgárai életének védelmére, ugyanakkor azonban ezen kötelezettség teljesítése nem járhatna mások alapvető jogainak sérelmével. Nemzetbiztonsági, biztonságpolitikai szempontok keretében szóba jöhet egy bizonyos szintű jogkorlátozás, ám annak általánossá tétele úgy gondolom, tarthatatlan, hiszen e szempontokra való hivatkozás könnyű kibúvóként szolgálhat egyéb hatalmi érdekek előmozdításához. Vítathatatlan, hogy szükséges biztosítani a terrorizmus megakadályozását és bénítását, ugyanakkor a terrorizmus elleni küzdelem nem jelentheti gátját a tilalom tiszteletben tartásának. Nem beszélve arról, hogy a kínzás tilalma, mint a nemzetközi jog *ius cogens* – azaz feltétlen alkalmazást igénylő – szabályainak egyike, *erga omnes* hatályú, kiszereződni ily módon nem lehet, így megsértésére semmilyen körülményre való hivatkozás nem jogosít.⁴⁵

V. Összegzés

A kínvallatás gyakorlatilag az ókor óta végigkíséri az emberiség történelmét. A hatalom birtokosainak igazságszolgáltatás érdekében igénybe vett eszközének alkalmazása során az áldozat dehumanizálása, alapvető emberi jogainak sárba tiprása sokáig bevett volt, mindez legális keretek között. Később a tilalmazott voltát deklaráló nemzetközi egyezmények és nemzeti jogszabályok hatására ugyan megdönthetetlen tabuként élt a köztudatban, alkalmazását korunkra sem sikerült maradéktalanul felszámolni. A terrorizmus megjelenése és globális problémává válása értelemszerűen átformálta és „új megvilágításba helyezte” alkalmazhatóságának kérdését. A „magasztosabb célra” való hivatkozással azonban a tilalomba ütköző magatartás véleményem szerint nem igazolható, valódi alkalmazása egy demokratikus jogállamban pedig megoldhatatlan, hiszen megengedhetősége alapjaiban rengetné meg az igazságszolgáltatást, az abba vetett bizalmat

⁴⁴ Enduring Abuse: Torture and Cruel Treatment by the United States at Home and Abroad - Executive Summary. American Civil Liberties Union. <https://www.aclu.org/documents/enduring-abuse-torture-and-cruel-treatment-united-states-home-and-abroad-executive-summary#A> (2023. 11. 10.)

⁴⁵ Csányi Csaba: Terrorizmus és az emberi jogok. Büntető Törvénykönyv (új Btk.) a gyakorlatban. <https://ujbtk.hu/csanyi-csaba-terrorizmus-es-az-emberi-jogok/> (2023. 11. 11.)

és a jogbiztonságot. Veszélyes és egyben felelőtlen lépés lenne a tilalom alól bármiféle kivételt megfogalmazni. Azonban vitán felül áll az a tény is, hogy a terrorizmus fenyegetése szülte feszült helyzetben egy demokratikus társadalom is hajlandó lenne biztonsága érdekében lemondani az alapvető jogok védelméről.⁴⁶

---

⁴⁶ *Gellér*: i. m. 167. o.

Miklai Kamilla Rózsa

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

A modern tengerjog történeti előképei – kalózkodás régen és ma

I. Bevezetés

Az emberiség történetében a tengerek mindig is fontos szerepet játszottak, legyen szó kereskedelemről, hajózásról vagy erőforrások kiaknázásáról. A tengerjog kifejezetten ezen területek szabályozásával foglalkozik, és alapvetően hozzájárul a nemzetközi közösség békéjéhez, fenntartható fejlődéséhez és a tengeri erőforrások méltányos használatához. Ezen belül is külön figyelmet érdemel a tengerjog kalózkodással összefüggő szerepe.¹

Jelen tanulmány fókuszában a tengerjog és a kalózkodás kapcsolata áll, különös tekintettel a történeti előzményekre és a jelen kihívásaira. A kalózkodás jelensége ugyanis nemcsak történelmi szempontból érdekes, hanem napjainkban is jelentős problémákat vet fel a nemzetközi jog és a tengerjog területén.

II. A tengerjog történetének főbb állomásai

A hajózás és a tengeri kereskedelem fejlődésével együtt alakult ki a tengerjog fogalma. Ahogy napjainkban, a hosszú évszázadok során mindig fontos kérdésnek bizonyultak a tengeri hajózás szabályai, mely szabályanyagot tengerészeti jognak (*admiralty law* vagy *maritime law*) nevezzük.² Az ókori civilizációk, például a föníciaiak és a rómaiak, már korán szabályozás alá vonták a tengeri tevékenységeket,³ azonban ezek inkább helyi és regionális szinten érvényesültek. Ilyen volt Hammurapi (i. e. 1780.) tengerészeti utalásokat tartalmazó törvénykönyve, a sumér források, melyek a hajósok jogait is megemlítik, Manu (i. e. 1500.), valamint Jusztiniánusz törvénykönyve.⁴ Amikor Európa országai a tengerjogi alapelvek és szabályok kidolgozásába fogtak, római jogelvekre építettek, a görög-latin tengerjogi örökség főként a jusztiniánuszi kodifikáció, elsősorban pedig a *lex Rhodia*⁵ közvetítésével tudott fennmaradni.

---

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea. Montego Bay, 10 December 1982 UNTS: 1833 (továbbiakban: Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye) Preambulum

² Csatlós Erzsébet: A római kor és a középkor tengerjoga. Jog és Politikatudományi Folyóirat 2012/3. sz. 2. o.

³ R. P. Anand: Origin and Development of the Law of the Sea: History of International Law Revisited. Brill – Nijhoff, Dordrecht 1983. 5. o.

⁴ Csatlós: i. m. 2. o.

⁵ A rodoszi tengerjogról részletesen ld.: Walter *Asbburner*: The Rhodian Sea-Law. Clarendon Press, Oxford 1909.

A *lex Rhodia* római jogi kérdéseiről a hazai szakirodalomban ld.: *Földi András*: A *lex Rhodia* néhány problémája a római jogban. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae 34 (1995). 9-22. o.

A középkori hajózásban a mediterrán kereskedelem fellendülése volt a tengerjog kialakulásának fő húzóereje a Földközi-tenger térségében a 12. század közepén. A „Tabula de Amalfa” és a „Libre del Consolat de Mare” példái az első írásos forrásoknak, amelyek az európai államokat a tengerjog szabályozására inspirálták. Ezek a tengerjogi gyűjtemények, a kezdeti erőfeszítések a tengerjogi gondolkodás fejlődését és a részletesebb szabályozás igényét vetették fel.⁶

A 20. században a fő cél az állami ellenőrzés kiterjesztése lett. 1958-ban ENSZ konferencia került megtartásra Genfben, melynek eredménye öt tengerjogi egyezmény lett. Az egyezmények szabályozási köre kiterjedt többek közt a parti tengerre,⁷ nyílt tengerre,⁸ a kontinentális talapzatra⁹ és a tengeri élővilág megőrzésére.¹⁰

Az egyik legjelentősebb fejlemény a modern tengerjogban az ENSZ Tengerjogi Egyezményének (United Nations Convention on the Law of the Sea, a továbbiakban: UNCLOS) elfogadása volt 1982-ben. Az UNCLOS szabályozza a tengeri határokat, a halászatot, a tengeri környezetvédelmet, az óceánok mélyét és sok más területet. Az UNCLOS ma az egyik legátfogóbb és legfontosabb nemzetközi jogi egyezmények egyike, és alapvetően meghatározza a tengerjog modern kereteit.¹¹

A 21. században a fenntartható fejlődés és a tengeri környezetvédelem egyre fontosabb szerepet játszik a tengerjogban. Az éghajlatváltozás és a tengeri erőforrások fenntartható használata új nehézségek elé állítja a nemzetközi közösséget, a tengerjog pedig készen áll arra,¹² hogy új jogi megközelítéseket és megoldásokat alkalmazzon a globális kihívásokra.

III. Kalózkodás régen és ma

III.1. A kalózkodás társadalmi, gazdasági és politikai háttéréről

A kalózkodás gyakran olyan emberekből állt, akik a társadalmi, gazdasági vagy politikai körülmények miatt kiszorultak a perifériára. A kalózkodók közt sok volt a szegény, a munkanélküli vagy olyan tengerész és matróz, aki a hajózási vállalkozások gazdasági viszonyosságai miatt

⁶ Pószán László: Tengerjog és hajózási szabályok a középkori Hanza-kereskedelemben. Collectio Iuridica Debreceniensis VII. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen 2007. 3. o.

⁷ Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone. Genava, 29 April 1958. UNTS: 646

⁸ Convention on the High Seas. Genava, 29 April 1958. UNTS: 450

⁹ Convention on the Continental Shelf. Genava, 29 April 1958. UNTS: 499

¹⁰ Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Seas. Genava, 29 April 1958. UNTS: 559

¹¹ Evan Grutter: Piracy, a Crime of Universal Jurisdiction: A Perspective into the History of United States Piracy Jurisprudence, its English Common Law Roots, and Relationship with the Law of Nations. SSRN. <https://ssrn.com/abstract=3818633> (2023. 12. 06.)

¹² Lásd az ENSZ Tengerjogi Egyezményben a tengeri környezet védelmének és megőrzésének szabályait, ideértve a hatásvizsgálattal kapcsolatos követelmények teljesítését és az országokkal szembeni, a tengerszennyezés megelőzését és ellenőrzését célzó követelményeket, valamint felelősségüket a megelőzés elmulasztása esetén; a tudományos tengeri kutatások végzésének szabályait és a tengeri technológia kapacitásainak megépítésére és átadására vonatkozó szabályokat: I. Rész 1. cikk 4. és 5. pont, III. Rész 2. cím 40. cikk, V. Rész 61. cikk, 62. cikk.

veszítette el állását. A kalózkok közösséget alkottak, amelyben a törvényeket és az értékeket saját maguk állították fel. A tengeren eltöltött hosszú hónapok során kialakult egyfajta saját kultúra és életmód, amely különbözött a szárazföldi társadalomtól.¹³

A kalózkodás gazdasági háttere összefonódott a tengeri kereskedelemmel. A 17. és 18. században a Karibi-térségben a spanyol gyarmatokról érkező hajók, amelyek aranyat, ezüstöt és más értékeket szállítottak vissza Európába, különösen vonzó célpontot szolgáltattak. A kalózkodás politikai háttere is jelentős volt a tengeri hatalmak közötti rivalizálás és konfliktusok miatt. A 17. és 18. században az angolok, franciák és spanyolok közötti hatalmi verseny az európai gyarmatok és a tengeri kereskedelem ellenőrzéséért fokozódott, amely hozzájárult a kalózkodás terjedéséhez, mivel a különböző hatalmak gyakran támogatták a kalózkokat, hogy gyengítsék a versenytársaikat.¹⁴ Az egyik legjelentősebb példa erre a kalózkalózkodás (piracy hunting), amelyet az angol királyi haditengerészeti erők hajtottak végre. Az angol királyi flotta olyan híres kapitányokat alkalmazott, mint Francis Drake és Henry Morgan, hogy fosztogassák a spanyol gyarmatokat és hajókat. Ezek az akciók azonban gyakran hasonlítottak a kalózkodáshoz, és néha hivatalos engedélyek nélkül is zajlottak.¹⁵

III.2. A kalózkodás történetének rövid áttekintése

A Wolters Kluwer Bouvier Law Dicitonary a kalózkodás fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: „A kalózkodás egy hajó magáncélú elfoglalása, vagy azzal összefüggő bűncselekmény. Egy hajó – legyen az csónak vagy bárka – nyugalmanak vagy biztonságának megsértése a kalózkodás elkövetőinek személyes haszonszerzése céljából. A nemzetek joga régóta úgy határozza meg a kalózkodást, mint egy hajónak a kalózkok nyereségvágyából történő elfoglalását vagy annak kísérletét, valamint a kalózkok törekvéseivel összefüggő gyilkosságot, lopást vagy más bűncselekményeket, beleértve a partra szállt javak kifosztását is.”¹⁶ A Black’s Law Dictionary tágan értelmezi a kalózkodás fogalmát, tengeren elkövetett rablást, emberrablást vagy más bűncselekményt ért alatta.¹⁷

A kalózkodás története az ókorban kezdődik, és napjainkig tart. A továbbiakban a kalózkodás fontos mérföldköveit és változásait tekintem át ebben a hosszú időszakon átívelő történelmi folyamatban.

¹³ Varga Attila Ferenc: Kísérletek és eredmények a kalózkodás bűncselekményének definiálásában. Hadtudományi szemle 2011/1. sz. 32. o.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Gruetter: i. m. 3. o.

¹⁶ Stephen Michael Sheppard: The Wolters Kluwer Bouvier Law Dictionary. Desk Edition. Aspen Opco, USA 2012. 213. o. (Saját fordítás)

¹⁷ Bryan A. Garner: Black’s Law Dictionary. Claitor’s Pub Division, 2019. 110. o.

Az ókorban a Földközi-tengeren és az Indiai-óceánon jelentek meg az első kalózok, Észak-Afrikában agyagtáblák dokumentálták jelenlétüket. A kalózkodás ezen korai formájában általában kisebb hajókat támadtak meg, és raboltak ki a partok közelében. Az ókori rómaiak és görögök is számos alkalommal léptek fel a kalózok ellen, hogy megvédjék kereskedelmi útvonalait. ¹⁸ Az ókortól kezdve úgy tekintettek a kalózokra, mint akik a világ népei ellen működő bűnözők, vagyis a népek joga (*iure gentium*) ellen tevékenykedők, az emberiség ellenségei (*hostis humani generis*), ebből következően elfogásuk és felelősségre vonásuk bárki által eszközölhető. ¹⁹

A középkorban a kalózkodás egyre elterjedtebbé vált, a Karib-tengeren és a Földközi-tengeren egyaránt nőtt az esetek száma. A korai középkori kalózok gyakran vikingek voltak, akik a Skandináv-félszigetről származtak, híresek voltak hajózási és hajókészítési képességeikről, ezek a készségek pedig lehetővé tették számukra, hogy eljussanak távoli területekre, így félelemben tartották az Atlanti-óceáni térség kereskedelmét is. ²⁰ Aktívan részt vettek tengeri fosztogatásokban és hódításokban, kiterjedt kereskedelmet folytattak a tengeri utak mentén. Később a keresztes háborúk során is jelentős kalóztevékenység folyt a Szentföld térségében.

Az újkorban, a 16. és 17. században a kalózkodás elérte az aranykorát. Az Atlanti-óceánon és a Karib-tengeren olyan híres kalózok tűntek fel, mint Edward Teach (Blackbeard), Bartholomew Roberts (Black Bart), Calico Jack Rackham és Anne Bonny. Ezek a kalózok a kereskedelmi útvonalakon és kikötőkben káoszt és félelmet keltettek, híresek voltak az erőszakos cselekedeteikről. A kereskedők és hajósok egyaránt kénytelenek voltak változtatni útvonalukon és taktikájukon a kalózok elkerülése érdekében. Az 18. században a kalózkodás egyre jobban visszaszorult, mivel az európai hatalmak erőszakosan próbálták felszámolni a kalózkodást. Az Egyesült Királyság például létrehozta a Royal Navy-t, hogy hatékonyabban ellenőrizze a tengeri kereskedelmet és a kalózokat. ²¹

Az 1909-ben kiadott The Oxford English Dictionary úgy határozta meg a kalózt, mint aki tengeren, hajózható folyón és hasonlókon rabol és fosztogat, vagy ebből a célból hajózik ott.

Ugyancsak 1909-ben, a Republic of Bolivia vs. Indemnity Mutual Marine Assurance Company, Limited. ügyben fogalmazták meg, hogy a kalóz olyan ember, aki saját célból, megkülönböztetés nélkül fosztogat, nem pedig az, aki valamely állam tulajdona ellen, közcélból (*for a public end*) cselekszik ily módon, például új kormány alakítása esetén, habár ezen cselekedet is jogtalan, sőt büntetendő. ²²

¹⁸ Gruetter: i. m. 3. o.

¹⁹ Varga: i. m. 34. o.

²⁰ Gruetter: i. m. 3. o.

²¹ Peter d'Errico: The Great Age of Pirates Attacking Pirates. Academia. https://www.academia.edu/6020316/The_Great_Age_of_Pirates_Attacking_Pirates (2023. 12. 06.)

²² Varga: i. m. 33. o.

Láthatjuk, hogy a kalózkodás jelensége időről időre újra előfordul, és a tengeri kereskedelem, valamint a nemzetközi jog fejlődésével együtt változik. Azt is fontos megjegyezni, hogy a kalózkodás egy olyan társadalmi jelenség, amely mögött gyakran gazdasági, politikai vagy szociális okok húzódnak meg, és annak megértése, valamint kezelése összetett kihívások elé állítja a nemzetközi közösséget. A továbbiakban ezekre az okokra próbálok meg rávilágítani.

III.3. A modern kalózkodás jelensége és nemzetközi jogi keretei

A modern kalózkodás hátterében főként gazdasági okok húzódnak meg. Azokon a területeken, ahol a kalózkodás elterjedt, a helyi közösségek gyakran szegénységben élnek, és a tengeri erőforrások – például a halászat és a tengeri kereskedelem – kulcsfontosságúak az életben maradáshoz. Azok a kalózok, akik a tengeren tevékenykednek, gyakran lopják, fosztogatják vagy elrabolják a hajókat, illetve az árukat a megélhetés érdekében.

A modern kalózkodást először Hersch Lauterpacht kísérelte meg definiálni 1955-ben, amely elsősorban a gyakorlati alkalmazásban felmerülő azon dilemmát tükrözi, hogy mennyiben tekinthetjük a fosztogatást a kalózok kizárólagos céljának. Véleménye szerint az esetek nagy része azt bizonyítja, hogy a kalózok valódi szándéka a rablásra, fosztogatásra irányul. Végül arra a következtetésre jut, hogy az elkövetés motivációja nem változtatja meg az ide tartozó magatartások „kalózzjellegét”, így az eltulajdonítási szándék (*animus furandi*) nem szükséges eleme a kalózkodásnak.²³

Ezt erősíti meg az 1958-as Nyílt Tengeri Konvenciót előkészítő Nemzetközi Jogi Bizottság magyarázata²⁴ is, amely a kalózkodás-definíciót azzal egészítette ki, hogy annak megvalósulásához nem szükséges *animus furandi*, ugyanis gyűlölet vagy bosszúvágy is torkollhat kalózkodásba, tehát nincs szükség arra, hogy az elkövető a bűncselekmény által gazdagodjon.²⁵

Tehát a fenti definíciós javaslat szerint kalózkodás alatt kell érteni a személyek vagy javak ellen a nyílt tengeren elkövetett, jogellenes erőszakos cselekedeteket, eltekintve attól, hogy azt egy civil hajó követi-e el egy másik hajó ellen, vagy egy hajó lázongó legénysége, illetve az utasok követik-e el a saját hajójukkal szemben. Ezen utóbbi két esettel kapcsolatban megjegyzik, hogy az utasok vagy a legénység által elkövetett egyszerű erőszakos cselekmények (*simple acts of violence*) nem minősülnek nemzetközi jogi értelemben vett kalózkodásnak. Az erőszakos cselekedetek csak akkor tekinthetőek annak, ha célja a hajó vagy a rakomány saját célokra történő átvétele.²⁶

²³ Hersch *Lauterpacht*: International law: a treatise. Vol. I, Peace. Longmans, Green and Co., London 1955. 608., 611-612. o. Idézi: *Varga*: i. m. 34-35. o.

²⁴ Report of the International Law Commission on the Work of its Eighth Session, 282. o.

²⁵ *Varga*: i. m. 35. o.

²⁶ *Lauterpacht*: i. m. 609., 614. o. Idézi: *Varga*: i. m. 35. o.

A kalózkodással kapcsolatos általános szabályokat a nemzetközi jog mai rendszerében az UNCLOS határozza meg, különösen annak 100–107. cikkei, valamint a részes államok számára a nyílt tengeren közlekedő vízi járművek feletti ellenőrzésre lehetőséget adó 110. cikk.²⁷ Fontos megjegyezni, hogy az itt megjelenő előírások jelentős része régóta ismert, többségük szokásjogi szabályokat takar, amelyeket az ENSZ története során már többször is módosított szerződések és egyezmények foglaltak magukban. Ez azért is jelentős, mert a szabályok az egyezményt el nem fogadó államokat is kötelezik, például az Amerikai Egyesült Államokat is, amely a mai napig nem erősítette meg az 1982-es egyezményt.²⁸

A kalóztevékenységgel szembeni fellépés joga bármely államot megilleti. Így például az egyezmény elismeri a hadihajók jogát arra, hogy kalóztevékenységet folytató vízi járműveket elfogjanak, a fedélzeten lévő személyeket pedig letartóztassák. Az egyezmény megerősíti a szokásjogban megjelent univerzális joghatóság alkalmazásának lehetőségét, ezáltal bármely, az elkövetőt fogva tartó állam eljárhat ilyen bűncselekmény esetében, egyetlen feltétele a saját belső jogi joghatóság. Ez biztosítja az eredményes büntetőjogi felelősségre vonást. Azonban ez az államoknak nem kötelezettsége, a lehetőség adott, hogy az ilyen személyeket más államoknak felelősségre vonás céljából átadják.²⁹

A tengerhajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló 1988-as római egyezmény³⁰ előírja továbbá a résztvevő államoknak, hogy büntessék a kalózokat és más tengeri bűnözőket, és hogy vegyenek részt az elfogásukban és bíróság elé állításukban. Emellett az egyezmény rendelkezéseket tartalmaz a tengeri kereskedelmi hajók biztonságának növelésére, például a hajók és kikötők biztonságának javítására.³¹

III.3.1. Szomália kérdése

Az olyan térségek, amelyekben a kalózkodás elterjedt, gyakran instabil kormányzati struktúrával rendelkeznek, és a törvények végrehajtása gyenge vagy nem létező. Szomália partjai és a Szomáliai-öböl erre ékes példa, hiszen ez a térség a mai kalózkodás egyik legjelentősebb központja. Szomália

²⁷ Nagy Gellért: Az Európai Unió törekvései a kalózkodás felszámolására Szomáliában–Áttekintés a releváns Missziókról. Külügyi Műhely 2022/2. sz. 58. o.

²⁸ Idézi: Kiss Amarilla Márta: A tengeri hajózás biztonsága ellen elkövetett egyes cselekmények nemzetközi jogi kérdései. Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest 2022. 61. o.

²⁹ Lattman Tamás: A szomáliai kalózkodás kérdése a nemzetközi jogban és azon túl. Nemzet és Biztonság 2010/9. sz. 68. o.

³⁰ Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation. Rome 10 March 1988. UNTS: 1678 (továbbiakban: SUA Egyezmény). Kihirdette: a tengerhajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló, az ENSZ Nemzetközi Tengerészeti Szervezete által 1988. március 10-én, Rómában elfogadott Egyezmény, és a kontinentális talapzaton rögzített mesterséges szigetek biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2003. évi LXVIII. törvény

³¹ SUA Egyezmény 3. cikk 1. a)-c) pont. *Ld. Kiss*: i. m. 72. o.

megközelítőleg 3333 km-es tengeri partszakaszának és földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően a világ tengeri kereskedelmének jelentős pontja lehetne,³² azonban az ország hatékony közigazgatás nélkül létezik, alkotmányát 2012. augusztus 1-jén fogadták el, megválasztott átmeneti formális kormánya tényleges hatalom nélkül működik, így a politika szó Szomáliában klánok és hadurak folyamatos harcát takarja. Az ország helyzetét jól tükrözi továbbá, hogy a szegénységből fakadóan a közegészségügy helyzete kritikus, az egészségügyi szolgáltatásokhoz a népesség körülbelül fele jut hozzá, ezért a fertőzőes megbetegedések száma magas.³³ A közszolgáltatások és a kommunikáció kritikusan alacsony szinten működik.³⁴ Az országban létezik hadsereg, azonban a korábbi rendszer alatt megerősített haderő elvesztette képességeit, a katonák külföldi kiképzésre kényszerültek, az ütőképesség és a morál alacsony, a dezertálás általános.³⁵

A szomáliai kalózkok gyakran merészkednek ki a nyílt tengerre, hogy megtámadják a hajókat, zsákmányt szerezzenek, és váltságdíjat követeljenek a túszoekért.³⁶ Az egyre merészebb kalóztámadások során mind nagyobb értékű hajókat, illetve egyre komolyabb stratégiai értékkel bíró tengeri szállítmányokat ért támadás, ami a kezdeti megdöbbenést követően fokozatosan kiváltotta a nemzetközi közösség egyre határozottabb válaszreakcióját. A szomáliai kalózkodás ügyében – a mielőbbi és hatékony nemzetközi fellépés érdekében – az ENSZ Biztonsági Tanácsa is több alkalommal volt kénytelen szigorúbb határozatokat hozni. A felmerülő biztonsági és jogi kérdések eredményes megválaszolásához szükséges szilárd politikai akarat kialakulásához pedig fontos tényként megállapítanunk, hogy a kalózkok automata fegyverekkel és modern technikai eszközökkel felszerelt bűnözők, akiknek akciói nem csupán regionálisan, hanem globálisan értelmezett gazdasági- és biztonságpolitikai hatással is járnak. Nem véletlen tehát, hogy a kalózkok elleni fellépés ügye folyamatosan az érintett nemzetközi szervezetek napirendjén szerepel.³⁷ Jól jellemzi a helyzetet Hillary Clintonnak, az Amerikai Egyesült Államok volt külügyminiszterének a problémával kapcsolatos, 2009 áprilisában tett kijelentése, miszerint: „...egy 17. századi bűncselekménnyel van dolgunk, de 21. századi választ kell rá adnunk.”³⁸

Szomália példájához kapcsolódva érdemes utalni a SUA Egyezmény mellett az 1979-ben elfogadott, túszedés elleni egyezményre³⁹ is. Bár ezen egyezmények célja az elkövetett

³² Nagy: i. m. 55. o.

³³ Peczkóli Ákos: A Szomáliai kalózkodás és a bukott államiség összefüggései. *Hadtudományi szemle*. 2012/3-4. sz. 370. o.

³⁴ Peczkóli: i. m. 371. o.

³⁵ Peczkóli: i. m. 377. o.

³⁶ Dombai Zsolt: A szomáliai kalózkodás története. Motivációk és módszerek a kezdetektől napjainkig. *Hadtudomány* 2011/3. sz. 23. o.

³⁷ Varga Attila Ferenc: Nemzetközi küzdelem a Szomáliai kalózkodás ellen. *Hadtudomány* 2011/1-2. sz. 2. o.

³⁸ “We may be dealing with a 17th-century crime, but we need to bring 21st-century solutions to bear.” In: US Department of State: US announcement of counter-piracy initiatives. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/somalia/us-announcement-counter-piracy-initiatives> (2023. 12. 06.)

³⁹ International Convention against the taking of hostages. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 17 December 1979.

cselekmények megbüntetése és a terrorista tevékenységek elleni fellépés, a bennük foglalt tágan értelmezhető definíciók alkalmasak arra, hogy a kalózok egyes cselekményeit e körben is értékelnünk tudjuk. Tárgyként szerepelnek a parti, valamint nyílt tengeren bűncselekménynek minősülő tettek, ezáltal az előírások alkalmazhatósági köre nem kötődik szorosan földrajzi tényekhez.⁴⁰

Ezek alapján elmondható, hogy Szomália egyike a világ leginstabilabb, leginkább konfliktusoktól fűtött államainak. Ugyanakkor, az ország elhelyezkedéséből fakadóan a világkereskedelem tengeri forgalmának jelentős színtere, így kiemelten fontos Szomália mielőbbi stabilizációja, a társadalmi, szociális és politikai krízisek megoldása.

A stabilitás előmozdítása így globális feladat, ezt felismerve a nemzetközi közösség lépéseket tett a konszolidáció felé. Említést érdemel például az ENSZ szomáliai segítségnyújtó missziója, amelyet 2013-ban indítottak,⁴¹ valamint az Afrikai Unió szomáliai missziója, az AMISOM (African Union Mission in Somalia), amelyhez a NATO nyújt szállítási támogatást, elsődleges célja pedig a szomáliai kormányzat és az ellenállók közötti politikai konfliktusok kezelése, továbbá a szomáliai rendőrség fejlesztése és további képzése.⁴² Mindezen szervezetek mellett, a szomáliai missziók sorában kiemelt szereplő az Európai Unió, amely az elmúlt években három különféle missziót is folytat az országban; kifejezett említést érdemel az EU által a kalózok elleni fellépés érdekében 2008-ban létrehozott EU NAVFOR Atalanta nevű, a közös kül- és biztonságpolitika keretében megvalósított művelet.⁴³

III.3.2. Egyéb központok és területek

Szomálián kívül Nyugat-Afrika térsége is súlyos, kalózkodást érintő problémával küzd. Itt az országok gyakran gyenge kormányzati struktúrákkal rendelkeznek, és a gazdasági nehézségek miatt a tengeri kereskedelem és a halászat is fontos a helyi közösségek számára a megélhetés szempontjából. Az Ádeni-öböl kereskedelmi biztonsága – az Európa és Ázsia közötti primer hajózási útvonal részeként – nem csak Szomália kereskedelme szempontjából lényeges kérdés, hanem az olyan országok számára is, amelyek a cél- és tranzitforgalomban érintettek: Kenya, Szudán, Etiópia, Dzsibuti, Jemen, Szaúd-Arábia és – a Szezi-csatorna révén – Egyiptom is.⁴⁴ Az utóbbi időszak gyakori kalóztevékenységei miatt azonban egyre több hajózási és kereskedelmi társaság kerül el az Ádeni-öböl térségét, és szállít inkább az Afrikát megkerülő hosszadalmas, de

⁴⁰ *Lattmar*: i. m. 69. o.

⁴¹ *Nagy*: i. m. 58. o.

⁴² *Varga*: Nemzetközi küzdelem... 24. o.

⁴³ *Kiss*: i. m. 178. o. A tengerjogi egyezmény 110. cikke más jellegű illegális tevékenység elleni fellépést is lehetővé tesz, így pl. egyebek mellett a 110. cikk alapján eszközölt fellépés eredménye az EU NAVFOR MED művelet, melynek keretében az Európai Unió a földközi-tengeri embercsempészettel szemben lépett fel. Lásd: *Mohay* Ágoston: Nemzetközi jogi standardok az uniós menekültügyben. *Scriptura* 2016/1. sz. 113-116 o.

⁴⁴ *Kiss*: i. m. 29. o.

biztonságos útvonalakon. Ennek következtében a térségbe irányuló külföldi tőke és a turizmus mértéke, valamint a kikötők bevétele csökken. A kalózkodás fent említett következményei különös nehézségeket okoznak Egyiptomnak, mivel az ország fő bevételi forrása a turizmusból, valamint a Szezi-csatorna forgalma után fizetett használati díjakból származik.⁴⁵

A kereskedelem veszélyeztetettsége Kenya gazdaságában is csökkenő áruforgalmat és a kikötőkből származó bevételek, adók jelentős visszavetését eredményezte. Ezen felül a támadások miatt megnövekedett szállítási és biztosítási költségek 12 millió USD veszteséget okoztak a Kenyai Mezőgazdasági Termékeket Exportálók Szövetségének, ezzel jelentősen eltolva az ország külkereskedelmi mérlegét.⁴⁶

Fontos hangsúlyozni, hogy a kalózkodás elleni küzdelemhez a nemzetközi közösség együttműködése és koordinációja elengedhetetlen. A nemzetközi tengeri hatalmak különböző haditengerészeti küldetéseket indítanak, valamint a nemzetközi szervezetek, például a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO)⁴⁷ is szerepet játszik a kalózkodás elleni küzdelemben. Az IMO különböző irányelveket alakított ki a tengeri biztonság és a kalózkodás elleni védelem érdekében, melyek a tengeri biztonságot és a hajók védelmét szolgálják, és arra ösztönzik a hajótulajdonosokat és az államokat, hogy hatékonyan vegyenek részt a kalózkodás elleni küzdelemben.⁴⁸

IV. Összefoglalás

A tanulmány több irányból járta körül a kalózkodás témakörét, felvillantva történetének fontosabb állomásait, jellemzőit, társadalmi-, gazdasági-, politikai hátterét és a jogi kereteket. A kutatás betekintést nyújtott azokba a tényezőkbe is, amelyek formáltak és befolyásolták ezt a komplex jelenséget a tengerjog történelmében és a jelenkor nemzetközi színterén. Az együttműködés és a nemzetközi egyezmények elengedhetetlenek ahhoz, hogy hatékonyan lehessen fellépni a kalózkodás jelensége ellen a világ vizein. A kapcsolódó tengerjogi elvek és nemzetközi egyezmények kiemelt szerepet játszanak a kalózkodás elfogásában, bíróság elé állításában és a kalózkodás megszüntetésében.

A jövőre tekintve kulcsfontosságúnak tartom tehát a közös erőfeszítés, az együttműködés és a megelőzés terén az egyes országok és a nemzetközi közösség közötti szorosabb együttműködést, valamint azoknak a társadalmi-gazdasági tényezőknek a kezelését, amelyek hozzájárulnak a kalózkodás jelenségének jelenkori fennállásához.

---

⁴⁵ *Dombai*: i. m. 82. o.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ International Maritime Organization. <https://www.imo.org/> (2023. 12. 06.)

⁴⁸ *Varga*: Kísérletek és eredmények... 38. o.

Soltész Evelin

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

A személyiségi jogok megsértése szankcióinak érvényesítése a polgári perben – különös tekintettel a sajtóhelyreigazítás iránt indított perekre

I. Bevezetés

A személyiségi jogok megsértéséből fakadó polgári jogi perek az elmúlt időszakban különösen nagy hangsúlyt kaptak mind a média és a közérdeklődés, mind pedig a joggyakorlatban felmerült kérdések szempontjából. A kutatásom célja ismertetni a személyiségvédelem általános kereteit, a személyiségi jogok megsértésével kapcsolatos szankciókat, a kapcsolódó pereket, dolgozatom fő témáját pedig a sajtó-helyreigazítás iránti per képezi, annak sajátosságai, joggyakorlata, jogalkalmazási kérdései és esetleges joghézagjai.

II. A személyiségvédelem anyagi jogi alapja

A személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek áttekintéséhez elsősorban szükséges annak tisztázása, hogy miket tekint a jogalkotás személyiségi jogoknak, mi garantálja védelmüket a jogsértésekkel szemben.

Jogrendszerünkben Magyarország Alaptörvénye biztosítja a személyiség jogi védelmét akként, hogy a személyiségi jogok legfontosabbjait alapjogként rögzíti.¹ A személyiségi jogok alkotmányos védelme több jogágban is megjelenik, ezáltal ezek megsértését is többretű szankciórendszer keretezi.² A polgári jog rendelkezései alapján mindenkinek kötelezettsége mások személyiségi jogainak tiszteletben tartása, továbbá minden olyan magatartástól való tartózkodás, amely mást személyiségi jogainak gyakorlásában bármilyen módon gátolhat vagy akadályozhat.³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) általános jogvédelmet nyújt mind a nevesített, mind pedig a nem nevesített személyiségi jogok megsértése ellen. E védelem minden jogalanyra kiterjed, így ezen jogsértések következtében egy relatív szerkezetű jogviszony jön létre a felek között.⁴

A Ptk. tételesen felsorolja, hogy személyiségi jogi jogsértés esetén mely objektív, azaz a felróhatóságtól független, és mely szubjektív, vagyis a felróhatóságtól függő szankciók alkalmazhatók.⁵ Az objektív és szubjektív szankciók együttesen töltik be a jogsértés

---

¹ Magyarország Alaptörvénye IV-IX. cikk

² Nochta Tibor: A személyiségi jogok magánjogi szankciós védettségéről. Magyar Jog 2018/1. sz. 1. o.

³ Wellmann György: Polgári Jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára. ORAC Kiadó, Budapest 2023.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

megszüntetésének és orvoslásának funkcióját. A jogkövetkezmények akár önállóan, akár együtt is érvényesíthetők, igazodva az adott eset körülményeihez és a sérelem jellegéhez.⁶ Ezen jogvédelmi eszközök igénybevételének előfeltétele a jogsértő magatartás és a bekövetkezett sérelem közötti ok-okozati összefüggés megléte. Az objektív szankciókat a felróhatóságtól függetlenül is lehet, sőt kell is alkalmazni, ezzel a megoldással kívánja a jogalkotó orvosolni azt a helyzetet, amikor a személyiségi jogsérelem senkinek sem felróható. Az objektív jogkövetkezmények vonatkozásában a Ptk. kimondja, hogy azokat csak az általános elévülési időn belül lehet érvényesíteni.⁷

Az objektív jogkövetkezményeket a Ptk. 2:51. § (1) bekezdése tartalmazza, mely szerint:

„akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeiből képest követelheti

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.”

Mindezek mellett a Ptk. tartalmaz két szubjektív jogkövetkezményt is, a sérelemdíjat, illetve a kártérítést. A sérelemdíj egy vagyoni jellegű szankció, a Ptk. 2:52. § (1) bekezdése szerint, *„akit személyiségi jogában megsértének, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért”*. A sérelemdíj mértékét a bíróság mindig egy összegben, az eset összes körülményére tekintettel határozza meg, különös figyelemmel a jogsértés súlyára, a felróhatóság mértékére, az ismétlődő jellegre és a jogsértésnek sértettre és a környezetre gyakorolt hatására.⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971 sz. törvényjavaslathoz benyújtott indokolás szerint *„a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése”*.⁹ A sérelemdíjnak tehát kettős funkciója van: egyrészt a jogsértés kompenzációja, másrészt pedig magánjogi büntetés, amely a nem vagyoni hátrány okozásának megelőzését szolgálja.¹⁰

A Ptk. 2:53. § alapján *„aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.”* Ez alapján figyelembe

⁶ PTK Második könyv, Harmadik rész: Személyiségi jogok / XII. cím: A személyiségi jogok megsértésének szankciói. Magyarország Bíróságai. https://birosag.hu/sites/default/files/static/ptk_e_learning/ptk3/lecke3_lap1.html (2023. 10. 03.)

⁷ Wellmann: i. m.

⁸ Dobáné Madarász Arabella: A személyiségi jogi jogsértések és a sajtó-helyreigazítás kapcsolata. Jogerő. <https://jogero.hu/dr-dobane-dr-madarasz-arabella-a-szemelyisegi-jogi-jogsertesek-es-a-sajto-helyreigazitas-kapcsolata/> (2023. 10. 03.)

⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971 sz. törvényjavaslathoz benyújtott indokolás. A személyiségi jogok megsértésének szankciói. 2. pont

¹⁰ Wellmann: i. m.

kell venni a kártérítési felelősség szabályait, hiszen személyiségi jogsértés is bekövetkezhet akár szerződésszegéssel, akár szerződésen kívüli magatartással, csakúgy, mint a kár esetében.

Ez a két jogintézmény a jogsértő számára a személyiségi jogi jogsértés megvalósulása esetén is kimentést enged – ellentétben az objektív szankciókkal.

III. A személyiségi jogi perek jellemzői

A személyiségi jogi per definíciójának meghatározásához érdemes a vagyoni jogi per fogalmából kiindulni.¹¹ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) értelmező rendelkezései közül a 7. § (1) bekezdés 18. pontja írja le a vagyoni jogi per fogalmát, mely szerint „*az a per, amelyben az érvényesített igény a fél vagyoni jogain alapul vagy értéke pénzösszegben kifejezhető*”, vagyoni jogi pernek minősül. Ebből kifolyólag a vagyoni előny átengedése és a szubjektív szankciók alkalmazása iránti perek minősülnek vagyoni jogi pereknek. Ezáltal személyiségi jogi pernek tekintendők azok a polgári perek, melyek célja az egyéb, objektív, a személyiségi jogsértés felróhatóságától független jogkövetkezmények alkalmazása, továbbá az objektív és szubjektív szankciók együttes érvényesítése iránt indított per. A vagyoni perekkel ellentétben, ahol a követelés összege pontosan meghatározható, a személyiségi jogi pereknél nem lehet figyelmen kívül hagyni olyan vonatkozásokat, melyek értéke megfoghatatlan és meghatározhatatlan, mint például az emberi lét, az emberi minőség.¹²

A Pp. 493. §-a kimondja, hogy „*e fejezet alkalmazásában személyiségi jogok érvényesítése iránt indított peren a sajtó-helyreigazítás, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése és a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránt indított pert kell érteni.*” A jogalkotó nem tartotta indokoltnak a Pp. különleges perei között szabályozni a tágabb értelemben vett személyiségi jogsértés jogkövetkezményeinek érvényesítésére irányuló pereket, így a törvényben más, egyéb helyeken lehelhetők fel az általánostól eltérő, azonban vonatkozó közös szabályok és rendelkezések.¹³ A törvény így nem tartalmaz a személyiségi jogi perekre általánosan alkalmazható szabályokat, csak egyes nevesített személyiségvédelmi eljárások vonatkozásában érvényesülő speciális rendelkezéseket.¹⁴ Ezt támasztja alá a Pp. 494. §-a is, mely szerint e törvény rendelkezéseit az e fejezetben szabályozott személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perekben az e fejezetben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A nevesített perek társadalmilag kiemelkedő jelentőséggel bírnak, melynek köszönhetően a jogalkotó különlegesebb védelemben részesíti őket, mint az általános személyiségvédelmi perek

¹¹ Pribula László: Személyiségvédelem. Internetes Jogtudományi Enciklopédia 2023. 3. o.

¹² Pribula: i. m. 2. o.

¹³ Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog I-II. – új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára. ORAC Kiadó, Budapest 2023.

¹⁴ Uo.

esetében. Ez a speciális „bánásmód” mindhárom per tekintetében más és más módon nyilvánul meg. A sajtó-helyreigazítás iránti, továbbá a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított pereket illetően szempont volt az eljárások gyors és hatékony befejezése, valamint a perelhárítást lehetővé tévő előzetes eljárás biztosítása.¹⁵ A közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per kapcsán pedig a perek egyesítésének és az igényérvényesítés feltételeinek szabályozásában nyilvánul meg a már említett speciális viszonyulás.¹⁶

IV. A sajtó-helyreigazítás iránt indított per

IV.1. A sajtóperről általánosan

A sajtó-helyreigazítás iránt indított per már a régi Pp.-ben is a különleges perek között volt szabályozva, személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek közül egyértelműen ez a leggyakrabban igénybe vett személyiségvédelmi eszköz.¹⁷ A per lényege, hogy ha valakiről egy médiatartalomban olyan tényt állítanak, amely valótlán vagy valósága nem megalapozott, az érintett személy meghatározott időn belül igényt terjeszthet elő arra, hogy a közölt tények valótlanságát, illetve a való tényeket tartalmazó helyreigazító közlemény jelenjen meg.¹⁸ Amennyiben a sajtószerv nem tesz eleget a fél kérésének, a perben érintett személy egy soron kívüli, gyors lezajlású polgári peres eljárásban szerezhethet érvényt a helyreigazítás iránti követelésének.¹⁹

IV.1.1. A sajtó-helyreigazítás iránt indított per jogi szabályozása

A sajtó-helyreigazításra vonatkozó előírások a hatályos jogban több különböző jogszabályban jelennek meg. A sajtó-helyreigazítás alapjait a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (a továbbiakban: Smtv.) 12. §-a határozza meg, a per anyagi jogi és eljárásjogi szabályait pedig a Pp. tartalmazza. A sajtó-helyreigazítás iránt indított per jellegzetességei miatt a jogalkalmazás nagy hangsúlyt fektet a bírói gyakorlatra, valamint az állásfoglalásokra, iránymutatásokra, jogegységi határozatokra. Ezek közül a legjelentősebbek a PK 12. számú állásfoglalás a sajtó-helyreigazítás érvényesülési köréről és az elbírálásnál irányadó szempontokról,²⁰ a PK 13. számú állásfoglalás,²¹ mely a sajtó-helyreigazítási per indításának feltételeiről szól, a PK 14. számú állásfoglalás a perben való bizonyításról²² és a PK 15. számú

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ *Pribula*: i. m. 10. o.

¹⁸ *Pribula* László: Sajtóhelyreigazítási eljárás. Internetes Jogtudományi Enciklopédia 2023. [1] pont

¹⁹ Uo.

²⁰ PK 12. szám, A sajtóhelyreigazítás érvényesülési köre és az elbírálásnál irányadó szempontok (a továbbiakban: PK 12. szám)

²¹ PK 13. szám, A sajtóhelyreigazítási per indításának feltételei (a továbbiakban: PK 13. szám)

²² PK 14. szám, Bizonyítás sajtóhelyreigazítási perben (a továbbiakban: PK 14. szám)

állásfoglalás a helyreigazító közlemény tartalmának megállapításáról.²³ Az 1/2017. Polgári jogegységi határozat az eljárásjogi tárgyú elvi iránymutatásoknak az új Pp. hatálybalépése folytán történő felülvizsgálatáról a sajtó-helyreigazítás szempontjából irányadó kollégiumi állásfoglalást továbbra is alkalmazandónak tekintette a Pp. vonatkozásában.²⁴

IV.1.2. A jogsértő közlemény

A sajtóper alapja a sajtótermékben megjelent közlemény. Annak nincs jelentősége, hogy a közleménynek mi a műfaja, attól függetlenül kell lehetőséget adni a sérelmet szenvedett félnek, hogy a sajtószerv által megjelentetett közlemény szerinti tényállítást korrigálják. Mint ahogy arra a PK 12. számú állásfoglalás is rámutat, a sajtóhelyreigazítás iránti igény elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni, a kifogásolt közléseket, kifejezéseket, tényállításokat a társadalmi érintkezésben általánosan elfogadott jelentésük szerint kell figyelembe venni és a valóságos tartalmuknak megfelelően kell értékelni.

Ha a közlemény – a maga teljességében – megfelelő valóságtartammal bír, annak egyes részei nem adhatnak alapot a sajtó-helyreigazítás iránti pernek. Ellenben, ha a közlemény valóságos tartalma célzások, utalások, tényállásrészek elhagyásának révén alkalmas valótlan tényállítás kifejezésére vagy való tények hamis feltüntetésére, lehetővé kell tenni a helyreigazítást.²⁵

IV.1.3. A per jogosultja

A sajtó-helyreigazítási kérelemnek tartalmaznia kell, hogy ki és milyen minőségben igényli a helyreigazítást. A per jogosultja az érintett fél, tehát csak az kérhet sajtó-helyreigazítást, akinek a személyére a sajtóközlemény – nevének megjelölésével és egyéb módon – utal, vagy akinek a személye a sajtóközlemény tartalmából egyértelműen felismerhető a közlés befogadói számára.²⁶ E különleges per nem korlátozódik magánszemélyek védelmére, ebből kifolyólag jogi személy is érvényesítheti polgári jogi igényeit, ha a jogsértő közlemény adott jogi személyt név szerint megjelöli, vagy arra egyéb módon utal, és ezáltal a jogi személy kétséget kizáróan felismerhető.²⁷ A jogi személy az általános szabályok szerint a sajtó-helyreigazítás érdekében is képviselője útján járhat el. A korábbi gyakorlat alapján azonban a jogi személy képviselője, mint magánszemély nem terjeszthet elő helyreigazítási kérelmet a jogi személyt érintő sajtóközlemény vonatkozásában, csak akkor, ha a sajtóközlemény nem csak a jogi személyt, hanem őt magát is személyében érinti.²⁸

²³ PK 15. szám, A helyreigazító közlemény tartalmának megállapítása (a továbbiakban: PK 15. szám)

²⁴ *Pribula*. Sajtóhelyreigazítási eljárás... [7] pont

²⁵ PK 12. szám

²⁶ PK 13. szám

²⁷ PK 13. szám

²⁸ Pf.20098/2014/4.

Mivel az igényt csak személyesen lehet érvényesíteni, az érintett személyében nem lehet jogutódlásról beszélni. Ha a jogutód nyújtja be igényét sajtó-helyreigazítás iránt – mely még a jogelőd vonatkozásában lett volna időszerű – azt kell vizsgálni, hogy a közlés vonatkoztható-e magára a jogutódra. Ha nem érintik a személyét, akkor a sajtó-helyreigazítási perben nem léphet fel kérelemmel.²⁹

IV.1.4. A per kötelezettje

E per vonatkozásában a kötelezett a sérelmezett közleményt közzé tevő sajtószerv. A sajtószerv fogalmát pontosan egy jogszabály sem tartalmazza, a Pp. 495. § (1) bekezdése és az Smtv. 12. § (2) bekezdése alapján lehet rá következtetni. Eszerint amennyiben a sérelmezett közlés megjelenésének a helye időszaki lap, internetes lap, illetve hírportál, akkor a sajtószerv a sajtó szerkesztősége, ha lineáris vagy lekérhető médiaszolgáltatás, a sajtószerv a médiaszolgáltató, míg, ha hírügynökség által közvetített tartalom, akkor a sajtószerv a hírügynökség.³⁰ Ebből kifolyólag mindig a médiatartalom típusa alapján kell eldönteni, hogy kivel szemben kell a pert kezdeményezni.

A per érdekessége, hogy a sajtószerv akkor is félként jár el, ha egyébként nem rendelkezik perbeli jogképességgel. Ez a sajátosság a jogi személyiséggel nem rendelkező sajtótermék szerkesztőségére nézve releváns. A közösségi oldalak vonatkozásában a joggyakorlat következetes. Szerkesztői felelősség hiányában a helyreigazításra irányuló kérelem perben nem érvényesíthető, mivel a közösségi oldalakon és blogokon megjelent tartalom magánközleménynek minősül. Amennyiben a weboldal részéről nem állapítható meg gazdasági szolgáltatás, az nem tekinthető médiatartalom-szolgáltatónak, tevékenysége nem minősül sajtótevékenységnek, így sajtó-helyreigazítás közzétételére sem kötelezhető.³¹

IV.1.5. A sajtószerv felelőssége

A sajtó-helyreigazítási kérelem benyújtásával kapcsolatban a PK 12. számú állásfoglalás III. pontja egyértelműen hangsúlyozza, hogy véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja. Eszerint e jogvédelmi eszközt csak a megalapozatlan tények helyreigazítása céljából lehet igénybe venni és nincs mód a sajtóban egyébként megjelent vélemények kijavítására.³²

A joggyakorlatban a tény és a vélemény közötti különbség kérdése régóta vitatott téma. Ha a közlést tevő közleménye nem tartalmaz még burkoltan sem tényállítást, hanem csak az általa ismert

²⁹ 2.Pf.20./721/2013/3.

³⁰ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [14] pont

³¹ Pfv.20642/2014/6.

³² PK 12. szám

adatokból vont le következtetéseket, az csak véleménynyilvánításnak minősül.³³ A sajtószerv felelőssége abban az esetben is fennáll, ha az általa közzétett közleményében más forrásból származó tényekre hivatkozik, melyeknek valóságtartalma kifogásolható. A kérelem előterjesztésére alapot adhat valótlan tény híresztelése is, azonban a sajtószerv akkor sem mentesül a felelősség alól, ha meg tudja nevezni a valótlan tényt szolgáltató személyt.³⁴

Mindezekon felül, ha a sajtószerv való tényeket hamis színben tüntet fel, szintén megalapozhatja a kérelem benyújtását. Ebben az esetben a sajtószerv célja, hogy a közlemény formailag a tartalom ellenkezőjét jelenítse meg. A szerkesztésbeli kiemelés, az alcím megfogalmazása vagy az érintett képmásának közlése alapján, ha a közlés tartalma lerontásra kerül, és ezek nyomán a való tények elferdítésre kerülnek, szintén megalapozzák a sajtószerv felelősségét. Kiemelendő, hogy a sajtószerv által közzétett tájékoztatásnak mindenekelőtt pontosnak és hitelesnek kell lennie, így a hatásvadász, az írás tartalmával ellentétes szerkesztés és felépítés kerülendő, hiszen ez az olvasók megtévesztésére alkalmas magatartás lehet.³⁵

IV.1.6. A helyreigazítási kötelezettség alóli kivételek

Létezik azonban néhány eset, amely kivételt képez a helyreigazítási kötelezettség alól. Az egyik ilyen kivétel a lényegtelen tévedés esete. A PK 12. számú vélemény II. pontja alapján a helyreigazítást kérő személyének megítélése szempontjából közömbös részletek, pontatlanságok, lényegtelen tévedések nem adnak alapot helyreigazításra. Éppen ezért a sajtóközleményt teljes egészében, részletesen kell vizsgálni, hiszen a törvényi rendelkezések és jogszabályok nem adnak kellő alapot annak eldöntésére, hogy adott közlemény jogsértőnek minősül-e vagy sem – ennek eldöntése a jogalkalmazásra hárul.³⁶

A másik kivételt a büntetőeljárásról való tudósítás képezi. A PK 14. számú állásfoglalás olvasata szerint nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntető eljárás jogerős befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztatta olvasóit a vádirat tartalmáról, a nyilvános tárgyalásról vagy a nem jogerős büntető bírósági ítéletről. A büntetőeljárás, ha nincs kizáró tényező, általában nyilvános – mind a hallgatóság, mind pedig a sajtó számára. Abban az esetben, ha a sajtóközlemény tartalma szerint megfelel a valóságnak, akár a vádirat, akár az ítélet lényegét tekintve, nincs helye sajtó-helyreigazításnak. A közlemény a jogerős ítélet meghozatala előtt nem tartalmazhat előzetes ítéletmondást, nem jelölhet meg senkit elkövetőként, közölni kell, hogy az ítélet nem jogerős. Ehhez kapcsolódik a kollégiumi vélemény III. pontja, mely szerint, ha a

³³ 2.Pf.21.092/2010/7.

³⁴ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [23] pont

³⁵ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [24] pont

³⁶ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [25] pont

büntetőeljárás nem vezet elmarasztalásra, a sajtószerv az érintett személy kívánságára köteles az olvasókat erről is tudósítani.

V. Az előzetes eljárás

A sajtó-helyreigazítási pert megelőzően helye van egy kötelező eljárásnak, melynek célja, hogy a jogsérelmet gyorsan és hatékonyan, lehetőleg polgári per nélkül is orvosolni lehessen. Ennek megfelelően, aki sérelmezi a sajtóközleményben megjelent valótlan tartalmú tényállítást, nem fordulhat bírósághoz a kötelező eljárást megelőzően. Az előzetes eljárás eljárásjogi előfeltétel, ha a felperes enélkül terjeszti elő keresetlevelét, a Pp. 496. § (1) bekezdése alapján annak visszautasítására kerül sor. Az eljárás részleteit és szabályait az Smtv. és a Pp. határozza meg.

A sajtó-helyreigazítás iránti kérelmet adott sajtószervnél kell előterjeszteni. Fontos, hogy ez a megfelelő, érintett szervnél történjen, ennek hiánya a kereset érdemi vizsgálat nélküli visszautasítását vonja maga után. A sajtóközlemény megjelenésétől számítva harminc napja van az érintettnek előterjeszteni a helyreigazítás iránti kérelmét. Kiemelendő, hogy a határidő a megjelenéstől, nem pedig a tudomásszerzéstől számít. A PK 13. számú vélemény szerint sajtó-helyreigazítás elrendelése iránt csak akkor lehet pert indítani, ha a helyreigazítást kérő irat az előírt harmincnapos határidőn belül megérkezik a sajtószervhez. E határidő elmulasztása esetén nincs lehetőség igazolásra.

A perben csak az írásban közölt kérelemben megjelölt tényállítások helyreigazítását lehet kérni.³⁷ Meg kell benne jelölni a sérelmezett közleményt, a hamis színben feltüntetett állításokat, valamint, ha az érintett igényli közzétételüket, az általa valósnak tartott tények felsorolását.³⁸

Az Smtv. tartalmazza a helyreigazító közlemény anyagi jogi határidejét és módját, mely sajtószervektől függően változik. Az igény kézhezvételétől számított törvényes határidőn belül, az abban megjelölt módon a sajtószerv köteles a kérelemnek eleget tenni.³⁹ A helyreigazító közleményből egyértelműen ki kell tűnnie annak, hogy a kifogásolt sajtóközleménynek mely tényállítása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetve melyek a való tények. A közlemény szövege nem alakítható úgy, hogy ezáltal a tartalma elveszítse helyreigazító jellegét.⁴⁰

A sajtószerv három esetben megtagadhatja a helyreigazító közlemény közzétételét: egyrészt, ha nem az érintett terjeszti elő a helyreigazítás iránti kérelmet, másrészt, ha a kérelem hiányos, nem tartalmazza a kötelező jogszabályi elemeket, végül pedig, ha a kérelem tartalma nyomban megcáfолható, kifogásolható.⁴¹

---

³⁷ PK 13. szám

³⁸ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [33] pont

³⁹ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [34] pont

⁴⁰ PK 15. szám

⁴¹ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [36] pont

V.1. Sajtó-helyreigazítás iránti per

Ha az előzetes eljárás nem vezetett eredményre, az érintett személy az igényét sajtó-helyreigazítási perben érvényesítheti. A keresetlevelet a közlési kötelezettség utolsó napjától számított tizenöt napon belül kell benyújtani, azonban van helye igazolásnak. Tartalmilag a kereset nem térhet el az előterjesztett kérelemtől, ha mégis, a sajtó csak azon sérelmezett tények vonatkozásában köteles a helyreigazításra, amelyeket az érintett korábban megjelölt. A keresetlevélnek tartalmaznia kell magát a helyreigazító közleményt, a valótlan tartalmú tényállításokat, a valósnak tartott tényeket, valamint azt, hogy a felperes törvényes határidőn belül igényelte a helyreigazítás közzétételét az alperestől.⁴²

A keresetlevelet a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz kell benyújtani, ezen per vonatkozásában hatásköre a törvényszéknek van. A perre vonatkozóan egy kizárólagos illetékességi rendelkezést határoz meg jogszabály, mégpedig azt, hogy annak a törvényszéknek van illetékessége, amelynek területén az alperes székhelye, lakóhelye található.⁴³

V.1.1 Eljárásjogi sajátosságok

A Pp. rendelkezései alapján a bíróságnak a per minden szakaszában soron kívül kell eljárnia, hiszen a sajtó-helyreigazítás iránti per alapvető célja, hogy a jogsérelem gyorsan kerüljön orvoslásra, ezzel is csökkentve a sérelmet szenvedő fél érdekének további csorbulását. Ebből következik, hogy olyan intézmények, amelyek a gyors jogvédelmet nem segítik elő, kizárásra vagy korlátozásra kerülnek. Ezáltal nincs helye igazolásnak, viszontkeresetnek, szünetelésnek, felfüggesztésnek, bírói meghagyás kibocsátásának, keresetkiterjesztésnek, kereset- és ellenkérelem-változtatásnak, illetve beavatkozásnak, továbbá közbenső ítélet és részítélet sem hozható.⁴⁴

A gyorsaság követelményének megfelelően a Pp. az osztott perszerkezetre vonatkozó általános eljárási modelltől eltérően kizárja az eljárás során a kötelező írásbeli előkészítést.⁴⁵ A törvény a perfelvételi tárgyalás kitűzésének határidejét a keresetlevél előterjesztésétől számított tizenöt napban, a tárgyalási időközt pedig három napban határozza meg. A kereset közlésével együtt a bíróságnak fel kell hívnia a feleket arra, hogy a tárgyalásra minden olyan okiratot és bizonyítási eszközt, amelyek az ügyre vonatkoznak, hozzák magukkal, illetve a bíróság felhívja az alperest, hogy köteles előadni ellenkérelmét a perfelvételi tárgyaláson, vagy nyújtsa be írásbeli ellenkérelmét a tárgyalás előtt legkésőbb három nappal.⁴⁶ Amennyiben a perfelvételi tárgyaláson az alperes nem jelenik meg és írásbeli ellenkérelmet sem terjeszt elő, a bíróság ítéletével marasztalja.

⁴² *Pribula*. Sajtóhelyreigazítási eljárás... [37]-[41] pont

⁴³ *Pribula*. Sajtóhelyreigazítási eljárás... [43] pont

⁴⁴ *Petrić*: i. m.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo.

A sajtó-helyreigazítási perben a perfelvételi tárgyalást kizárólag akkor van lehetőség elhalasztani, ha a lezárásnak elháríthatatlan eljárásjogi akadálya van, vagy akár a fél, akár a bíróság tekintetében objektív akadály áll fenn.⁴⁷

A Pp. kötelező rendelkezést tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a perfelvételi tárgyalást követően az érdemi tárgyalást azonnal meg kell tartani, az általános szabályok szerinti osztott perszerkezetre figyelemmel. Az érdemi tárgyalás csak kivételes okból, további bizonyítás érdekében halasztható el, legfeljebb tizenöt napos határidővel. Egyrészt akkor, ha bármelyik fél kéri, és tudja valószínűsíteni, hogy a bizonyítás releváns lehet a keresetben, illetve a másik fél védekezésében előadottakat tudja cáfolni vagy igazolni. Másrészt pedig akkor, ha a bizonyítás lefolytatásának a féltől független akadálya van.⁴⁸ Amennyiben a tárgyalás elhalasztásának törvényi feltételei nem állnak fenn, a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján kell érdemi döntést hoznia a bíróságnak.⁴⁹

A PK 14. számú állásfoglalás I. pontja kimondja, hogy a sajtóközlemény kifogásolt tényállításának valóságát a sajtószerv köteles bizonyítani. Ha az alperes jogszerűen megtagadta a helyreigazítást, köteles bizonyítani, hogy az általa közzétett közlemény tartalma szerint való tényeket tartalmaz, azok megfelelnek a valóságnak. A felperesre nézve nincs konkrét jogszabályi rendelkezés a bizonyítási kötelezettségre vonatkozóan, azonban, ha rendelkezik olyan bizonyítással, amellyel állítását alá tudja támasztani, vagy ha kérte az általa valónak vélt tények közzétételét, őt is terhelheti bizonyítási teher.⁵⁰

Abban az esetben, ha az érdemi tárgyaláson valamennyi fél nem jelenik meg, vagy az a fél, aki a tárgyaláson megjelenik és nem kéri a tárgyalás megtartását, illetve a mulasztó fél egyik esetben sem kérte korábban a tárgyalás távollétében történő megtartását, az eljárást a bíróság hivatalból megszünteti.⁵¹

A PK 15. számú vélemény I. pontja szerint, ha a bíróság a keresetnek helyt ad, határozatában – a kérelem és az ellenkérelem korlátai között – belátása szerint állapítja meg a helyreigazítás szövegét és ennek közlésére az alperest határidő tűzésével kötelezi. Továbbá meghatározza a közzététel módját, illetve a helyreigazító közlemény szövegét, különös figyelemmel a kérelemre. A kérelemhez kötöttség ugyanis itt is irányadó, a bíróság határozatában nem térhet el a kérelemben megjelölt igénytől.

A teljesítési határidő tipikus meghatározása napilapok esetében nyolc nap, időszaki lapoknál pedig a következő lapszám. Internetes közlés esetében nincs konkrét törvényi előírás a teljesítési határidőre vonatkozóan, alkalmazkodni kell az internetes közlés sajátosságaihoz. A joggyakorlat

---

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ *Pribula*: Sajtóhelyreigazítási eljárás... [52] pont

⁴⁹ *Petriák*: i. m.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

alján amennyiben a sérelmezett közlés már nem elérhető, minimum harminc napig legyen olvasható a sajtó-helyreigazítás, amennyiben az továbbra is megtalálható, akkor egészen a sérelmezett közlés eléréséig a sajtószervnek a helyreigazító közleményt is meg kell jelenítenie.⁵²

Amennyiben a sajtószervnek nincs perbeli jogképessége, a perköltség megfizetésére a szerkesztői felelősséget viselő természetes vagy jogi személyt kell kötelezni.⁵³

A perorvoslatok tekintetében a fellebbezésre biztosított határidőt a törvény tizenöt napban határozza meg. Maga az eljárás a másodfokú eljárás általános szabályai szerint zajlik, a jogszabály csak a fellebbező féllel szemben álló ellenérdekű félre vonatkozóan fogalmaz meg az általánostól eltérő szabályokat, a határidőket illetően. A tárgyalás tartása iránti kérelemre három napot, az írásbeli ellenkérelemre és a csatlakozó fellebbezés előterjesztésére öt napot biztosít a Pp. Előírja továbbá a felülvizsgálati kérelem elbírálására vonatkozó kötelező hatvan napos határidő tartását is.⁵⁴

VI. Problémák a gyakorlatban

A sajtó-helyreigazítás iránti indított perrel kapcsolatban felmerül néhány kérdés, melyre a joggyakorlat még nem, vagy nem elegendő esetben reflektált.

Sajtó-helyreigazítási perben a médiatartalom típusa dönti el, hogy a jogszabályban meghatározott kötelezettek közül kitől kérhető kizárólagosan a helyreigazítás, illetve kivel szemben kell a pert kezdeményezni. Az igénylőnek, illetve a felperesnek e körben nincs választási lehetősége.⁵⁵ Kérdéseket vet fel a törvényi rendelkezéseknek azon hiányossága, mely szerint nincs meghatározva, hogy egyes sérelmezett közlemények esetében pontosan melyik sajtószervhez kell benyújtani a helyreigazító kérelmet. A törvény csak vagylagosan sorolja fel a sajtószerveket, azonban ahogyan a korábbi gyakorlat is mutatja, sok esetben a felperesek tévesen hívják perbe az „alperest”, melynek köszönhetően könnyen kicsúszhatnak a harminc napos határidőből. Amennyiben a felperes a határidőt elmulasztja, elveszti azt az anyagi jogi jogosultságát, hogy a helyreigazításra kötelezettel szemben az adott közlés tekintetében helyreigazítási igénnyel éljen.⁵⁶

Ha a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg, a bíróság akkor utasíthatja vissza a keresetlevelet, – a kereset közlése után akkor szüntetheti meg az eljárást – ha előzőleg eredménytelenül hívta fel az alperest a megfelelő alperes perbe vonására.⁵⁷ Ennek ellenére fennáll annak a reális veszélye, hogy a szűk harminc napos határidőt a felperes elmulasztja,

---

⁵² 2.Pf.21.780/2012/4

⁵³ *Pribula*. Sajtóhelyreigazítási eljárás... [57] pont

⁵⁴ *Petrić*: i. m.

⁵⁵ BDT2018. 3898.

⁵⁶ BDT2013. 3039.

⁵⁷ BDT2021. 4380.

jogait nem érvényesítheti – különös tekintettel arra, hogy nem a tudomásszerzéstől, hanem a megjelenéstől számítandó a határidő. Vagy a bírósági felhívás a megfelelő alperes perbehívására felülírja a harminc napos határidőt? A jog nem tudása ugyan nem mentesít, azonban a laikusok számára nem feltétlen egyértelmű a jogszabályi rendelkezésekből, hogy kihez kell intézni a kérelmet. Ezáltal a jogalkotó eredeti szándéka a megalkotott rövid határidőkre vonatkozóan Janus-arcúként mutatkozik a gyakorlatban. Véleményem szerint szükség van egyfajta konkretizálásra ezzel a problémával kapcsolatban, mellyel kiküszöbölhető lenne a téves perbehívások sorozata.

A gyakorlat szerint a sajtóközleményben használt általános alany ellenére is megállapítható a konkrét személy sérelme, ha a szövegkörnyezetből (pl. cím, fénykép) a személye egyébként kétséget kizáróan beazonosítható.⁵⁸ Ebből következik, hogy nincs sajtó-helyreigazítás iránti kereshetőségi joga annak, akinek személye a sérelmezett riport alapján sem közvetlenül, sem közvetett módon nem ismerhető fel.⁵⁹

Felmerül ellenben a kérdés, hogy mi a teendő abban az esetben, ha adott sértett a korábbi sérelmezett sajtóközleményekben név szerint szerepelt, majd egy sikeres sajtó-helyreigazítás iránt indított pert követően ugyanazon sajtószervnél megjelent közlemények már ugyan nem tartalmazzák a nevét, képét, nem utalnak rá egyéb módon, viszont kétséget kizáróan be lehet azonosítani személyét? Biztosítanak a jogszabályi keretek lehetőséget arra, hogy ezen közlemények megjelenésétől számítva harminc napig ismételten be lehessen nyújtani egy helyreigazító kérelmet? Álláspontom szerint fenn kell állnia az újabb előterjesztés lehetőségének. Egyrészt, ahogy a gyakorlat is rámutat, akkor is van lehetőség helyreigazítás iránti kérelmet előterjeszteni, ha adott személyre egyéb módon utalnak, nevének, körülményeinek említése nélkül. Másrészt pedig, mivel jogszabály nem zárja ki az újabb helyreigazítási kérelem előterjesztését azonos sajtószervvel szemben, a törvényi keretek megadják a lehetőséget az ismételt jogvédelemre.

---

⁵⁸ BDT2021. 4283.

⁵⁹ BDT2004. 1040.

Ványik Paszkál Adrián

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

A fiatalok helyzete hat ország büntetőjogában

I. Bevezetés

A fiatalokra vonatkozó szabályozás már több évszázada jelentős kérdése a büntetőjognak, de az utóbbi évtizedek változásai talán még nagyobb jelentőséget adnak ennek a kérdésnek. A tömegkommunikáció meghatározó szerepe, a társadalmi kirekesztettség, az instabilitás és biztonságérzet-deficit irányába ható gazdasági folyamatok, a „társadalmi olló” egyre szélesebbre nyílása, a korábban elfogadott morális értékek felbomlása, illetve az érdekalapú prioritások számtalan, eddig nem tapasztalt kihívás elé állítják nem csak a büntetőjogi és kriminológiai, de valamennyi társadalomtudományi diszciplínát.¹ A globalizáció és posztmodernitás világában a felnőtté válás folyamata is jelentősen megváltozott, ami a gyermekek szellemi, erkölcsi és testi fejlettsége vonatkozásában is érezteti hatását. A család szerkezete átalakult, a gyermekek olyan jelenségekkel találkoznak, melyektől korábban meg lehetett óvni őket, a fiatalok társas kapcsolatai gyökeresen megváltoztak, a gyermek- és felnőttkor közötti határ elmosódott,² a testi-nemi fejlődés felgyorsult, a családalapítás és a szülőktől való elszakadás pedig – a társadalmi éréssel együtt – kitolódott.³

A mai értelemben vett modern büntetőjog kialakulása előtt és utána is több elméleti és gyakorlati, több-kevesebb sikert hozó megoldást hoztak létre a fiatalokkal szemben alkalmazható büntető- és nem büntető jogi eszközök tekintetében. A tanulmányomban így a különböző országokban és a különböző időszakokban hatályos büntető anyagi jogi rendelkezéseket összehasonlítva kutatom az alkalmazott megoldásokat.

A kutatásban értékelt rendszerek között van (1) Magyarország jogtörténetileg jelentős korábbi büntetőjogi kódexe, az 1878. évi V. törvénycikk (továbbiakban: Csemegi-kódex) és a jelenleg hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.), mint a kutatás alapja; (2) az Európai Unió, mint a világban kivételes jogintézmény, amely a tagállamok számára jogegységesítő és jogharmonizációs tevékenységet folytat; (3) Bulgária, amely a megszokottól eltérően nem egy kódexben rendelkezik a fiatalokról az ebből adódó sajátosságok miatt; (4) Lengyelország, mint földrajzilag és jogtörténetileg Magyarországhoz közel álló állam.

---

¹ *Irk Ferenc: Globalizáció, bűnözés, bűnözéskontroll. In: Békés Imre Ünnepi Kötet (szerk.: Gellért Balázs). ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 2000. 216-223. o.*

² *Kósa Éva – Vajda Zsuzsanna: Neveléslelektan. Osiris Kiadó, Budapest 2005. 66-68. o.*

³ *Vajda Zsuzsanna: A gyermek pszichológiai fejlődése. Saxum Kiadó, Budapest 2014. 241-269. o.*

Ezen európai példák mellett szót ejtek a Közel-Kelet egyes eseteiről, például (5) Irán, mint egy konzervatív muzulmán ország és vele szemben (6) Törökország, mely egy jelentősen mérsékeltebb muzulmán állam, amely megpróbál a nyugati kultúrába és közösségbe beilleszkedni. Végül pedig a (7) távol-keleti Kína, mint az előzőektől is eltérő, a hangsúlyt a különböző társadalmi eszközökre helyező ország.

A kutatási szempontok és kérdések, amelyek mentén haladok: (1) az adott ország tartalmaz-e egyáltalán fiatakorúakra vonatkozó külön rendelkezéseket; (2) ha igen, akkor ebben az esetben mi alapján lehet egy személyt fiatakorúnak minősíteni; (3) és ha ezek a feltételek fennállnak, akkor milyen büntető anyagi jog által meghatározott sajátos szabályok, illetve enyhítések alkalmazhatóak velük szemben.

II. Hazai szabályozás

II.1. Csemegi-kódex

A kódex egyik elméleti alapjának Cesare Beccaria 1764-ben publikált „A bűnökről és a büntetésekről” című műve is tekinthető, amely a kor modern büntetőjogra való igényét és az új klasszikus iskola megalapítását is jelentette. A klasszikus iskola akkori reformjának a célja a dogmatikus, vagyis a tettek központú büntetőjogi gondolkodás, így a nemességtől, nemektől, nemzetségtől független büntetőjogi rendelkezések kialakítása volt. Ennek az eredménye, hogy a tettes személyben rejlő és környezetéből származó befolyásoló körülményeket a büntetőjogon kívül eső hatásokként kezelték. Ez a fajta gondolkodás pedig moderált formában az 1878-as kódexben is megjelenik.⁴

Kijelenthető, hogy a Csemegi-kódex még nem ismerte a különös elbánás alapjaként szolgáló fiatakorúak intézményét, de ennek ellenére egy, az intézménnyel megegyező megoldást alkalmazott. Említést érdemel, hogy egyes szerzők a fiatakorhoz hasonló rendelkezésként értékelik, hogy a tizenhatodik és huszadik életév közötti – amikor az életkor már nem zárhatja ki a beszámítást – elkövetővel szemben nem lehetett halálbüntetést kiszabni. A Kódex a tizenkét éves kort olyan abszolút kornak tekintette, amely alatt a bűnvád alá helyezés kizárt.⁵ Emellett pedig tizenkét és tizenhat közötti kort egy feltételhez kötött állapotnak rendelte, ami esetében megnyílik a büntethetőség lehetősége, amennyiben a bíróság megállapítja a tettes bűnösség felismeréséhez szükséges belátási képességét.⁶ Azonban ha az elkövető rendelkezett a megfelelő belátási képességgel, enyhébb büntetést kellett kiszabni rájuk.⁷

⁴ Kósbalmi Máté: A fiatakorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története. Büntetőjogi Szemle 2019/2. sz. 42-43. o.

⁵ Csemegi-kódex 83. §

⁶ Csemegi-kódex 84. §

⁷ Csemegi-kódex 85. §

II.2. Hatályos szabályozás

A jelenleg hatályos Btk. alapjának tekinthető az 1878. évi törvénycikk, az 1950. évi II. törvény, az 1961. évi V. törvény, az 1978. évi IV. törvény, valamint a gyakorlat mellett a tudományok fejlődése és a hosszú idő alatt kialakult büntetőjogi iskolák eredményeit ötvöző Franz von Liszt nevéhez fűződő közvetítő iskola. A modern büntetőjog amellett, hogy a tett központúságtól eljutott a tett és tettes egyenlő értékeléséhez, a büntetőjog megtorló célja mellé emelte a rehabilitáció lehetőségét is. Ezt az elvet a Btk. úgy implementálja, hogy meghatároz egy fő célt, ami a fiatalkorú helyes irányú fejlődése és a társadalom hasznos tagjává válása. Erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. Büntetést akkor lehet csak alkalmazni, ha az intézkedések alkalmazása nem célszerű, illetve szabadságelvonással járó büntetést akkor lehet, ha más intézkedés vagy büntetés alkalmazása nem volna célravezető.⁸

A Btk. alapján fiatalkorú, aki tizenkettedik életévét betöltötte tizennyolcadikat viszont nem.⁹ A fiatalkor szabályozása a gyermekkor szabályozására épül, tehát fiatalkor kezdete főszabály szerint a gyermekkor felső határát követő nap, kivéve, a 16. §-ban meghatározott kiemelt jelentőségű bűncselekmények elkövetése esetén. A gyermekkorra vonatkozó rendelkezések által megállapított tizennégy éves abszolút életkor indoka, hogy a gyermekek meghatározó része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel felelősségre vonható. Viszont a bevezetésben említett változások folytán indokoltá vált a büntetési korhatár részben történő módosítása, hogy ezáltal az ebben a korban lévő gyermekek között is elterjedt erőszakos érdekérvényesítés visszaszorítható legyen.¹⁰

A Btk. követi a magyar büntetőjogban közel fél évszázada kialakult hagyományt, miszerint a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó büntetőjogi szabályokat nem külön kódex, hanem az egységes büntető törvénykönyv egy külön fejezete tartalmazza.¹¹ A Btk. rendelkezéseit fiatalkorúakkal szemben olyan módon kell alkalmazni, hogy először a IX. Fejezet releváns rendelkezéseit kell szem előtt tartani, azok hiányában pedig az Általános Rész további rendelkezései az irányadók. A IX. Fejezet enyhítések tartalmaz tevékeny megbánás, büntetések, intézkedések, szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, kiutasítás, közügyektől eltiltás, próbára bocsátás, jóvátételi munka, kitiltás, pártfogó felügyelet,¹² valamint halmazati büntetés,

---

⁸ Btk. 106. §

⁹ Btk. 105. §

¹⁰ A 2012. évi C. törvény indokolása a 16. §-hoz

¹¹ A 2012. évi C. törvény indokolása a 105-106. §-hoz

¹² Btk. 107-119. §

összbüntetés, egységes intézkedés, büntetés kiszabása egyezség esetén, előzetes fogvatartás, bűnügyi felügyelet beszámítása és mentesítés tekintetében.¹³

Emellett a Btk. rendelkezik a javítóintézeti nevelésről, amely csak fiatalokú elkövetők esetében alkalmazható intézkedés. Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalokú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ügydöntő határozat meghozatalakor huszadik életévét betöltötte.¹⁴ Ahogy a Btk. rögzíti, a javítóintézeti nevelés célja, hogy a fiatalokú helyes irányba fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljen. Ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítelt az intézkedés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, illetve amennyiben fejlődik önállósága és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz, ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül.¹⁵

III. Európai szabályozás

III.1. Európai Unió szabályozása

Az Európai Unió meghatározó szerepet tölt be főként az uniós tagállamok, így Magyarország szempontjából, de emellett más harmadik felekkel fenntartott kapcsolatai is fontosak, ezért szükségesnek tartom legalább a kiemelt szerepű szabályok megemlítését. Az Unió rendkívül terjedelmes jogrendszerének egy jelentős részét kiteszik a kiskorúakra vonatkozó szabályozások, amelyek a tagállamok számára egyes esetekben *soft law*, más esetekben viszont ratifikálandó szabályokat írnak elő.¹⁶

Alapvető elveket találunk az Európai Unió Alapjogi Chartája „Egyenlőség” című fejezetében, amely úgy igyekszik egyensúlyozni, hogy megvalósítsa egyszerre a gyermekek jogait és kötelezettségét a rájuk vonatkozó eljárásokban. Ilyen alapelvek, hogy minden gyermeknek joga van a jóléthez szükséges védelemhez, a véleménynyilvánításhoz és ahhoz, hogy a korukhoz és érettségükhöz mérten figyelembe vegyék a véleményüket az őket érintő ügyekben. A Charta továbbá a hatóságok és magánintézmények prioritásává teszi a gyermekeket érintő tevékenységek során az ő érdekeik védelmét.¹⁷ Álláspontom szerint az Unió rendkívül modern követelményeket szab meg a tagállamok számára a gyermekekkel kapcsolatban amellet, hogy számtalan

¹³ Btk. 123-126. §

¹⁴ Btk. 120. §

¹⁵ Sós Inez: A javítóintézeti nevelés. Debreceni Jogi Műhely 2005/OTDK Különszám. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/9010310> (2023. 11. 27.)

¹⁶ Osztorits András: EU-jog. ORAC Kiadó, Budapest 2021. 20-100. o.

¹⁷ Az Európai Unió Alapjogi Chartája III. cím 24. cikk

gyermekvédelmi szervezetet működtet, illetve segíti ilyen szervezetek működését pénzügyi eszközök segítségével, amivel még jobban példát állít a tagállamok számára.

III.2. Bolgár szabályozás

A bolgár rendszer lényege, hogy a bolgár Büntető Törvénykönyv mellett – amely rendelkezik a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható büntetésekről – két jogszabályra, mint alapvető pillérekre épít, amelyek bizonyos tekintetben kiegészítik egymást, de ezzel egy jelentősen túlkomplikált és sok esetben a szükségleteknek megfelelni nem képes rendszert hoz létre. Az egyik a Kiskorúak és Fiatalkorúak Társadalomellenes Megnyilvánulásai Elleni küzdelemről szóló törvény, amely 1958-ban vált hatályossá, de azóta többször módosítottak. Ennek a jogszabálynak a célja, hogy szabályozza a fiatalkori bűnözés különböző formáinak megelőzésére és leküzdésére, valamint a fiatalkorú bűnözők normális fejlődésének és oktatásának biztosítására irányuló tevékenységeket.¹⁸

E célok elérése érdekében több minisztérium intézményrendszert működtet, kezdve a Minisztertanács Fiatalkorúak Bűnözés Elleni Központi Bizottságával és annak fiókjával – a regionális szinten működő Fiatalkorúak Bűnözés Elleni Helyi Bizottságokkal. A Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Politikájának 2011-ben elfogadott állami koncepciója szerint ez a törvény és a végrehajtási rendszerére kialakított törvény következetesen azt a tendenciát mutatja, hogy a gyermekeket felelősségre vonják magatartásukért anélkül, hogy figyelembe vennék e magatartás összetett eredetét és a társadalmi szerepvállalást, amely negatív intézményi gyakorlatot eredményez a gyermek fejlődése tekintetében. Következésképpen az egész rendszer meglehetősen elnyomó korrekciós intézkedéseket hajt végre.¹⁹

A másik jelentős jogszabály a Gyermekvédelmi törvény, amely szabályozza a gyermek jogait, a gyermekvédelem elveit és intézkedéseit, az állami és önkormányzati szervek interakcióját a gyermekvédelmi tevékenység végzése során, valamint nonprofit jogi személyek és természetes személyek részvételét az említett eljárásokban. E célok elérése érdekében 2001 óta működik az Állami Gyermekvédelmi Ügynökség, a Minisztertanács szakosított szerve, amely a gyermekvédelem területén az irányítást, koordinációt és felügyeletet látja el.²⁰

¹⁸ Dimitar *Germanov*: Some preventive measures of children's anti-social behavior: animus experience. Observatorio Internacional de Justicia Juvenil. 83. o. https://www.oijj.org/sites/default/files/documentos/visi_raksti_eng.pdf#page=83 (2023.11.27.)

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

III.3. Lengyel szabályozás

A lengyel rendszer – a bolgártól eltérően és a magyarhoz hasonlóan – egy jogszabály, az 1997. évi lengyel Büntető Törvénykönyv²¹ (továbbiakban: Lengyel Btk.) keretében rendezi a fiatakorúak kérdését. Az általános büntethetőségi korhatárt tizenhét éves korhoz köti, amikortól kezdve az elkövető felelőségre vonhatóvá válik.²² Emellett kivételt tesz, és a tizenöt éves kort betöltött személyek esetén is lehetővé teszi büntetőjogi felelőségük megállapítását bizonyos, különösen társadalomra veszélyes bűncselekmények elkövetése esetén, ha az eset körülményei, az elkövető mentális fejlettségi állapota, tulajdonságai, személyes helyzete ezt indokolja, és különösen akkor, ha a korábban alkalmazott nevelő vagy javító intézkedések hatástalannak bizonyultak.²³ Viszont ezekben az esetekben is kimondja a törvény, hogy a bűncselekményre kiszabható szabadságvesztés büntetési tétel maximumának kétharmada szabható ki és a bíróságnak saját belátása szerint indokolt esetben joga van még ezen kívül is a büntetés enyhítésre.²⁴ Emellett a tizenhét évet betöltött, de tizennyolc évet be nem töltött elkövetők esetében joga van a bíróságnak nevelő, terápiás vagy javító intézkedéseket kiszabni, ha az eset körülményei, az elkövető mentális fejlettsége, tulajdonságai, személyes helyzete ezt indokolja.²⁵

Ezen túl a törvény a fiatakorúak körét akként állapítja meg, hogy az a személy a fiatakorú, aki az elkövetés idején nem töltötte be a huszonegyedik életévét, illetve az elsőfokú tárgyalás idején a huszonnégy éves kort.²⁶ A törvény a bíróságok kötelességévé teszi, hogy a fiatakorúval szembeni büntetés kiszabásakor a bíróságnak mindenekelőtt az elkövető oktatására kell törekednie.²⁷ A szabályozást áttekintve véleményem szerint megállapítható, hogy a lengyel rendszer nagy hasonlóságot mutat a magyarral, aminek több oka is van, mint például a közös történelmi múlt és az Európai Unió jogharmonizációs tevékenysége is.

IV. Közel-keleti szabályozás

IV.1. Iráni szabályozás

Az iráni megközelítés jelentősen eltér a nyugati világban megszokott elvek alapján létrehozott jogszabályok megoldásaitól, hiszen Irán egy, a Közel-Kelet radikálisan konzervatív országai közül.

²¹ A lengyel Büntető Törvénykönyvet lásd: https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/Penal_Code_revised_PDF_Poland_EN_1997_TB_050712.pdf?fbclid=IwAR0gl5l9V5oj_v0FXuf1rTj1-4TiB8JkOPHu5pvtstfhA5JltpPdxdotGM (2023. 12. 27.)

²² Lengyel Btk. 10. cikk § 1.

²³ Lengyel Btk. 10. cikk § 2.

²⁴ Lengyel Btk. 10. cikk § 3.

²⁵ Lengyel Btk. 10. cikk § 4.

²⁶ Lengyel Btk. 115. cikk § 10.

²⁷ Lengyel Btk. 54. cikk § 1.

Az Iszlám Büntető Törvénykönyv²⁸ (továbbiakban: Iszlám Btk.) 2013 májusában lépett hatályba, az 1991-es büntető törvénykönyv helyett. Az új törvénykönyv a halálbüntetésre, az életfogytiglani szabadságvesztésre és a testi fenyítésre vonatkozóan módosítja a törvényt, de ezeket a büntetés-végrehajtási formákat továbbra is fenntartja egyes bűncselekmények esetén.²⁹ Az iráni szabályozás megértéséhez először indokolt az iszlám kultúrában és jogban használatos néhány fogalom tisztázása.

A *Hadd* olyan bűncselekmények, amelyekért a Saría ír elő büntetést, ami az Isten által meghatározott erkölcsileg és morálisan helyes viselkedés szabályai. A *Qisas* olyan büntetés, amit az élet, a végtagok és a képességek elleni szándékos testi bűncselekményekért szabnak ki. A *Diya* pedig törvény által meghatározott pénzösszeg, amelyet az élet, a végtagok és a képességek ellen elkövetett szándékos bűncselekményekért fizetnek, ha a *Qisas* bármilyen okból nem alkalmazható.³⁰

Az iszlám Btk. értelmében az érettség kora kilenc holdév egy lány és tizenöt holdév egy fiú esetében.³¹ Körülbelül háromszázötvennégy nap egy holdév, így a büntetőjogi felelősség alsó korhatára fiúk esetében tizennégy év hat hónap, lányok esetében pedig nyolc év kilenc hónap. Ezen életkor alatt főszabályként egyetlen gyermek sem vonható büntetőjogi felelősségre.³² A nem beszámítható gyermekekre azonban „biztonsági és javító intézkedések” vonatkozhatnak.³³ Viszont az iszlám Btk. bizonyos esetekben továbbra is fenntartja a különböző módokon elkövetett kivégzés, testi fenyítés, csonkítás és tálió elv alkalmazásának büntetését, például *Hadd* és *Qisas* elkövetésekor. Ezen büntetések alkalmazásának lehetőségét megnyitja a fiatalkorúakkal szemben is, és attól teszi függővé, hogy értik-e az elkövetett bűncselekmény természetét vagy annak törvénytelenységét. Ha kétség merül fel azzal kapcsolatban, hogy elérték-e a teljes szellemi növekedést és érettséget, akkor az érettségüknek megfelelően a tizedik fejezetben megállapított büntetésekre lehet ítélni őket.³⁴ Ennek a kérdésnek az eldöntését a bíróság jogkörébe utalja a törvény azzal, hogy a bíróság Igazságügyi Orvostani vagy pedig egyéb szakértő véleményét kérheti az eljárás során.

Ennek ellenére főszabályként azokkal az elkövetőkel szemben, akik az elkövetés idején elérték a kilenc éves kort, a tizenötöt viszont nem, két intézkedést lehet alkalmazni. Első, hogy a fiatalkorút át kell adni szüleinek, gyámnak vagy pedig egyéb törvényes képviselőnek fenyítés és nevelés céljából, és amennyiben a bíróság indokoltnak látja, kötelezettségeket írhat elő számukra.

²⁸ Az Iszlám Büntető Törvénykönyvet lásd: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/islamic-penal-code.html/islamic_penal_code.pdf?fbclid=IwAR0AeG3OsCunXnjig7RKORBbyjCWZPyHuf2Imc750GsZ5CqHu_cLGedxeMNo (2023. 12. 27.)

²⁹ Inhuman Sentencing of Children in the Islamic Republic of Iran. Child Right International Network. https://archive.crin.org/sites/default/files/inhuman_sentencing_of_children_in_iran_2015.pdf (2023. 11. 27.)

³⁰ Iszlám Btk. 15-17. cikk

³¹ Iszlám Btk. 147. cikk

³² Iszlám Btk. 146. cikk

³³ Iszlám Btk. 148. cikk

³⁴ Iszlám Btk. 91. cikk

Ekkor a fiatalkorúval szemben meghatározott intézkedéseket kell végrehajtaniuk, mint megismertetni szociális munkással vagy más szakemberrel, oktatási vagy művelődési intézetbe beíratni oktatás vagy szakma elsajátítás céljából, orvosi felügyelet mellett függősérről való leszokás érdekében szükséges intézkedéseket megtenni, a káros szociális kapcsolatait megszüntetni, illetve bizonyos helyek látogatásától eltiltani. Ezekről a vállalt kötelezettségekről és az eredményekről tájékoztatniuk kell a bíróságot. A második, hogy amennyiben a fiatalkorú szülője, gyámja vagy egyéb törvényes képviselője cselekvőképtelenségére vagy elérhetetlenségére figyelemmel nem tudja kötelezettségeit megfelelő módon ellátni – ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy ez a fiatalkorú érdekében áll – más természetes- vagy jogi személynél helyezik el.³⁵

Az előzőekben bemutatott rendelkezések alapján véleményem szerint egyértelműen kitűnik az Iránban végbement jogi modernizáció hatása, de a kulturális és politikai nyomás miatt a klasszikus jogintézmények még továbbra is a jogrendszer részei és a gyakorlat vizsgálatából kitűnik, hogy nem is olyan ritkán kerülnek alkalmazásra.

IV.2. Török szabályozás

Törökország esetében is meghatározó szempontként említhető a hosszú múltra visszatekintő iszlám kultúra, amely, ha olyan módon nem is képes befolyásolni a török jogrendszert, mint az iránit, az emberek magatartását, döntéseit és ezen keresztül a mindennapjait meghatározza. Törökországban az Amerikai Egyesült Államok által folytatott kutatások alapján a körülbelül 83 millió fős lakosság 99% muzulmán vallásúnak vallja magát. Ennek ellenére a legmeghatározóbb esemény a Mustafa Kemal Atatürk által vezetett átfogó török modernizációs folyamat, amely széleskörben eredményezett politikai, szociális, jogi, oktatási, gazdasági és egészségügyi reformokat. A jogi reformok alapjait különböző Európából átvett kódexek jelentették, amelyek közül a legfontosabbak a svájci Polgári Törvénykönyv és az olasz Büntető Törvénykönyv, de meghatározó szerepe volt a világot látott török politikusok és jogászok általi részvételnek és más nyugati befolyást terjesztő elemeknek. A reformok eredménye az állami szekularizáció megvalósítása, az iszlám Saría jog és bíróságok megszüntetése, a szekularizált polgári jogi és büntetőjogi modern elveket tükröző kódexek megalkotása volt.³⁶

A török Büntető Törvénykönyv³⁷ (továbbiakban: Török Btk.) eredetileg a kiskorúak körét aszerint határozta meg, hogy a tizenkét évet be nem töltött személyek esetében kizárta a büntetőjogi felelősség megállapításának a lehetőségét, de fenntartotta a különböző biztonsági intézkedések

³⁵ Iszlám Btk. 88. cikk

³⁶ Kajtár István – Herger Csabáné: Egyetemes állam-és jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Pécs 2013. 190-196. o.

³⁷ A török Büntető Törvénykönyvet lásd: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)011-e&fbclid=IwAR3OdOhlGbUyTP3KgXn5U3dsLYq3bWU7ZEek9Ma9FbAzRg1oEDMvsWPQ070](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)011-e&fbclid=IwAR3OdOhlGbUyTP3KgXn5U3dsLYq3bWU7ZEek9Ma9FbAzRg1oEDMvsWPQ070) (2023. 12. 27.)

alkalmazását. 2005-ben történt későbbi módosítás hozta be, hogy a bűncselekmény elkövetése idején tizenkét évet betöltött, de tizenöt évet be nem töltött kiskorúak, amennyiben nem rendelkeznek a magatartásuk súlyának megértéséhez szükséges képességgel – hasonlóan a korábban említett rendelkezéshez – nem lehet megállapítani a büntetőjogi felelősségüket, csak biztonsági intézkedéseket alkalmazni. Ellenben abban az esetben, ha rendelkeznek ilyen belátási képességgel, akkor bizonyos súlyosan társadalomra veszélyes bűncselekmények esetén van lehetőség a felelősségmegállapításra. Ilyenkor a büntetés tartamának a felét lehet maximum kiszabni velük szemben.

Ugyanez a módosítás hozta be, hogy a tizenöt évet betöltött, de tizennyolc évet be nem töltött személyek esetén, meghatározott súlyosan társadalomra veszélyes bűncselekmények elkövetésekor a legmagasabb kiszabható büntetési tétel az eredeti büntetési tétel egyharmadával csökkentett értéke.³⁸ A gyakorlat szempontjából nem igazán jelentős, viszont jogelméleti szempontból megemlítendő, hogy a török Btk. egy kivételen kívül nem alkalmazza a fiatalkorúak kifejezést és helyette a kiskorúak kifejezéssel él.³⁹

Álláspontom szerint a török Btk. vizsgálata egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a Mustafa Kemal Atatürk által elindított modernizáció sikeres volt, mivel a török jog a nyugati világban már alapvetőnek vett értékeket sikeresen képes volt átültetni anélkül, hogy a több évszázados nemzeti kultúrájuk elvesztését okozta volna. A kérdések, amik megmaradtak Törökország esetében, hogy a végbement modernizáció eredményeit meddig tudják megtartani és esetlegesen azokat alapul véve még további jogfejlesztő tevékenységet végezni, valamint a jogalkalmazás hogyan tud megfelelni a jogalkotás által elé helyezett kivételesen nehéz megpróbáltatásnak.⁴⁰

V. Távol-keleti kínai szabályozás

Kínát egy több ezer éven át tartó, a világ többi részétől való izoláció jellemezte, amelynek a 19. században lett vége a technológiai modernizáció és a császári hatalom újra megszilárdítását maga elé kitűző vezető réteg által. Ennek az izolációnak az eredménye, hogy rendkívül sajátos társadalmi, jogi és gazdasági hagyományok és gondolkodás alakult ki, aminek az alapja, hogy a legmesszemenőig ellenzik a jogot és azt csak egy végső módszerként lehet alkalmazni. A legfőbb célnak a megbékélést tekintik, amire a jogtól eltérő módszereket sokkal alkalmasabbnak tartják. Ilyen például a nevelés, hiszen a gyermekeket kis koruktól kezdve arra nevelik, hogy a problémát ne másban, hanem magukban keressék, kutassák a köztes megoldásokat és álljanak készen a megbékélésre.

---

³⁸ Török Btk. 31. cikk

³⁹ Török Btk. 6. cikk

⁴⁰ Vö. 33. jegyzet

A konfliktusmegoldásuk elsődlegesen a konfuciusi tanokon alapszik, amire jellemző a „jogon kívüliség”, és hogy több szinten működik, így először az emberiességi megoldásokat kell megkeresni, vagy ha ilyen nem lehetséges, akkor a közösség szokásaihoz kell visszanyúlni. Ennek hiányában az ésszerű megoldásra kell törekedni, és mindezek alkalmazhatatlansága esetén lehet csak a jog adta lehetőségekhez fordulni.⁴¹

Ez a rendszer nagy mértékben hasonlóságokat mutat a Magyarországon alternatív vitarendezési módszerként ismert, egyre nagyobb teret nyerő intézményhez. Ennek a fiatalokúak esetében amiatt van lényeges szerepe, mert velük szemben is a szülők, nagycsalád vagy közösség fenytő és nevelő tevékenységének az elsőbbségét hirdetik a joggal szemben. De fontos kiemelni, hogy az újszerű társadalmi viszonyok megkövetelik a megfelelő jogi szabályozottságot, ami a korábbi tradíciók egyre inkább háttérbe szorulását okozza.

Így ezekben az esetekben a jelenleg hatályos jogszabály a Kínai Népköztársaság Büntető Törvénykönyve⁴² (továbbiakban Kínai Btk.) névvel ellátott büntetőjogi kódex, amit 1979. július 1-én fogadott el az ötödik országgyűlés a második ülésén. Ezt később a nyolcadik országgyűlés ötödik ülésén felülvizsgálta 1997. március 14-én. A törvény jelentős szerepet játszott a második világháború utáni kommunista forradalom által alkotott büntetőjog megszüntetésében és a jogállami keretek kialakításában. Erre azért volt lehetőség, mert a kaotikus hidegháborús időszak végén a Szovjetunió politikailag mérsékeltebbé válásával, majd végül pedig felbomlásával a kommunista államokban az addigi kényszer enyhült.⁴³

A törvény a török szabályozáshoz hasonlóan a kiskorú kifejezést alkalmazza, aminek a körét úgy határozza meg, hogy a büntetőjogi felelősségre vonást főszabályként a tizenhatodik életév betöltéséhez köti. A kínai kor számolása esetén viszont az újszülötteket megszületésükkor már egy évesnek tekintik, így a továbbiakban ennek a ténynek a figyelembevételével kell az életkorokat érteni (így ez valójában tizenöt éves kort jelent).

A törvény azon személyeknél, akik az elkövetéskor betöltötték a tizennégy éves kort, a tizenhat éves kort viszont nem, bizonyos súlyos bűncselekmények esetén megengedi a felelősség megállapítását. Azokkal a személyekkel szemben, akik a tizennégy éves kort betöltötték, a tizennyolc éves kort azonban nem, enyhébb büntetés kiszabását írja elő. Ha valakit azért nem büntetnek meg, mert még nem töltötte be tizenhatodik életévét akkor, a bíróságnak a családfőt vagy gyámját kell felszólítani fegyelmezésre. Szükség esetén állami rehabilitációs intézkedést lehet

⁴¹ *Sashalmi* Judit: Alternatív vitarendezési módok a főbb keleti jogi kultúrákban. JURA 2019/2. sz. 167-170. o.

⁴² Elérhető: <https://www.lawinfochina.com/display.aspx?id=34470&lib=law> (2023. 12. 27.)

⁴³ Shizhou *Wang*: On Development of Criminal Law in the People's Republic of China. Law and Politics in Africa, Asia and Latin America 2010/3. sz. 292. o.

alkalmazni.⁴⁴ Ebből a konkrét szabályozásból is látszik a korábban már kihangsúlyozott környezet szerepe a gyermekek nevelésében.

A szabályozás a nyugaton megjelenő példáktól még annyiban tér el, hogy a büntetőjogi felelősségre vonást, illetve a büntetések alkalmazását lényegesen alacsonyabb életkorhoz köti, mint a megszokott tizennyolc éves kor. Úgy gondolom ennek több oka is van, de ezek közül talán a legmeghatározóbb a Kínai Népköztársaság politikai vezetésének nyugathoz képest szokatlanul magas szigora, és a nép ellenőrzésére és irányítására való törekvése.

A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket az alábbi táblázatban összegeztem:

Ország	Fiatalkor	Enyhítés alá eső életkor
Magyarország	tizennégy éves kort betöltött	tizenkettő évet betöltött, de tizennégy évet be nem töltött személyek csak meghatározott bűncselekmények esetén büntethetőek
		tizennégy évet betöltött, de tizennyolc évet be nem töltött személyek esetén enyhébb büntetések alkalmazandóak és van lehetőség javítóintézeti nevelésre
Lengyelország	huszonegy éves kort be nem töltött	tizenöt évet betöltött, de tizenhét évet be nem töltött személyek csak meghatározott bűncselekmények esetén büntethetőek
		tizenhét évet betöltött, de tizennyolc évet be nem töltött személy esetében a bíróságnak joga van nevelő, terápiás vagy javító intézkedést kiszabni
Irán	fiúk esetében: tizenöt holdéves kort betöltött	kilenc holdévet betöltött, de tizenöt holdévet be nem töltött személyek esetében két intézkedést lehet alkalmazni
	lányok esetében: kilenc holdéves kort betöltött	

⁴⁴ Kínai Btk. 17. cikk

Törökország	tizenkét éves kort betöltött	tizenkét évet betöltött, de tizenöt évet be nem töltött személyek csak meghatározott bűncselekmények esetén büntethetők
Kína	tizenöt éves kort be nem töltött	tizenhárom évet betöltött, de tizenöt évet be nem töltött személyek csak meghatározott bűncselekmények esetén büntethetők
		tizenhárom évet betöltött, de tizenhét évet be nem töltött személyek esetén enyhébb büntetések alkalmazandók

1. táblázat: A korhatárok összehasonlítása

VI. Összegzés

Meglátásom szerint a több különböző kultúrájú és elhelyezkedésű ország büntetőjogi szabályozásának vizsgálata után megállapítható, hogy minden állam, amelyik egy modern büntetőjogi kódex megalkotására törekszik, köteles a társadalom koruknál vagy érettségüknel fogva veszélyeztetettebb csoportjaira privilegizált regulák megalkotására. Ezen csoportokat többféleképpen is ki lehet jelölni, emiatt pedig, hogy konkrétan fiatakorúakra vagy gyermekkorúakra vonatkozó rendelkezésnek tituláljuk őket, a gyakorlat szempontjából csekély jelentősége van.

Ezen módszerek közül a leggyakoribbak a következők: (1) amikor egy abszolút életkort határoznak meg és afölött lehetséges a büntetőjogi felelősség megállapítása, (2) amikor egy életkort és ahhoz egy feltételt határoznak meg – mint azt például a muzulmán országok esetében láthattuk a megfelelő érettség követelménye – (3) végül, amikor teljesen a szellemi fejlettséghez kötik, aminek a megállapítását a bíróságok és velük együttműködő más szervek feladatává teszik. Mindegyik technikának megvan a maga előnye és hátránya. Álláspontom szerint így az abszolút életkor használata – ha konzisztens joggyakorlathoz is vezetne – igazságtalan és méltánytalan lenne. De az ezzel szemben álló tisztán a fejlettséghez kötöttség, ami talán a legméltányosabb gyakorlatot is eredményezné, túlságosan nagy terhet róna az igazságszolgáltatás szerveinek személyi állományára és költségvetésére. Az említett utolsó köztes megoldás pedig pont emiatt a köztessége miatt, amennyire megvalósítja az előzőek előnyeit, annyira azok hátrányait is.

Véleményem szerint a legjobb megoldás több technika párhuzamos használata és ezek egymáshoz fűződő viszonyának időközönként történő újragondolása. A kutatásom elején említett

hatások miatt a bűnelkövetők és erre hajlamosak köre, illetve a bűncselekmények jellege és veszélyessége rohamos sebességgel változik, erre pedig nem tudnak egyedül az igazságszolgáltató hatalom jogalkalmazói választ adni a jogbiztonság elveinek megtartása mellett. Így azt gondolom, habár a magyar Btk. sok szempontból megfelel a „jó” büntetőjogi kódex ismérveinek, a jövőre nézve a fiatalkorúak vonatkozásában kiemelten fontos szerepe van az Országgyűlésnek, mint legfőbb jogalkotó-, illetve a Kúria, mint jogalkalmazó és jogharmonizációt megvalósító szerveknek, hogy a társadalom gyors változásaira képesek legyenek időben reagálni.